ALL ABOUT HISTORY

Billy The Kid'in Hikâyesi
Vahşi Batı'nın ünlü kanun kaçağı aslında ölümden kurtulmuş muydu?

HANNİBAL ROMA'NIN DÜŞMANI

Roma Cumhuriyeti'ni dize getiren askerî zekâ, öfke ve savaş filleri

+ Nazilerin Blitzkrieg taktikleri hakkında bilinmeyenler

ANTİK MISIR TANRILARI
SIRA DIŞI İNANÇLARIN HÜKÜM SÜRDÜĞÜ TOPRAKLARI KEŞFEDİN

A'DAN Z'YE İNKALAR

Ölümcül Plan
Mao'nun Büyük Atılım'ı bir ulusu felakete sürükledi

Beethoven'ın Karanlık Yüzü

MART NISAN
2023/02
SAYI: 15
ISSN 2717-8536
9 772717 853002
FİYATI: 39,90 TL
KKTC FİYATI: 50,00 TL

18 MART ÇANAKKALE ZAFERİ
ÇANAKKALE ZAFERİ'NİN 108. YILINDA
TÜM KAHRAMANLARIMIZI SAYGI VE RAHMETLE ANIYORUZ
ÇANAKKALE
RUHUMUZDA
VAR
T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
ÇANAKKALE SAVAŞLARI GELİBOLU TARİHİ ALAN BAŞKANLIĞI

BAŞIMIZ SAĞ OLSUN

1999 yılının Ağustos ayıydı... Gözümüzde yaşlarla İstanbul'daki ofisimizde, o dönemde editörü olduğum CHIP dergisinin Eylül 1999 sayısını hazırlamaya çalışırken, bir yandan da arabalarımızı yardım malzemeleriyle doldurup deprem bölgesine ulaştırıyorduk. Depremde yaşanan yıkımı yerinde görmek hepimizin zihninde hayatımız boyunca silinmeyecek derin izler bırakmıştı.

Bu ruh haliyle o sayıyı zorlanarak da olsa bitirdiğimizde, yaşadığımız büyük acıyı temsil etmesi için kapağına siyah bir kurdele koyduk. Bu felaketten dersler çıkaracağımızı, bir daha böylesine yıkıcı depremler yaşamayacağımızı düşünmüştüm; ummuştum...

Aradan yaklaşık 24 yıl geçti ve yine yaşlı gözlerle hazırlanan bir dergi, yine binlerce ölüm, çürük binalar, kusurlu müteahhitler, sokakta kalan milyonlar, yüreğimizi yakan bir acı ve kapağımızda yine, tuttuğumuz büyük yasın simgesi...

17 Ağustos depremini yaşamış bir ülkenin uzun yıllar sonra aynı yıkımla tekrar yüzleşmesini kabullenmek çok zor açıkçası... Sanırım bundan daha da zor olan şey insanların, küçücük çocukların soğukta enkaz altında olduklarını bilerek sıcak ve güvenli evlerimizde hayatımızı sürdürmek... Öyle ki yaşadığımız felaketin ardından gelen o korkunç günler boyunca yemek yediğim, su içtiğim, dışarıdayken üşüyüp ısınmaya çalıştığım, hatta nefes aldığım her an derin bir utanç duygusu kapladı içimi.

Evet, ülkece hepimiz tek yürek olduk ve elimizden gelen her türlü yardımı yapmaya çalıştık, çalışıyoruz da... Fakat artık sadece yaraları sarmak yeterli değil. Sesimizi yükseltip, bir şeyleri değiştirmek zorundayız. "Türkiye bir deprem ülkesi!" dediğimizde bunun gerçek anlamını idrak etmeliyiz. Bu sözün bir durum tespiti değil, eyleme geçmemiz ve pek çok şeyi sorgulamamız için bir uyarı olduğunu anlamamız gerekiyor. Faylar tabii ki önemli ama onlar hakkında konuştuğumuz kadar, insanları öldürmeyen binaları nasıl inşa edeceğimizi ve bunun için nasıl kaynak yaratacağımızı da konuşmalıyız. Zira fay hatlarını değiştirmemiz mümkün değil ama eğer istersek binaları gereken şekilde değiştirebileceğimizi hepimiz çok iyi biliyoruz.

İçimize sindiremediğimiz bir diğer konu da bu ülkede yaşayan bazı insanların böylesine büyük bir felakete davetiye çıkarmış olması. Tüm bunların yaşanacağını bile bile, yaptığı inşaatlardan malzeme çalan, bu yapılara onay veren veya yer açmak için kolonları kesenlerin aramızda nasıl barınabildiğini; nasıl olup da böylesine vicdansız ve etik değerlerden yoksun bireylere dönüştüklerini de sorgulamamız gerekiyor.

En önemlisi ise, yaşadığımız acılardan gerçekten ders almayı artık öğrenmeliyiz. Umuyorum ki bu son olsun ve bir sonraki depremin ardından benzer şeyleri konuşmak ve yazmak zorunda kalmayalım.

Tekrar hepimizin başı sağ olsun...

Gökhun Sungurtekin

ALL ABOUT HISTORY
Billy The Kid'in Hikâyesi
HANNIBAL
ROMA'NIN DÜŞMANI
Roma Cumhuriyeti'ni dize getiren askeri zekâ, öfke ve savaş filleri
ANTİK MISIR TANRILARI
A'DAN Z'YE İNKALAR
Ölümcül Plan
Beethoven'ın Karanlık Yüzü

ATLAS
ABD'NİN KUZEY KIYISI
SİS VE BUZ GEZEGENİ
OSMANLI'NIN ERMENİ KUYUMCULARI
VANUATU
KUŞ CENNETİNE DÖNÜŞEN GÖLET

burda
Şimdi 7 model 48 bedene kadar
Tam benim tarzım
Sezonun trendleri ve dış giyim seçenekleri
MODA KLASİĞİ
HEPSİ YENİ VE MODERN
DİKİŞ OKULU: AYRINTILI DİKİŞ AÇIKLAMASIYLA BORDÜRLÜ ETEK VE VOLÜMLÜ KOLLU ELBİSE

"YARALARIMIZI SARIP BÜYÜYECEĞİZ"
Capital
"DEPREMDEN SONRA TOPARLANMAK MÜMKÜN"
DAYANIŞMA ZAMANI
HASAR RAPORU
CHOBANI'NİN SOSYAL PLANI

elele
Sahnede RABİA SOYTÜRK var!
MODA
BUNUN ADI AŞK!
İkonik sevgililer

evim
EVİN HER ODASI İÇİN CARPICI YENİLEME FİKİRLERİ
DİNLENME VE KEYİF KÖŞELERİ

formsanté
18 ADIMDA SAĞLIKLI BESLENME ALIŞKANLIĞI
TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU
DURUŞU DÜZELTEN YOGA POZLARI
UYKU PROBLEMİ YAŞAMI ETKİLİYOR
SEVGİYİ GÖSTERME YOLLARI
EGZERSİZLE İYİ HİSSETME REHBERİ
KOLAY KİLO KONTROLÜ
KADIN HASTALIKLARINA DİKKAT!

30 POSTER 50 STICKER + DEFTER
heygirl
BILLIE DEĞİŞİYOR
EVAN SENİ SEÇTİK!
OLIVIA İLKLERİ SIRALADI
JOSEPH Kalbimiz "PIT"
TAYLOR SHOW BAŞLIYOR!
TINI YENİDEN VIOLETTA!
GOTİK EŞİN KİM?
JENNA

ÖZEL KOLEKSİYON SAYISI II. DÜNYA SAVAŞI'NIN DÖNÜM NOKTASI
HISTORY of WAR
HAVA İNDİRME BİRLİKLERİ
D-DAY'İN BAŞTAN SONA TÜM HİKÂYESİ
NORMANDİYA ÇIKARMASI
D-DAY
6 HAZİRAN 1944

EN GARİP BİLİMSEL KEŞİFLER
HOW IT WORKS
ZEKÂNI TEST ET!
NE KADAR AKILLISIN?
GÜNEŞ SİSTEMİ'NİN EN BÜYÜK VOLKANI NASIL OLUŞTU?
DÜNYANIN EN BÜYÜK UÇAK GEMİSİ
BİLİM TEKNOLOJİ ÇEVRE UZAY TARİH ULAŞIM

MAISON FRANÇAISE
sakinlik İHTİYACI

POPULAR SCIENCE
TÜRKİYE
2022 DİJİTAL ARŞİVİ
KÜTLE ÇEKİMİ DALGALARI
İLE EVRENİN BEBEKLİK DÖNEMİNİ GÖREBİLİRİZ
İNSAN EVRİMİ
DAYANIKLI BİNALAR

YACHT
TÜRKİYE
NENE HATUN
Afet bölgesinde
Mavi koridor kuruldu!
BÜYÜK ANADOLU DEPREMİ
Deniz ülkesi olduğumuzu hatırladık. Peki, yeterli mi?

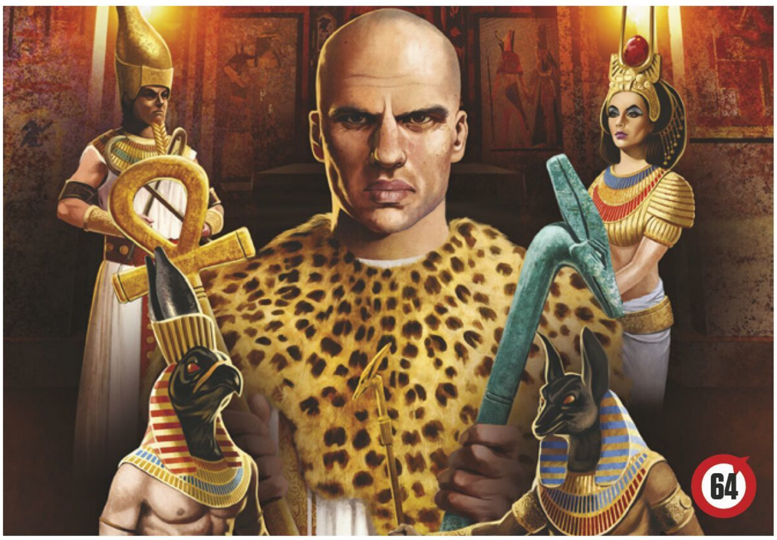
ALL ABOUT HISTORY

İÇİNDEKİLER

SAYI 15

İNKA İMPARATORLUĞU

ODAK NOKTASI

BÜYÜK ZAFER

Barbaros Hayrettin Paşa komutasındaki Osmanlı Donanması'nın, Cenevizli Amiral Andrea Doria komutasındaki Haçlı Donanması'na karşı 28 Eylül 1538 tarihinde kazandığı Preveze Deniz Zaferi.
Ohannes U. Behzad'ın 1866 tarihli tablosu, Deniz Müzesi.

1538

ODAK NOKTASI

ATOM ÇAĞI

Yüzlerce kişi ABD'nin Bikini Atolü'nde atom bombasını infilak ettirmesini izlemek için toplanmıştı. Bu olay biri su altında (Baker) diğeri ise atmosferde (Able) yapılan iki nükleer denemenin gerçekleşeceği Crossroads Harekâtı'nın bir parçasıydı. Japonya'nın bombalanmasının ardından ABD, nükleer silahların askeri hedefler üzerindeki etkilerini ölçmeye çalışmıştı. O dönemde yapılan bir araştırma, nükleer denemelerin deniz suyunda yüksek bir radyoaktivite kirliliği yaratabileceği konusunda yetkilileri uyarıyordu.

1946

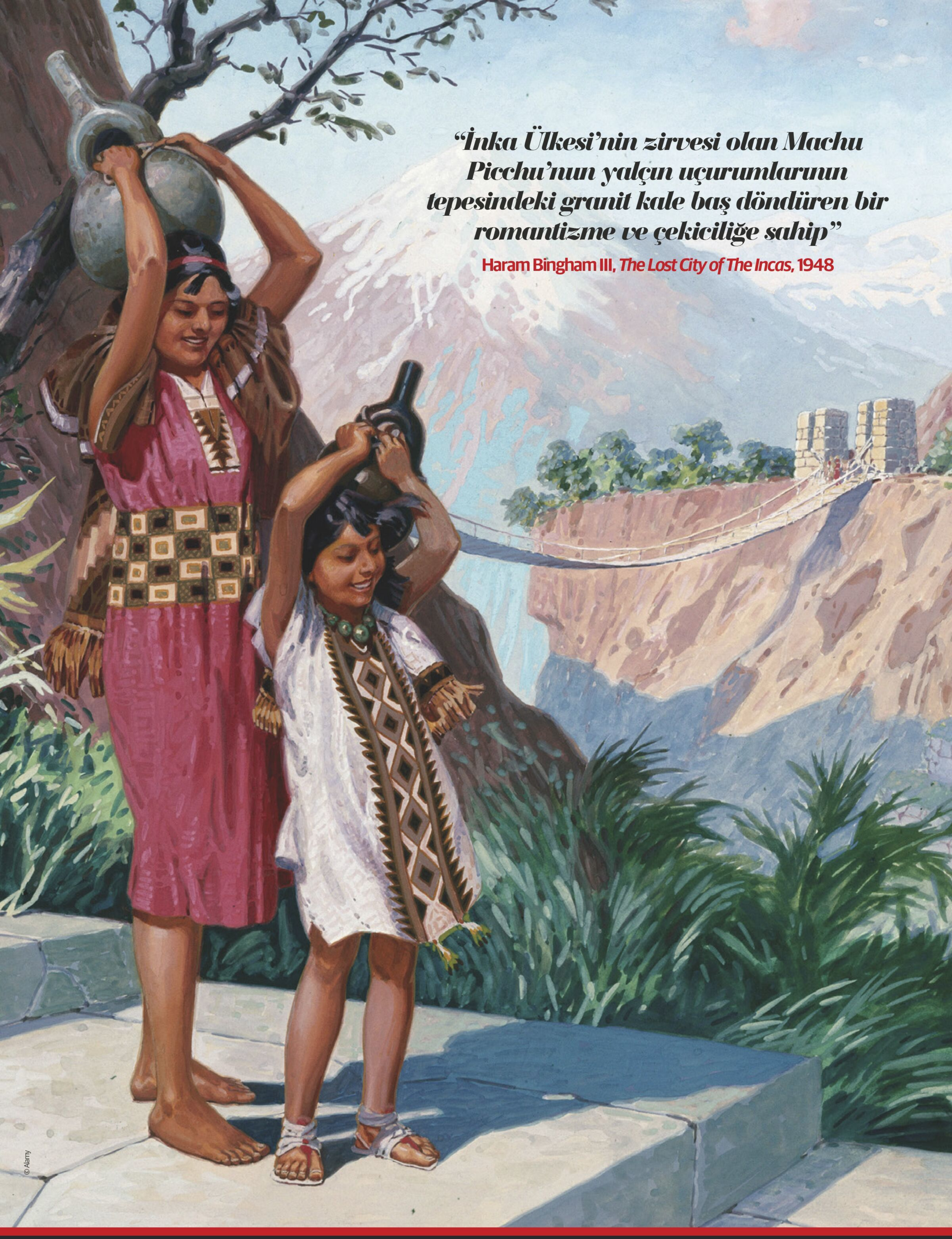
ODAK NOKTASI

SPARTAKİST AYAKLANMASI

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'daki siyasi çalkantı döneminde, kendilerine Spartakistler adını veren bir grup radikal sosyalist, Weimar hükûmetine meydan okumaya kalkıştı. Ocak 1919'da 50.000 işçi greve başladı ve Berlin'de protestolar düzenlendi. Bunun üzerine hükûmet ayaklanmayı bastırmak için, eski askerlerden oluşan Freikorps birliklerini (fotoğrafta görülen grup) görevlendirdi. En ufak bir merhamet dahi göstermeyen bu birlikler 100'ü aşkın işçiyi öldürdü.

1919

"İnka Ülkesi'nin zirvesi olan Machu Picchu'nun yalçın uçurumlarının tepesindeki granit kale baş döndüren bir romantizme ve çekiciliğe sahip"

Haram Bingham III, *The Lost City of The Incas*, 1948

A'DAN Z'YE

İNKA İMPARATORLUĞU

Güney Amerika'nın en önemli uygarlıklarından birinin muhteşem mimarisini, kültürünü ve mirasını keşfediyoruz

Yazanlar: Jessica Leggett, Jonathan Gordon, David Crookes

İnkalar ve imparatorluk

Biliyor muydunuz?
İlk sekiz hükümdarın iktidarı sırasında İnkalar Cusco'nun ötesine yayılmadı

Çimu-İnka Savaşı'nda alınan zafer 1471

Bir zamanların ezeli rakibi olan Çimu Krallığı'nın en büyük kıyı vilayetinin Çimuların kendi topraklarını genişletme hırsına rağmen İnkaların egemenliğine girmesiyle toplam nüfus 12 milyona ulaşır. Çimulara karşı bu zafere imza atan ve imparatorluğun merkezindeki Cusco'yu güçlendiren Pachacuti'nin ölümünün ardından, Túpac Inca Yupanqui onuncu "Sapa İnka" olarak tahta geçer.

İNKA BÖLGESİ KURULUR 1200

Kesin bir kanıt olmamakla birlikte, efsaneye göre İnka savaşçı lideri Manco Cápac, kabilesini yüksek dağlardaki bir mağaradan bereketli Cusco Vadisi bölgesine götürür.

İKİNCİ HÜKÜMDAR YÖNETİME GEÇER 1230

Sinchi Roca, babası Manco Cápac'ın ardından ikinci "Sapa İnka" yani Cusco Krallığı'nın tanrı imparatoru olarak tahta geçer. İnkaların ilk nüfus sayımını yaptırır.

ŞEHRİN GELİŞİMİ 1350

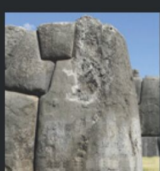
Lloque Yupanqui, Mayta Cápac ve Cápac Yupanqui'nin hükümdarlıklarının ardından tahta geçen Inca Roca, Cusco şehrinin sulama sistemini iyileştirir ve şehrin hurin (aşağı) bölümüne bir saray inşa ettirir.

MS 900 — 1200 — 1350 — 1438

İNKA ÖNCESİ KABİLE MS 900

Killke kültürü, yaklaşık 300 yıl boyunca bugünkü Peru'nun Cusco bölgesinde baskın grup olur. Killke halkı Sacsayhuamán adında devasa bir kale inşa eder.

MAYTA CÁPAC 1290

Cusco Krallığı dördüncü lider Mayta Cápac yönetiminde genişlemeye başlar ancak bu genişleme, daha sonra asimile edilecek komşu kabilelere yapılan saldırılarla sınırlı kalır.

MACHU PICCHU'NUN ORTAYA ÇIKIŞI 1450

İmparatorluğu her biri bir vali tarafından yönetilen dört idari bölgeye ayırarak İnka hükümetini yeniden yapılandıran Pachacuti, Machu Picchu'nun inşasını da başlatır.

Bir yerleşim inşa edilir 1201

İnkalar, nihayetinde Cusco şehri haline gelecek yeri inşa etmeye ve geliştirmeye başlar. Huatanay, Chunchul ve Tullumayo nehirlerinin birleştiği yerde bulunan yerleşim 3.450 metre yükseklikte dağların arasında kurulur ancak uzun yıllar sınırları genişlemez.

İnka İmparatorluğu'nun başlangıcı 1438

Viracocha'nın (yedinci hükümdar Yahuar Huacac'ın halefi) iktidarının 28. yılında Cusco Krallığı kuzeydeki komşusu Chanca kabilesinin saldırısına uğrar. Viracocha, Chancalara karşı direnmeye çalışır fakat daha sonra tahta geçen oğlu Pachacuti onları dize getirir ve ardından tüm Cusco Vadisini fetheder. Hızlı bir genişleme dönemi başlamıştır.

Biliyor muydunuz?

Túpac Inca Yupanqui'nin iktidarında İnka İmparatorluğu'nun sınırları 4.000 kilometreden fazla genişledi

Kristof Kolomb Amerika'ya ulaşır 1492

Yolu Yeni Dünya'ya düşen Kristof Kolomb, burada başta altın olmak üzere bol miktarda zenginlik keşfeder. Bu daha sonra diğer kâşiflerin de iştahını kabartacaktır. İnka İmparatorluğu'nun sınırları Peru, Kolombiya, Bolivya, Ekvador, Şili ve Arjantin'i kapsayacak şekilde genişleyecektir fakat bu, sonun başlangıcına işaret etmektedir.

Bir imparatorluğun sonu 1572

Yeni İnka Devleti İspanyol saldırılarına rağmen 40 yıl ayakta kalır. Túpac Amaru'nun 1571'de Titu Cusi'nin yerine geçmesinin ardından, müzakereler için Vilcabamba'ya gelen iki İspanyol elçi öldürülür. Bunun üzerine Peru Genel Valisi Francisco de Toledo'nun verdiği saldırı emriyle şehir yerle bir edilir ve İnkalar tarihe gömülür.

YOL USTALARI 1453

İnkaların, gelişmiş aletler kullanmadan, kas gücüyle inşa ettikleri etkileyici yol ağı iyiden iyiye büyür ve toplamda neredeyse 38.000 kilometreye ulaşarak, mesajların imparatorluğun dört bir yanına ulaşabilmesini sağlar.

İÇ SAVAŞ PATLAK VERİR 1525

Huayna Capac'ın resmi bir varis bırakmadan ölmesiyle birlikte, iki oğlu Huáscar ve Atahualpa bir sonraki imparator olmak için savaşa tutuşur. Savaş, 1532'de Atahualpa'nın zaferiyle son bulur.

YENİ İNKA DEVLETİ KURULUR 1537

Manco Inca Yupanqui, Cusco'da bir ayaklanmaya liderlik eder ve Ollantaytambo Muharebesi'nde İspanyolları yenilgiye uğratır. Ardından kaçar ve başkenti Vicambamba olan Yeni İnka Devleti'ni kurar.

1520

1572

ORDU, İMPARATORLUĞUN SINIRLARINI GENİŞLETİR 1463

Pachacuti'nin oğlu Túpac Inca Yupanqui'nin ordunun başına geçmesiyle başlayan savaşlar, sınırların önce bugünkü Ekvador'a uzanmasını, ardından Güney Amerika boyunca genişlemesini sağlar.

ZİRVE NOKTASI 1493

Túpac'ın oğlu Huaya Capac on birinci Sapa İnka olur. İnka İmparatorluğu daha da büyür ve Ekvador'un artık tamamen İnka kontrolüne girmesiyle zirvesine ulaşır.

ATAHUALPA İDAM EDİLİR 1533

İspanyollar tarafından alıkonulan Atahualpa idam edilir. Bu olay İnka İmparatorluğu'nu ciddi şekilde zayıflatır ve Manco Inca Yupanqui kukla bir imparator haline gelir.

Çiçek hastalığı salgını 1520

İspanyol istilacı (konkistador) Pánfilo de Narváez 23 Nisan günü askerleriyle birlikte Meksika'ya ulaşır. Milyonlarca kişinin ölümüne yol açacak çiçek virüsünü de farkında olmadan beraberlerinde getirmişlerdir. Virüs tüm Amerika'ya yayılır ve bağışıklıkları olmadığı için kabileleri gafil avlar. İnka İmparatoru Huaya Capac da hastalığa yakalanır ve 1525'te ölür.

Biliyor muydunuz?

Atahualpa 80.000 kişilik bir orduya sahipti fakat savaştığı İspanyolların ateşli silahları vardı

İspanyol yerleşimleri 1532

Daha önce 1524 ve 1526'da iki başarısız fetih girişiminde bulunmuş olan İspanyol istilacı Francisco Pizarro González'in liderliğinde Peru bu defa fethedilir. González, Peru'daki ilk İspanyol yerleşimi olan San Miguel de Piura'yı kurar. İmparator Atahualpa buna itiraz edince, İnkalar kanlı Cajamarca Muharebesi'nde pusuya düşürülerek katledilir ve Atahualpa esir alınır.

TARİHİN İÇİNDEN

MACHU PICCHU

GÜNEY PERU, 1450 - 1572

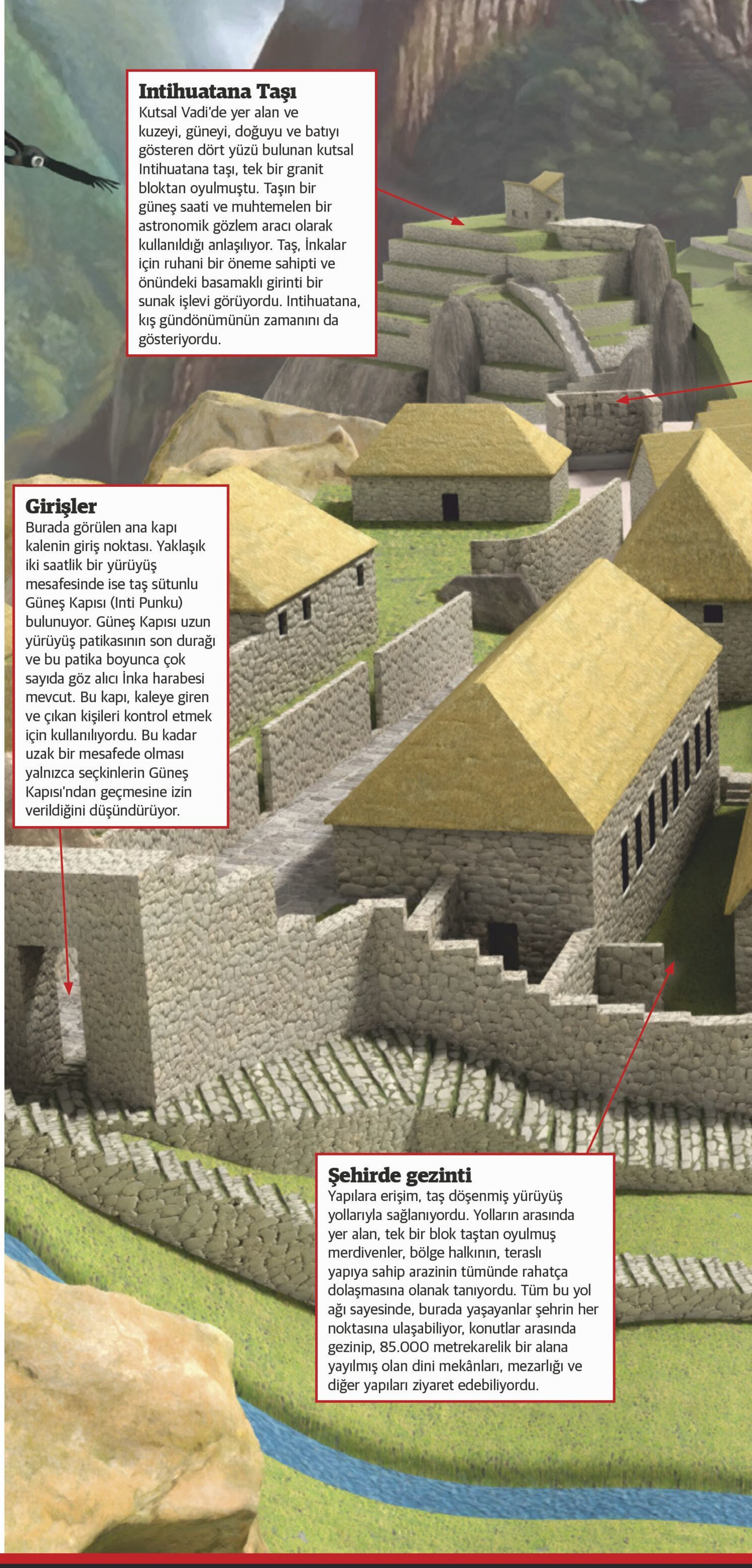
Bir kraliyet mülkü olarak kabul edilen ve İnka lideri Pachacutec Inca Yupanqui (Pachacuti) döneminde inşa edilen Machu Picchu'nun yaklaşık 1.000 kişiye ev sahipliği yaptığı düşünülüyor. İnka İmparatorluğu'nun muazzam başarılarının ulaştığı en üst noktayı göstermesi açısından bu şehrin ince taş işçiliği ve mükemmel mimarî planlaması son derece dikkate değer olsa da yapının şüphesiz en etkileyici yönü, bir dağın sırtında, yaklaşık 2.430 metre yükseklikteki konumu.

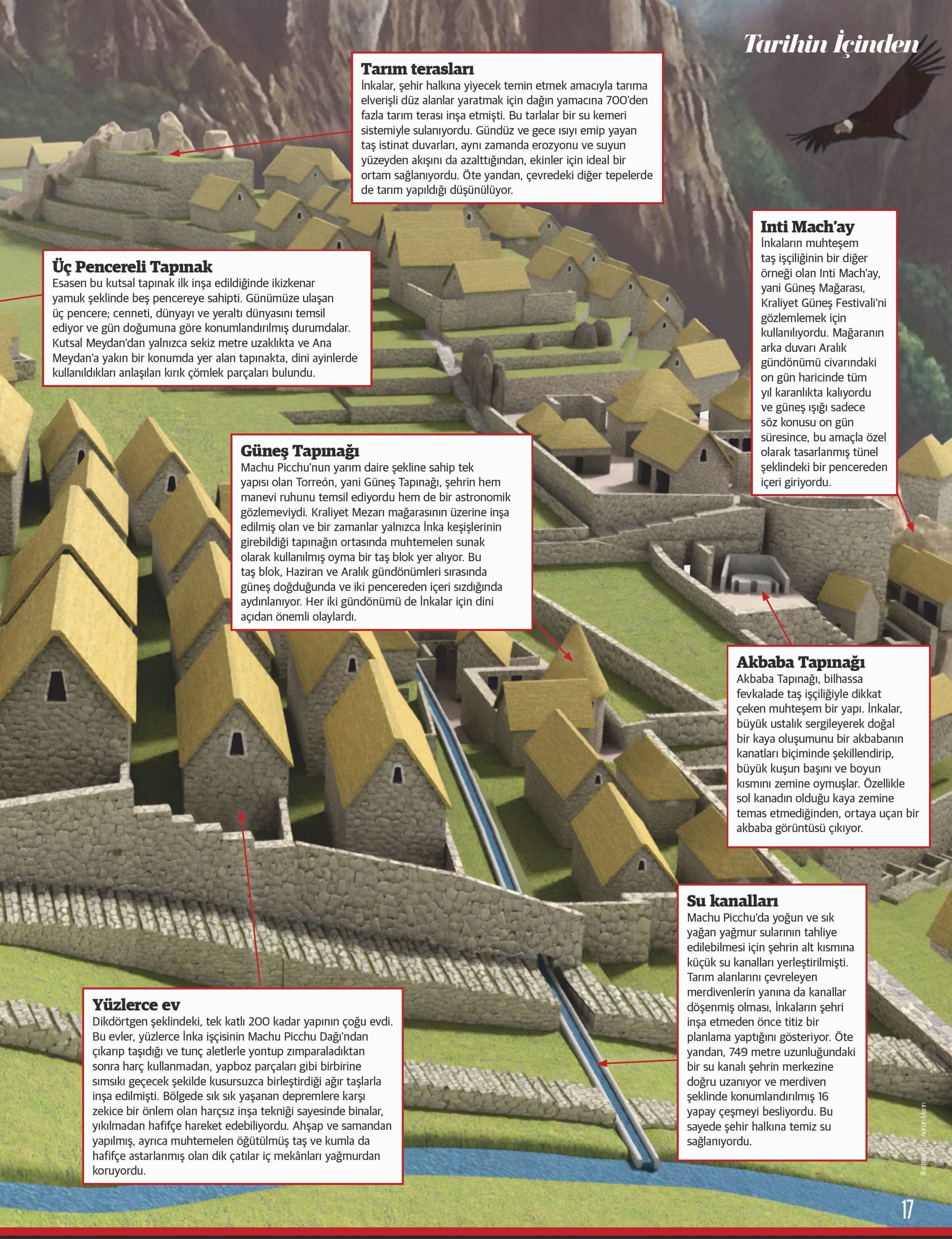
Çok sayıda tapınağın, sarayın ve dini ayinlerde kullanılmak üzere özenle yontulmuş taşların yer aldığı Machu Picchu ruhani açıdan oldukça önemli bir yerdi. Zaman zaman burada kalan ve şehri bir idari merkez olarak da kullanan imparatorun konutu Güneş Tapınağı'na yakındı. Bölgede ayrıca pazar yerleri, meydanlar, evler ve bir mezarlık bulunuyordu. Söz konusu bu yapıların hepsine And Dağları'nın doğu yamacına İnkalar tarafından ustalıkla yapılmış merdivenler veya patikalar vasıtasıyla ulaşılıyordu. Yapılar o kadar sağlam inşa edilmişlerdi ki zamana meydan okuyup, yüzyıllarca ayakta kalmayı başardılar.

Gerçekten de günümüzde bile Machu Pichhu'nun bir zamanlar nasıl göründüğüne dair net bir fikir edinmek mümkün. Şehirdeki yapıların yanında, bölge sakinlerine yiyecek sağlayan insan yapımı tarım terasları da halen yerli yerinde duruyor. Aslına bakılırsa Machu Picchu, İnkaların başkenti de olan Cusco şehrine yalnızca 80 kilometre uzaklıkta. Fakat gözlerden ırakta, bir dağın yamacında tek başına yükseldiğinden, dünyanın geri kalanından soyutlanmış olma hali etkisini hâlâ güçlü bir şekilde hissettiriyor.

Peru'nun İspanyollar tarafından fethinin ardından gelen sömürgeleştirme sürecinde İspanyol istilacılar şehri keşfedemediğinden, burası talan ve yağmalardan korunmayı başardı. Şüphesiz bunu sağlayan şey şehrin bu kadar yükseğe inşa edilmiş olmasıydı. Yerel bir köylü, bölgede keşif çalışmaları yapan tarihçi Hiram Bingham'a 1911 yılında Machu Picchu'yu gösterene kadar, şehir uluslararası kamuoyunda bu denli yaygın olarak tanınmıyordu.

Machu Picchu, Bingham'ın onu keşfetmesinden çok daha önce terk edilmişti. Bunun nedeni tam olarak bilinmese de muhtemelen çiçek hastalığı etkili olmuştu veya İnkaların 1572'deki nihai çöküşünün ardından, burada yaşamaya devam etmek için pek bir neden kalmamıştı. Yaklaşık 80.000 dönüm büyüklüğündeki bölge günümüzde çok sayıda ziyaretçiyi cezbediyor ancak bir yandan bu ziyaretçilerin olası etkilerine dair endişeler de mevcut. UNESCO, 1983'te şehri Dünya Mirası Listesi'ne aldı.

Tarım terasları
İnkalar, şehir halkına yiyecek temin etmek amacıyla tarıma elverişli düz alanlar yaratmak için dağın yamacına 700'den fazla tarım terası inşa etmişti. Bu tarlalar bir su kemeri sistemiyle sulanıyordu. Gündüz ve gece ısıyı emip yayan taş istinat duvarları, aynı zamanda erozyonu ve suyun yüzeyden akışını da azalttığından, ekinler için ideal bir ortam sağlanıyordu. Öte yandan, çevredeki diğer tepelerde de tarım yapıldığı düşünülüyor.

Üç Pencereli Tapınak
Esasen bu kutsal tapınak ilk inşa edildiğinde ikizkenar yamuk şeklinde beş pencereye sahipti. Günümüze ulaşan üç pencere; cenneti, dünyayı ve yeraltı dünyasını temsil ediyor ve gün doğumuna göre konumlandırılmış durumdalar. Kutsal Meydan'dan yalnızca sekiz metre uzaklıkta ve Ana Meydan'a yakın bir konumda yer alan tapınakta, dini ayinlerde kullanıldıkları anlaşılan kırık çömlek parçaları bulundu.

Inti Mach'ay
İnkaların muhteşem taş işçiliğinin bir diğer örneği olan Inti Mach'ay, yani Güneş Mağarası, Kraliyet Güneş Festivali'ni gözlemlemek için kullanılıyordu. Mağaranın arka duvarı Aralık gündönümü civarındaki on gün haricinde tüm yıl karanlıkta kalıyordu ve güneş ışığı sadece söz konusu on gün süresince, bu amaçla özel olarak tasarlanmış tünel şeklindeki bir pencereden içeri giriyordu.

Güneş Tapınağı
Machu Picchu'nun yarım daire şekline sahip tek yapısı olan Torreón, yani Güneş Tapınağı, şehrin hem manevi ruhunu temsil ediyordu hem de bir astronomik gözlemeviydi. Kraliyet Mezarı mağarasının üzerine inşa edilmiş olan ve bir zamanlar yalnızca İnka keşişlerinin girebildiği tapınağın ortasında muhtemelen sunak olarak kullanılmış oyma bir taş blok yer alıyor. Bu taş blok, Haziran ve Aralık gündönümleri sırasında güneş doğduğunda ve iki pencereden içeri sızdığında aydınlanıyor. Her iki gündönümü de İnkalar için dini açıdan önemli olaylardı.

Akbaba Tapınağı
Akbaba Tapınağı, bilhassa fevkalade taş işçiliğiyle dikkat çeken muhteşem bir yapı. İnkalar, büyük ustalık sergileyerek doğal bir kaya oluşumunu bir akbabanın kanatları biçiminde şekillendirip, büyük kuşun başını ve boyun kısmını zemine oymuşlar. Özellikle sol kanadın olduğu kaya zemine temas etmediğinden, ortaya uçan bir akbaba görüntüsü çıkıyor.

Su kanalları
Machu Picchu'da yoğun ve sık yağan yağmur sularının tahliye edilebilmesi için şehrin alt kısmına küçük su kanalları yerleştirilmişti. Tarım alanlarını çevreleyen merdivenlerin yanına da kanallar döşenmiş olması, İnkaların şehri inşa etmeden önce titiz bir planlama yaptığını gösteriyor. Öte yandan, 749 metre uzunluğundaki bir su kanalı şehrin merkezine doğru uzanıyor ve merdiven şeklinde konumlandırılmış 16 yapay çeşmeyi besliyordu. Bu sayede şehir halkına temiz su sağlanıyordu.

Yüzlerce ev
Dikdörtgen şeklindeki, tek katlı 200 kadar yapının çoğu evdi. Bu evler, yüzlerce İnka işçisinin Machu Picchu Dağı'ndan çıkarıp taşıdığı ve tunç aletlerle yontup zımparaladıktan sonra harç kullanmadan, yapboz parçaları gibi birbirine sımsıkı geçecek şekilde kusursuzca birleştirdiği ağır taşlarla inşa edilmişti. Bölgede sık sık yaşanan depremlere karşı zekice bir önlem olan harçsız inşa tekniği sayesinde binalar, yıkılmadan hafifçe hareket edebiliyordu. Ahşap ve samandan yapılmış, ayrıca muhtemelen öğütülmüş taş ve kumla da hafifçe astarlanmış olan dik çatılar iç mekânları yağmurdan koruyordu.

Onur Listesi

SAPA İNKALAR

Hükümdarlıkları İnka İmparatorluğu'nun yükselişine ve çöküşüne tanıklık etmiş 10 hükümdar

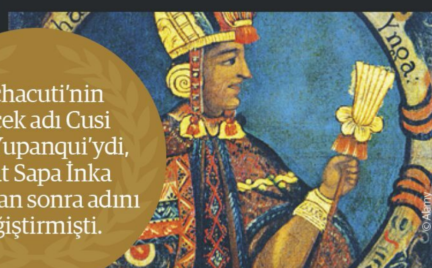
Bir efsaneye göre Cápac ve Ocllo, Cusco vadisindeki kabileleri yenerek kendi hanedanlarını kurmuşlardı.

MANCO CÁPAC **İNKA** 1200-1228

Manco Cápac, İnka hanedanının kurucusu ve ilk Sapa İnka'sıydı. Güneş Tanrısı İnti'nin oğlu olduğuna inanılan Manco Cápac'ın kökeni efsanelere karışmış durumda. Bunlardan birine göre İnti, Titikaka Gölü civarında yaşayan insanlara acımış ve Manco Cápac'ı bir medeniyet kurması ve onlara nasıl yaşayacaklarını öğretmesi için göndermişti. Bereketli toprakları gösteren bir altın asa bahşedilen Manco Cápac, hem kız kardeşi hem de karısı olan Mama Ocllo'yla birlikte Cusco Vadisi'ni keşfetti, burada başkenti kurdu ve insanlara nasıl uygarlaşacaklarını öğretti.

PACHACUTI
İNKA 1438-1471

Pachacuti, Cusco Krallığı'nı İnka İmparatorluğu'na dönüştüren Sapa İnka'ydı. Viracocha'nın oğlu olan Pachacuti, krallık Chancaların saldırısı altındayken babası ülkeden kaçınca İnkalara liderlik etmek üzere öne çıktı. Pachacuti, askerî yeteneklerini kullanarak krallığı başarıyla savundu ve yeni Sapa İnka ilan edildi. Genç imparator sınırları And Dağları boyunca genişletmeye devam etti, reformlar yaptı ve muazzam büyüklükteki imparatorluğu dört bölgeye ayırdı. İnkalar; chinchaysuyu, collasuyu, antisuyu ve contisuyu; yani kuzey, güney, doğu ve batı olmak üzere dört bölümden oluşan İmparatorluğun bu haline "Tawantinsuyu" (Dört Bölgenin Krallığı) adını veriyorlardı. İkonik Machu Picchu şehrinin de Pachacuti döneminde inşa edildiği düşünülüyor.

Pachacuti'nin gerçek adı Cusi Inca Yupanqui'ydi, fakat Sapa İnka olduktan sonra adını değiştirmişti.

İnkalarda taht doğrudan en büyük çocuğa geçmiyordu ve bir Coya'nın (Sapa İnka'nın eşi) herhangi bir oğlu varis olabiliyordu.

HUAYNA CAPAC
İNKA 1493-1524

Huayna Capac, 1493'te babası Topa Inca'nın yerine geçerek Sapa İnka oldu. İmparatorluğun sınırlarını Amazonlara kadar genişletti, Ekvador'u fethetti ve Kito şehrinde ikinci bir başkent kurdu. Ancak Huayna Capac, saltanatının büyük bir bölümünü isyanları bastırmakla geçirdiği için selefleri kadar fazla toprak ele geçiremedi. 1524'te, İspanyol istilacılar tarafından imparatorluğa getirilen çiçek hastalığına yakalandı. İnkalar çiçek hastalığına bağışık değildi. Huayna Capac ve varis olarak belirlediği oğlu da dâhil nüfusun büyük bir bölümü hastalık yüzünden hayatını kaybetti. Onların bu ani ölümü tahta kimin geçeceği konusunda belirsizliğe yol açtı.

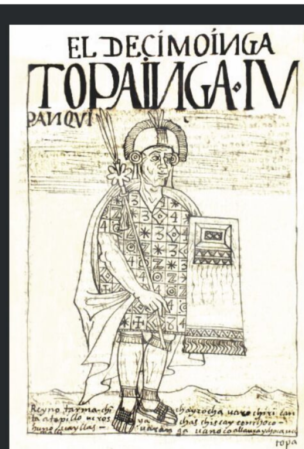

VIRACOCHA INCA
İNKA 1410-1438

Viracocha muhtemelen varlığı kanıtlanabilen ilk Sapa İnka'dır, zira seleflerinin hikâyeleri birçok araştırmacı tarafından kurgu olarak kabul ediliyor. İnka'nın yaratıcı tanrısı "Viracocha" onuruna aynı ismi seçen bu hükümdar, iktidarı sırasında İnka topraklarını genişletmeye başladı. Bu büyüme süreci 1438'de komşu Chanca kabilesi Cusco Krallığı'na saldırana kadar devam etti. Krallığını terk eden Viracocha, İnkaların kaderini oğlu Pachacuti'nin ellerine bıraktı.

TOPA INCA YUPANQUI
İNKA 1471- 1493

Topa, iktidarı sırasında onu İnka ordusunun başına getiren Pachacuti'nin oğluydu. 1463'te kuzeydeki Çimuları yenerek ve böylece And Dağları'ndaki İnka hâkimiyetini güvence altına alarak adını duyurdu. 1471'de imparator olduğunda babasının kaldığı yerden devam etti ve imparatorluğun sınırlarını daha da genişletti. Öldüğünde İmparatorluk Güney Amerika'nın batı şeridinin büyük bir bölümünü kapsıyordu.

HUÁSCAR
İNKA 1524-1532

Babası Huayna Capac'ın, ardında bir varis bırakmadan ölmesi üzerine Cusco'nun ileri gelenleri Huáscar'ı bir sonraki Sapa İnka ilan ettiler. Huáscar, İnka İmparatorluğu'nu miras almış, kardeşi Atahualpa ise Kito bölgesinin valisi olmuştu. Bunu kabullenemeyen Atahualpa çok geçmeden bir isyan başlattı ve iki kardeş imparatorluğun hâkimiyeti için kanlı bir iç savaşta karşı karşıya geldi. Atahualpa, Huáscar'dan daha üstün bir askerî komutan olduğunu kanıtladı ve ağabeyini savaşta mağlup edip, öldürttü. Ölümünün ardından Huáscar'ın destekçileri Atahualpa'ya karşı İspanyol istilacılarla ittifak kurdular.

ATAHUALPA
İNKA 1532-1533

Babasının beklenmedik ölümünün ardından tahtta hak iddia eden Atahualpa, yeni Sapa İnka olan ağabeyi Huáscar'a karşı bir iç savaş başlattı. 1529 ila 1532 yılları arasında gerçekleşen savaşta Atahualpa galip geldiyse de tüm bu olanlar İmparatorluğu bir hayli zayıflatmıştı. Sapa İnka olmasının üzerinden henüz birkaç hafta geçmişti ki ordusu İspanyol istilacı Francisco Pizaroo liderliğindeki İspanyollar tarafından bozguna uğratıldı ve Atahualpa esir düştü. İspanyollar, İnkaların daha önce varlığından haberdar olmadıkları ateşli silahlar ve atlarla onları alt etmişti. Atahualpa bir yıllık esaretin ardından idam edildi.

İspanyollar, Atahualpa'nın bir diğer kardeşi olan Túpac Huallpa'yı da kukla imparator olarak tahta çıkarmıştı.

YUPANQUI
İNKA 1533-1545

Huáscar ve Atahualpa'nın küçük kardeşi olan Manco Inca, İspanyol istilacı Francisco Pizaroo tarafından kukla imparator olarak Cusco'da tahta oturtulmuştu. Fakat daha sonra İspanyollara başkaldırmayı seçen Manco Inca bu vesayetten kurtuldu ve İnka savaşçılarından oluşan bir ordu toplayıp Ollantaytambo şehrinde bir karargâh kurdu. Birkaç ay sonra karargâhını Vilcabamba bölgesine taşıdı ve bağımsız Yeni İnka Devleti'ni ilan etti. Ölümünden sonra devleti Manco Inca'nın oğulları yönetti.

Manco Inca, ağabeyi Atahualpa'nın iktidarı sırasında imparatorluktan kaçmak zorunda kaldı çünkü Atahualpa, iktidarı ele geçirme ihtimali olan herkesi idam ediyordu.

SAYRI TÚPAC
İNKA 1545-1560

Ölmeden önce İnkaların bağımsızlığı için savaşan babası Manco Inca'nın aksine, Sayri Túpac, Vilcabamba'da Sapa İnka olmasının ardından 1552'de İspanyollara kendi isteğiyle teslim oldu. Mal mülk ve bir miktar para karşılığında Vilcabamba'dan ayrılmayı kabul etti ve yerlilere liderlik etmek üzere karısıyla birlikte Cusco'ya döndü. Hatta çift Hristiyanlığa bile geçti. Ardında bıraktığı İnka devleti İspanyollara karşı ayaklanınca, 1561'de zehirlenerek öldürüldü.

TÚPAC AMARU
İNKA 1571-1572

Son Sapa İnka olan Túpac Amaru, 1572'de Toledo Valisi tarafından başlatılan bir İspanyol seferine karşı Yeni İnka Devleti'nden artakalanları savunmaya çalıştı. Daha sonra Vilcabamba'dan kaçtı fakat nihayetinde karısıyla birlikte yakalanıp Cusco'ya götürüldü. Burada, büyük ihtimalle uydurma bir suçlamayla, İspanyol rahipleri öldürmekten yargılanıp idam edildi. Túpac Amaru'nun yenilgisi ve idamı İnka İmparatorluğu'nun sonu oldu.

Detaylı Bakış

BİR İNKA SOYLUSU

PERU, 1400'LER

Illustration by: Kevin McGivern

SOYLU OLMANIN SIRRI

İnka soyluları kafataslarının uzaması için çocukken başlarını bağlatırlardı. Bu kafa şekli hem bir statü sembolü hem de soylu doğanları ayırt etmenin bir yolu olarak görülüyordu. Aksesuar olaraksa llatu adı verilen püsküllü bir başlığın yanı sıra, altın ve gümüşten taçlar da takıyorlardı. Ayrıca saçlarının önünü kısa tutuyor, arka kısmını ise uzatıyorlardı.

UZUN TUNİK

Soylu İnka erkekleri, dizlerine kadar uzanan bir peştemalin üzerine, bel kısmında özel bir deseni olan rengârenk bir tunik giyiyorlardı. Kadınlarsa omuzlardan bir kuşakla tutturulan uzun elbiseler giyerlerdi. Alpaka veya Vikunya yününden elde edilen ve süslemelerle bezenen kaliteli kumaş bir statü göstergesiydi. Tüyler çok değerli süslemelerdi ve soğuk havalarda kıyafeti bir pelerin tamamlıyordu.

ALTIN DÜŞKÜNLÜĞÜ

Altın takılar, güzelliği ve sembolik anlamı (güneşi simgeliyordu) nedeniyle soylular arasında rağbet görüyordu. Özellikle soylu erkekler, statülerini belli etmek için boyunlarına büyük altın kolyeler takarlardı. Bunun yanı sıra ayakkabılarına, bileklerine ve saçlarına da başka takılar iliştirirlerdi. Ayı simgeleyen gümüş de çok kıymetliydi.

KİŞİSEL EŞYALAR

Farklı şahsi eşyaları, tılsımları ve koka yapraklarını koymak için taşınan bir çantanın yanı sıra, orduda görev yapan bir soylunun, kabilesinin renkleriyle süslenmiş kumaş kaplı bir kalkan taşıdığı da oluyordu. Soylular genellikle hükümette ve idari işlerde çalışıyorlardı ve nispeten alt statüye sahip sıradan insanlardan çok daha iyi yaşam koşullarına sahiplerdi.

BİRAZ GÖSTERİŞ

Soyluların dizlerinin hemen altında ve ayak bileklerinin etrafında yün veya pamuktan yapılmış aksesuar amaçlı renkli püsküller olurdu. Bu, soylu kişilerin daha etkileyici ve çekici görünme arzusunun bir dışavurumuydu. Ayaklarına genellikle pamuk, yabani bitkiler ve tabaklanmamış lama derisinden yapılan bir çift sandalet giyiyorlardı.

SİLAH

Soylular askerlik hizmeti yapmayı bir onur ve görev olarak görüyorlardı. Tupa Yauri adı verilen, bronzdan yapılmış ve tüylerle süslenmiş kargı benzeri bir silah taşırlardı. Soylu kişi özellikle yüksek bir sınıfa mensupsa söz konusu silahın gümüş veya altından yapıldığı da oluyordu.

SIRA DIŞI KÜPELER

Tüm soylular 12 yaşında kulaklarını deldirir ve ağır küpeler takardı. Küpeler asaletin açık bir göstergesiydi ancak kulak memelerini deforme ederek aşağı doğru sarkmalarına yol açıyordu. Bu gelenek nedeniyle İspanyollar onlara "büyük kulaklı" anlamına gelen "orejones" lakabını takmışlardı.

Tarihin Hazineleri

MİNYATÜR ALTIN LAMA

DAĞ TANRILARINA SUNULAN BİR ADAK İNKA İMPARATORLUĞU, 1500 CİVARI

İnkalar altının Güneş Tanrısı İnti'nin teri olduğuna ve güneşin canlandırıcı gücünü temsil ettiğine inanıyorlardı. Sapa İnka'nın, İnti'nin soyundan geldiğini düşündükleri için tüm altınlar ona aitti. Diğer metaller gibi kararmayan ve yiyecekler gibi bozulup çürümeyen altın, tanrılara sunmak için ideal bir seçimdi. İnkalar altını kutsal bir malzeme olarak görüyor, maddi bir değer atfetmiyorlardı. Fakat ne yazık ki İspanyollar için durum bunun tam tersiydi. İmparatorluğu fethedip, altın ve gümüşten yapılmış İnka eserlerini zenginlik uğruna eritmeleri neticesinde, fotoğraftaki gibi heykelcik ve figürlerin çok azı günümüze ulaşmayı başarabildi.

Lamalar, İnkalar için vazgeçilmezdi, zira sahip oldukları diğer çiftlik hayvanları yalnızca Gine domuzları ve Alpaka develeriydi. Lamaların kullanım alanı genişti; yemek için et, kıyafetler için yün ve tarladaki ürünler için gübre sağlamanın yanı sıra, ulaşım ve yük hayvanı olarak da kullanılıyorlardı. En önemlisi de lamalar dağlık arazilerin yüksek rakımlarına ve soğuğa dayanıklıydı. Dolayısıyla, İnkaların binlerce lama yetiştirmiş olmasına şaşırmamak gerek.

Tanrılara lamalar kurban edilirken, dağ tanrılarına genellikle insan kurban ediliyor ve beraberlerinde altından minyatür lama ve insan heykelcikleri de sunuluyordu. Capacocha veya Capac Hucha ("Kraliyet Yükümlülüğü" anlamına geliyor) olarak bilinen insan kurban etme ayinleri, iktidardaki Sapa İnka'nın ölmesi gibi önemli olayların ardından ya da bir doğal afeti önlemek veya son vermek amacıyla gerçekleştiriliyordu.

Capacocha ayini için kurbanlar masum, sağlıklı ve fiziksel açıdan kusursuz çocuklar arasından seçiliyordu, zira bu özelliklere sahip çocuklar İnka halkının ideal temsilcileri olarak görülmekteydi. Kurban olarak seçilmek büyük bir onurdu ve ailelerin çocuklarını kendi isteğiyle teslim etmeleri beklenirdi. Seçilen çocuklar And Dağları'nın yükseklerinde kurban ediliyordu. Juan de Betanzos gibi İspanyol vakanüvisler tuttukları tarihi kayıtlarda Capacocha törenlerinin kurbanlarından bahsetmişlerdir. Fakat kaleme aldıkları metinlerin İspanyol istilasını ve imparatorluğun yok edilmesini meşrulaştırmak amacıyla İnkaları kasten kötü gösterdiğini ve hatta karaladığını unutmamak gerekiyor.

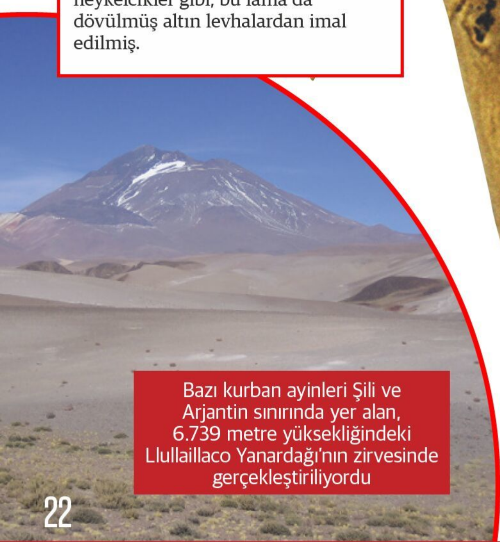

DEVEGİLLERİN ÖNEMİ
İnkaların dağlık arazilere kurduğu tarım terasları binlerce lama sayesinde mümkün olmuştu. Memeli hayvanlar İnka ekonomisinin güçlenmesine yardımcı oldular ve bu yüzden sıklıkla imparatorluğun arkasındaki güç olarak nitelendiriliyorlar.

DEĞERLİ ESER
Bu heykelcik Peru'da gün yüzüne çıkarıldı ve 1921'de British Museum tarafından satın alındı. O tarihten bu yana da müzede sergileniyor. İnka İmparatorluğu'ndan günümüze ulaşan diğer minyatür altın heykelcikler gibi, bu lama da dövülmüş altın levhalardan imal edilmiş.

AND YERLİLERİNİN İNANÇLARI
And uygarlıkları binlerce yıl boyunca minyatür objeler üretti ve bunların kullanım amaçlarının zaman içerisinde değiştiği öne sürülüyor. İnkalar için heykelcikler, dağ tanrılarıyla kendi aralarında bir iletişim sağlama yoluydu.

KURBANA UYGUN BOYUT
Yalnızca 6,3 cm yüksekliğindeki ve 1 cm genişliğindeki bu küçük heykelcik avucunuza rahatlıkla sığabilecek kadar küçük. Boyutları nedeniyle, kurban edilen bir çocuğa eşlik etmek üzere tasarlandığı öne sürülüyor.

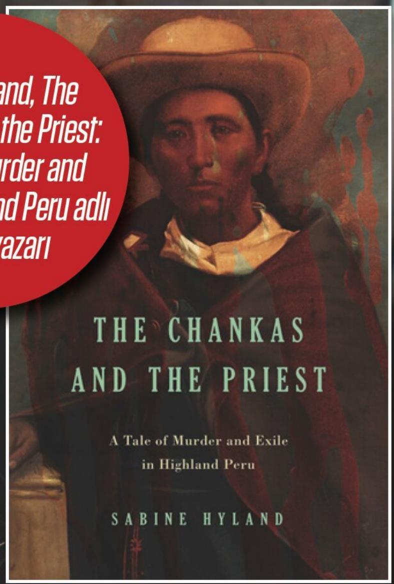
Bazı kurban ayinleri Şili ve Arjantin sınırında yer alan, 6.739 metre yüksekliğindeki Llullaillaco Yanardağı'nın zirvesinde gerçekleştiriliyordu

SORU & CEVAP

PROFESÖR SABINE HYLAND

İNKALARIN YAZILI BİR DİL YERİNE, DÜĞÜMLÜ SİCİMLER VASITASIYLA NASIL İLETİŞİM KURDUKLARINI İNCELİYORUZ

Sabine Hyland, The Chankas and the Priest: A Tale of Murder and Exile in Highland Peru adlı kitabın yazarı

Profesör Sabine Hyland, St. Andrews Üniversitesi'nde antropolog ve etno-tarihçidir. İnkalar ve Peru'daki İspanyol sömürge dönemi üzerine kapsamlı eserleri bulunuyor. Hyland, on yılı aşkın bir süredir quipuları/khipuları (konuşma düğümleri) ve bunların nasıl deşifre edilebileceğini araştırıyor.

S KHIPU NEDİR VE İNKALAR BUNU NE AMAÇLA KULLANIYORDU?

C Bilgileri kaydetmeye yarayan renkli ve düğümlü sicimler olan khipular, İnkaların ve And halklarının en büyük gizemlerinden biri olmaya devam ediyor. İnka İmparatorluğu döneminde biyografiler, tarih bilgileri, ekonomiye ve nüfusa dair tüm veriler khipular kullanılarak kaydedilmişti. İnka tarihini taraflı İspanyol vakanüvisler yerine İnka halkının dilinden okuyabilsek şüphesiz pek çok şey değişirdi. Ne var ki İnkaların düğümlü sicimlerle oluşturdukları yazı sistemi hâlâ tam olarak deşifre edilebilmiş değil. Sevindirici olan noktaysa, bu sistemi çözme konusunda yavaş da olsa aşama kaydediyor olmamız. Araştırmalarım sonucunda, khipuların Peru köylerinde 20. yüzyıla dek kullanıldığını keşfettim. Oysaki bundan çok daha önce ortadan kalktıkları düşünülüyordu. Bu keşif bizlere khipuların nasıl işlediği konusunda çok önemli fikirler verdi. Günümüze ulaşmış 1000'i aşkın khipunun deşifre edilmesi And uygarlığına dair anlayışımızda bir devrim yaratacak ve insan kurban etme gibi geleneklere onların gözünden bakmamızı sağlayacak kanımca.

S BUGÜN BİLİNEN KHİPULARIN SAYISI NE YAZIK Kİ SADECE 1.000 CİVARINDA. KHİPULARIN ÇOĞUNLUĞU NEDEN GÜNÜMÜZE ULAŞAMADI?

C Bazı İspanyol misyonerler yerel dinleri ortadan kaldırmak gibi beyhude bir amaç uğruna khipuları yok ettiler. Kiliselerdeki protestolar üzerine, putperestliğin kökünü kazımaya kararlı bir grup ortaya çıktı ve yerel inançları bastırmaya çalıştılar. Bu kişiler bir köye girdiklerinde khipuları arar ve açık havada yaktıkları devasa bir ateşte, İnkaların atalarının mumyaları ve diğer kutsal objelerle birlikte bunları da yakarlardı. Diğer taraftan, İspanyol hükümeti yerli halkın İspanyolca kayıt tutmasını emretmişti ve dolayısıyla khipuların yerini alfabetik yazı aldı. Yine de kıyıda köşede kalmış birkaç topluluk, yerel halk kayıtlarını yabancı gözlerden korumak için khipuları kullanmayı sürdürdü. Zamanla, khipu kayıtları tutmuş daha fazla topluluğun keşfedileceğine ve böylece elimizdeki khipuların sayısının artacağına inanıyorum.

S NEDEN ÇALIŞMALARINIZI KHİPULAR ÜZERİNE YOĞUNLAŞTIRMAYA KARAR VERDİNİZ?

C Alfabetik olmayan yazı biçimleri Filipinler'de geçen çocukluğumdan beri ilgimi çekmiştir. Başkent Manila'da okurken, bambular içerisine oyulan ve 20. yüzyıla dek kullanılmış olan antik baybayin yazısını öğrenmiştik. Gençliğimde Peru'da yaşarken İnkaların, tarih ve şiirin yanı sıra, üretim ve ticaret kayıtlarını tutmak için kullandıkları düğümlü ve renkli sicimlerden bahsedildiğini duymuştum. O dönemde khipuların yalnızca bazı bilgileri hatırlatma amaçlı kullanıldığına ve içerdiği bilgilerin asla çözülemeyeceğine inanılıyordu. Bir gün, izole bir And topluluğunun üyelerinin bana khipulara ayinlerinde nasıl canlı varlıklar gibi davrandıklarını anlatan gizli bir el yazması göstereceklerini veya başka bir ücra köydeki yaşlıların, khipular hakkında yazılmış olan ve yüzyıllardır korudukları değerli metinleri benimle paylaşacaklarını o zamanlar bilmiyordum tabii ki!

S KHİPULARI DEŞİFRE ETMEDEKİ EN BÜYÜK ZORLUKLAR NELER?

C En büyük zorluk, günümüze ulaşan tüm khipuların müzelerde, üniversitelerde veya şahsi koleksiyonlarda yer alması. Şu ana kadar atalarından kalan khipuları muhafaza ettikleri bilinen yalnızca üç Peru topluluğu bulunuyor. Fakat bu toplulukların üyeleri artık khipuları "okuyamıyor". Geçtiğimiz on yıl içinde, National Geographic'in desteğiyle, 20. yüzyıla kadar khipuların kullanıldığı üç And topluluğunun daha yerini tespit ettim. Bu köylerdeki (Anchucaya, Casta ve Collata) khipu gelenekleri bazı yeni bilgileri açığa çıkardı. Örneğin, Anchucaya'daki keşiflerim İnka khipularındaki iki ana renk deseni arasındaki ilişkiyi çözmemi ve bu sayede, Peru'daki Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde bulunan, daha önce deşifre edilememiş bir khipuyu kısmen yorumlamamı sağladı.

S PERU'DAKİ ÜCRA BİR KÖY OLAN SAN JUAN DE COLLATA'YA GİTTİNİZ VE BURADAKİ AND TOPLULUĞUNUN İLERİ GELENLERİ, KORUMA ALTINDA TUTTUKLARI İKİ KHİPUYU İNCELEMENİZE MÜSAADE ETTİ. NELER KEŞFETTİNİZ?

C Collata köylüleri, sömürge döneminden kalma el yazmalarını ve iki khipuyu bir sandıkta saklıyorlardı. Yakın zamana kadar köyün yaşlıları bu khipuları topluluğun yalnızca erkek üyelerine göstermiş ve onlara khipuların yerel liderler tarafından bir isyan hakkında yazılmış hikâye niteliğindeki mektuplar olduğunu söylemiş. Bunlar, hem bir mektup biçiminde yazılmış hem de bir öykü içeren ilk khipulardı. Her iki khipunun da son sicimlerinin ucunda yer alan ve khipuların hangi soya ait olduğunu belirten ifadeyi deşifre edebildim. Bulduğum isim "ayllu" idi. Heyecan verici bir diğer konuysa bunların, fonetik olduğu bilinen ilk And khipuları olmaları.

S COLLATA KHİPULARI ÜZERİNE YAPTIĞINIZ ARAŞTIRMA YENİ SORULAR ORTAYA ÇIKARDI MI?

C Kulağa biraz garip gelebilir ama Collata khipuları bir şekilde hayvanların aracılık ettiği bir iletişim şeklini, diğer bir deyişle bir dili gün yüzüne çıkardı. Bu dilde anlam, kısmen farklı hayvan kıllarının (vikunya, geyik, lama, guanako, alpaka ve viscacha gibi) hayvansal lif şeklinde khipularda kullanılmasıyla ifade ediliyor. Çoğu durumda lifler yalnızca dokunarak ayırt edilebiliyor ki bu da söz konusu yazı sisteminin üç boyutlu karakterini ortaya koyuyor. Collata khipuları üzerinde çalışırken, beni izlemekle görevlendirilmiş iki çoban, lifler arasındaki farkı dokunarak nasıl anlayacağımı öğretti. Örneğin, alageyik kılından yapılmış bir sicimin verdiği his, kızıl vikunya kılından yapılmış sicime oranla bir hayli farklı.

Khipuların üç boyutluluğu dokunma ve hissetmenin de en az görme ve duyma kadar önemli bir rol oynadığı, çok farklı türde bir iletişim biçimini ortaya koyuyor. Khipu okuryazarlığının İnka İmparatorluğu genelinde ve imparatorluk yıkıldıktan sonra khipu kullanımının uzun süre devam ettiği, geleneklerine bağlı kırsal topluluklarda epey yaygın olduğunu düşünüyoruz. Khipular, düğümlerin yönünü ve büklümleri dokunarak hissetmek ve bir ayrım yapabilmek için yoğun bir odaklanmayı gerektiriyor. Bu odaklanma, evreni bir bütün olarak algılamanın farklı bir yoluna, dokunma duyusunun da görme ve duyma kadar güçlü bir iletişim sağladığı bir yola işaret ediyor olabilir mi? Bence bu, ortaya çıkan en ilginç sorulardan biri.

Hyland, Collata khipularından birini gösteriyor, Haziran 2019

Keşfedilecek Yerler

ANTİK İNKA KALINTILARI

Machu Picchu dışında öne çıkan, nefes kesici beş İnka kalıntısı

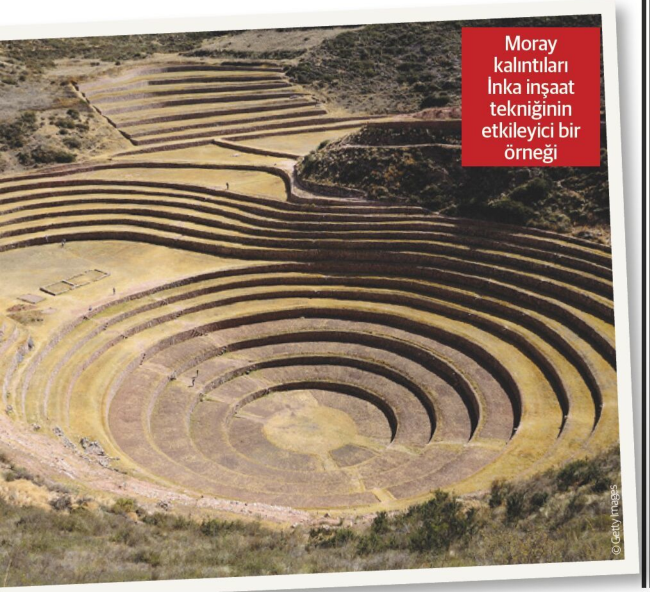
1 MORAY
MARAS

En etkileyici İnka kalıntılarından biri olan Moray, Kutsal Vadi'nin uzak bir bölgesinde bulunan büyüleyici bir arkeolojik alan. İç içe ve eş merkezli olacak şekilde tasarlanmış terasları ilk bakışta bir Antik Roma amfitiyatrosunu anımsatıyor. Kalıntıların yerleşim düzenini ve benzersiz tasarımını dikkate alan araştırmacılar, terasların belli bir amaç için yapıldığı konusunda hemfikir. Fakat ne yazık ki bu amaç bilinmezliğini koruyor. En akla yatkın görüş, sıcaklığın tepeye doğru değişmesi sayesinde İnkaların farklı seviyelerde büyüyen mahsulleri burada yetiştirerek denemeler yapmış olmaları. İlginç noktalardan biri de Moray kalıntılarında hiçbir zaman su baskını yaşanmamış olması. Bu da yeraltında bir sulama ve su tahliye sisteminin olabileceğini akla getiriyor. Morray kalıntılarının tarihini öğrenmek isteyen ziyaretçiler, daha fazla bilgi almak için rehberli turlara katılabilirler. Fakat kalıntıların çevresinde herhangi bir ışıklandırma olmadığından, Moray'ı gündüz saatlerinde ziyaret etmeniz gerekiyor. Eğer vaktiniz varsa, Maras tuz madenlerinin de yakında olduğunu hatırlatalım.

Haftanın yedi günü 07.00-18.00 saatleri arasında açık. Giriş için, Cusco'da 130 Peru Solü fiyatla satılan ve size bazı ayrıcalıklar da sunan "Tam Cusco Turist Bileti" satın alabilirsiniz.

© Getty Images

Moray kalıntıları İnka inşaat tekniğinin etkileyici bir örneği
© Getty Images

2 İNKA PISAC
PISAC

Pisac köyünün harikulade manzarasını görebileceğiniz bir dağın tepesine inşa edilmiş olan İnka Pisac'ın harabeleri her yıl binlerce turisti ağırlıyor. "Pisac" ismi, Keçuva dilinde "keklik" anlamına gelen "Pisaca" kelimesinden türediği için, İnkaların Kutsal Vadi'sinde yer alan bu arkeolojik alanın bir kuş şekli oluşturacak biçimde düzenlendiği düşünülüyor. Peru'daki en sağlam ve el değmemiş kalıntılardan bazılarını içeren bölge dört bölüme ayrılıyor: Pisac, Inti Watana, Q'allaqasa ve Kinchiraqay. İnkalar tarafından dini, askerî ve tarımsal amaçlarla kullanılan bölgede ziyaretçilerin keşfedebileceği yerler arasında bir tapınak kompleksi, hamamlar, bir konut yerleşkesi, tarım terasları ve en büyük İnka mezarlığı bulunuyor. Cusco'dan yalnızca bir saat uzaklıkta yer alan İnka Pisac kalıntıları tüm gün sürecek bir gezi için oldukça ideal, zira Pisac köyü turistlere yönelik çok popüler bir çarşıya da ev sahipliği yapıyor.

İnka Pisac harabeleri muhteşem bir dağ manzarasına sahip
Alamy

Haftanın yedi günü 06.00-17.00 saatleri arasında açık. Giriş için, Cusco'da 130 Peru Solü fiyatla satılan ve size bazı ayrıcalıklar da sunan "Tam Cusco Turist Bileti" satın alabilir veya girişte ödeme yapabilirsiniz.

Tırmanmayı seviyorsanız Sacsayhuamán ziyaretinden çok keyif alacaksınız

Ollantaytambo, en iyi korunmuş İnka kalıntılarından bazılarına ev sahipliği yapıyor

3 SACSAYHUAMÁN
CUSCO

Pachacuti'nin iktidarı sırasında inşa edildiği düşünülen bu büyüleyici İnka kalesi, Cusco şehrinin yakınında bulunuyor. 10 dakikalık bir araba yolculuğuyla veya 45 dakika yürüyerek kaleye ulaşmak mümkün. Her bir taş parçasının farklı şekilde kesilip, neredeyse aralarında hiç boşluk kalmayacak şekilde harç kullanılmadan birleştirildiği ustaca inşa edilmiş duvarlarıyla ünlü Sacsayhuamán, İnkaların uyguladığı dâhiyane inşaat tekniklerinin bir tanığı olarak ayakta duruyor. Fakat ne yazık ki yapının orijinal halinin yalnızca yüzde 40'ı günümüze ulaşmış durumda. Yakınlardaki taşocaklarından çıkarılan taşların kullanıldığı kalenin yapımında 20.000 işçinin çalıştığı düşünülüyor. Elde edilen bulgulara göre, Sacsayhuamán İnkalar tarafından törensel amaçlarla kullanılmış. Bununla birlikte, Sapa İnka olan Manco Inca Yupanqu'nun, Cusco kuşatması sırasında bir İspanyol saldırısını başarıyla püskürttüğü 1536'daki muharebede bir kale olarak kullanılmasıyla da ünlü. Fakat İspanyollar Cusco'nun kontrolünü ele geçirince, Sacsayhuamán'daki taşları kullanarak şehri kendi tarzlarında yeniden inşa etmişler ve burada sadece kulelerin ve duvarların alt kısımlarındaki ağır taşları bırakmışlar. Ancak yine de Sacsayhuamán, bu olağanüstü uygarlık hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyenlerin mutlaka görmesi gereken bir yer. Ayrıca, yakınlardaki Tambomachay, Qenqo ve Puca Pucara kalıntılarını da ziyaret edebilirsiniz.

Haftanın yedi günü 07.00-17.30 saatleri arasında açık. "Tam Cusco Turist Bileti" (130 Peru Solü) veya "Yarım Cusco Turist Bileti" (70 Peru Solü) ile giriş yapabilirsiniz.

4 CHOQUEQUIRAO ARKEOLOJİ PARKI
CASERÍO MARAMPATA

Choquequirao, Peru'nun en ücra köşesindeki İnka kalıntılarına ev sahipliği yapıyor ve aralarındaki benzerlikler nedeniyle sıklıkla Mahu Picchu'nun az tanınan ikizi olarak anılıyor. Buna karşın, Choquequirao aslında Machu Picchu'dan çok daha büyük ve yine onun gibi yüksek bir konumda yer aldığı için İspanyollar tarafından keşfedilememiş ve bu sayede oldukça iyi korunmuş. Antik bir sulama sistemi ve İnka taş işçiliğinin muhteşem örnekleriyle çevrili olan Choquequirao'nun, Vilcabamba'daki ormanlara ulaşmak için bölgeden geçmek zorunda olan İnkalar tarafından idari bir geçiş ve denetim noktası olarak kullanılmış olması muhtemel. Ziyaretçilerin görebileceği yapılar arasında tapınaklar, mabetler, evler ve hamamlar bulunuyor. Choquequirao'ya iki günlük bir yürüyüşle ulaşıldığından, ziyaret öncesinde gezi hakkında iyi bir araştırma yapılması tavsiye ediliyor. Alandaki kazılar yaklaşık 40 yıl önce başlamış olsa da Choquequirao'nun sadece yüzde 40 ila 50'si keşfedilebildi. Yani hâlâ gün yüzüne çıkmayı bekleyen çok sayıda gizem mevcut.

Choquequirao, maceraseverlere zorlu ve uzun bir yolculuk sunuyor

Tüm yıl ziyarete açık. Choquequirao'yu ziyaret etmek için en uygun zaman, Nisan'dan Ekim'e kadar süren yağmursuz mevsim.

5 OLLANTAYTAMBO
OLLANTAYTAMBO

Ollantaytambo kenti Pachacuti tarafından fethedilip yeniden inşa edilmişti. Bu bölge, Manco Inca Yupanqui'nin İspanyollara karşı verdiği savaş sırasında önemli bir direnme mevzisi olmasıyla da ünlü. Tepede bulunan ve bölgeye hâkim stratejik bir nokta, İnkalara düşman birliklerinin hareketlerini tamamen gözlemleme imkânı sağlamıştı. Fakat Ollantaytambo nihayetinde Francisco Pizarro ve askerleri tarafından ele geçirilince, Manco Inca Yupanqui, Vilcabamba ormanlarına çekilmek zorunda kaldı ve burada Yeni İnka Devleti'ni kurdu. Ollantaytambo'yu ziyaret edenler, merasim banyosunun gerçekleştiği Prenses Hamamları ve ambarlar da dâhil olmak üzere kaledeki pek çok yapının yanı sıra, Güneş Tapınağı, On Niş Duvarı ve Altı Monolit Duvarı gibi tamamlanmamış yapıları da görebiliyorlar. Peru'daki en muhteşem yürüyüş rotalarından ve manzaralardan bazılarını sunan Ollantaytambo'da dağda oyulmuş halde bir yüz motifi mevcut ve bunun, İnkaların yaratılış Tanrısı Viracocha'ya ait olduğu söyleniyor. Ollantaytambo, her yıl binlerce turistin katıldığı ünlü "İnka Yolu Yürüyüşü" için de popüler bir başlangıç noktası.

Haftanın yedi günü 07.00-18.00 saatleri arasında açık. Tam ya da Yarım "Cusco Turist Bileti" ile girilebilir.

HANNİBAL BARCA ROMA'NIN DÜŞMANI

Askerî dehası ve becerikli filleriyle kudretli Roma İmparatorluğu'na diz çöktüren Hannibal'in intikamı

Yazan: Marc DeSantis

İki ordu MÖ 202 yılının Ekim ayında savaşmaya hazır bir şekilde Zama'da (bugünkü Tunus toprakları) beklemedeydi. Bir tarafta Romalılar, diğer tarafta ise Kartacalılar vardı. Bu savaş Kartaca için ölüm kalım mücadelesiydi. Kartacalıların komutanı Hannibal Barca, yurdunu Romalılara karşı savunması için alelacele İtalya'dan geri çağrılmıştı. Romalıların genç komutanı Publius Cornelius Scipio, Hannibal'le buluşmak üzere iki ordu arasındaki sahipsiz topraklara doğru atını sürdü. Hannibal, Romalıların müzakereye açık olup olmadıklarını sordu. Anlaşmak ve barış yapmak varken taraflar neden savaş riskine girsinlerdi ki? Scipio bu teklifi kesin bir dille reddederek, Kartaca'nın bir önceki ateşkesi sadece zaman kazanmak için sinsice kötüye kullandığını ve bu süreçte Afrika'ya çağırdığı Hannibal ordunun başına geçer geçmez savaşı tekrar başlattığını hatırlattı. Romalı komutan aynı hataya bir kez daha düşmeye niyetli değildi ve Hannibal'i, söz konusu kalleşliği tekrar denemeye ve Kartaca'nın bu oyunlarından kişisel çıkar sağlamaya çalışmakla suçladı.

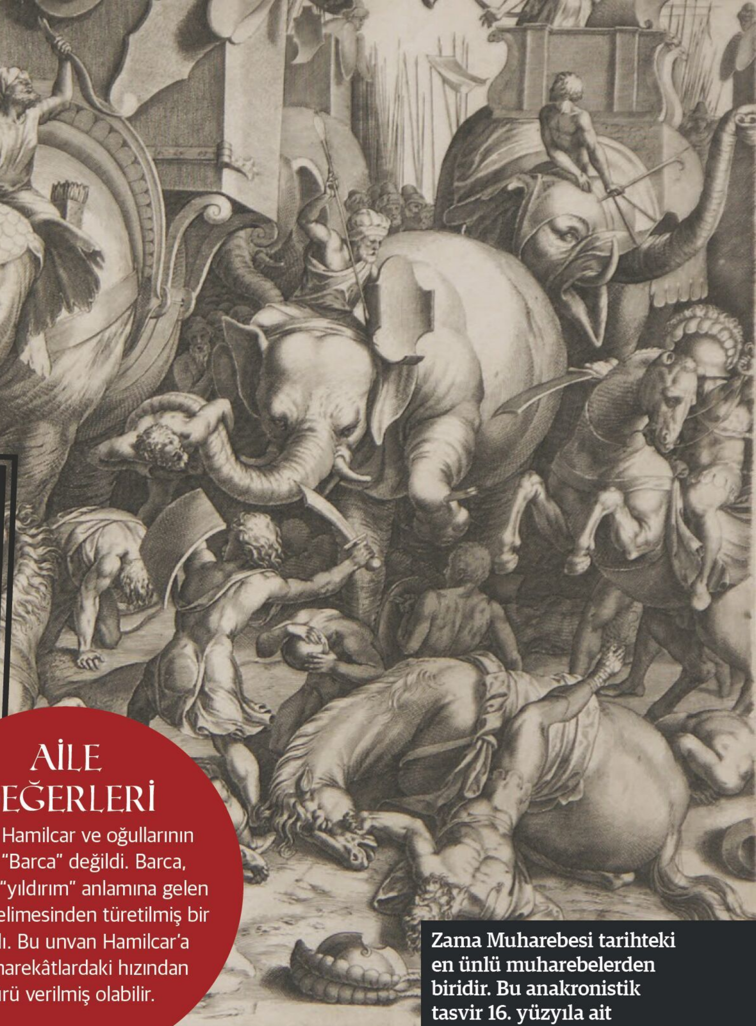
Dönemin iki muazzam gücü olan Roma ve Kartaca'nın kaderi, muharebe alanında düzen almış bu iki ordunun çarpışmasıyla belirlenecekti. Komutanlar ordularının yanına dönerek askerlerini savaşa hazırladılar. Hannibal, halkı için son bir kez daha savaşacaktı. 16 yıl boyunca İtalya'yı kasıp kavurmasına ve orada muhteşem zaferler kazanmasına rağmen Roma'yı dize getirmeyi başaramamıştı.

Hannibal'i Zama'da Roma'yla karşı karşıya getiren süreç, doğduğu yıl olan MÖ 247'den bile önce, Birinci Pön Savaşı sırasında başlamıştı. Bu iki muazzam güç arasındaki üstünlük mücadelesi 20 yıldan fazla sürdü ve sonunda Kartaca, Roma'nın kararlılığı ve deniz gücü karşısında yenik düştü. Aegates Adaları Deniz Muharebesi'nde hezimete uğrayan Kartaca, muharebeden zaferle çıkan Roma'nın dayattığı aşağılayıcı barış koşullarını kabul etmek zorunda kaldı. İmparatorluk, Sicilya'da kolonileştirdiği ve yüzyıllar boyunca hâkimi olduğu topraklardan çekildi ve Roma'ya muazzam miktarda tazminat ödemeye mahkûm edildi.

Roma'nın devam eden küstah tavrı işleri daha da kötüleştirecek ve Kartacalıların öfkesini iyiden iyiye körükleyecekti. MÖ 238'de, Kartaca'nın yeni bir saldırı planladığını öne süren Romalılar, bu bahaneyle Sardinya Adası'nı ele geçirdi. O sırada, ödemelerin gecikmesi nedeniyle isyan eden paralı askerleriyle tutuştuğu kanlı bir savaş nedeniyle dikkati dağılmış olan Kartaca, Roma'nın bu

ASKERLERDEN OLUŞAN HANEDAN

HAMİLCAR BARCA

Hannibal'in babası Hamilcar, Birinci Pön Savaşı'nda Kartaca'nın en iyi komutanıydı ve Roma kuvvetlerine yönelik saldırılara ustalıkla liderlik etti. Fakat aldığı bir yenilgi sonrasında sarsıldı ve morali bozuldu. MÖ 238'de paralı askerlerin çıkardığı büyük bir isyanı bastırdıktan sonra Kartaca'nın İspanya'daki topraklarını genişletmeye başladı. Ancak Roma'ya karşı bir intikam savaşı başlatamadan öldürüldü.

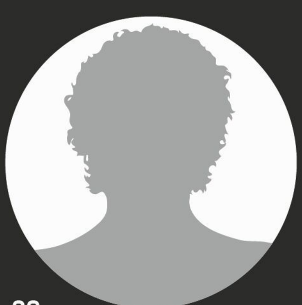
HANNİBAL BARCA

İspanya'daki Kartaca idaresinin başına geçen Hannibal, paralı askerlerden oluşan iyi eğitimli bir orduyu Galya üzerinden İtalya'ya götürdü. Roma ordularına karşı olağanüstü zaferler kazandıysa da Roma'yı tamamen alt edecek güçten yoksundu. Zama Muharebesi'nde Kartaca'nın yaşadığı hezimeti önlemeye çalıştı, fakat Scipio'nun karşısında bunu başaramadı.

HASDRUBAL BARCA

Hannibal'in kardeşi Hasdrubal Barca, Kartaca'nın İspanya'daki en önemli komutanlarından biriydi. MÖ 208'deki Baecula Muharebesi'nde Scipio'ya yenilmesine rağmen ağabeyine yardım etmek için ordusunu İtalya'ya götürmeyi başardı. Fakat MÖ 207'deki Metaurus Muharebesi'nde öldürüldü.

MAGO BARCA

Hamilcar'ın en küçük oğlu Mago, İspanya'da bir Kartaca ordusuna komuta etti ve MÖ 206'daki Ilipa Muharebesi'nde Scipio tarafından yenilgiye uğratıldı. Kısa bir süre sonra İspanya'dan tamamen çekilmek zorunda kaldı ve kuzey İtalya'da Roma'ya karşı ikinci bir cephe açtı. MÖ 203'te Scipio'yu durdurmak üzere ağabeyiyle birlikte Kartaca'ya geri çağrıldı ancak dönüş yolunda, denizde seyrederken öldü.

AİLE DEĞERLERİ

Aslında Hamilcar ve oğullarının soyadı "Barca" değildi. Barca, Pöncede "yıldırım" anlamına gelen "barak" kelimesinden türetilmiş bir unvandı. Bu unvan Hamilcar'a askerî harekâtlardaki hızından ötürü verilmiş olabilir.

Zama Muharebesi tarihteki en ünlü muharebelerden biridir. Bu anakronistik tasvir 16. yüzyıla ait

hamlesine karşı koyamadı. Adanın bu şekilde "çalınması" karşısında ellerinden bir şey gelmese de bu olay çoğu Kartacalının kalbinde büyük bir intikam ateşi yaktı.

Bu kişilerin başında, Birinci Pön Savaşı'nın son yıllarına damgasını vuran general ve devlet adamı Hamilcar Barca geliyordu. Kartaca ordusunun komutasını alarak Sicilya'da Roma'ya karşı savaşmış olan Hamilcar, Ercte Dağı'nda korunaklı bir mevziyi ele geçirip buradaki karargâhından kuvvetlerine komuta ederek Romalılara direnmiş, cesur vur-kaç saldırıları düzenleyerek geniş bir bölgede Roma güçlerini durma noktasına getirmişti. Kartaca hükümetinin Roma'nın öne sürdüğü koşullara boyun eğerek barış yapmayı kabul etmesi onun için büyük bir şok oldu ve yenilgiyi hiçbir zaman kabullenemedi.

İmparatorluktaki etkisini iyiden iyiye pekiştiren Hamilcar, Roma'ya karşı girişilecek bir sonraki

Kartacalılar fillerini aşılması zor Avrupa topraklarında ilerletmek zorundaydı. Son derece geniş olan Rhône Nehri de riskli noktalardan biriydi

muhtemel savaşta Kartaca'nın gücünü yeniden tesis etmeye ve imparatorluğa kaybettiği itibarını geri kazandırmaya kararlıydı. Fakat yapması gereken ilk iş, önce Roma'yla ardından da paralı askerlerle yapılan savaşlar yüzünden epeyce hırpalanmış olan Kartaca ordusunu toparlayıp, yeniden inşa etmekti. Planı, İspanya'ya gidip bölgedeki Kartaca topraklarını genişletmek ve buradaki kabilelerin çetin İspanyol savaşçılarını ordusuna katmaktı. Kartaca orduları uzun zamandır Akdeniz'in dört bir yanından gelen paralı askerlerden oluşuyordu. Yalnızca subaylar Kartaca yerlisiydi; geri kalanlarsa yabancıydı. Afrika'dan, İspanya'dan, Galya'dan ve Balear Adaları'ndan gelen bu paralı askerler imparatorluğun ödediği cömert maaşların cazibesine kapılıyordu. Kuzey Afrika'daki Numidya'dan gelen seçkin hafif süvarilerse dönemin en iyi savaşçıları arasında sayılmaktaydı. Roma kendi Numidyalılarını askere almanın bir yolunu bulana dek muharebelerde büyük bir dezavantaj yaşayacaktı.

Kartaca, öteden beri zenginliğin hüküm sürdüğü bir yerdi. Fenikelilerin (Phoenicia) soyundan geldikleri için Romalılar tarafından Pönler olarak da anılan Kartacalılar, tıpkı ataları gibi ticaret konusunda bir hayli yetenekliydi. Fakat Roma'yla yaptıkları savaştan sonra mali sıkıntılar baş göstermiş ve ödemek zorunda kaldığı ağır tazminat Kartaca'nın belini iyice bükmüştü. Ülkenin toparlanabilmesi için bolca gümüşe ve yeni topraklara ihtiyaç vardı. Hamilcar hem bunları temin edebilmek hem de fethettiği bölgelerden ordusuna yeni askerler katabilmek için MÖ 237'de İber Yarımadası'na bir sefer düzenledi. Yola çıkmadan önce kutsal bir ayin düzenlenerek tanrılara insan kurban edildiği için zaferden emindi. Ayin sırasında Hamilcar, dokuz yaşındaki oğlu Hannibal'i sunağın yanına getirerek elini kurbanın kanının üzerine koymuş ve Romalılardan sonsuza dek nefret edeceğine dair yemin etmesini istemişti. Çocuk yaştaki Hannibal, "Yakında yaşım elverdiğinde, ateş ve çelikle Roma'yı kaderine boyun eğdireceğim," diyerek yemin etti. Gelecekte Roma'nın azılı bir düşmanı olacak ve bu dediklerini aynen yapacaktı.

Baba oğul birlikte İberya'ya doğru yelken açtılar ve askerleriyle İspanya'yı ezip geçtiler. Amacı uğruna çok sayıda kişiyi öldüren Hamilcar, bir o kadarını da ordusuna kattı. Ayrıca, İspanyol madenlerindeki üretimi arttırarak Kartaca'ya gemiler dolusu gümüş gönderdi. Yeni mali kaynaklar, büyüyen ordudaki paralı askerlerin ücretlerinin rahatlıkla karşılanmasını sağladı. Ne var ki Hamilcar bu yeni "intikam ordusuna" Roma'ya karşı komuta etme fırsatını hiçbir zaman bulamayacaktı. MÖ 228'de İspanyol müttefiklerinin ihanetine uğradı ve onlardan kaçmaya çalışırken öldü. İspanya'daki Kartaca ordusunun kontrolü, babasının askerlerinin arasında yetişen ve onların sarsılmaz sadakatini kazanmış olan oğlu Hannibal'e geçti. Hannibal, Kartaca'nın yarımadadaki hâkimiyetini güçlendirdi, ancak Roma'nın dostu olan Saguntum şehrine saldırınca başına ciddi bir bela aldı. Şehri çok kısa bir sürede ele geçirmiş olsa da saldırgan tavrı Roma'nın MÖ 218'de Kartaca'ya savaş ilan etmesine yol açtı.

Bunun üzerine Hannibal hiç vakit kaybetmeden İtalya'yı işgal etme planını devreye soktu. Roma'nın, Cumhuriyet'in İtalyan müttefiklerinden mahrum bırakılması sayesinde yenilgiye uğratılabileceğine inanıyordu; bu müttefiklerin çoğu kısa süre öncesinde cebren Roma hâkimiyetine girmişti. Romalılar Birinci Pön Savaşı'nda denizlerin kontrolünü ele geçirdiğinden, İtalya'ya saldırmak için Hannibal'in Galya'dan geçen uzun kara yolunu kullanması gerekecekti. 50 bin piyade, 9 bin süvari ve küçük bir fil birliğinden oluşan ordusunun başında İspanya'dan yola çıktı. Galya'nın güneyinde ilerlerken pek çok güçlükle karşılaştılar. Yol boyunca Galyalı düşman kabilelerle girdikleri ufak çaplı çatışmalar ordunun yıpranmasına neden oldu. Zorlu Rhône Nehri'ni geçtikten sonra, İtalya'nın geleneksel sınırı olan Alplere doğru ilerlediler.

> "HANNİBAL, İTALYA'YA ULAŞMAYA ÇALIŞIRKEN BİRLİKLERİNİN YARISINDAN FAZLASINI KAYBETMİŞTİ"

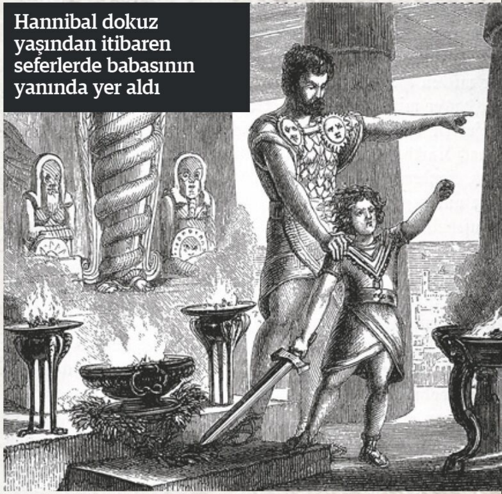
Alpleri geçmek Hannibal'in ordusuna çok pahalıya mâl oldu. Dağların diğer tarafındaki ovalara ulaştıklarında orduda yalnızca 12 bin Afrikalı savaşçı, 8 bin İspanyol, 6 bin süvari ve bir avuç dolusu fil kalmıştı. Hannibal, İtalya'ya ulaşmaya çalışırken birliklerinin yarısından fazlasını kaybetmişti. Sayıca katbekat üstün Romalılar karşısında şansı ne olabilirdi ki? Sonrasında yaşananlarsa Hannibal Barca'nın gelmiş geçmiş en önemli askerî dehalardan biri olduğunu kanıtlar nitelikteydi.

İkinci Pön Savaşı başlamıştı ve Kartaca ile Roma Cumhuriyeti MÖ 218 yılının Aralık ayında savaşın ilk büyük çarpışması olan Trebia Muharebesi'nde karşı karşıya geldi. Saldırmaya fazla hevesli olan düşmanını tuzağa düşürmek isteyen Hannibal sahte bir geri çekilmeyle Romalıların kendisini takip etmesini sağladı. Ne var ki Romalılar, Hannibal'in en küçük kardeşi Mago Barca komutasında, yakındaki bataklık sazlıklarının ardına gizlenmiş yaklaşık bin süvari ve bin piyadeden tamamen habersizdi. Pusuya yatmış Kartacalılar, tedbirsizce takip halinde olan Roma askerleri önlerinden geçerken saldırdı. Hannibal'in akıllıca hamlesi sonucunda hazırlıksız yakalanan Romalılar tam manasıyla gafil avlanmıştı. Yaklaşık 40 bin kişilik ordu bozguna uğradı ve yalnızca 10 bini pusudan sağ çıkabildi.

En kötüsüyse henüz gerçekleşmemişti. MÖ 217'de Hannibal, Trasumennus Gölü'nde yine Roma ordusuyla karşı karşıya geldi. Romalı tarihçi Livius muharebe hakkında, "her anı vahşet doluydu" diye yazmıştı. Çok daha iyi yönetilen

Hannibal'e karşı savaşması için gönderilen iki konsülden biri olan Lucius Aemilius Paullus, Cannae'de muharebe meydanında can çekişiyor

Hannibal dokuz yaşından itibaren seferlerde babasının yanında yer aldı

Kartaca ordusu net bir zafer kazandı. Romalıların gösterdiği cesaret savaşın seyrini değiştirmeye yetmemişti. Romalı General Gaius Flaminius, 15 bin askeriyle birlikte katledildi. Lakin bu kanlı çatışmada Kartacalılar da 2.500 adam kaybetmişti. Yerel halkın desteğini kazanmak isteyen Hannibal, ele geçirilen İtalyan savaş esirleri arasından Romalı olmayanları serbest bırakmaya başladı. Bu korkunç yenilgilerin şokuyla serseme dönen Romalılar, Hannibal'in sıradan bir general olmadığını anlamaya başladılar. Vakit kaybetmeden, hem bir devlet adamı hem de asker olan Quintus Fabius Maximus'u diktatör olarak atadılar. Roma'da sadece olağanüstü durumlarda başvurulan bu uygulama, diktatörlük makamının sahibine geçici bir süre için çok geniş yetkiler veriyordu.

Hannibal güneye doğru ilerlerken İtalya'yı kasıp kavurmaya devam etti. Fabius onu adım adım takip ediyor fakat yenilmez komutanla muharebe alanında doğrudan karşı karşıya gelmekten kaçınıyordu. Bunun yerine, Roma'nın özgüvenini yeniden tesis etmek için ufak çaplı çatışmalara girdi ve dağınık haldeyken yakaladığı Kartaca birliklerini gafil avladı. Bu strateji çok ses getirmese de Romalılar bazı kayda değer sonuçlar elde etmeyi başardı. Ne var ki bu durum, nispeten daha agresif olan ve Hannibal'i topyekûn alt etmek isteyen bazı Romalılar arasında memnuniyetsizlik yaratmıştı. Düşmanıyla savaşta karşı karşıya gelmekten kaçındığı için Fabius'a

15. yüzyıla ait bu İtalyan tablosu, klasikleşmiş olan "ilkel soylu" kavramını somutlaştırıyor

"cunctator" yani "oyalayıcı" lakabını taktılar. Roma'nın bu süreçteki konumunu iyileştirmesine rağmen Fabius'un altı ay süren diktatörlüğü uzatılmadı.

Ertesi yıl Roma, benzeri görülmemiş büyüklükte (yaklaşık 80.000 asker) bir orduyla Hannibal'in karşısına çıktı. Güney İtalya'daki Cannae kasabasında gerçekleşen meydan muharebesinde Romalılar hücuma geçip Kartaca ordusunun merkezini yardılar ve içerilere doğru ilerlemeye başladılar. Üstünlüğü ele almış gibi görünseler de tüm bunlar aslında Hannibal'in kurnaz planının bir parçasıydı. Romalılar ilerlemeye devam ederken Hannibal'in ordusunun kanatları kapanmaya ve Roma askerlerini ortada sıkıştırmaya başladı. Kapana kısılan Romalılar o kadar sıkıştı ki kılıçlarını bile sallayamaz hale geldiler ve neredeyse tek bir kişi bile kalmadan katledildiler. Tarihçi Livius bu korkunç manzarayı şöyle anlatmıştı: "Bazı Roma askerleri muharebe meydanında ağır yaralı halde yatarken bulundu. Uylukları ve tendonları kesilmiş, boyunları ve boğazları yarılmış askerler canlarını almaları için düşmanlarına yalvarıyordu..." O gün Cannae'de yaklaşık 50 bin Romalı öldürülmüştü.

> "ROMALILAR HANNİBAL'İ İTALYA'DAN DEFEDEMEDİ"

Bu zaferin ardından Hannibal'in yetenekli süvari komutanı Maharbal, hiç vakit kaybetmeden rotalarını Roma'ya çevirerek şehri kuşatmaları gerektiğini söyledi ve bu kararı alması için Hannibal'e baskı yaptı. Eğer devam ederlerse yalnızca dört gün sonra Roma'da akşam yemeğinde bir kutlama yapmayı vadediyordu. Fakat Hannibal acele etmedi. Ordusu yorgunluktan bitap haldeydi ve binlerce askerini kaybetmişti. Üç Roma ordusunu mağlup ederek korkunç kayıplar verdirmişti ama Romalılar kaybettikleri lejyonerlerinin yerine her zaman yenilerini bulabilirdi. Oysaki Hannibal bu muharebeleri kazanırken verdiği kayıpları kolay kolay telafi edecek durumda değildi ve ordusu şu anda bir Roma kuşatmasının altından kalkamayabilirdi.

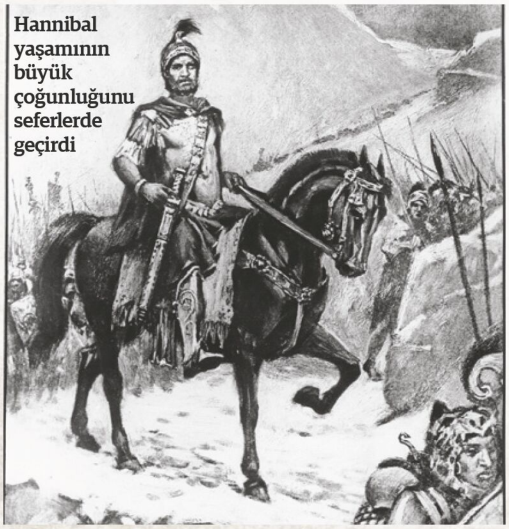
Önerisinin Hannibal tarafından reddedilmesiyle afallayan Maharbal şu yorumda bulundu: "Bir muharebeyi nasıl kazanacağını biliyorsun Hannibal, ama bundan nasıl faydalanacağını bilmiyorsun." Yaptığı bu seçim, Hannibal'in en tartışmalı kararlarından biriydi. Cannae zaferinin hemen ardından Roma'nın kapılarına dayanmış olsaydı şehir pekâlâ Kartacalıların eline geçebilirdi. Fakat o bunu yapmayınca Romalılar tekrar toparlandılar ve müttefiklerinin de büyük ölçüde desteğiyle savaşı sürdürecek gücü yeniden buldular.

Hannibal, Cannae'den sonra da İtalya'da bazı sınırlı başarılar elde edecekti. MÖ 216'da Capua şehri, MÖ 212'de ise Tarentum şehri saf değiştirerek onun tarafına geçti. Fakat bunlar büyük çaplı zaferler değildi ve Kartaca'dan gelen takviye kuvvetler de çok yetersizdi. Romalılar Hannibal'i güney İtalya'da hâkim olduğu bölgeden defetmeyi başaramadı ama diğer taraftan Hannibal da Roma'yı mağlup edemedi. Neticede bir yenişememe durumu ortaya çıktı.

Savaşın başlamasının hemen ardından Romalılar zekice bir hamle yapmış ve İspanya'daki Kartacalıları baskı altına almak için oraya bir ordu göndermişti. Bir an evvel İtalya'da Romalılarla hesaplaşma hevesine kapılarak İspanya'dan harekete geçen Hannibal, ardında henüz tam olarak ıslah edilmemiş, asayişin ve istikrarın ancak asgari düzeyde sağlanabildiği bir bölge bırakmıştı. Hal böyle olunca, söz konusu topraklara varan Romalılar Kartacalıların bölgeyi terk etmesini arzulayan müttefikler bulmakta zorlanmadı. Gerçi başlangıçta işler pek de Romalıların planladığı gibi gitmedi ve İspanya'da ciddi talihsizlikler yaşadılar ama burası aynı zamanda, askerî yetenekler söz konusu olduğunda Hannibal'in dengi olduğunu kanıtlayacak tek Romalı general için verimli bir eğitim sahası oldu: Publius Cornelius Scipio. MÖ 211'de hem babası hem de amcası Kartacalılarla yapılan bir muharebe sırasında öldürülen Scipio, İspanya'ya gönderilen Roma kuvvetlerinin başına geçtiğinde henüz 25 yaşındaydı. Fakat yaşına rağmen acemi bir genç değildi; Cannae'deki felaketten sağ çıkmış, deneyimli bir savaşçıydı.

Scipio, MÖ 209'da gerçekleştirdiği sürpriz bir saldırıyla, Kartaca'nın İspanya'daki ana kalesi ve kalbi olan Yeni Kartaca'yı (Carthago Nova) ele geçirdikten sonra, Baecula Muharebesi'nde Hannibal'in kardeşi Hasdrubal Barca'yı mağlup etti. Bunu, MÖ 206'da gerçekleşen Ilipa Muharebesi'nde, General Hasdrubal Gisgo ve Hannibal'in diğer kardeşi Mago'ya karşı aldığı zafer izledi. Tüm bu süre zarfında askerlerini güçlendiren Scipio, bir taraftan da geliştirdiği taktiklerle Romalıları Kartaca için savaşan paralı askerlerle boy ölçüşecek seviyeye getirdi.

İtalya topraklarındaki Hannibal yavaş yavaş eski gücüne kavuşmakta olan Roma'ya karşı fazla bir şey yapamazken, Scipio gelişiyor ve Roma tarihinin en iyi komutanlarından birine dönüşüyordu. Birkaç yıl sonra, MÖ 205'te Mago İspanya'dan tamamen çekilecek ve ülkeyi Scipio'ya teslim edecekti. Kartaca'nın buradaki topraklarını kaybetmesiyse hemen karşı kıyıda, Afrika'nın kuzeyinde yer alan Numidya'nın prensi Massinissa'nın saf değiştirerek Roma'nın tarafına geçmesine yol açacaktı. Böylece Scipio, Massinissa'nın sağladığı seçkin Numidya süvarilerinden istifade edecek ve Roma'nın, Kartaca ile girdiği savaşlarda zayıf süvari

Hannibal yaşamının büyük çoğunluğunu seferlerde geçirdi

Bu karikatürde çocuk yaştaki Hannibal, Roma'dan sonsuza dek nefret edeceğine dair ant içiyor

gücü nedeniyle yaşadığı dezavantajı ortadan kaldıracaktı.

MÖ 208'de Kartacalılar, Hannibal'e yardım götürmek için büyük bir sefer başlattı, fakat bu yardım doğrudan Kartaca'dan gelmedi. Hannibal'in kardeşi Hasdrubal Barca, Scipio'nun pençesinden kurtularak ordusunu İspanya'nın dışına çıkardı ve ağabeyinin ayak izlerini takip ederek MÖ 207'de güney Galya üzerinden İtalya'ya ulaştı. Hasdrubal ile daha güneydeki ağabeyi arasında Roma lejyonları vardı. Romalılar, iki kardeş bir araya gelemeden Metaurus Nehri kıyılarında Hasdrubal'a saldırdı ve ordusunu bozguna uğratarak İspanyol ve Afrikalı paralı askerlerinden 10.000 kadarını öldürdü. Hasdrubal'ın kellesini Hannibal'in ordusunun kampına gönderdiklerinde, Kartacalı komutan küçük kardeşinin yenildiğini trajik bir şekilde öğrenmiş oldu. Acı içindeki Hannibal'in ağzından şu kelimeler döküldü: "Artık Kartaca'nın kaderini net olarak görüyorum."

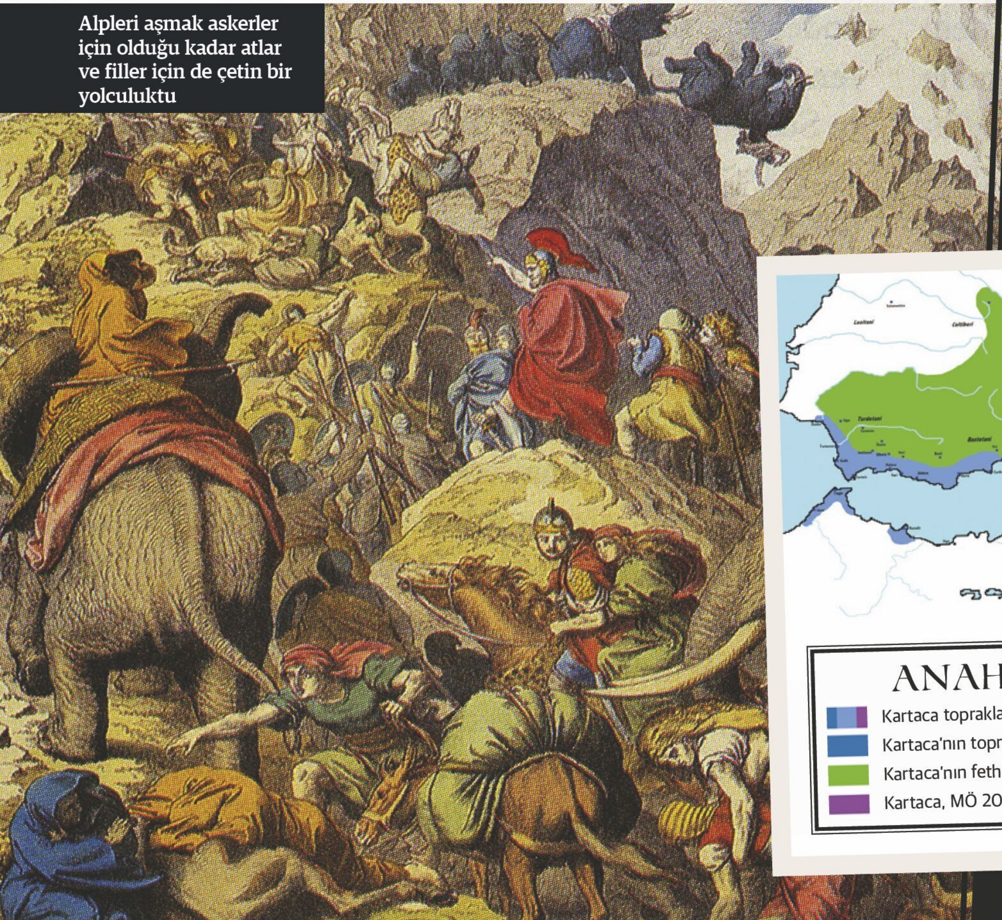
İspanya'yı Kartacalılardan temizleyen Scipio, Sicilya'da konuşlanmış büyük bir ordunun başına getirildi. Ordusunu Kartaca'yla son bir hesaplaşma için MÖ 204'te Afrika'ya çıkaran Scipio, Utica şehrini kuşattı ve üzerine gönderilen büyük bir Kartaca ordusunu mağlup etti. Romalı komutan attığı her adımda ve tüm hamlelerinde başarılı olunca Kartaca barış istemek zorunda kaldı. MÖ 203'te ateşkes ortamında barış şartları görüşülürken, Hannibal ve bir süredir kuzey İtalya'da bulunan kardeşi Mago yurda çağrıldı.

Hannibal'in, bu geri çağırma emri kendisine ulaştığında çok öfkelendiği ve İtalya'da Romalılara karşı savaştığı 16 yıl boyunca hükümetin kendisini desteklemediğinden yakındığı söylenir. Oysa durumun bu hale gelmesinde bir sorumlu aranacaksa, bu kişi bizzat Hannibal'in kendisiydi. Yıllar önce ihtiyatsız ve pervasızca hareket ederek Saguntum şehrine saldırmış ve tam olarak hazır olmadığı bir dönemde Kartaca'nın Roma'yla savaşa girmesine neden olmuştu. Ardından, her ne kadar pek çok muharebe kazanmış olsa da İtalya'yı fethedebilecek büyüklüğe ve imkânlara sahip olmayan mütevazı ordusuyla büyük işlere kalkışmıştı.

Cannae zaferinden sonraki uzun yıllar boyunca Hannibal, Sicilya ve İspanya gibi başka bölgelerde gelişen olaylar karşısında, beklemekten ve mevcut durumunu korumaya çalışmaktan öteye gidemedi. Sicilya'da yer alan ve MÖ 215'te Kartaca'nın hâkimiyetine geçmiş olan Siraküza şehri, bundan yaklaşık üç yıl sonra, MÖ 212'de kaybedildi. MÖ 205'e gelindiğindeyse tüm İspanya Roma'nın kontrolüne geçti.

Ayrıca Romalılar güney İtalya'da MÖ 211'de Capua şehrini, MÖ 209'da ise Tarentum'u geri almıştı. Hannibal'in ordusu zamanla güç kaybetmeye devam ederken, Romalılar onu Roma şehrinden uzakta, güney İtalya'da tutmak için bölgeye giderek daha fazla lejyon takviyesi yaptılar. Roma'nın nihai zaferi neredeyse kesin bir hal alınca Hannibal'in İtalya'daki müttefikleri de onu terk etmeye başladı. Kartacalı komutanın İtalya'daki son durağı çizmenin güney ucundaki Bruttium oldu ve ülkesine geri çağrılana kadar burada kaldı.

Hannibal Afrika'ya döndü fakat kardeşi Mago deniz yolculuğu sırasında hayatını kaybetti. Büyük komutanlarının dönüşüyle özgüveni yerine gelen Kartaca hükümeti Roma'yla yapılmakta olan barış müzakerelerini durdurdu.

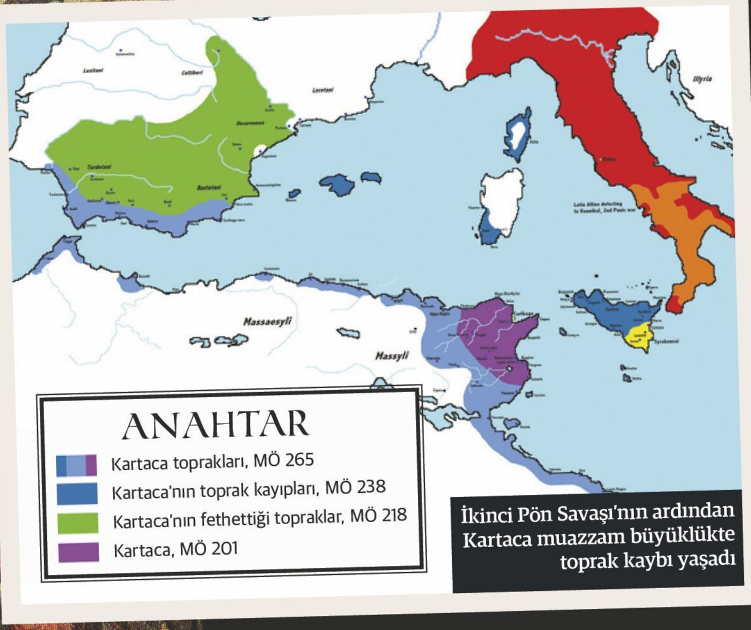
Alpleri aşmak askerler için olduğu kadar atlar ve filler için de çetin bir yolculuktu

KARTACA HANNİBAL İÇİN NEDEN DAHA FAZLASINI YAPMADI?

Kartaca'daki hükümet Cannae Muharebesi'nden sonra Hannibal'e takviye kuvvet gönderme konusunda isteksiz davrandı. Aslına bakılırsa Kartaca, İtalya'da Roma'yla ölümüne bir savaşa girmek isteyen Hannibal'in arkasında birleşmemişti. Ülkenin önde gelenleri yeni toplanmış paralı askerleri başka yerlere göndermeyi tercih etti. Askerlerin büyük çoğunluğu, Roma lejyonlarının saldırısı altında olan İspanya'ya ve Birinci Pön Savaşı'nda kaybedilen toprakları geri alma umuduyla Sicilya'ya gönderildi. Hannibal, Cannae'deki büyük zaferinin ardından, sadece bir kereye mahsus olmak üzere, MÖ 215'te gönderilen bir avuç askerden oluşan küçük bir birlikle takviye edilmişti.

Roma'nın deniz gücünün yardım gönderme konusunda Kartaca için caydırıcı olduğu akla gelebilir ancak durum böyle değildi. Roma denizde daha üstün olsa da Kartaca'nın deniz ulaşımını bütünüyle engelleyebilecek gücü yoktu. Nitekim MÖ 215 ve 207'de İspanya'ya başarılı bir şekilde takviye kuvvetler gönderilmişti. Ayrıca, Kartaca güçleri MÖ 213'te ve ardından MÖ 212'de hiçbir engelle karşılaşmadan Sicilya'ya çıkmayı başarmıştı. Hannibal'in kardeşi Mago ise MÖ 205'te deniz yolunu kullanarak birlikleriyle beraber İspanya'dan kuzey İtalya'ya geçmiş ve ardından MÖ 204'te Kartaca ona takviye kuvvetler yollamıştı. Bu gerçekler ışığında, eğer isteselerdi Kartaca liderlerinin deniz yoluyla Hannibal'e takviye kuvvetler gönderebileceği açıkça görülüyor. Bunu yapmamaları bilinçli bir tercihti.

Hannibal'in Kartaca'daki siyasi muhaliflerinin dikkat çektiği nokta, her ne kadar büyük komutan İtalya'da önemli zaferler elde etmiş olsa da Roma'nın gücünün temelini teşkil eden Latin müttefiklerinden hiçbirini Cumhuriyet'ten koparmayı başaramamış olmasıydı. Buradan hareketle, Hannibal'in, İtalya'ya girdiği MÖ 218'den beri Roma'yı mağlup etme konusunda bir arpa boyu bile yol alamadığını ve artık şansının kalmadığını düşünüyorlardı. Kartaca'nın önde gelen yurttaşlarının büyük çoğunluğu için Cannae zaferinin ardından Hannibal'in sağladığı tek fayda; İspanya, Sicilya, Korsika ve Sardinya'da çok daha önemli mücadeleler sürerken, Roma'nın askeri kuvvetlerinin önemli bir kısmını İtalya'da meşgul etmesiydi.

İkinci Pön Savaşı'nın ardından Kartaca muazzam büyüklükte toprak kaybı yaşadı

ROMA'NIN EN KÖTÜ GÜNÜ

Cannae Muharebesi Roma ordusunun başına gelmiş en büyük felaketlerden biriydi. Bunun öncesinde kurnaz Hannibal Barca ve ordusu Trebia Nehri ile Trasumennus Gölü muharebelerinde galip gelmiş ve çoğunlukla aşırı derecede saldırgan olan Romalıları en azından bir süreliğine sindirmişti. Aldıkları yenilgilerin büyüklüğü karşısında şoka uğrayan Romalılar, o dönemde bir süreliğine diktatör yetkileriyle donatılmış olan Quintus Fabius Maximus'un ihtiyatlı askeri politikalarını izlediler. Fakat bir süre sonra, Kartacalı komutanın İtalya'yı neredeyse hiçbir engelle karşılaşmadan yağmalamasına tahammül edemeyerek, bir meydan muharebesinde Kartaca'yla tekrar karşı karşıya gelmeye karar verdiler.

Bunun üzerine MÖ 216'da Senato, Hannibal'den hesap sorup, intikam alacak olan konsülleri seçti. Bunlar, Lucius Aemilius Paullus ve mevkidaşı Gaius Terentius Varro idi. Orduları toplamda 80 bin askerden oluşuyordu. Güneydoğu İtalya'nın Puglia bölgesindeki Hannibal'in üzerine yürüyen bu devasa kuvvet, MÖ 216 yılının Temmuz ayı sonlarında onunla Cannae'de karşı karşıya geldi. Romalılar, ordunun komutasını iki konsülün dönüşümlü şekilde üstlenmesine karar vererek durumu kendileri açısından daha da karmaşık bir hale soktular. Roma kuvvetlerine bir gün Paullus, ertesi günse Varro komuta ediyor ve bu böyle sürüyordu. Hazırlıkların ardından muharebe günü olan 2 Ağustos geldiğinde tüm komuta Varro'nun elindeydi.

Roma'nın o dönemdeki savaş taktikleri oldukça basit ve sıradandı; esasen sadece kaba kuvvetle düşmanı alt etmeyi amaçlayan ve doğrudan yapılan taarruzlardan ibaretti. Roma lejyonları son derece yetenekli ve etkili olan ölümcül askerlerden oluşuyordu ve bunlar farklı saflarda ağır piyadeler olarak savaşıyordu. Buna karşılık Cannae'deki Kartaca ordusu Akdeniz'in dört bir yanından gelmiş birliklerin heterojen bir karışımıydı. Belki de Hannibal'in en büyük mahareti bu askerleri uyumlu ve başarılı bir savaş gücüne dönüştürmüş olmasıydı. Elinin altındaki, farklı niteliklere sahip askerlerden oldukça iyi istifade etmişti. Saflarının merkezindeki piyadeleri oluşturan Galyalıların ve İspanyolların, Romalı piyadelerin taarruzuyla geri püskürtüleceğini bildiğinden, onlara kanatların biraz ilerisinde pozisyon almalarını emretti. Bu şekilde Romalıların kendi gücünü onlara karşı kullanmayı amaçlıyordu. Roma lejyonerleri taarruz sırasında Galyalı ve İspanyol savaşçıları geriye itip içlere doğru ilerlemeyi başardılar fakat bunu yaparak Kartaca ordusunun kanatlarının onları kuşatmasına olanak sağladıklarını fark edemediler. Muharebe meydanının kan gölüne döndüğü 2 Ağustos günü sona erdiğinde, yaklaşık 50 bin Romalı asker ölmüştü.

> "ROMA LEJYONLARI SON DERECE YETENEKLİ VE ETKİLİ OLAN ÖLÜMCÜL ASKERLERDEN OLUŞUYORDU"

Romalılar, Hannibal'in paralı askerlerden oluşan ordusu tarafından kuşatılıp katledildi

HANNİBAL'İN PARALI ASKERLERİ

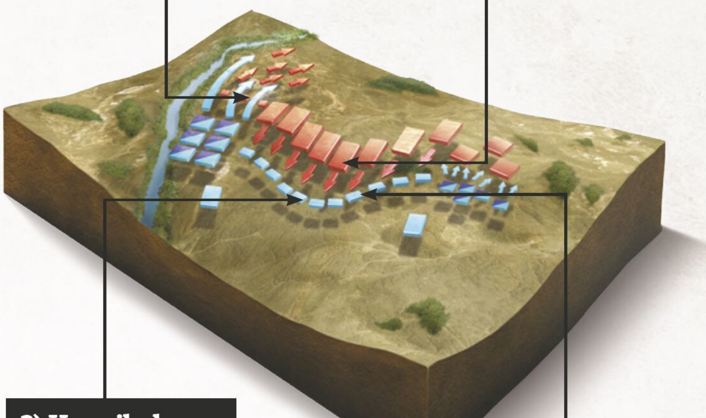
Numidyalılar
Numidyalılar, Hannibal'e muazzam bir hafif süvari gücü sağlamıştı. Düşmanın üzerine at süren zırhsız Numidyalılar cirit fırlatıp geri çekilir, ardından tekrar saldırırlardı.

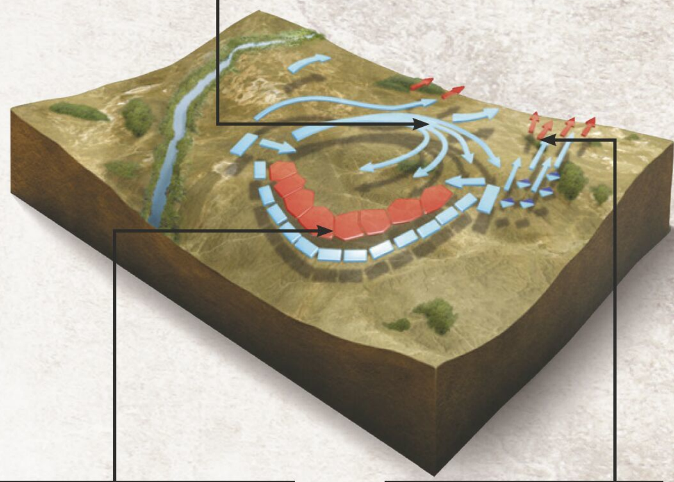

İberyalılar (İspanyol)
İberyalı İspanyol piyadeler beyaz bir tunik giyer, küçük ve yuvarlak bir kalkan taşırlardı. Temel silahları, düşmanın bedenini yarmaya oldukça uygun, kavisli bir kılıç olan falçata ve ciritti.

Libyalı Pönler
Libyalı Pönler Kuzey Afrika'dan geliyor ve Pönce konuşuyordu ama Kartaca vatandaşı değillerdi. Genellikle mızrak, zırh ve büyük bir kalkanla ağır piyade olarak savaşırlardı. Cannae Muharebesi'nin ardından birçoğu burada ele geçirdiği Roma silahları ve zırhlarıyla donanmıştı.

ANAHTAR

Kartaca ordusu

Roma ordusu

1) Kartaca safları

Hannibal, 40 bin piyade ve 10 bin süvariden oluşan sayıca daha az ordusunu dışbükey bir hat şeklinde tertipler. Ordunun merkez kısmı kanatlara göre daha öndedir ve sol kanat Aufidus Nehri'nin hemen yanı başındadır. Hannibal'in güçlü süvari kuvvetleri her iki kanatta da mevzilendirilmiş, aralarına ise Galyalı ve İspanyol piyadeler yerleştirilmiştir. Afrikalı piyadelerse yedek güç (ihtiyat kuvveti) olarak bekletilmektedir.

2) Hannibal ve komutanları

Hannibal ve kardeşi Mago, Galyalı ve İspanyol piyadelerle birlikte Kartaca ordusunun merkezindedir. Hasdrubal, sol kanattaki Galyalı ve İspanyol ağır süvarilere komuta ederken, Maharbal ise sağdaki Numidyalı hafif süvarilerin başındadır.

3) Romalılar taarruza geçer

Konsül Gaius Terentius Varro komutasındaki yaklaşık 80 bin kişilik Roma ordusu, kendinden emin ve Kartacalıları yıkıp geçmeye kararlı şekilde taarruza geçer. Varro, müttefik İtalyan süvarileriyle birlikte Roma ordusunun sol kanadında, diğer konsül Paullus ise Romalı süvarilerle sağ kanattadır.

4) Muharebe kızışır

Hasdrubal'ın süvarileri, Roma ordusunun sağ kanadındaki atlılarını püskürtür. Bu esnada, Numidyalı süvari birliklerinin komutanı Maharbal, Roma ordusunun sol tarafındaki müttefik İtalyan süvarileriyle çarpışmaktadır. Merkezdeki Piyade hatları birbirine yaklaştıkça karşılıklı ciritler fırlatılır. Ardından iki taraf da göğüs göğüse kıyasıya savaşmaya başlar. Romalılar, merkezdeki Galyalıları ve İspanyolları geriye doğru ittirmektedir.

5) Roma ordusu tuzağa düşüyor

Roma lejyonerleri ön safları yarıp ilerleme kaydedebildikleri için piyade çatışması Romalıların lehine seyrediyormuş gibi görünmektedir. Fakat kısa süre sonra Hannibal'in Afrikalı piyadeleri merkeze yönelerek yorgun ve dağınık lejyonerlere her iki kanattan taarruz eder. Romalılar tarafından püskürtülmüş olan Galyalılar ve İspanyollar da toparlanıp yeniden düzen alır ve çarpışmaya geri dönerler.

6) Kuşatma

Kartaca ordusunun sol tarafındaki Hasdrubal'ın atlıları yeniden düzen alır ve Varro'nun komutasındaki müttefik İtalyan süvarilerine arkadan saldırır. Bunun üzerine canlarını kurtarmak için kaçan İtalyanlar, Numidyalılar tarafından takip edilir. Ardından Hasdrubal, merkezdeki Roma piyadelerinin arkasına sarkar. Romalılar kendilerini düşman tarafından tamamen kuşatılmış halde bulurlar.

7) Katliam

Kuşatılmış haldeki Romalıların etrafındaki çember daraldıkça katliam kaçınılmaz hale gelir. O kadar sıkışmış bir haldelerdir ki bazı Romalı lejyonerler kılıçlarını bile hareket ettiremez. Konsül Paullus'un da kılıçtan geçirildiği bu kanlı katliamın sonunda yaklaşık 50.000 Romalı ve 8.000 kadar da Kartacalı asker hayatını kaybeder.

Galyalılar

Çok sayıda Galyalı kabile üyesi Hannibal için savaştı. Piyadeleri geniş kalkanlar ve uzun kılıçlar kullanıyordu. Çoğu zırh giyse de bazıları belden yukarısı çıplak halde savaşıyordu.

Kartacalılar

Kartaca yurttaşları orduda nadiren bulunur ve çoğunlukla subay olarak görev yaparlardı. Başarısız olan komutanlar genellikle çarmıha gerilirdi.

Keltiberyalılar

Göçmen Keltlerle İspanyol yerlilerin karışımı olan Keltiberyalılar genellikle düz kılıçlar kuşanır, geniş kalkanlar taşır ve çoğunlukla miğfer ve zırh giyerlerdi.

Balear Adaları Yerlileri

Balear Adaları'ndan (Mayorka ve Minorka) gelerek Hannibal'in ordusuna katılan zırhsız sapancılar, farklı menzillerde kullanılmak üzere, değişen uzunluklarda üç ayrı sapan taşırdı.

Hannibal'in içerek hayatına son verdiği ölümcül zehri özel bir yüzüğün içinde taşıdığı düşünülüyor

Kaldığı yerden tekrar başlayan savaşta Hannibal, Kartaca'nın kalan birliklerinin başına getirildi. Bir süre sonra iki ordu MÖ 202'de, günümüzde Tunus sınırları içerisinde yer alan Zama'da karşı karşıya geldi. İtalya bataklığından kurtararak getirdiği en iyi birliklerden, bir avuç filden ve güç bela toplayabildiği diğer kuvvetlerden oluşan yaklaşık 40.000 kişilik ordusuyla Scipio'nun karşısına çıkan Hannibal'in, Prens Massinissa'nın Numidyalı 4.000 seçkin süvarisini arkasına alan Romalı komutan karşısında fazla bir şansı yoktu.

Kıran kırana geçen muharebede Romalılar beklendiği gibi üstünlük sağladı. Yıllarca süren savaşların ardından Roma'nın uyguladığı taktikler fevkalade gelişim göstermişti ve artık düşüncesizce yapılan sıradan taarruzlara yer yoktu. Hannibal'in filleri Roma saflarına doğru hiddetle ilerlerken Scipio'nun adamları ustaca bir manevrayla kenara çekildi ve ardından fillerin etrafını kuşatarak onları katletti. Romalı ve müttefik Numidyalı süvariler hızla harekete geçip arkalarından saldırınca Hannibal'in birlikleri önce bocaladı, ardındansa dağıldı. Kartaca ordusu bozguna uğramış, Hannibal muharebe meydanından kaçmak zorunda kalmıştı.

Kartaca hükümeti tekrar barış talebinde bulundu ve 17 yıl önce başlamış olan bu uzun savaş MÖ 201'de resmen sona erdi. Savaşın ardından Hannibal hükümette yer aldı ve Romalıların talep ettiği muazzam miktardaki savaş tazminatının ödenebilmesi amacıyla Kartaca'nın mali durumunu düzeltmek için çok çaba harcadı. Fakat Roma'nın Kartaca'daki Barca hanedanı karşıtı gruplarla yaptığı iş birliği sonucunda görevinden alındı. Kendisine karşı yükselen muhalefete daha fazla direnemeyip şehri terk eden Hannibal, Roma'ya karşı verdiği mücadeleden hiçbir zaman vazgeçmedi. MÖ 191'de, Seleukos İmparatorluğu'nun kralı Büyük Antiokhos tarafından Roma'nın üzerine gönderilen filolara komuta etti.

Roma'nın Seleukoslar karşısında kazandığı nihai zaferin ardından, bu kez Anadolu'daki Bitinya Krallığı'nın yolunu tuttu. Romalıların hıncı orada da yakasını bırakmadı ve Bitinya kralına onu Roma'ya iade etmesi için baskı yaptılar. Kral Prusias bunu kabul etti ve MÖ 183 civarında Hannibal'i tutuklamaları için askerlerini evine gönderdi. Romalıların eline düştüğü takdirde kendisini nasıl bir kaderin beklediğini çok iyi bilen Hannibal, zehir içerek hayatına son verdi. Antik dönemin en büyük komutanlarından birinin ölümü kendi elinden olmuştu...

Son olarak şu bilgiyi de ekleyelim: Mustafa Kemal Atatürk Hannibal'in mezarının bulunmasını çok istemişti ve mezar bulunamamış olsa da bu isteği bir vasiyet kabul edilerek 1981'de Gebze'de bir Hannibal anıtı inşa edildi.

ZAMA MUHAREBESİ ASLINDA GERÇEKLEŞMEDİ Mİ?

Profesör Yozan Mosig, bu muharebeyle ilgili dile getirilen şüphelerin nedenlerini açıklıyor

ZAMA MUHAREBESİ HAKKINDA BİLMEDİĞİMİZ NE VAR?

Muharebenin tam olarak nerede yapıldığını bugüne kadar kimse tespit edemedi. Tunus'un 150 kilometre güneybatısında yer alan Silyana şehri yakınlarındaki Jama köyü ve diğer bazı adaylar öne sürüldü ancak hiçbiri arkeolojik açıdan doğrulanmış değil. İkinci Pön Savaşı sırasında gerçekleşmiş neredeyse tüm diğer büyük muharebelerin yerleri net bir şekilde belirlenmişken, Zama Muharebesi'nin konumu bilinmezliğini koruyor. Büyük zaferlerini abideleştirmek için Romalıların ilgili yerlere anıt dikme tutkusunu dikkate aldığımızdaysa bu konu daha da can sıkıcı bir hal alıyor. Zira muharebe meydanının neresi olduğunu belirten tek bir sütun, heykel veya yıkıntı dahi mevcut değil.

TARİHSEL KAYITLARDA ZAMA MUHAREBESİ'NE DAİR DÜZELTİLMESİ GEREKEN HERHANGİ BİR ÇARPITMA SÖZ KONUSU MU?

Zama Muharebesi hakkındaki geleneksel anlatılar tuhaf biçimde tutarsızlıklar ve çelişkiler sergiliyor. Mücadelenin seyri Hannibal ve hatta Scipio gibi birinci sınıf askeri dehaların ürünü olmaktan kuşku uyandıracak derecede uzak ve hayal gücünden yoksun. Daha ziyade, büyük bir komutanın vizyonuna sahip olmayan bir yazarın kaleminden çıkmışa benziyor. Öncesindeki Utica ve Büyük Ovalar muharebelerinde fillerin olmadığı göz önüne alındığında, Zama'da 80 filin savaştığı bilgisi de güvenilir görünmüyor.

Kartaca'nın ünlü Pön Askeri Limanı'nın inşa tarihinin son yapılan araştırmalarda MÖ 3. yüzyıldan 2. yüzyıla çekilmesi, muharebeye ilişkin kuşkuların artmasına neden oldu. Yazar Henry R. Hurst'ün, *Excavations At Carthage* adlı eserinde söylediklerine bakılırsa liman, savaşın sona ermesinin ardından MÖ 201 ile 146 yılları arasındaki bir tarihte inşa edilmişti. Tunuslu yazar Abdelaziz Belkhodja ise *Hannibal Barca: L'histoire Veritable Et Le Mensonge De Zama* adlı kitabında, Hurst'ün iddiasının, Kartaca'nın sözde Zama yenilgisinden sonra imzalamak zorunda kaldığı barış antlaşmasının gerçekliği konusunda ciddi şüpheler uyandırdığını öne sürüyor. Zira MÖ 201 tarihli antlaşma Kartaca donanmasını en fazla on savaş gemisiyle sınırlandırmıştı. Ancak buna karşın limanda 220 geminin bağlanabileceği palamar yeri mevcuttu ki bu da antlaşmanın en azından bu hükmünün uydurma olduğu anlamına geliyor. Şayet savaş, sözde Zama Muharebesi öncesinde Hannibal'in Scipio ile yaptığı görüşmede önerdiği gibi, sadece Roma'ya bazı imtiyazlar sağlayan bir barış antlaşmasıyla sona erdiyse ve Kartaca donanması tasfiye edilmediyse, bu durumda son bir muharebenin, yani Zama Muharebesi'nin yapılmış olması pek akla yatkın değil. Zira görünen o ki Roma, sözde büyük zaferi öncesinde kendisine zaten sunulmuş olanlardan daha fazlasını elde etmemiş. Aslına bakılırsa bu durum, savaşın ardından Kartaca'nın neden büyük bir askeri liman inşa edebildiğini ve neden bu hayali muharebenin yerini gösteren bir Roma anıtı bulamadığımızı da açıklıyor. Dolayısıyla Zama Muharebesi, Hannibal'in İtalya'da kayıp vermeden geçirdiği yılların, özellikle de Cannae'deki yenilginin gururunda açtığı yarayı sarmak isteyen ve bu amaçla Cannae kadar büyük bir zafer kazandığı illüzyonunu yaratmaya çalışan Roma'nın propagandasının bir ürünü olabilir.

İkinci Pön Savaşı'nı sona erdirdiği düşünülen görkemli zafer aslında uydurma bir Roma propagandası olabilir

EN KORKUNÇ 10 HAPİSHANE

YILLAR SÜREN AĞIR İŞ CEZASINDAN, BÖCEKLERLE DOLU HÜCRELERE, İŞKENCEYE VE HINCAHINÇ BİR KALABALIĞA KADAR, TARİHTEKİ BAZI HAPİSHANELER DEHŞET VERİCİ BİR ÜN KAZANMIŞTI

Yazan: David Crookes

Cezalandırmak amacıyla insanları hapsetme fikri Antik Yunan dönemine değin uzansa da 200 yıl öncesine kadar hapishanelerin asıl kullanım amacı, yargılanmayı, işkence görmeyi veya idamı bekleyen mahkûmları sadece bir süreliğine alıkoymaktı. Bu durum 18. yüzyılda değişmeye başladı ve uzun süreli hapis cezası sadece ölüm cezası karşısında uygun bir alternatif olmakla kalmadı, aynı zamanda bir ıslah ve rehabilitasyon yöntemi olarak görülmeye başlandı.

Söz konusu bu değişim modern hapishanelerin doğuşuna yol açarak, yeni bir hapishane düzeninin, farklı bir yapılanmanın ve en önemlisi de yeni bir rehabilitasyon anlayışının ortaya çıkmasını sağladı. İngiliz reformist John Howard'ın 1777'de yayımlanan *The State Of The Prisons (Hapishanelerin Durumu)* adlı kitabıysa tam bir dönüm noktası niteliğindeydi. Howard'ın fikirlerinin uygulanmasının ardından hapishaneler daha sistematik ve düzenli hale geldi. Bu fikirler arasında, her hücreye tek bir mahkûmun yerleştirilmesi ve kadınlar, erkekler, çocuk suçlular ve mali suç işlemiş olanlar için ayrı bölümler oluşturulması yer alıyordu.

Nitekim 1779'da Britanya Hapishane Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte Londra'da iki modern cezaevi inşa edildi ve hapishane sistemine hücre hapsi, dini eğitim ve ağır iş cezası uygulamaları getirildi. Bu dönemde, mahkûmlara nasıl muamele edilmesi gerektiğine dair başka fikirler de ortaya çıkmaya başladı. Örneğin 1820'lerde ABD'de, mahkûmların zararlı fikirleri yaymasını önlemenin yollarını arayan yetkililerin gündeminde konuşma yasağı vardı.

Hapishanelerin günümüzdeki halini alması uzun bir sürecin sonunda gerçekleşti fakat bugün dahi idam ve hatta işkence hâlâ uygulanıyor. Öte yandan, tarih boyunca bazı hapishaneler diğerlerine nazaran çok daha kötü koşullara sahip oldu. Bu yazımızda, dehşet verici bir şöhret edinmiş ve hüküm giyenlere korku salmış on hapishaneyi ele alıyoruz.

Devasa büyüklüğüyle o dönemde Paris'teki en dikkat çekici yapılardan biri olan Bastille, siyasi mahkûmlar burada tutulduğu için toplum üzerindeki baskının bir sembolü haline gelmişti

10 BASTILLE

PARİS, FRANSA 1417-1789

Bir zamanlar Fransa'nın başkentinde bulunan bu heybetli yapı, günümüzde Fransız İhtilali'nin başladığı yer olmasıyla hatırlanıyor

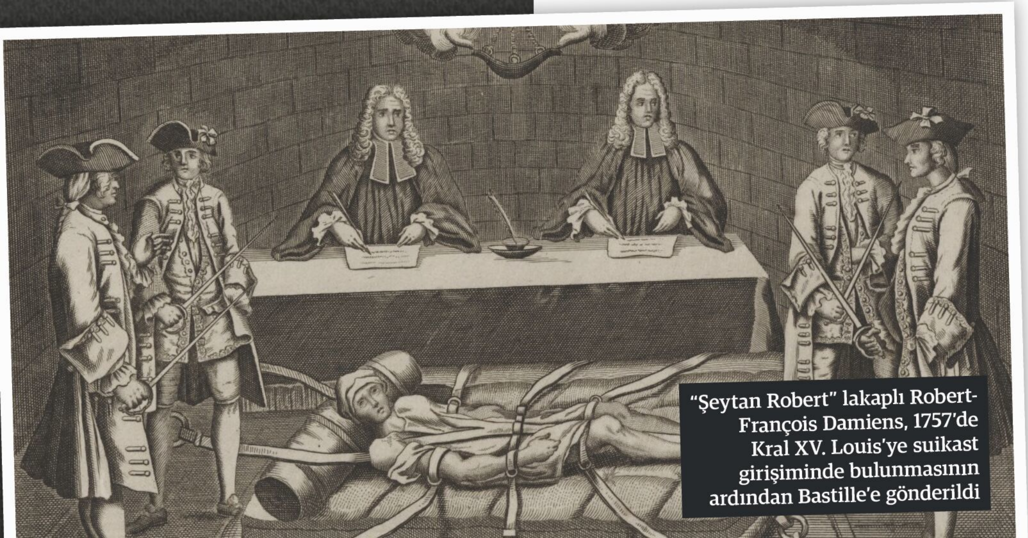
Şehri İngilizlere karşı savunmak için 1357'de Paris'in doğu yakasına inşa edilen Bastille Kalesi, 1417'de aynı zamanda bir resmi devlet hapishanesi olarak ilan edildi. 30 metre yüksekliğindeki 8 kulesinin yanında, bağlantı duvarlarını çevreleyen ve hem içeriye girmeyi hem de hapishaneden kaçmayı güçleştiren 24 metre genişliğindeki hendeğiyle şüphesiz etkileyici bir yapıydı.

1659'dan itibaren Bastille sadece bir hapishane olarak kullanılmaya başlandı ve 120 yıl boyunca binlerce isyancının, gazetecinin, suçlunun ve muhalifin çoğu zaman yargılanmadan hapsedildiği bir yer oldu. İçerideki yaşama dair çok az bilgi mevcut ancak kimin yazdığı bilinmeyen *Remarques Historiques* adlı kitapta, "devasa kilitlerle açılan, büyük sürgülü ve dayanıklı çift kanatlı kapılardan" ve "içerisinde karakurbağalarının, semenderlerin, sıçanların ve örümceklerin cirit attığı, çok rahatsız edici bir koku yayan çamurla dolu" zindanlardan bahsediliyor.

Metnin yazarının belirttiğine göre, despot kral XI. Louis ortadan kaldırmak istediği kişileri bu zindanlara attırıyordu. Armagnac prensleri de bu mahkûmlar arasındaydı. Prensler, taş zeminlere oyulmuş, tabanı koni şeklindeki çukurlara konuluyordu ve böylece ayaklarını basıp dinlendirebilecekleri bir pozisyonda durmaları imkânsız hale geliyordu. Yazar, kulelerin tepesinde bulunan ve bir yatağın zar zor sığdığı, çok az ışık alan daracık hücrelerden de söz ediyor. Ayrıca metinde tüyler ürpertici demir kafeslerden, mahkûmların sağlığını iyiden iyiye bozan berbat yiyeceklerden ve hapishane duvarlarında yankılanan yakarışlardan ve intikam çığlıklarından bahsediliyor.

Koşullar bütünüyle kötü olmasa da (bir süre sonra mahkûmların kitaplara, mürekkebe ve kâğıda erişimi sağlanmış, ziyaretçi kabul etmelerine de izin verilmişti), zaman zaman duyulan bu gibi rivayetler Bastille'deki çoğu mahkûmun isyankâr karakteriyle birleşince, Fransızları Bourbon monarşisine karşı harekete geçirdi. Hapishane, halk üzerindeki baskının ve kraliyet otoritesinin bir sembolü olarak görülmeye başlandı ve yükselen cumhuriyetçi duygularla birlikte, 14 Temmuz 1789 günü, içeride yalnızca yedi mahkûm olmasına rağmen Bastille Hapishanesi basıldı.

Baskın yapan devrimciler kısa sürede Bastille'i ele geçirdi. Öldürülen hapishane müdürünün başı kesilerek bir mızrağın ucunda sokaklarda dolaştırıldı. Ülkenin en korkulan hapishanesine karşı gerçekleştirilen bu eylem Fransız İhtilali'nin fitilini ateşlemişti. 1792'de monarşi yıkıldı ve Bastille'de taş üstünde taş bırakılmadı. Günümüzde 14 Temmuz Fransa'da her yıl Bastille Günü olarak kutlanmaktadır.

"Şeytan Robert" lakaplı Robert-François Damiens, 1757'de Kral XV. Louis'ye suikast girişiminde bulunmasının ardından Bastille'e gönderildi

PENTONVILLE

LONDRA, İNGİLTERE, 1842-GÜNÜMÜZ

Mahkûmları tecrit etmek için özel bir sistemin uygulandığı Pentonville, konuşmanın yasak olduğu modern bir hapishane olarak tasarlanmıştı

09

Modern çağa uygun bir hapishane olması amaçlanan Pentonville'in inşasına 10 Nisan 1840 tarihinde başlandı. Toplamda 520 mahkûm, 4 metre uzunluğunda ve 2 metre genişliğindeki küçük hücrelerde tek başlarına hücre hapsinde tutuluyordu. Böylece hapishane özel bir infaz sistemine uygun hale gelmişti. Mahkûma hayatı ve işlediği suç hakkında enine boyuna düşünmesi için zaman tanıdığına inanılan söz konusu infaz yönteminin adı Pensilvanya Sistemi'ydi ve ilk kez, ABD'nin Pensilvanya eyaletindeki Cherry Hill bölgesinde 1821 yılında inşa edilen Doğu Eyalet Hapishanesi'nde uygulanmıştı.

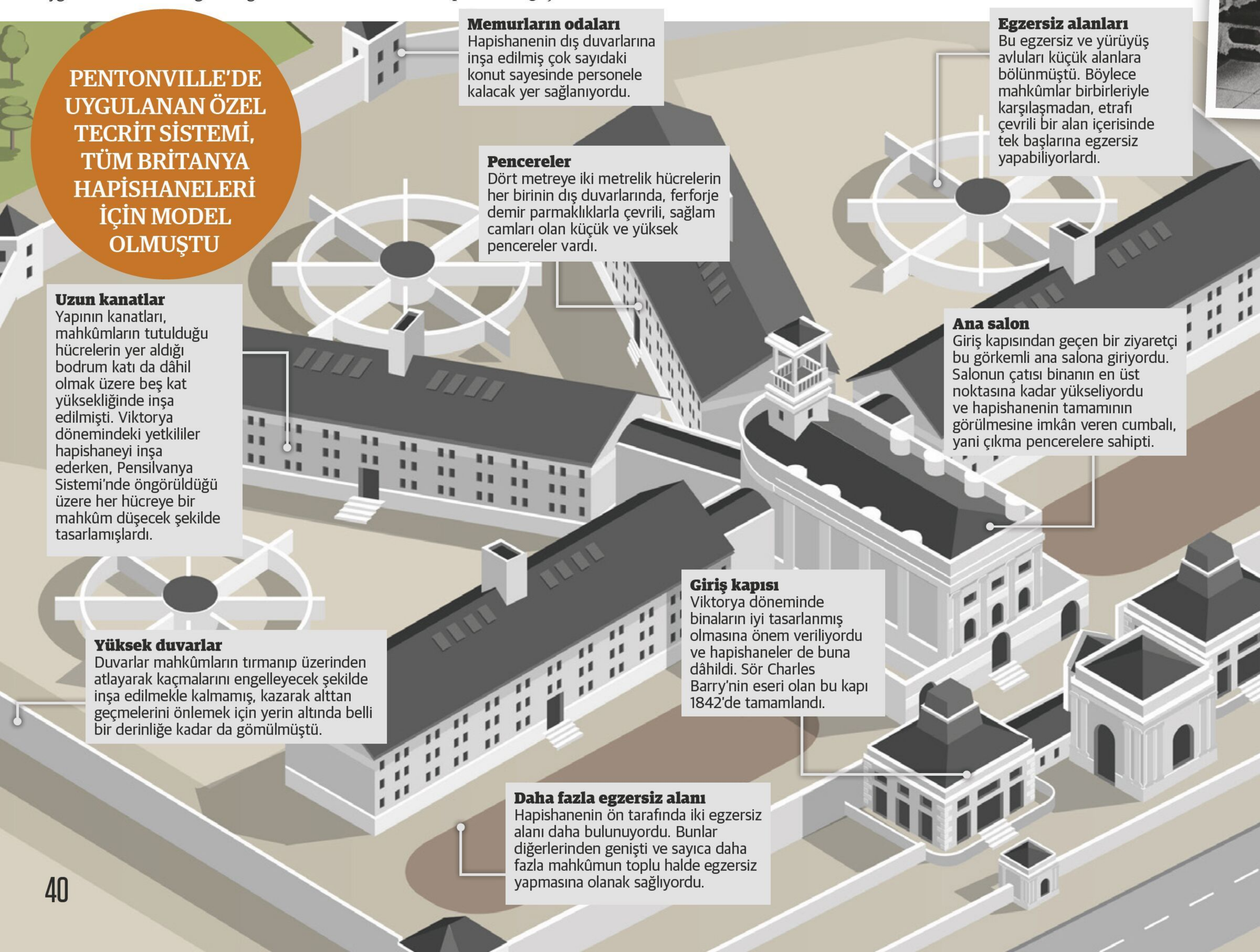
12 Nisan 1844'te *London Evening Standard* gazetesinin editörüne yazılan imzasız bir mektup kamuoyunun bu yaklaşımla ilgili şüpheleri olduğunu ima ediyordu. Fakat mektubu yazan kişi aynı zamanda sistemi tümüyle destekliyor, "önemli bir deney" şeklinde nitelendirdiği bu uygulama sırasında sağlanan günlük ibadet ve eğitim olanaklarının yanında, mahkûmların kitap okumasına da izin verilmesini göklere çıkarıyordu. Nispeten daha eski hapishanelerde "farklı sınıflardan suçluların zaman zaman temas kurmasına müsaade edildiğini" ve bunun da "daha büyük bir ahlaki çöküntüye" yol açtığını yazmıştı. Buna karşılık, Pentonville'de geçirilen süre zihinlerde "ahlaki ve dini bir etki" bırakıyordu. Mektubun yazarının Pentonville'deki yaklaşımın doğru yönde atılmış bir adım olduğundan en ufak bir şüphesi yoktu. Nitekim onu, Viktorya dönemindeki diğer hapishaneler izlemişti.

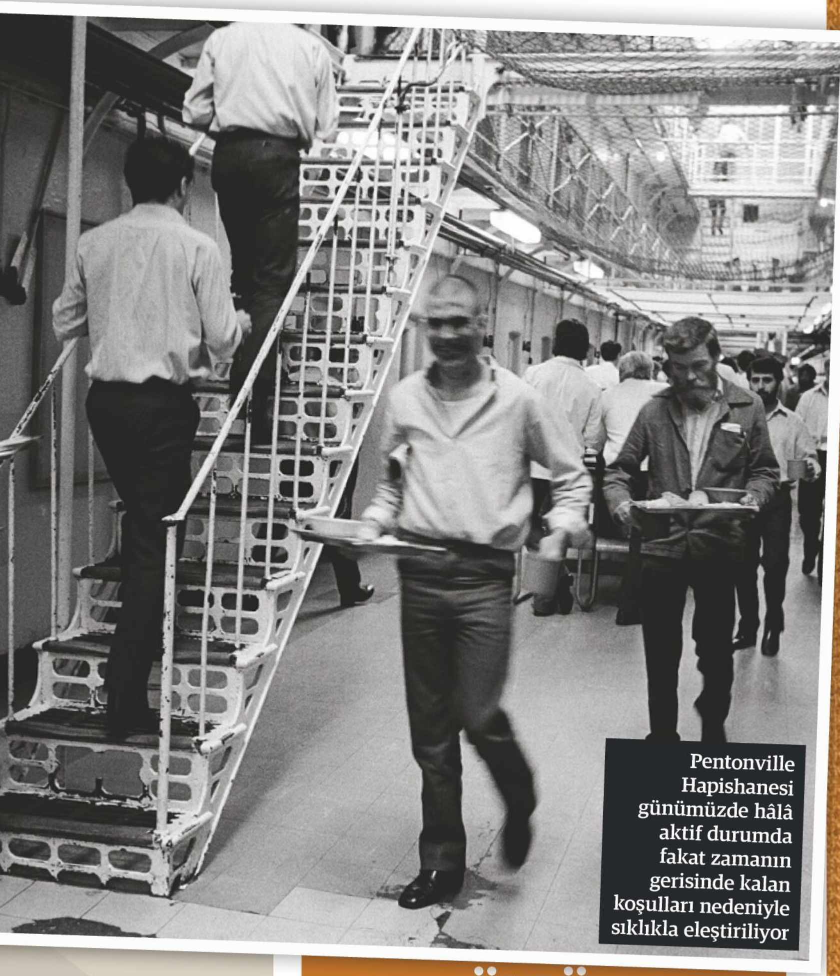
Bu sistemde mahkûmlara isimleriyle hitap edilmiyordu ve tekrar suç işlemelerine yol açacak yeni yöntem ve hileler öğrenmelerini engellemek için birbirleriyle konuşmaları yasaktı. Mahkûmların aralarında sohbet etmesi genellikle kırbaç cezasıyla sonuçlanmaktaydı. Günlük yürüyüş ve egzersizler sırasında kahverengi kumaştan bir maskeyle yüzlerini örtmek zorundalardı ve gidecekleri yolu bulmak için bir halata tutunmaları gerekiyordu. Hapishanede geçirdikleri zamanın kasıtlı olarak klostrofobik, sıkıcı ve cezalandırıcı nitelikte olması amaçlanmıştı.

Pensilvanya Sistemi histeri ve diğer bazı akıl sağlığı sorunlarına yol açıyordu. Nitekim bazı mahkûmlar intihara kalkışmıştı. Bu durum yetkilileri söz konusu infaz sisteminde bazı değişiklikler yapmaya sevk etti ve 1853'te İrlandalı hapishane yöneticisi Walter Crofton'ın, iyi hal ve davranışlar karşılığında mahkûmların ödüllendirilmesine imkân veren Dereceli Sistem'i uygulamaya kondu. Boyacılık, ayakkabıcılık ve dikiş gibi görevler üstlenen mahkûmlar bu sayede beladan uzak tutuluyordu. İyi davranışlar hapishane içerisindeki sosyal kademelerde yükselmelerini sağlamaktaydı.

Pentonville'in ünü, 1902 yılında Newgate hapishanesinin kapatılmasının ardından, ölüm cezasına çarptırılan mahkûmların burada hapsedilmeye başlamasıyla arttı. Yeni hücrelerle birlikte bir infaz odası da inşa edildi ve Pentonville aynı zamanda yeni cellatların eğitim gördüğü bir merkez haline geldi. İdamlar 6 Temmuz 1961'e kadar devam etti. Bu tarihte asılan ve cinayet dâhil pek çok suç işlemiş olan Edwin Bush, Pentonville'de idam edilen son mahkûm oldu.

Pentonville Hapishanesi günümüzde hâlâ aktif durumda fakat zamanın gerisinde kalan koşulları nedeniyle sıklıkla eleştiriliyor

ÜNLÜ MAHKÛMLAR

Bazı tanınmış isimler Pentonville'de hapis yatmıştı

Oscar Wilde
Yazar ve şair
Mahkûmiyet tarihi: 1895
Suç: Sodomi ve yasadışı cinsel birliktelik
Hüküm: 2 yıl ağır iş cezası

Arthur Koestler
Yazar ve gazeteci
Mahkûmiyet tarihi: 1940
Suç: Şüpheli yasadışı göç
Hüküm: 6 hafta

Simon Dee
TV muhabiri ve radyo programcısı
Mahkûmiyet tarihi: 1974
Suç: Chelsea'deki evinin emlak vergisini ödememesi
Hüküm: 28 gün

Boy George
Müzisyen
Mahkûmiyet tarihi: 2009
Suç: Şahsa saldırı ve kişiyi hürriyetinden yoksun kılma
Hüküm: 15 ay

Pete Doherty
Müzisyen
Mahkûmiyet tarihi: 2011
Suç: Kokain bulundurma
Hüküm: 6 hafta

KAMP 22 KUZEY KORE 1965-2012

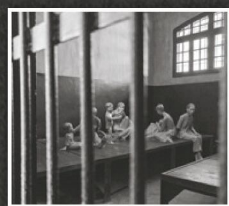
Bu Kuzey Kore toplama kampı en kalabalık olduğu dönemde 50.000 mahkûmu barındırıyordu ve akıl almaz derecede yüksek bir ölüm oranına sahipti

08 Kuzey Kore hükümeti, elektrikli çitlerle ve dikenli tel örgülerle çevrili, Rusya sınırına yakın bir konumda bulunan, maksimum güvenlikli ve devasa boyutlardaki Kamp 22 (Kwalliso No. 22) adlı siyasi hapishanenin varlığını her daim reddetti. Fakat on binlerce insanın rutin şekilde işkence gördüğüne, dayak yediğine ve insanlık dışı koşullarda barındırıldığına işaret eden güçlü kanıtlar, burayı ülkenin en korkunç sırlarından biri haline getirdi. Kamp 22'deki mahkûmların çoğu ülke yönetimine muhalif oldukları gerekçesiyle hapsedilmişti. Ayrıca, kolektif sorumluluk temelinde suça iştirak ettikleri düşünüldüğünden, aileleri de mahkûmlarla birlikte kampa gönderiliyordu. Yaklaşık 1000 gardiyan tarafından kontrol edilen mahkûmlar ağır işlerde çalıştırılıyor, çok az miktardaki günlük erzakla hayatta kalmaya uğraşıyordu. Çoğu yetersiz ve kötü beslenme yüzünden hayatını kaybederken, bir kısmı da kimyasal deneylere maruz kaldı veya idam edildi. Bu tüyler ürpertici kampın benzerlerinin günümüzde de var olduğu düşünülüyor.

HOA LO PRISON VİETNAM 1886-1993

Çok sıkı şekilde korunan ve sömürgeci baskının bir sembolü olarak görülen, karanlık ve pislik içindeki bu hapishane ABD'li savaş esirlerini de barındırmıştı

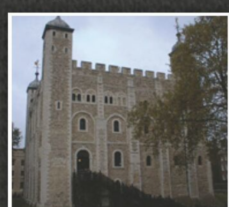

07 Hoa Lo başlangıçta Fransız sömürgeciler tarafından Vietnamlı siyasi tutsakları hapsetmek için kullanılıyordu ve tek ayaklarından zincirlenen mahkûmlar hücrelerde toplu halde tutuluyordu. Hapishanedeki dehşet verici koşullar ve devrimcilerin kafasının kesilmesi gibi vahşi uygulamalar sömürgecilere duyulan hıncı fazlasıyla beslediyse de Fransa'nın ülkeyi terk ettiği 1954 yılına kadar isyancılar buraya hapsedilmeye devam etti. Bu dönemde hapishanede, planlanmış kapasitesinin yaklaşık dört katı, yani 2000 kadar mahkûm bulunuyordu. Vietnam'ın daha sonra kuzey ve güney olarak bölünmesi kanlı bir savaşa yol açtı ve farelerle dolup taşan hapishane, buraya Hanoi Hilton adını takan ABD'li tutsakları hapsetmek için kullanıldı. Daracık hücrelerde tecrit altında tutulan savaş esirleri işkence görüyor, aç bırakılıyor ve beton zeminde uyumak zorunda kalıyorlardı. Bazıları, Filistin Askısı adı verilen yöntemle, kolları arkalarında bağlanmış halde bileklerinden kancalara asılıyordu. 2018'de ölen eski ABD Senatörü John McCain, kullandığı savaş uçağı 1967'de Hanoi kenti yakınlarında Kuzey Vietnamlılar tarafından düşürüldükten sonra beş buçuk yıl Hoa Lo'da kalmıştı.

LONDRA KULESİ

LONDRA, İNGİLTERE 1106-1952

Kule, devlet hazinesinden arşiv dairesine kadar pek çok farklı amaçla kullanıldı fakat kötü şöhretini hapishane olduğu dönemde edindi

06 Londra Kulesi 16. yüzyılın başlarında, özellikle de Kral VIII. Henry'nin çok sayıda siyasi muhalifini vatana ihanet veya sapkınlık suçlarıyla hapsettiği 1534'ten itibaren bir hapishane haline geldi. Hapishane koşulları mahkûmların kim olduğuna ve sorgulayanların ihtiyaç duyduğu bilginin mahiyetine bağlı olarak gayet iyi de olabiliyordu, çok kötü de...
Ne var ki kulede hep bir idam korkusu vardı ve kraliyet mensuplarının burada feci bir sonla karşı karşıya kalması hiç de alışılmadık değildi. Hapishanede işkence pek yaygın olmasa da mahkûmlar zaman zaman ellerinden ve kollarından kelepçelerle duvara asılırdı. Kurbanın bedenini oldukça acı verici bir şekilde geren düzenekler de mahkûmların korkulu rüyasıydı.

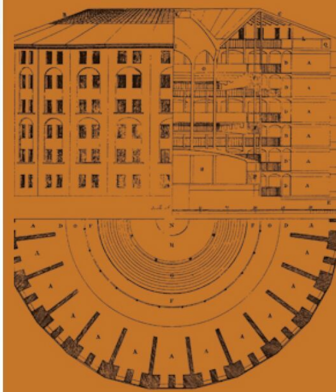
Fotoğraftaki haç, Paskalya Ayaklanması'na katılan 16 kişiden 14'ünün bir idam mangası tarafından kurşuna dizildiği yeri gösteriyor

Kilmainham Hapishanesi İrlanda'daki çok sayıda siyasi mahkûma ev sahipliği yaptı

PANOPTİKON HAPİSHANELERİ

Teorik olarak, tek bir gardiyan tüm bir hapishaneyi gözetim altında tutabilir ve mahkûmların uslu durmasını sağlayabilir

Panoptikon, çok sayıda mahkûmun tek bir gardiyan tarafından gözetlenmesini sağlayan bir hapishane tasarımı. Bu konsept, 18. yüzyılın sonunda filozof ve hukukçu Jeremy Bentham tarafından geliştirildi; ilham kaynağıysa kardeşi Samuel'in Rusya'da tasarladığı bir fabrikaydı. Samuel, fabrikanın tam merkezine, bir amirin çalışan her işçiyi görmesini sağlayacak bir gözlem noktası yerleştirmişti.

Bu fikri bir hapishane için uyarlayan Jeremy Bentham, ortasında camdan bir gözetleme kulesi bulunan ve bu kuleyi çevreleyen duvarın etrafında hücrelerin yer aldığı dairesel bir yapı fikrini ortaya attı. Ahşap paneller sayesinde mahkûmlar, kendilerini izleyen gardiyanı göremeyeceklerdi; fakat sürekli izleniyor olma düşüncesi ve her an fark edilebilecekleri hissi teorik olarak onları uslu durmaya sevk edecekti. Küba'da 1967 yılında kapatılan Presidio Modelo hapishanesinin, panoptikon tasarımına en yakın hapishane olduğu söylenebilir.

KILMAINHAM HAPİSHANESİ

DUBLİN, İRLANDA 1796-1924

Bu hapishane, İrlanda'daki İngiliz egemenliğine karşı çıkan siyasi mahkûmları barındırıyordu

05 Panoptik bir tasarımı model alan Kilmainham Hapishanesi 1796 yılında, İrlanda'da büyük bir mezhep çatışmasının yaşandığı dönemde açıldı. İrlanda'nın Britanya'dan siyasi bağımsızlığını kazanması yönünde giderek büyüyen bir eğilim vardı ve bu, 1798'deki İrlanda Ayaklanması'yla doruğa ulaşan çok sayıda çatışmaya yol açmıştı.

İlk mahkûmlarından biri Birleşik İrlandalılar Örgütü'nün kurucu üyesi Henry Joy McCracken olduğundan, Kilmainham Hapishanesi bu kaotik ortamda çabucak kilit bir rol edindi. Kuzey İrlanda'nın Antrim bölgesine yapılan bir saldırıda isyancılara liderlik etmekle suçlanan McCracken daha sonra asıldı ve ardından pek çok siyasi mahkûm bu hapishaneye atıldı.

Aslına bakılırsa Kilmainham başlangıçta siyasi bir hapishane değildi. İlk yıllarında, hafif suçlar işlemiş mahkûmlar burada hapsediliyordu ve 1842 ile 1852 yılları arasındaki Büyük Kıtlık sırasında açlıktan kırılan halk elma, turp, ekmek, tereyağı ve diğer besin maddelerini çaldıkça mahkûm sayısı zirveye ulaştı. Isınmak ve aydınlanmak için sadece tek bir mumun bulunduğu hücrelerde beş kişinin kaldığı hıncahınç dolu hapishanedeki koşullar bir hayli kötü olsa da çok sayıda hırsız nihayetinde ölen bir milyon aç insandan biri olmamak için umutsuzca buraya sığınıyordu. Hapishanede en azından hayatta kalmalarına yetecek kadar yiyeceğe erişmek için suç işliyorlardı.

Bu durum kadınların, erkeklerin ve çocukların birlikte kaldığı ve samanların üzerinde uyuduğu aşırı bir kalabalığa yol açmaktaydı. Bunun sonucunda, her hücrede bir kişinin kalması fikri de doğal olarak rafa kaldırılmıştı. Fakat 1860'ların sonundan itibaren Kilmainham sadece siyasi mahkûmlar için kullanılmaya başlayacaktı.

Tarihi boyunca pek çok önemli siyasi isim Kilmainham'da hapis yattı. Bunlardan biri de Cumhuriyetçi isyancı lider ve İrlandalı milliyetçi Robert Emmet'ti. 1803 yılında Kilmainham'a hapsedilen Emmet, aynı yıl İngilizlere karşı başlatılmış olan isyan nedeniyle vatana ihanet suçundan yargılanmış ve henüz 25 yaşındayken asılmıştı.

Diğer tanınmış mahkûmlar arasında, 1848 isyanının başarısız olmasının ardından hapse atılan, Genç İrlanda hareketinin lideri Thomas Francis Meagher bulunuyordu. İrlanda Parlamento Partisi'nin kurucusu Charles Stewart Parnell de 1881'de İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) üyeleriyle birlikte burada hapis yatmıştı.

Muhtemelen Kilmainham'daki en korkunç olay, 1916 Paskalya Ayaklanması'na katılan 16 kişiden 14'ünün bir idam mangası tarafından kurşuna dizilmesiydi (diğer ikisi Cork Askeri Cezaevi ve Pentonville Hapishanesi'nde asıldı). Öte yandan, iç savaş esirleri de 1922'de burada tutuldu. Tüm bu mahkûmiyetler yaygın şekilde Kilmainham'ın İrlanda'da uygulanan baskının bir sembolü olarak görülmesine yol açtı ve halkla daha iyi ilişkiler kurmak isteyen Özgür İrlanda Devleti 1924'te hapishaneyi kapattı.

PORT ARTHUR

TASMANYA, AVUSTRALYA 1830-77

Britanya kıyılarından binlerce kilometre uzakta vahşi bir sürgün kolonisi

04 Britanya, hüküm giyen suçluları 1787'de gemilerle Avusturalya'ya göndermeye başladı. 26 Ocak 1788'de ilk gemi Jackson Limanı'na yanaştı, ancak gelenlerin sayısı arttıkça hapishane olarak kullanılmak üzere yeni bir yer aranmaya başlandı ve 1830'da Tasman Yarımadası'nda bir kereste işleme merkezi olarak kurulmuş olan Arthur Limanı'nın en azılı suçluları kapatmak için ideal olduğuna kanaat getirildi.

Mahkûmlar ağır işlerde çalıştırılıyor ve itaatsizlik etmeleri veya kötü davranışlar sergilemeleri durumunda kırbaçlanıyordu. Asıl görevleri çevredeki ormanlık araziden inşa faaliyetlerinde kullanılmak üzere kereste toplamaktı. Coğrafi büyüklüğü ve mahkûm sayısı giderek artan sürgün kolonisine daha fazla işletme eklendi ve mahkûmlar 1843'te inşa edilen un değirmeni ve tahıl ambarında da çalıştırılmaya başlandı. Bu dönemdeki en kalabalık zamanında burada 1000'i aşkın mahkûm bulunuyordu.

1840'ların sonunda bir tavır değişikliğine gidildi ve yetkililer mahkûmlar üzerindeki kontrolü fiziksel değil, psikolojik yöntemler kullanarak sağlamaya başladılar. Bu amaçla, 1850 yılında 80 tecrit hücresinin yer aldığı Pensilvanya usulü bir hapishane inşa edildi. Cezalandırılan mahkûmlar yüzlerini örten bir başlık giymek zorunda bırakılıyor ve konuşmaları yasaklanıyordu. Gardiyanlara da bu mahkûmlara karşı tamamen sessiz olmaları emredilmişti. Bu uygulamalar mahkûmları derinden etkiledi ve psikolojik sorunlarla boğuşmaya başladılar.

Koşullar öylesine kötü bir hal almıştı ki pek çok mahkûm kaçmayı planlıyordu fakat bu pek de mümkün değildi. Port Arthur çok sıkı şekilde korunmaktaydı ve etrafı tehlikeli denizlerle ve vahşi ormanlarla çevriliydi. Hapishanenin başarısı sürgün kolonisinin giderek büyümesini sağlamıştı. Değirmen 1857'de 480 kişilik bir ıslahevi haline geldi ve kolonide kaldıkları süre içerisinde durumları kötüleşen mahkûmlar için 1864'te bir akıl hastanesi inşa edildi. Hapishane 1877'de kapatıldı.

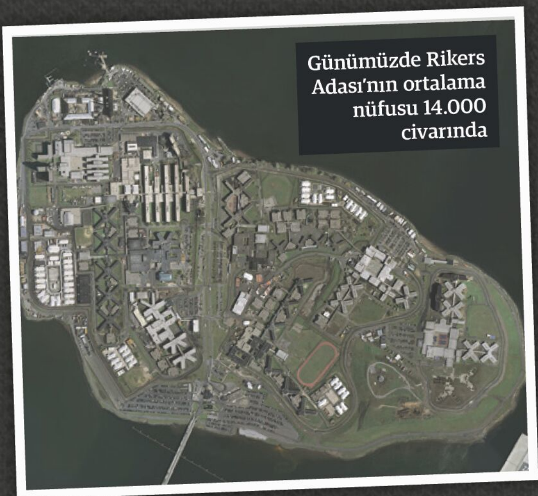
Port Arthur'daki tecrit hücrelerinin her biri numaralandırılmıştı

RIKERS ADASI HAPİSHANESİ

NEW YORK 1932-GÜNÜMÜZ

New York'ta bulunan yaklaşık 400 dönümlük bir ada üzerindeki bu hapishanede reform yapılması için talepler yıllardır dile getiriliyor

Günümüzde Rikers Adası'nın ortalama nüfusu 14.000 civarında

03 Rikers Adası, New York'taki East River adlı körfezde, Queens ve Bronx bölgeleri arasında yer alıyor. Ada, 1932'de bir hapishane haline geldi ve 1935'te, şu anda sayıları 10'u bulan cezaevi binalarından ilkine kavuştu.

Blackwell Adası'ndaki cezaevinin yerini alması planlanan hapishane geçmiş yıllarda adaya taşınan tonlarca çöpün üzerine inşa edildi ve bu sayede, normalde deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık bir metre olan adanın zemininin daha yüksekte olması sağlandı. İnşaat çalışmalarının çoğu başka yerlerden gelen mahkûmlar tarafından gerçekleştirildi.

Çöp sahası için için yanıyor, sıçanlara ve sineklere davetiye çıkarıyordu ama asıl endişe yaratan şey hapishanenin içindeki koşullardı. Rikers Adası, hıncahınç dolu ve berbat bir yer olmasıyla kısa sürede ün kazandı. 1960'lı ve 70'li yıllarda artan madde kullanımıyla birlikte binlerce uyuşturucu bağımlısı ve satıcısı buraya hapsedilince sorunlar daha da beter bir hal aldı. 1975 yılında 1.800 mahkûm, Erkek Tutukevindeki sekiz hücre bloğundan yedisini ele geçirdi ve beş infaz koruma memurunu rehin aldı.

Hapishane nüfusunun 20.000'i aştığı 1980'lerde ve 90'larda çete rekabeti giderek kötüleşti. Hapishanedeki yasadışı uyuşturucu ticaretinde etkili olan Ñetas ve Latin Kralları gibi çeteler arasında kanlı çatışmalar, çok sayıda saldırı ve tecavüz olayı yaşanıyordu. *The New York Times* gazetesinin iddiasına göre, gardiyanlar tarafından hapishanenin kontrolü sağlanamadığı için bazı yıllarda yaralama ve bıçaklama olayları 1000'i aştı. Ne var ki sorunlar hâlâ çözülebilmiş değil. Nitekim pek çok sivil toplum örgütü ve politikacı hapishanenin kapatılması yönünde sürekli çağrıda bulunuyor.

ŞEYTAN ADASI

FRANSIZ GUYANASI 1852-1953

Buraya "Kansız Giyotin" adını takan mahkûmlar, çoğu zaman korkunç ve yavaş bir ölümle karşı karşıya kalıyordu

02 Fransız Guyanası'ndaki Cayenne adlı acımasız ve insanlık dışı sürgün kolonisi, üçü kıyının açıklarında, biri de ana karada olmak üzere dört bölgeye yayılmıştı. Fransa'daki adi suçluları deniz aşırı ülkelere göndermek isteyen İmparator III. Napolyon tarafından kurulan koloni, zincire vurulmuş binlerce mahkûmun uzun süre hapsedilmek üzere Fransa'nın Saint-Martin-de-Re bölgesinden gemilere bindirilip buraya gönderilmesiyle birlikte hızla kötü bir şöhret kazandı.

Varış noktalarından biri "Île du Diable" yani Şeytan Adası'ydı (bu isim daha sonra tüm Cayenne için kullanılmaya başlandı). Ada başlangıçta cüzzam hastalığından muzdarip olanlara ev sahipliği yapıyordu, ancak daha sonra az sayıdaki siyasi mahkûmu hapsetmek için kullanıldı. Bunlar arasında en çok dikkat çekeni, Almanlar için casusluk yaptığı düşünülen ve vatana ihanetten suçlu bulunarak 1895'te hücre hapsine mahkûm edilen Fransız subayı Alfred Dreyfus'tu. Sonradan Dreyfus'un suçsuz olduğu anlaşılmış ve serbest bırakılmıştı. Bir diğeriyse, 1930'ların sonunda gönderildiği Şeytan Adası'ndan kaçmayı başaran ve mahkûmiyeti boyunca başından geçenleri *Kelebek* adlı ünlü romanında (1973'te beyaz perdeye de uyarlandı) anlatan yazar Henri Charriere'di.

En tehlikeli hırsızların ve katillerin de gönderildiği Cayenne'deki hapishane hayatı korkunçtu. Mahkûmlar kavurucu güneşin altında kereste işleme merkezlerinde çalıştırılıyor veya Route Zero adındaki ucu bucağı olmayan tamamen gereksiz bir yolun inşasına yardım ediyorlardı. İşlerini tamamlayamazlarsa verilen az miktardaki yiyecekten de mahrum kalıyorlardı. Binlerce kişi yetersiz beslenme yüzünden hayatını kaybetti. Gerçi Cayenne'de ölüm kaçınılmazdı. Her yerde kol gezen hastalıkların dışında, acımasız gardiyanlar mahkûmları gaddarca dövüyor veya silahla vurarak öldürüyordu. Çoğu mahkûm son nefesini verene dek çalışmış veya kaçmayı denerken köpek balıklarının cirit attığı denizde ya da tehlikeli ormanlarda ölmüştü. Birçoğu intihar etti veya kendisini giyotinin altında buldu. Cayenne'e gönderilen tahmini 80.000 mahkûm bir daha geri dönmedi.

Öte yandan, 1919 yılında İstanbul işgal altındayken Sirkeci'de iki Fransız askerini öldüren polis memuru Cemil Efendi de kürek cezasına çarptırılmış ve 45090 numaralı mahkûm olarak Şeytan Adası'na gönderilmişti. Daha sonra Mustafa Kemal Atatürk döneminde yapılan girişimler sonucunda serbest bırakıldı ve yurda dönerek anılarını kaleme aldı.

Şeytan Adası, Cayenne'deki sürgün kolonisini oluşturan dört bölgeden biriydi

1962'deki firar girişiminde mahkûmların oyarak genişlettiği havalandırma deliği

ALCATRAZ

SAN FRANCISCO 1859-63

Kaçmaya çalışanların kaderi ya körfezin soğuk sularında boğulmak ya da hapishane görevlileri tarafından vurulmaktı. Yine de bu, mahkûmlarıkaçmayı denemekten alıkoymuyordu

01 Mahkûmlar, San Francisco Körfezi'nde yer alan, sahile 2,4 km uzaklıktaki Alcatraz'a gönderildiklerinde, ellerine kendilerinden neler beklendiğini ayrıntılı şekilde açıklayan bir kurallar kitabı tutuşturuluyordu. Ticaret yapmak, kumar oynamak, hizmet veya mal satmak, vermek ya da ödünç almak kesinlikle yasaktı. Pazartesi'den Cuma'ya günde sekiz saat çalışmakla yükümlülerdi ve kendilerine ne söylenirse yapmak, sessiz olmak ve kurallara uygun şekilde hareket etmek zorundalardı. Beş numaralı kural, "Yiyecek, giyecek, barınak ve tıbbi yardım almaya hakkınız var" diyordu ve şunu da ekliyordu: "Alacağınız diğer her şey bir ayrıcalıktır."

Alcatraz, Kaliforniya'nın 1853'te Amerika Birleşik Devletleri'nin bir parçası olmasından kısa bir süre sonra askeri hapishane olarak kullanılmaya başlandı. ABD adayı altı yıl öncesinde Meksika hükümetinden satın almıştı ve 1859'dan itibaren askerlerin, 1861'den sonra sivillerin, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin ardındansa vicdani retçilerin hapsedildiği bir kale inşa edilmişti. ABD ordusu 1934'te adadan çekilince, Adalet Bakanlığı tarafından devralındı ve akabinde ada en üst seviyede güvenliğe sahip bir sivil cezaevi haline geldi. Burada cezalarını çekmek üzere gönderilen suçluların çoğunluğunu ülkenin diğer hapishanelerinden gelen en azılı ve tehlikeli mahkûmlar oluşturuyordu.

İlk sivil hükümlüler 22 dönüm büyüklüğündeki adaya 11 Ağustos 1934 tarihinde, elleri kelepçeli ve ayakları çiftler halinde zincire vurulmuş olarak geldiler. Yeni mahkûmlar hapishanenin ordudan devraldığı 32 tutuklu askere katıldı ve kısa süre sonra her biri resmî makamların neden Alcatraz'ı mükemmel bir cezaevi olarak gördüğünü anladı. Hapishane, geçit vermez dik duvarların ve kayalıkların yanı sıra, güçlü körfez akıntıları sayesinde firarileri sürükleyecek güce sahip, dondurucu ve köpek balığı kaynayan sularla çevriliydi. Bununla birlikte, güçlendirilmiş betondan inşa edilen hücre evi, İçki Yasağı döneminde ortaya çıkan, ardından ABD'yi pençesi altına alan Büyük Buhran sırasındaysa sayıları artan korkusuz çete üyelerini ve suçluları zapt etmek için fazlasıyla güvenliydi.

Ana karadan uzakta, mükemmel bir konuma sahip, izole bir hapishane olmasının yanında, tanınmış simalara da ev sahipliği yapmaya başlaması, Alcatraz'ın ABD'de giderek daha fazla konuşulmasına yol açıyordu. Hapishanenin ünlü sakinleri arasında, çok rahat bir ortama sahip olduğu Atlanta Federal Hapishanesi'nden 1934'te buraya nakledilen Al Capone da vardı. Capone, 433 numaralı hücreye yerleştirildi ve çamaşırhanede görevlendirildi. Kendisine ayrıcalık tanınması yönündeki istekleri sürekli reddedilince hapishanenin müdürü James Johnston'a, "görünüşe göre Alcatraz beni alt etti" demişti. Diğer herkes gibi o da çalışma, mektuplaşma, aylık 90 dakika ziyaret hakkı, egzersiz avlusuna çıkma, kütüphane erişimi veya uslu durmadığı takdirde elinden alınabilecek diğer imkânları kaybetmek istemiyorsa kurallara uymak zorundaydı.

Kontrolün sağlanabilmesi için cezaevi nüfusu B ve C bloklarında kalan 312 mahkûmla sınırlandırılmıştı. Kalın çelik parmaklıkların ardındaki hücreler, merkezî bir hücre kilit sistemi sayesinde toplu halde açılıyordu. Silahlı gardiyanlar koridorlarda sürekli nöbet tutuyor ve her biri yalnızca 1,5 metreye 2,5 metre boyutlarında olan hücrelerin önünden sık sık geçiyorlardı. Mahkûmlar sadece yemekhanede ve egzersiz avlusunda kalabalık gruplar halinde bir araya geliyordu. Bu sırada aralarında şiddet olayları patlak verebiliyordu.

Uygunsuz davranışlardan suçlu bulunan veya firar etmeye kalkışan mahkûmlar D bloğuna ya da diğer adıyla Tedavi Birimi'ne gönderiliyordu. Burada en azılı suçlular zifiri karanlıkta hücre hapsinde tutuluyordu. En üst seviyedekilerse çırılçıplak soyuluyor ve sadece zemininde bir delik olan daracık ve boş hücrelere atılıyordu. Ne var ki bu ağır cezalar dahi Mayıs 1946'daki ünlü Alcatraz Savaşı'nın önüne geçemedi. Bu firar girişimi sırasında, Bernard Coy adındaki bir banka soyguncusu silah bölmesini koruyan demir parmaklıkları zorlayarak açtı ve gardiyan Bert Burch'ı etkisiz hale getirmeyi başardı. Mahkûmlardan bazılarının üç gün boyunca hapishanenin bir kısmının kontrolünü ellerinde tutup çatışmaya devam ettiği olayda iki gardiyan ve üç mahkûm öldürüldü.

Artan maliyetler ve kötü şöhreti nedeniyle Alcatraz 21 Mart 1963'te kapatıldı. Günümüzde ada ve hapishane her yıl yaklaşık 750 bin ziyaretçiyi ağırlayan bir müze.

FİRAR GİRİŞİMLERİ

Tam 36 mahkûm, The Rock (Kaya) ismiyle de anılan Alcatraz'dan kaçmaya çalıştı, hatta bunlardan ikisi bunu iki kez denedi. Fakat hiçbiri resmi olarak başarılı olamadı

02 16 ARALIK 1937
MAHKÛMLAR: RALPH ROE VE THEODORE COLE
YER: ENDÜSTRİ BİNASI
Endüstri Binası'nın imalathanesindeki iki demir parmaklığı törpüleyerek kesen ve pencerelerin camlarında delikler açarak dışarı çıkan Roe ve Cole güvenlik çitini aşmayı başardı ve sahile inip gözden kayboldu. Bu sırada şiddetli bir fırtına vardı ve körfezin dalgaları çok güçlüydü. Çoğu kişi onların öldüğüne inanıyor.

04 13 OCAK 1939
MAHKÛMLAR: ARTHUR BARKER, DALE STAMPHILL, HENRY YOUNG VE WILLIAM MARTIN
YER: D BLOĞU
Yüksek güvenlikli D bloğunda olmalarına rağmen bu mahkûmlar parmaklıkları kesip pencerelerden aşağı inmeyi ve deniz kıyısına ulaşmayı başardılar. Burada bir sal yapmaya çalışırlarken bir gardiyan tarafından vurulan Barker öldü. Stamphill de vuruldu ancak Young ve Martin'le birlikte canlı olarak ele geçirildi.

12 29 EYLÜL 1958
MAHKÛMLAR: AARON BURGETT VE CLYDE JOHNSON
YER: DIŞ KISIMDAKİ ÇÖPLÜK
Burgett ve Johnson çöplükte çalıştıkları sırada bir gardiyanı etkisiz hale getirip denize atlamayı başardılar. Ancak Johnson gözetleme kulesindeki gardiyanlar tarafından fark edildi ve yakalandı. Burgett'in cansız bedeniyse 13 gün sonra bulundu.

11 23 TEMMUZ 1956
MAHKÛMLAR: FLOYD WILSON
YER: HAPİSHANE RIHTIMI
Saat 15.45'teki sayım sırasında Wilson'un kayıp olduğu fark edildi. Mahkûm 11 saat sonra deniz kıyısına yakın bir yarıkta saklanırken bulundu.

10 2 MAYIS 1946

MAHKÛMLAR: JOSEPH CRETZER, BERNARD COY, MIRAN THOMPSON, SAM SHOCKLEY, MARVIN HUBBARD VE CLARENCE CARNES

YER: ANA HÜCRE BİNASI

Alcatraz Savaşı olarak bilinen bu firar girişiminde altı mahkûm gardiyanları etkisiz hale getirip diğer mahkûmları serbest bıraktılar ve silah bölmesini koruyan parmaklıkları zorlayarak açıp silahları ele geçirdiler. Fakat bu umut veren kaçma girişimi, dış bahçe kapısının sıkışan kilidini açamadıkları için içeride kapana kısılmalarıyla suya düştü. Bunun üzerine mahkûmlar teslim olmak yerine günlerce çatıştılar. Bazı gardiyanların rehin alınmasının ardından mahkûm Cretzer, Bill Miller adındaki bir gardiyana ateş ederek öldürdü. Daha sonra Harold Stites adlı gardiyan da vurularak öldürüldü. Silahlı gardiyanlar nihayet kontrolü sağladığında, Cretzer, Coy ve Hubbard ölü bulundu. Shockley ve Thompson idam edildi. Carnes ise ikinci kez ölüm cezasına çarptırıldı.

08 7 AĞUSTOS 1943

MAHKÛMLAR: TED WALTERS

YER: ÇAMAŞIR BİNASI

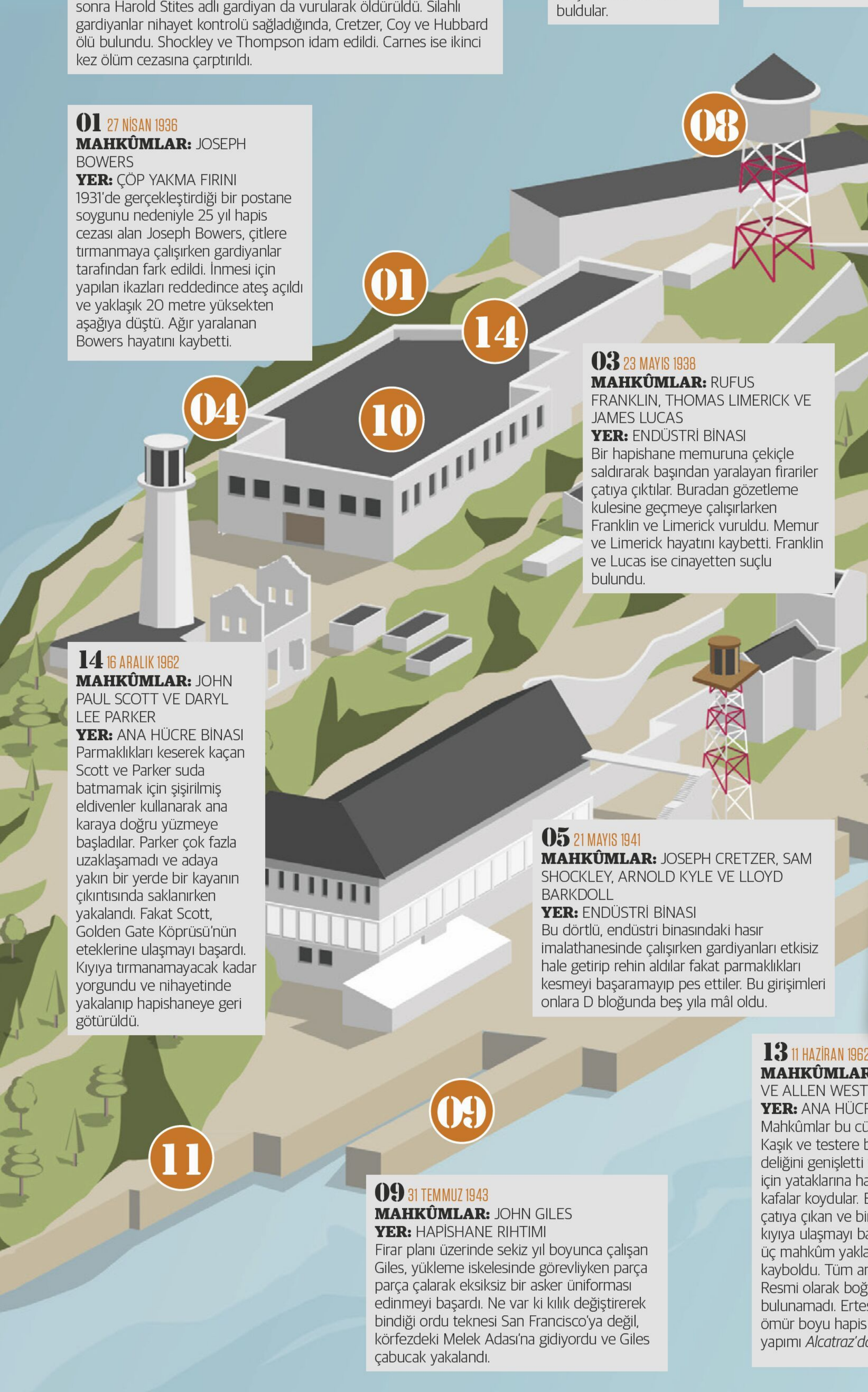
Hapishanenin çamaşır binasından gizlice kaçan Walters çitlere tırmandı, bu sırada yaralandı fakat deniz kıyısına ulaşmayı başardı. Gardiyanlar onu çamaşır binasının karşısındaki sahilde buldular.

07 14 NİSAN 1943

MAHKÛMLAR: JAMES BOARMAN, FRED HUNTER, HAROLD BREST VE FLOYD HAMILTON

YER: ENDÜSTRİ BİNASI

Bu mahkûmlar hasır imalathanesinin penceresindeki parmaklıkları kestiler ve iki gardiyanı etkisiz hale getirip denize atladılar. Yüzerken üzerlerine ateş açıldı ve Boarmon vurularak öldü. Brest ise yakalandı. Hamilton ve Hunter bir mağarada saklandılar ancak mağaranın önündeki kan izleri nedeniyle gardiyanlar buraya ateş açtı. Bunun üzerine Hunter teslim oldu fakat gardiyanlar bir lastik yığınının altında gizlenen Hamilton'u fark etmemişti. Hamilton iki gün sonra tekrar kayalara tırmandı ve atladığı pencereden içeri girip, malzeme deposuna saklandı. Ertesi sabah burada yakalandı.

01 27 NİSAN 1936

MAHKÛMLAR: JOSEPH BOWERS

YER: ÇÖP YAKMA FIRINI

1931'de gerçekleştirdiği bir postane soygunu nedeniyle 25 yıl hapis cezası alan Joseph Bowers, çitlere tırmanmaya çalışırken gardiyanlar tarafından fark edildi. İnmesi için yapılan ikazları reddedince ateş açıldı ve yaklaşık 20 metre yüksekten aşağıya düştü. Ağır yaralanan Bowers hayatını kaybetti.

03 23 MAYIS 1938

MAHKÛMLAR: RUFUS FRANKLIN, THOMAS LIMERICK VE JAMES LUCAS

YER: ENDÜSTRİ BİNASI

Bir hapishane memuruna çekiçle saldırarak başından yaralayan firariler çatıya çıktılar. Buradan gözetleme kulesine geçmeye çalışırlarken Franklin ve Limerick vuruldu. Memur ve Limerick hayatını kaybetti. Franklin ve Lucas ise cinayetten suçlu bulundu.

06 15 EYLÜL 1941

MAHKÛMLAR: JOHN BAYLESS

YER: ÇÖPLÜK

Çöplükte çalıştığı sırada gardiyanlardan kaçmayı başarıp denize atlayan Bayless nafile bir çabayla San Francisco'ya doğru yüzmeye başladı, fakat kısa süre içinde yakalanıp Alcatraz'a geri getirildi.

14 16 ARALIK 1962

MAHKÛMLAR: JOHN PAUL SCOTT VE DARYL LEE PARKER

YER: ANA HÜCRE BİNASI

Parmaklıkları keserek kaçan Scott ve Parker suda batmamak için şişirilmiş eldivenler kullanarak ana karaya doğru yüzmeye başladılar. Parker çok fazla uzaklaşamadı ve adaya yakın bir yerde bir kayanın çıkıntısında saklanırken yakalandı. Fakat Scott, Golden Gate Köprüsü'nün eteklerine ulaşmayı başardı. Kıyıya tırmanamayacak kadar yorgundu ve nihayetinde yakalanıp hapishaneye geri götürüldü.

05 21 MAYIS 1941

MAHKÛMLAR: JOSEPH CRETZER, SAM SHOCKLEY, ARNOLD KYLE VE LLOYD BARKDOLL

YER: ENDÜSTRİ BİNASI

Bu dörtlü, endüstri binasındaki hasır imalathanesinde çalışırken gardiyanları etkisiz hale getirip rehin aldılar fakat parmaklıkları kesmeyi başaramayıp pes ettiler. Bu girişimleri onlara D bloğunda beş yıla mâl oldu.

13 11 HAZİRAN 1962

MAHKÛMLAR: FRANK MORRIS, JOHN ANGLIN, CLARENCE ANGLIN VE ALLEN WEST

YER: ANA HÜCRE BİNASI

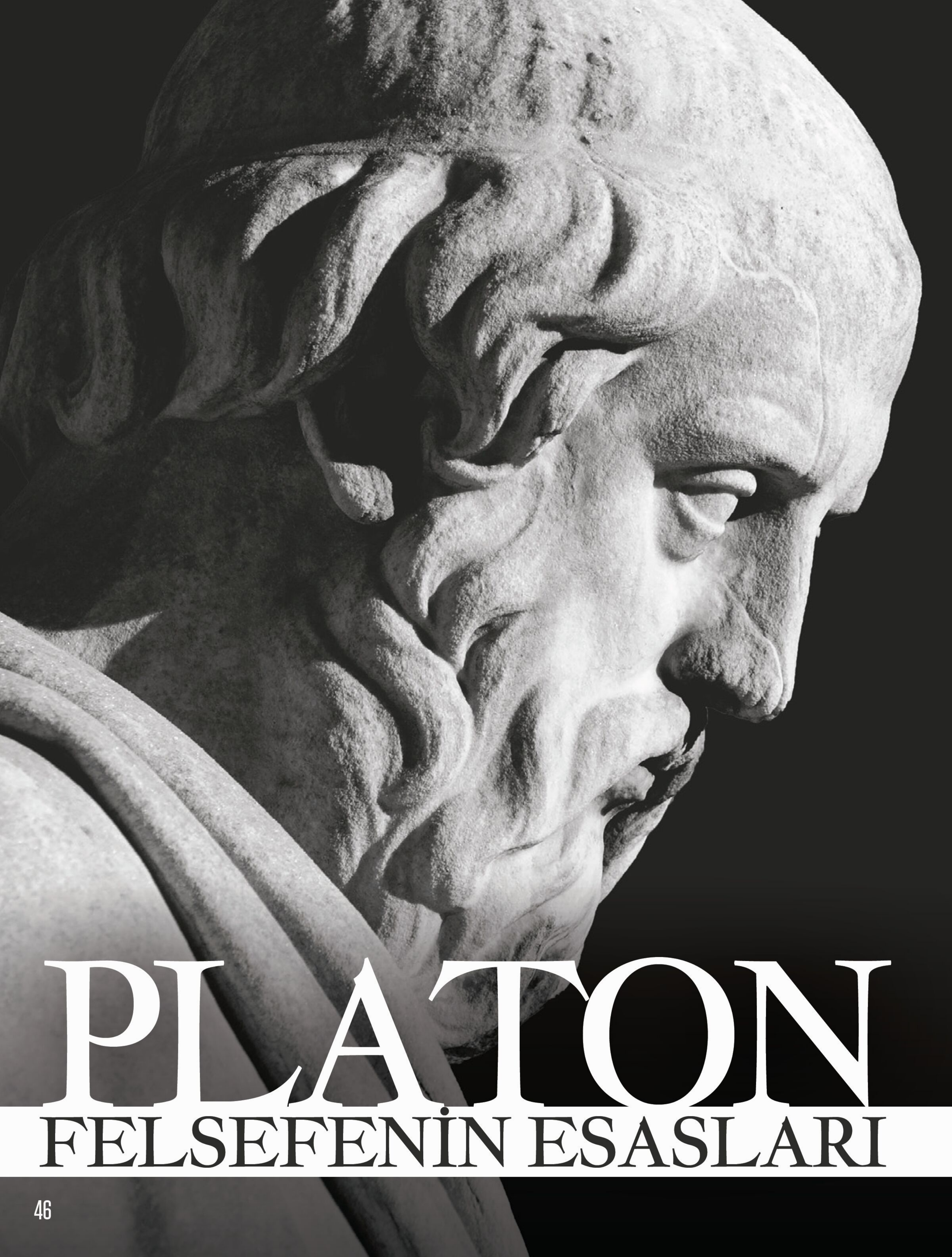
Mahkûmlar bu cüretkâr girişimde bilinen en eski numarayı kullandılar: Kaşık ve testere bıçaklarını kullanarak her biri hücresindeki havalandırma deliğini genişletti ve kaçtıkları sırada hücrede uyuyor gibi görünmek için yataklarına hapishaneden topladıkları malzemelerle yaptıkları maket kafalar koydular. Bu zekice fikir işe yaramıştı. Havalandırma kanalından çatıya çıkan ve bir havalandırma borusundan aşağı kayan mahkûmlar kıyıya ulaşmayı başardılar. Fakat Allen West çok geride kalmıştı. Diğer üç mahkûm yaklaşık 50 adet yağmurluktan yaptıkları bir botla gözden kayboldu. Tüm arama çalışmalarına rağmen kaçaklar yakalanamadı. Resmi olarak boğuldukları varsayılsa da aslında bedenleri de hiçbir zaman bulunamadı. Ertesi gün sorguya çekilen Allen West her şeyi itiraf etti ve ömür boyu hapis yattı. Olay, Clint Eastwood'un başrolde yer aldığı, 1979 yapımı *Alcatraz'dan Kaçış* adlı filme de konu oldu.

09 31 TEMMUZ 1943

MAHKÛMLAR: JOHN GILES

YER: HAPİSHANE RIHTIMI

Firar planı üzerinde sekiz yıl boyunca çalışan Giles, yükleme iskelesinde görevliyken parça parça çalarak eksiksiz bir asker üniforması edinmeyi başardı. Ne var ki kılık değiştirerek bindiği ordu teknesi San Francisco'ya değil, körfezdeki Melek Adası'na gidiyordu ve Giles çabucak yakalandı.

PLATON

FELSEFENİN ESASLARI

Platon'un felsefesi modern Batı felsefesinin anlaşılması en zor öğretilerinden biridir, fakat aslına bakılırsa Platon'un kendisini anlamak, felsefesini anlamaktan çok daha güç

Platon'un, Ariston'un oğlu ve bir Atina yurttaşı olduğu söylenir. Babasının ataları Atina'nın efsanevi krallarına ve annesi Periktione'nin (Potone) soyuysa Atina demokrasisinin gelişiminde önemli bir rol oynayan Solon'a kadar uzanıyordu. Bu bilgileri, MS 3. yüzyılda filozofun biyografisini kaleme almış olan Diogenes Laertius'tan öğreniyoruz. Toplam 10 kitaptan oluşan, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* adlı doksografiyi (Antik dönem filozoflarından alıntıları ve onlar hakkındaki yorumları bir araya getiren kaynaklara verilen isim) yazan Laertius, antik felsefeye dair sahip olduğumuz bilgiler söz konusu olduğunda çok önemli ve vazgeçilmez bir kaynak. Bir kitabın tamamen Platon'a ayrılmış olması şüphesiz onun öneminin bir kanıtı niteliğinde. Ne var ki Laertius bu kitabı, Platon'un yaşadığı ve eserler verdiği dönemden yaklaşık 500 yıl sonra yazmıştı. Dolayısıyla, her ne kadar Laertius sayısız kaynağa atıfta bulunmuş olsa da eksik olan ve birbiriyle çelişen bazı bilgiler mevcut.

PLATON'UN, PLATON OLMADIĞI ZAMANLAR

Laertius'a göre Platon'un asıl adı dedesinin de ismi olan Aristokles'ti fakat güreş hocası Argoslu Ariston fiziksel gücünden ötürü ona, "Geniş" anlamına gelen Platon adını vermişti. Kimilerine göreyse eserlerindeki anlatım derinliği nedeniyle veya alnı geniş olduğu için bu ismi almıştı. Platon bir güreşçiydi ve muhtemelen Olimpiyat Oyunları'nda güreşmişti. Atinalı tüm yurttaşlar gibi, orduda hoplit (ağır piyade sınıfından savaşçılar) olarak görev almıştı. Korint savaşında (MÖ 395) ve cesaretinden dolayı ödüllendirildiği Delium Muharebesi'nde savaştığı söylenir. Fakat Delium Muharebesi MÖ 424'te, Platon en fazla beş yaşındayken gerçekleştiğinden, bu çatışmada yer almış olması pek mümkün görünmüyor. Öte yandan, Sokrates Delium'da savaşmış ve üstün hizmetleri sonucunda ödüllendirilmişti. Dolayısıyla, askerî kayıtlarla ilgili bir karışıklık olduğu anlaşılıyor.

Platon'un uzun bir yaşam sürdüğünü biliyoruz; MÖ 428 civarında doğmuş ve MÖ 347 dolaylarına kadar yaşamıştı. Antik dönem yazarları da bu konuda kesin bir bilgi vermiyor. Öldüğünde, kimilerine göre 80, kimilerine göreyse 84 yaşındaydı. Henüz 20'li yaşlarında genç bir adamken, Sokrates'in öğrencileri arasına katıldı. Sokrates o dönemde Atina'da ünlü biriydi ve Platon nüfuzlu bir aileye mensup olduğundan, onun öğrencisi olmadan önce de muhtemelen Sokrates'in konuşmalarını sıkça dinlemişti.

Platon hakkındaki bilgi kaynaklarından bir diğeri olan ve Claudius Aelianus'un MS 3. yüzyılda kaleme aldığı *Varia Historia'daki (Çeşitli Öyküler)* bir anekdota göre, Platon, muhtemelen paralı asker olmak için silah satın alırken Sokrates'le karşılaşmış ve Sokrates onu bir filozof olması için ikna etmişti. Sokrates'in 399'da idam edilmesinin ardından Atina'ya olan inancını yitiren Platon, bir süre yolculuk edip Kratylos ve Hermogenes ile felsefe üzerine yoğun çalışmalar yaptı. Ardından, Kireneli matematikçi Theodorus ve İtalya'daki Pisagorcular gibi diğer filozoflarla birlikte çalışıp farklı felsefi anlayışları keşfetmek üzere Kirene, İtalya ve Mısır'a gitti. Tragedya yazarı Euripides'in bu yolculuklardan bazılarında Platon'a eşlik ettiği söylenir.

MÖ 387'de Atina'ya dönen Platon, kendi felsefe okulu Akademeia'yı kurdu. Şehrin surlarının hemen hemen bir kilometre dışında bulunan Hekademos Koruluğu'ndaki okul, adını muhtemelen bu koruluktan almıştı. Hatta önceleri okula Hekademia deniyordu. Platon'un en ünlü öğrencisi, MÖ 367-347 yılları arasında Akademeia'da eğitim görmüş olan Aristoteles'ti. O da sonradan kendi okulu Lykeion'u kurdu ve Büyük İskender'in hocası oldu (Okulun Latince adı "Lyceum." Türkçedeki "Lise" kelimesinin kökeniyse Fransızca "Lycée").

DİYALOGLARI

Platon'un önemi, MÖ 4. yüzyılın başından itibaren kaleme almaya başladığı ve Sokrates'in konuşmalarını kayda geçirdiği (ya da en azından geçirdiğini iddia ettiği), böylelikle de onun felsefi düşüncesini yansıttığı *Diyaloglar* adlı eserinde yatıyor. Batı felsefesinin temel taşı, hatta babası olan Sokrates'in felsefi düşüncesine dair en önemli kaynağın *Diyaloglar* olduğu kabul ediliyor. Diğer kaynaklar arasında, yine Sokrates'in öğrencisi olan Ksenofon'un kaleme aldığı diyaloglar da yer alıyor. Geçmişte başka kaynakların da var olduğu bilinmekte fakat bunların çoğu kaybolmuş durumda.

Sokrates'e ilişkin yazılmış tüm bu diyaloglar esnasında Platon'un (veya Ksenofon'un) her zaman orada olmadığı biliniyor. Bu da diyaloglardan bazılarının hayal ürünü olduğunu göstermekte. Esasen Platon, diyaloglardan yalnızca birinde, *Sokrates'in Savunması*'nda bizzat orada olduğundan bahsediyor. Gelgelelim, diğerlerinin de gerçekten yaşanmış diyalogların içerik ve manasını isabetli bir şekilde yansıttığı varsayılmakta. "Sokratik Problem" olarak adlandırılan bu durum, Platon ve Sokrates hakkında yapılan çalışmaları yüzyıllardır meşgul eden bir tartışma. Öte yandan,

ALT Ressam Pietro Testa'nın *Platon'un Şöleni* (1648) adlı bu tablosunda Sokrates ve yoldaşları bir masanın etrafına oturmuş ideal aşkı tartışıyor

Yazan: Murray Dahm

Sokrates'in hiç yer almadığı ve Platon'un salt kendi düşüncelerini açımladığı, *Yasala*r gibi başka eserleri de mevcut. Fakat ilginçtir ki Platon, eserlerinde kendi adına nadiren konuşuyor ve onun düşünceleri başkalarının (genellikle Sokrates'in) sözcülüğüyle ifade ediliyor. Nitekim eserlerinde akrabalarına da sıklıkla yer vermiş. Örneğin Devlet adlı kitabında, Glaukon ve Ademantus adındaki iki ağabeyine rastlıyoruz. Bunun yanı sıra, amcası Kharmides'in adını verdiği bir diyalog mevcut ve annesinin kuzeni Kritias da birkaç diyaloğunda yer alıyor (Bu, *Kritias* adlı diyaloğa ismini veren kişi değil). Bununla birlikte, Platon hakkında daha fazla bilgi edinmemizi sağlayan bazı mektuplara ve sınırlı da olsa farklı kaynaklara sahibiz.

Antik dönemde Platon hakkında çok şey yazıldıysa da bunların büyük bir kısmı kayıp. Neyse ki Platon ile aşağı yukarı aynı dönemde yaşamış olan filozof Diyojen kaleme aldığı metinlerde bunlardan faydalanmıştı. Apuleius ve Olympiodorus da bu konuda bize yardımcı oluyor ama en önemli kaynağımız şüphesiz Diyojen.

FELSEFESİ

Diyojen, Platon'un felsefesinin Heraklitos, Pisagor ve Sokrates'in fikirlerinin birleşiminden oluştuğunu iddia ediyor. Bu isimlerin dışında, Parmenides'in de Platon'un felsefesi üzerinde etkili olduğunu (muhtemelen Sokrates'ten sonraki en büyük etkiye sahip) ve Platon'un Theodorus'un matematiğinden de istifade ettiğini biliyoruz.

ÜST Raffaello'nun Vatikan'daki *Atina Okulu* (1509-1511) adlı freskinde Platon, Aristoteles'le birlikte yürürken tasvir ediliyor. Freskte başka pek çok filozof yer alsa da Platon'un tam merkezdeki konumu dikkat çekici

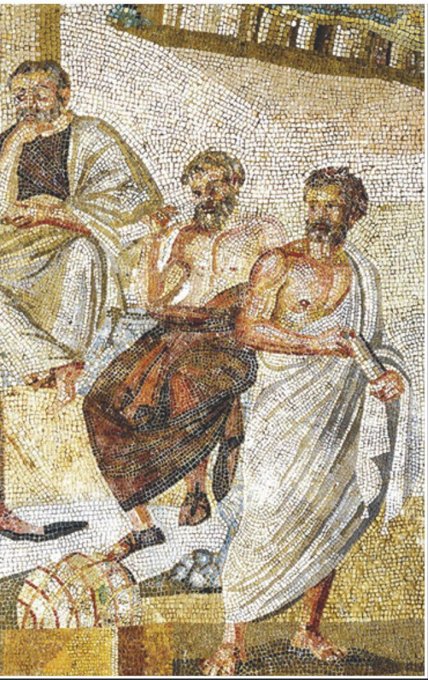
SAĞ ÜST Napoli Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen, MÖ 1. yüzyıl Pompei'sinden kalma bu mozaikte Platon'un felsefe okulu Akademeia tasvir edilmiş

Antik dönem yazarları arasında pek azının tüm eserleri günümüze ulaşmayı başarmıştır. Bildiğimiz kadarıyla Platon'un tüm diyalogları bunu başarmış durumda. Ancak söz konusu dönemde bile Platon tarafından yazılmadığı düşünülen çalışmalar vardı (nitekim Diyojen, 10 sahte eserin ismini veriyor). Platon'a atfedilen 42 diyalog ve 13 mektup bulunmakla birlikte, bunlardan bazılarını gerçekte kimin yazdığı hâlâ tartışma konusu. Bu eserlerin kesin olarak ne zaman veya hangi sırayla yazıldığını da bilmiyoruz ki bu da günümüzde tartışılmaya devam eden bir diğer mesele.

Hal böyle olunca diyaloglar genel bir bakış açısıyla erken, orta ve geç dönem şeklinde sınıflandırılıyor. Diyojen'in aktardığına göre, Platon öldüğünde *Yasalar*, son diyaloğu olarak hâlâ "balmumu levha üzerindeydi" ve Opuslu Philippos tarafından kopya edilmişti. *Devlet*'i ise MÖ 375 civarında, yani orta dönemde yazdığı düşünülüyor. Diğer diyalogları da sıralayacak olursak; *Sokrates'in Savunması, Kriton, Lakhes, Lysis, Kharmides, Euthyphron, Küçük Hippias, Büyük Hippias, Protagoras, Gorgias* ve *Ion'u* erken dönemde; *Menon, Phaidon, Şölen, Phaidros, Euthydemos, Meneksenos* ve *Kratylos'u* orta dönemde; *Parmenides, Theaetetus, Sofist, Devlet Adamı, Timaios, Kritias* ve *Philebus'u* ise geç dönemde kaleme aldığı varsayılmakta. Bu 27 eser Platon'a ait. Genel kanı, bizlere onun adıyla ulaşmış olmalarına karşın, geri kalanların ona ait olmadığı yönünde. Söz konusu bu eserler şunlar: *Büyük Alkibiades, Küçük Alkibiades, Hipparkos, Erastai, Minos, Theages* ve *Kleitophon.* Aralarında *Axiochus, Demodocus, Eryxias, Halcyon, Adalet Üzerine, Erdem Üzerine* ve *Sisyphos*'un yer aldığı son grubunsa sahte olduğu yaygın olarak kabul görüyor.

Bunlardan bazıları oldukça tanınmış ve felsefenin en önemli eserleri arasında yer alan çalışmalar. Bazılarıysa daha az bilinirken, bir kısmı neredeyse hiç tanınmıyor. Bu çalışmalar Roma dönemi ve sonrasında bir hayli popüler oldu (250'yi aşkın el yazması günümüze ulaşmış durumda) ve MS 3. yüzyılın ortalarından itibaren Yeni Platonculuk

"BATI'NIN PLATON'U YENİDEN KEŞFİ ANCAK 15. YÜZYILDA, RÖNESANS SIRASINDA GERÇEKLEŞTİ"

ÜST Atina'da, antik şehrin duvarlarının hemen dışında, Hekademos Koruluğu'nda bulunan Akademeia kalıntısı

ALT Platon'un bu Roma mermer büstü, MÖ 4. yüzyılda yaşamış olan heykeltıraş Silanion'un Atina'daki Akademeia için yaptığı aslından kopyalanmış

(Neoplatonizm) gibi felsefi akımların ortaya çıkmasını sağladı. Doğuda etkisini sürdürmesine ve erken tarihli el yazmalarının mevcut olmasına rağmen Batı'nın Platon'u yeniden keşfiyse ancak 15. yüzyılda, Rönesans sırasında gerçekleşti. Fakat çok geçmeden öğrencisi Aristoteles'le birlikte önde gelen bir figür oldu.

Platon ilk diyaloglarında ahlaki ve dinî konulara dair önemli meseleleri ele almıştı. Söz gelimi *Lakhes*'te cesareti, *Kharmides*'te ölçülülük ilkesini, *Euthyphron*'da dindarlığı, *Devlet*'in bir bölümünde ise adaleti işlemişti. Bunlar, Antik Yunan'daki beş ana erdemden dördüydü. Beşincisiyse, Sokrates'in diğer erdemlerin önemli bir parçası olarak gördüğü bilgelikti. Tümü dikkate alındığında, bu erken dönem diyalogların Sokrates'in felsefi yaklaşımına en yakın çalışmalar olduğunu söylemek mümkün. Söz konusu yaklaşıma göre, her diyalogda bir kavramın çeşitli tanımları incelenir ve nihayetinde hepsi reddedilerek tartışma sonuçsuz kalır. Amaç, okuyucunun, kendi felsefi eğitiminin bir parçası olarak bir yolculuğa çıkarılmasıdır.

Orta dönemde yazılmış ve ekseriyetle daha uzun olan diyaloglar Platon'un kendi metafiziksel ve epistemolojik görüşlerini yansıtıyor. Her bir diyalogda bir soru veya bir kavramın üzerinde durulmakta. Örneğin, *Protogoras* ve *Menon'da* "Erdem öğretilebilir mi?" sorusu; *Phaidon*'da ise ruhun ölümsüzlüğü kavramı ele alınıyor. Öte yandan, Platon'un en etkili felsefi görüşlerine, ideal bir şehrin yönetilme biçimini ve ideal bir yöneticiyi tartıştığı *Devlet* adlı eserinde ve pek çok diyaloğunda değindiği İdealar Kuramı'nda rastlıyoruz. Bu kurama göre; güzellik, bilgelik ya da iyilik gibi anlayış formlarının veya idealarının özü değişmez; ezeli ve ebedidir. Buna karşılık, gözlenebilen ve duyularla algılanabilen nesneleri, olguları ve olayları kapsayan fenomenler (görüngü) dünyasında yer alan bir ağaç, masa veya güzel bir kadın gibi "şeyler" ve bunların görünümleri gelip geçicidir. Şeyler, yani fenomenler dünyası zamanla değişir, fakat form veya idea için bu söz konusu değildir.

Platon'un geç dönem diyaloglarına baktığımızda ise Sokrates hâlâ muhatap olarak öne çıksa da genellikle İdealar Kuramı ekseninde ortaya konulan görüşlerin neredeyse tamamının Platon'a ait olduğunu görüyoruz.

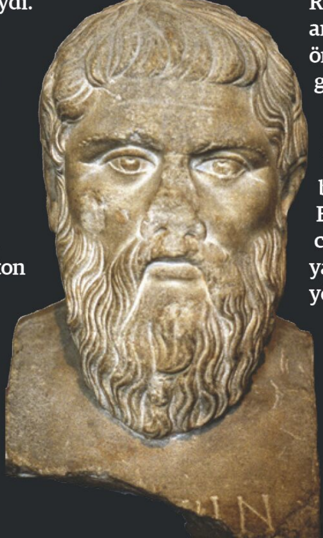
FELSEFESİNİ HAYATA GEÇİRME ÇABALARI

Platon'un gerçekleştirdiği en önemli felsefi deneylerden biri, *Devlet* adlı eserinde savunduğu ideal yönetici olan filozof-kralı gerçek hayatta yetiştirmeye kalkışmasıydı. Platon'un öğrencilerinden biri olan Dion, Sirakûzalı Tiran I. Dionysius'un kayınpederiydi ve Platon'u günümüzde İtalya'nın Sicilya bölgesinde bulunan Siraküza'ya davet etmişti. Ne var ki bu ziyaret bir felaketle sonuçlanacaktı. Gözlemlerini aktarırken Dionysius'a "bir tiran gibi" konuştuğunu söyleyen Platon idam edilmekten zar zor paçayı kurtarıp köle olarak satılmış ve Kireneli bir filozofun özgürlüğünü satın almasıyla kölelikten kurtulmuştu.

Ancak bir süre sonra, tehlikeyi göze alarak söz konusu tiranın oğlu ve Dion'un yeğeni olan II. Dionysius'un öğretmeni olmak üzere MÖ 367'de Siraküza'ya dönmeyi kabul etti. Zira artık 70'lerine merdiven dayamıştı ve felsefesini hayata geçirmek onun için büyük bir önem arz ediyordu. Platon'un kendi ifadelerine ve farklı tarihçilerin aktardıklarına bakılırsa maalesef bu girişim de büyük bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı ve bunun üzerine Platon Atina'ya döndü. Lakin bu onu yıldırmamıştı. MÖ 361'de, üçüncü bir deneme yapmak için tekrar Siraküza'nın yolunu tuttu. Ancak felsefeyi her şeyin odağına yerleştirerek, bu doğrultuda eylemlerinin ve yapmak istediği şeylerin sınırlandırılmasına razı gelmeyen II. Dionysius, Platon'un öğretilerini tamamen terk etti. Bunun üzerine Platon, iradesini kontrol etmeye çalışmasını ve sadık dostlar edinmesini öğütlemekle yetindi. Öte yandan Dionysius, Platon'un şahsına saygı duymaya devam ediyor ve onu himayesi altında tutuyordu; daha doğrusu alıkoyuyordu. O günlerde kendisini kafesteki bir kuş olarak nitelendiren Platon nihayetinde Siraküza'dan kaçıp Atina'ya döndü ve filozof-kral yaratma sevdasından tamamen vazgeçti.

Bu arada Siraküza'da, Dion yeğenini devirerek iktidarı ele geçirdi ancak o da bir filozof-kral olmayı başaramadı. Daha sonra Dion da Platon'un bir başka öğrencisi olan ve kendisine öğretilen felsefi düşüncelere pek de bağlı olmayan Callipus tarafından tahttan indirildi. Öte yandan, Platon'un aynı ideolojiyle yetiştirdiği Aristoteles de benzer bir yol izleyecek ve öğrencisi Büyük İskender'i bir filozof-krala dönüştürmeyi deneyecekti. Geçmişe dönüp baktığımızda, Yaşlı Seneca'dan René Descartes'a kadar, Platon'un ardından gelen pek çok filozofun onu örnek alarak kendi teorilerini hayata geçirmeye çalıştığını görmek mümkün.

Platon'un çalışmaları günümüzde de tartışılan bazı felsefi meseleler barındırıyor ve hâlâ onun felsefesini benimseyen Platoncular bulunuyor. Bilgelik, iyilik, güzellik, hakikat, cesaret ve dostluk gibi idealarının yanı sıra, kusursuz bir devletin ve yöneticinin nasıl olması gerektiğine dair görüşleri ve bu bağlamda İdealar Kuramı, Batı düşüncesinin temel taşlarını oluşturmaya devam etmektedir.

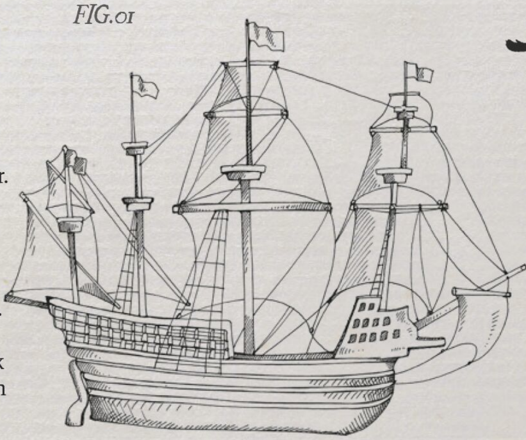
Zaman Yolcusunun El Kitabı

TUDOR SEFERİ

İngiltere'nin en tanınmış ve kudretli hükümdarlarından bazılarının mensubu olduğu Tudor Hanedanı döneminde İngiltere'deyiz. Bu öylesine parlak bir dönem ki doğal olarak İngiltere'ye dair genel kanı, ülkenin denizlerde de çok üstün olduğu yönünde. Fakat aslına bakılırsa bu dönemde durum hiç de öyle değil. Denizlere İspanyol gemileri ve deneyimli İspanyol denizciler hükmediyor. İngiltere'nin elindeki deniz gücü ise tecrübesiz bir donanmadan ibaret. Çoğu denizci kıyıdan pek uzaklaşmıyor ve açık denizlere yolculuk etmekte tereddüt ediyor. Ancak bu durum değişmek üzere... Zira gelişmiş yön bulma araçlarına ve becerilerine sahip daha güçlü ülkeler uzak diyarları yağmalayıp ganimetleri toplarken İngiltere'nin onların gerisinde kalması düşünülemez. Hazırlıklar tamamlandı ve gemiler yola çıkıyor. Önünde uzun bir deniz yolculuğu var. Denizdeki yaşam, denizcilere ün ve servetin yanı sıra heyecan dolu maceralar vadetse de pek çok risk mevcut. Tudor gemileri çok kalabalık ve sıkışık. Ayrıca berbat bir koku her yanı sarmış durumda ve her yerde tehlike kol geziyor.

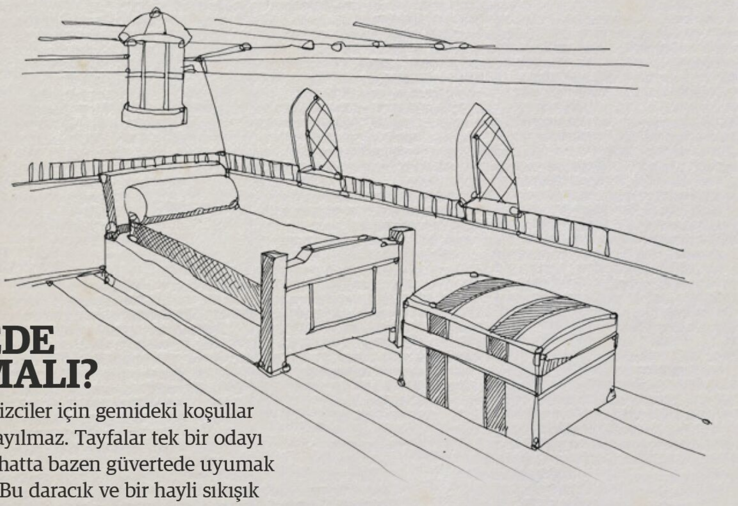
İngiltere 1485-1603

FIG.01

Denizcilerin yolculuğun sonunda ülkeye geri dönmeleri yıllar sürebiliyor; o da eğer dönebilirlerse... Açıkçası çoğu denizcinin kaderi tamamen şansa bağlı. Fakat yine de hayatta kalma ihtimalini arttırmak için alabileceğin bazı tedbirler var. Bunlara kulak verirsen belki sen de geri dönebilirsin.

FIG.02

NEREDE KALMALI?

Sıradan denizciler için gemideki koşullar pek de iyi sayılmaz. Tayfalar tek bir odayı paylaşmak, hatta bazen güvertede uyumak zorundalar. Bu daracık ve bir hayli sıkışık alanlarda boylu boyunca uzanmaya yetecek yeterli yer olmadığı gibi pencere de bulunmuyor. Her denizcinin yalnızca bir takım kıyafeti olduğu düşünüldüğünde, ortamdaki kokunun da pek iç açıcı olmadığını söyleyebiliriz. Bu durum sadece rahatsız edici olmakla kalmıyor, enfeksiyon ve hastalıklara da davetiye çıkarıyor. Gemide uyumak için en iyi yerse bir kaptan veya subay kamarası. Biraz zor ama eğer bir şekilde bunlardan birini edinmeyi başarırsan, uyumak için kendine ait bir yere sahip olabilirsin. Yine de fazla beklentiye girme, zira sadece boş bir alan bile bu gemilerde çok büyük bir ayrıcalık. Haliyle, nispeten rahatça yatabileceğin bir yer herkesin elde edemeyeceği bir lüks.

Yapılacaklar & Yapılmayacaklar

✓ **Kurallara uy.** Kuralları ihlâl edenlere, iple bağlayıp geminin altından geçirmek de dâhil, oldukça sert cezalar uygulanıyor.

✓ **Biraz meyve ve sebze yemeye çalış.** Bu sana iskorbüt hastalığından korunman için gerekli olan C vitaminini sağlayacaktır. Bazı kaptanlar, bilimsel olarak "keşfedilmeden" önce de bunu anlamışlardı.

✓ **Boş zamanların tadını çıkar.** Denizciler boş zamanlarında tavla ve zar oyunları gibi oyunlarla vakit geçiriyor, hatta zaman zaman flüt ve küçük davullar gibi müzik aletleri çalıp eğleniyorlar.

✓ **Kişisel eşyalarına göz kulak ol.** Bu denli sıkışık bir ortamda eşyaların kolaylıkla kaybolabilir. Çoğu denizci eşyalarını isminin baş harfleriyle işaretliyor veya kendisine ait olduğunu belirten bir tür çizim yapıyor.

✗ **Sakın denize düşme.** Şaşırtıcı bir şekilde pek çok denizci yüzme bilmiyor ve denize düşen birini kurtarmakla ilgili batıl inançları var.

✗ **Hayvanlardan korkma.** Gemiler, yiyecek için besi hayvanları taşımakla kalmıyor, sıçanların ve farelerin istilasına da uğruyor.

✗ **Geceleri iyi bir uyku çekmeyi bekleme.** Hamaklar 1596 yılına kadar İngiliz gemilerinde kullanılmayacak.

✗ **Uzun vadeli planlar yapma.** Denizcilerin ortalama yaşam süresi bir hayli düşük. Görünen o ki hayatta kalma ihtimalin becerilerin kadar şansa da bağlı.

KİMİNLE ARKADAŞ OLMALI?

Aşçı
Tudor gemilerindeki en büyük ölüm sebeplerinden biri düzenli ve dengeli beslenememekten kaynaklanan açlık ve hastalık. Başlangıçta gemiye taze yiyecekler alınsa da bunlar çabucak tükeniyor ve denizciler tuzlanmış balık ve etin dışında, taş gibi olana dek pişirilmiş bisküvilerle idare etmek zorunda kalıyor. Bu yiyeceklere de çoğu zaman denizcilere ulaşmadan önce kurtçuklar dadanıyor. Her ne kadar geminin aşçısıyla arkadaş olmak C vitamini eksikliğinden kaynaklanan iskorbüt hastalığından korunmanda sana pek fayda sağlamayacak olsa da yemekleri pişirmenin yanında, dağıtımından da sorumlu olan kişinin gözüne girmenin bir zararı olmayacağı kesin.

FIG.03

Ekstra ipucu: Geminin cerrahı duruma göre en iyi dostun da olabilir en kötü düşmanın da... Gemideki bir kaza esnasında vücuduna saplanabilecek yabancı cisimleri çıkarmak için son derece donanımlı ancak sonrasında oluşabilecek enfeksiyona karşı yapabileceği hiçbir şey yok.

KİMDEN UZAK DURMALI?

Korsanlar
Tudor dönemindeki deniz yolculukları sırasında en büyük tehditlerden biri korsanların saldırısına uğramak. Keşif yapmak oldukça tehlikeli bir iş ve kıymetli yüklerle dolu bir gemi şüphesiz korsanlar için son derece cazip bir hedef. Bu arada korsanlar sadece kanunsuz serserilerden oluşmuyor; esasen düşman gemilere saldırmaları için kendi devletleri tarafından özel bir izinle yetkilendirilmiş "lisanslı korsanlar" da (Privateer) büyük bir tehdit teşkil ediyor. Korsanlar genellikle düşman geminin mürettebatını öldürmüyorlar ancak eminiz ki tüm o değerli ganimeti kaybetmek istemezsin. Kazancını kendine saklamanın en iyi yolu, bol miktarda ateş gücüyle, sayısal anlamda eksiksiz bir mürettebatla ve mümkünse tek bir gemi yerine konvoy halinde seyahat etmek.

FIG.04

Biliyor muydun?
Tudor gemilerinde oldukça sert kanunlar hüküm sürüyor. Örneğin bir katil, öldürdüğü kişiye kayışla bağlanıp, kurbanıyla birlikte denize atılıyor.

Faydalı Beceriler

Bu becerilerde ustalaşman tehlikeli okyanuslarda sağ kalman için hayati önem taşıyor

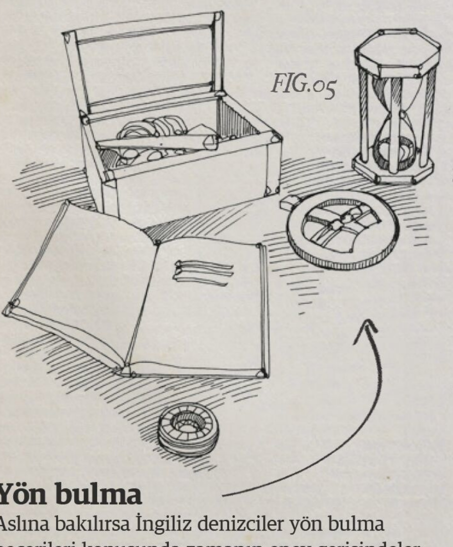
Avlanma

Gemide taze yiyecek sıkıntısı çekildiğinden, denizciler her fırsatta avlanmaya ve yakalayabildikleri her türlü hayvanın etini yemeye can atıyorlar. Bunlar arasında balinalar, foklar, penguenler, kaplumbağalar, deniz kuşları ve daha pek çok hayvan bulunuyor.

FIG.06

FIG.05

Yön bulma

Aslına bakılırsa İngiliz denizciler yön bulma becerileri konusunda zamanın epey gerisindeler. Boylamı hesaplayan, Güneş ve yıldızların konumunu belirlemeye yarayan aletleri kullanmayı bilenlerin yolculuğun sonunda evlerine dönme şansı çok daha yüksek.

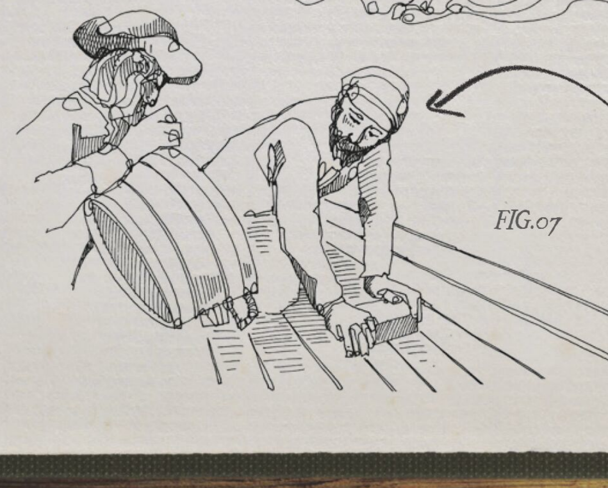

FIG.07

Fiziksel güç

Bir Tudor gemisinde çalışmak, iradesi zayıf olanlara göre bir iş değil. Gemide her gün sabahtan akşama kadar oldukça ağır ve yıpratıcı fiziksel işlerin yapılması gerekiyor. Denizcilerin gemiye dolan deniz suyunu pompayla boşaltması, güverteyi fırçayla temizlemesi ve emir verildiğinde yelkenleri açması veya indirmesi icap ediyor.

BLITZKRIEG HAKKINDA 8 GERÇEK

YILDIRIM HARBİ

Almanya'nın, İkinci Dünya Savaşı'nda uyguladığı yıkıcı askerî taktiklerin sırları

Yazanlar: Dr. Stephen Hart ve Dr. Russell Hartallum

Eylül 1939'dan Haziran 1940'a kadar Alman Silahlı Kuvvetleri (Wehrmacht) Blitzkrieg (Yıldırım Harbi) savaş taktiklerini kullanarak üç önemli başarı elde etti. İlk olarak, 1939 yılının Eylül ve Ekim ayları arasında sadece 36 gün içinde Almanlar, Sovyetlerin de yardımıyla Polonya'yı ele geçirdiler. Ardından, Nisan-Haziran 1940'ta 60 gün süren çatışmalarda Alman kuvvetleri bir yandan İngilizlerle Fransızların müdahalesini geri püskürtürken, bir yandan da Danimarka ve Norveç'i kontrol altına aldılar. Son olarak, 1960 yılının Mayıs ve Haziran ayları arasındaki yalnızca 47 günlük süreçte Wehrmacht, hayret verici bir şekilde Fransa, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'u ele geçirmekle kalmayıp, İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin kendi topraklarına geri çekilmesini sağladı. Bu yazıda, Blitzkrieg'e ve bu taktiğin neden başarılı olduğuna dair muhtemelen bilmediğiniz bazı gerçekleri ele alıyoruz.

ÜST Alman mekanize birlikleri 1939'da Varşova'da zafer turu atıyor

© Alamy

ÜST 1939'da Polonya semalarında uçan Alman Stuka pike bombardıman uçakları

1 BLITZKRIEG SAVAŞ BİÇİMİ DİYE BİR ŞEY YOKTU

Blitzkrieg ifadesi, ilk olarak Batılı gazeteciler tarafından, Almanların mekanize birliklerle Polonya'da yürüttükleri hızlı ve ani operasyonları tanımlamak için 1939 sonbaharında ortaya atıldı. Gelgelelim Blitzkrieg, Almanların askerî öğretisinde yer alan bir tabir değildi. İkinci Dünya Savaşı boyunca Almanların temel aldığı doktrin, Ludwig Beck'in liderlik ettiği bir grup tarafından 1931-1932 yıllarında kaleme alınan "Truppenführung" (Askerî Birliklerin Güdümü) adındaki talimatnameydi. Daha sonraları, Almanların savaştaki bu erken zaferini anlamaya çalışan Batılı Müttefikler Blitzkrieg'i bir saplantı haline getirdiler. Görünüşe bakılırsa, devrim niteliğinde olduğunu düşündükleri bu Alman askerî doktrini, kitle halinde muharebeye sokulan zırhlı birlikler ve Stuka modeli pike bombardıman uçakları etrafında inşa edilmişti.

Peki ama Blitzkrieg terimi aslında neyi ifade ediyordu? Aslına bakılırsa bu tabir; hızlı, stratejik olarak odaklanmış, farklı sınıflardan verilen unsurlarla yapısı dengelenmiş ve gelişmiş silah sistemleriyle donatılmış zırhlı birliklerin kullanıldığı bir harekât yöntemini tanımlamaktaydı. Blitzkrieg, hava taarruzlarıyla desteklenen öncü kara birliklerinin, baskın tarzında, şoke edici bir hızdan ve toplu halde hareket kabiliyetinden istifade ederek düşmanın sınır savunmasını hızla yarmasını öngörüyordu. İlk savunma hatlarının aşılmasının ardından, Alman zırhlı tümenleri ilerleyerek hızlı, cesur ve riskleri göze alan, stratejik derin sızma operasyonları yürütecekti. Düşman topraklarının derinliklerine doğru ilerleyen ve açıkta kalan kanatlarının hassasiyetini göz ardı eden Alman zırhlı birliklerinin bu hızlı harekâtının amacı, düşmanın arka tarafta yer alan karargâhlarını, depolarını, nakliye merkezlerini ve ihtiyat kuvvetlerinin toplanma bölgelerini ele geçirmekti. Bu öngörülemez, ani taarruz düşmanda şaşkınlık yaratacak, düzenini bozacak ve altüst olan düşman felce uğrayacaktı. Alman zırhlı tümenlerinin ulaştığı tempo ve ivme, düşmanlarıyla kıyaslandığında çok daha yüksekti. Alman operasyonlarının hızlı şekilde yürütülmesi, sadece birliklerin tempo ve ivme kazanmasını değil, aynı zamanda düşmanın karar verme süreçlerinin sekteye uğratılmasını da sağladı. Yüksek tempoda yürütülen operasyonlar düşmanın reaksiyon gösterme yeteneğinin felç edilmesine yardımcı olmuş ve verilen her türlü tepkinin büyük ölçüde güncelliğini yitirmesine, dolayısıyla da işe yaramamasına yol açmıştı.

Blitzkrieg, geniş çapta kabul gören bir Alman savaş doktrini olmaktan ziyade, Heinz Guderian ve Erwin Rommel gibi bir avuç ileri görüşlü komutan tarafından geliştirilmiş bir harekât yöntemiydi. Hareket temposu yüksek operasyonların bu öncüleri, başta 1940 yılındaki Batı Seferi olmak üzere, Almanya'nın başlattığı seferlerde girdikleri muharebelerde başarı sağlayarak radikal vizyonlarının geçerliliğini kanıtladılar. Bu zaferler, nispeten muhafazakâr olan diğer bazı Alman komutanların endişelerine rağmen elde edilmişti. Ne var ki söz konusu üst düzey komutanlar zırhlı birliklerin bu hızlı ilerleyişinin ortaya çıkardığı savunmasız kanatlardan endişe duymaya devam ettiler ve bunun yarattığı riski hafifletmek için ilerleyişi durdurmaya çalıştılar. Fakat risk almaktan kaçınmaya yönelik böyle bir tutum Blitzkrieg'in temel prensiplerine aykırıydı. Zırhlı birlikler ancak kesintiye uğramadan hızla ilerlemeye devam ederek tempo ve ivme kazanmayı sürdürebilir ve böylece taarruzun "baskın" niteliğini koruyabilirdi. Ayrıca, karar verme süreçlerinde düşmanı sıkıştırıp, sıkıntıya sokmanın yolu da bundan geçiyordu. Düşman, kanatlara taarruz etme fırsatını bulamayacak kadar baskı altına alınabilirse, bu durumda açıkta kalan Alman kanatları herhangi bir problem teşkil etmezdi. Blitzkrieg ile kastedilen şey işte bu agresif taarruz yaklaşımıydı.

2 HİTLER'İN PERVASIZLIĞI BAŞARININ ANAHTARIYDI

Almanya'nın 1939-1940 yıllarında Blitzkrieg'i uygulamasına yol açan en önemli hadise, Hitler'in Nazi Partisi'nin 1933'te iktidara gelmesiydi. Hitler'in liderlik ettiği aşırı milliyetçi, şiddet yanlısı, militarist, ırkçı ve Yahudi karşıtı Nazi hareketi, selefi Weimar Almanya'sından çok farklı dış politika hedefleri benimsedi. Hitler için savaş, Nazi devletinin bölgesel genişleme hedefini gerçekleştirmek için tercih ettiği bir politika aracıydı. Naziler, 1919'da imzalanan Versay Antlaşması sonucunda Almanya'nın kaybettiği toprakları geri almayı ve gelecekte ekonomik olarak kendine yeten bir Alman ulusuna "Yaşam Alanı" sağlamak amacıyla Doğu Avrupa'yı fethetmeyi arzuluyordu. Hitler'in, bu agresif dış politika hedeflerini gerçekleştirebilmek için taarruz yeteneği yüksek bir askerî güce ihtiyacı vardı.

Versay'da kabul edilen şartları bir kenara atan Hitler, muazzam büyüklükte bir yeniden silahlanma programı başlattı. Alman mekanize birliklerinin 1935'ten itibaren geliştirilmesi, Avrupa'yı yeniden şekillendirmek için saf ve saldırgan askerî gücün kullanılabileceği yönündeki Nazi zihniyetiyle tam bir uyum sergiliyordu. Hitler'in hararetli desteği ve yeniden silahlanma programıyla atılıma geçen Alman ordusu, 1935 yılında ilk zırhlı tümenini kurdu ve bunu aynı yıl içinde hızla iki tümen daha izledi. Bunlar, bir tank tugayının yanı sıra, motorlu piyade, yarı motorlu topçu ve tanksavar topçusu ile istihkâmcılar, keşif birlikleri ve Luftwaffe hava destek irtibat müfrezesi gibi diğer destek unsurlarını dengeli bir şekilde içinde barındıran tümenlerdi.

Blitzkrieg'in ortaya çıkışındaki kilit unsurlardan bir diğeri de Hitler'in Almanya'yı pervasızca ve fazla iyimser bir ruh haliyle savaşa sürüklemesiydi. İşin aslına bakılırsa, Alman ordusu 1938-39 yıllarında eski Çekoslovakya'nın Südet Bölgesi, Avusturya ve Bohemya-Moravya'ya yönelik harekâtları sırasında pek de etkileyici bir performans sergileyememişti. Bu durum birçok üst düzey Alman komutanın silahlı kuvvetlerin genel yeteneklerinden ve yeterliliğinden şüphe duymasına yol açmıştı. Bu şüpheleri göz ardı eden Hitler, Almanya'nın düşmanlarının çatışmaya daha az hazırlıklı olduğunu savundu ve Eylül 1939'da Almanya'yı Polonya'ya karşı pervasızca savaşa soktu.

3 BLITZKRIEG KUSURSUZ BİR TAKTİK DEĞİLDİ

Blitzkrieg, hazırlıksız düşmanlar karşısında hızlı ve kesin zaferler getirse de çok zahmetli bir taarruz biçimiydi. Taktiğin, Almanların 1939-1940 yıllarında aldığı zaferler nedeniyle gölgede kalan bir takım temel kusurları vardı ve bunu fark eden Müttefikler sonraki operasyonlarında, giderek artan bir tesir gücüyle bu kusurları hedef aldılar. Alman kuvvetlerinin başarısı; baskın şeklinde yapılan taarruzların yarattığı sürpriz etkisine, harekât temposunun muhafazasına, hızlı karar verme yetisine, yeterli ikmale, farklı sınıflar arasında uygun seviyedeki iş birliğine, iyi bir durumsal farkındalığa ve esnekliğe bağlıydı. 1941 yılının sonlarından itibaren muharebe alanlarındaki durum giderek değişti ve Müttefikler Blitzkrieg yaklaşımına daha etkili bir şekilde karşı koymaya ve hatta bu taktiği uygulayan Alman birliklerini yenmeye başladı. Blitzkrieg saldırısının hedefi olan tarafın, kaybetme ihtimalini ciddi anlamda azaltmak için yapması gereken şey sadece taarruzu ve istilayı yavaşlatmaktı. Buna karşılık Almanların, kazanma şansına sahip olabilmek için inisiyatifi her daim ellerinde tutmaları, sürekli baskın tesiri yaratıp, harekâtın temposunu yükselterek bunlardan istifade etmeleri gerekiyordu.

Almanlar, harekâtın temposunu ve ivmesini başarıyla sürdürebilmek için anlık ve geçici fırsatlardan (örneğin savunmasız bir köprü) yararlanmak zorundaydı. Ayrıca düşman ihtiyat birliklerinden kaçınmaları, etrafından dolaşıp arkalarına geçmeleri ya da onları kuşatmaları icap ediyordu. Bu da üst seviyede bir durumsal farkındalığı ve ast birliklere etkili şekilde liderlik edilmesini bilhassa gerektirmekteydi. Şayet Almanlar, öncü birliklerinin komutanlarına gerekli durumsal farkındalığı sağlayan komuta tanklarından (Panzerbefehlswagen) ve keşif uçaklarından yoksun olsalardı, bu durum Blitzkrieg'in başarısına büyük bir sekte vururdu. Bu nedenle, Almanların gökyüzüne hâkim olmaları Blitzkrieg operasyonlarının en can alıcı kısmını oluşturuyordu. Hava hâkimiyeti, uçakların temas halindeki kara birliklerine ateş desteği sağlamasını, birliklerin arkasındaki bölgelere tecrit harekâtı icra etmesini ve bunların yanı sıra hava taarruzu, keşif ve nakliye faaliyetleri yürütmesini mümkün kıldı. Müttefik kuvvetler hava üstünlüğünü Almanların elinden almaya başladığında ise Blitzkrieg taktiklerinin uygulanması giderek zorlaştı.

Diğer yandan, Blitzkrieg taktiklerini uygulayan birlikler de münasip bir kuvvet yapısına ihtiyaç duyuyordu. Fakat Almanlar savaş boyunca hiçbir zaman tam anlamıyla yeterli bir kuvvet yapısına ve silah envanterine sahip olamadı. Örneğin Polonya'daki Alman zırhlı birlikleri yeterli sayıda yarı paletli zırhlı personel taşıyıcısı, seyyar topçu ve ağır muharebe tanklarından yoksundu. Dahası, savaşın büyük bölümünde Alman zırhlı tümenleri yalnızca sınırlı sayıda kundağı motorlu topçu silahına sahipti. Zamanla Müttefikler sanayi güçlerini giderek daha fazla devreye soktular ve Almanların Blitzkrieg tarzı operasyonların yapı taşı olarak kullandıkları silah ve birlikleri aşan bir güce ulaşıp, daha etkili kuvvet yapıları oluşturdular.

Blitzkrieg'in son bir kusuru da Alman ilerleyişinin fazlasıyla hızlı ve büyük ölçekli olmasının lojistik ikmal sistemi üzerinde muazzam bir baskı yaratmasıydı. Almanlar, Polonya (1939) ve Batı Cephesi'nde (1940) olduğu gibi, literatürde "Kazan Muharebeleri (Cauldron Battles)" olarak geçen ve stratejik zaferin sadece birkaç kuşatma veya çevirme manevrası gerektirdiği durumlarda bile operasyonlarına etkili ve sürekliliği olan bir lojistik destek sağlamakta zorlandılar. 1941'de Sovyetlere karşı yürütülen sefer bir dizi kuşatma harekâtı gerektirdiğinde, muharebe sahasının büyüklüğü, Almanların düşmana karşı stratejik zafere ulaşmalarına yetecek süre boyunca kuvvetlerini gerektiği gibi ikmal etmelerini imkânsız hale getirdi.

4 BLITZKRIEG YENİ BİR FİKİR DEĞİLDİ

1939-40 yıllarında uygulanan Blitzkrieg taktikleri karşısında bozguna uğrayan birlikler, devrim niteliğindeki bir savaş tarzının onları alt ettiğine inanmışlardı. Fakat işin aslı, o yıllarda yapılan operasyonlar sırasında Almanların stratejik ve operasyonel seviyede başarıyla kullandıkları yöntemler devrim niteliğinde olmaktan ziyade geleneksel Prusya/Alman yaklaşımının evrim geçirmiş haliydi. Zira Blitzkrieg esnasında bu yaklaşımın 1914 Schlieffen Planı'nda özetlenen bazı yöntemleri kullanılmıştı. Bunlar; düşman hattının derinliklerine sızma harekâtları, kuşatma ve çevirme manevraları ve düşman ordusunun tamamen ortadan kaldırılmasını amaçlayan "kesin sonuçlu imha muharebesi" idi.

Öte yandan, Blitzkrieg'in doktrinel kökleri, savaşan tarafların 1914-18 yılları arasında yaşanan Birinci Dünya Savaşı'ndaki deneyimlerinde yatmaktaydı. Geleceğin hareketli savaş ortamına ilişkin fikirler, o dönemde Batı Cephesi'nde söz konusu olan ve ağır zayiata rağmen hiç bir sonuç alınamayan siper muharebelerinden doğmuştu. Blitzkrieg'in habercisi olan bu fikirlerden biri, Almanların 1917-18 yıllarında "Sturmtruppen (Şok Birlikleri)" taktiklerini geliştirmesi ve uygulamasıydı. Standart olarak kuruluşlarına dâhil edilen ateş gücüyle takviye edilmiş bu seçkin "Şok Birlikleri" düşman siperlerine baskın tarzında girebilmek ve savunmadaki askerleri imha edebilmek için sızma taktiklerini kullanıyordu. Ayrıca bu birlikler, düşmanı şaşırtmak, felç etmek ve manevra üstünlüğü sağlamak için taarruz hızına ve esnekliğe güveniyorlardı. Blitzkrieg'e öncülük eden ve farklı sınıflardan verilen unsurlarla yapısı dengeli birlikler haline getirilen Alman zırhlı tümenleri, benzer taktikleri daha önce uygulamış olan "Şok Birliklerinin" 1930'ların sonlarındaki öğrencileri durumundaydı.

ÜST Almanların tank taarruzlarındaki hız ve şiddet, erken dönemde kazanılan başarıların anahtarıydı

2x © Alamy

5 MÜTTEFİKLERİN ARASINDAKİ YAPISAL ZAYIFLIKLAR BLITZKRIEG'İN İŞE YARAMASINI SAĞLADI

Almanların 1939-40 yıllarında Blitzkrieg taktiklerini uygulayarak yaptıkları harekâtlar, Müttefiklerin bazı kusur ve zayıflıklarından etkili bir biçimde istifade etmeleri sayesinde kesin başarıya ulaşmıştı. Bunları şöyle özetlemek mümkün: Stratejik seviyede yanlış konuşlanma; yavaş, merkezden yönetilen komuta/kontrol ve karar verme süreçleri; Müttefiklerin tüm orduları ve farklı kuvvetleri arasındaki zayıf eş güdüm… Örneğin Almanya, Polonya'yı işgal ederken bu ülkenin birliklerinin stratejik seviyede yanlış konuşlanmasından etkin olarak faydalanmıştı. Polonyalıların ülkelerini dört bir yandan savunmak zorunda kalmaları ve özellikle de önemli toplanma bölgelerini korumak için, batıdan gelen her Alman taarruzuna direnmeleri, bu ülkenin birliklerini kuzeyden ve güneyden yapılan kuşatma manevraları karşısında savunmasız bıraktı. Benzer şekilde, 1940 yılında Batı Cephesi'nde Almanların uyguladığı harekât sırasında Müttefiklerin stratejik seviyedeki yanlış konuşlanması Almanlara iyi bir fırsat sundu. Almanya'nın Belçika ve Hollanda'ya yönelik güçlü tali (ikincil) taarruzu, Müttefiklerin Escaut Planı'ndan vazgeçip, daha dar bir alanın savunmasını ön gören alternatif Dyle-Breda Planı'nı devreye sokmasına yol açtı. Bu plan kapsamında Fransa, ihtiyat tümeni olarak tayin edilmiş 7. Orduyu kuzeye çekti. Bu Ordu, bir hafif mekanize tümen ve iki motorize piyade tümeniyle birlikte kritik bir noktaya hızlıca sevk edilmek üzere tasarlanmış bir birlikti. 7. Ordu'nun tüm unsurlarıyla Breda'da savaş düzeni almış olması demek, mobil birliklerinin operasyonel seviyedeki hareket kabiliyetinin feda edilmesi demekti. Bu sırada Almanların Maignot Hattı savunmasına yaptığı aldatma amaçlı saldırılar, güçlü Fransız birliklerinin güneyde sabit kalmasını sağladı. Tüm bu manevraların ardından Almanlar, Müttefiklerin artık zayıf şekilde savunulan merkezine öldürücü darbeyi indirdiler: Yedi zırhlı tümenden oluşan ana taarruz gücü Ardenler'den düşman bölgesine sızdı ve Lüksemburg üzerinden Maignot Hattı'nı yardı. Meuse Nehri'ni aşarak Sedan'a ulaştılar ve ardından Manş Denizi'ne kadar ilerleyerek, Belçika ve Hollanda'daki Müttefik güçlerinin Fransa ile bağlantısını kestiler. Böylece Müttefik cephe hattı ikiye bölünmüş oldu.

Almanlar böylesine yüksek bir tempoda hareket ederek Müttefiklerin yavaş karar alma süreçlerini kendi lehlerine kullanmayı başardılar. Müttefiklerin merkezi olarak yukarıdan aşağıya doğru uyguladıkları komuta sistemi yüzünden, uzakta bulunan üst düzey komutanlar Almanların yürüttüğü faaliyetlere karşı yeterince hızlı tepki vermekte zorlandı. Aynı şekilde, Müttefiklerin savaş doktrini (Fransa Ordusu'nun, ateş gücüne dayanan "Metodik Savaş" konsepti gibi) Blitzkrieg'den daha düşük bir tempo ve ivmeyle işliyordu. Bu da sürekli olarak Müttefiklerin, Almanların daha hızlı gerçekleşen eylemlerine yetişmeye çalışması anlamına geliyordu. Üstelik Müttefiklerin farklı kuvvetleri arasındaki iş birliği, özellikle de kara kuvvetleri için sağlanan hava desteği, Almanlarla kıyaslandığında daha zayıftı. Son olarak, 1940 yılında gerçekleştirdikleri Batı Seferi sırasında Almanlar, beş Müttefik devlet arasında var olan ve dirençlerini önemli ölçüde zayıflatan siyasi-askerî gerginliklerden de istifade ettiler.

SOL ÜST Blitzkrieg'in başarılı olması, büyük oranda devasa bir tank üretim operasyonu sayesinde mümkün oldu

SAĞ ÜST Nazi kuvvetleri Belçika'ya doğru ilerliyor

6 YILLAR SÜREN HAZIRLIK SÜRECİ BÜYÜK FAYDA SAĞLADI

Alman ordusu (Reichswehr), 1918-1939 yılları arasında yavaş yavaş evrim niteliğinde bir değişim geçirdi ve 1939-40 yıllarında Blitzkrieg taktiklerini uygulayabileceği bir noktaya geldi. Bu dönüşüm, dünya genelinde görülen daha geniş çaplı askerî doktrinel gelişimlerin de kısmen bir yansımasıydı. Söz konusu gelişimler kapsamında az sayıdaki ileri görüşlü İngiliz, Fransız, Amerikan ve Sovyet taktik uzmanı; ateş gücü, koruma ve hareket kabiliyeti bakımından benzersiz niteliklere sahip tankların, "Şok Birlikleri (Sturmtruppen)" taktiklerini coğrafi olarak daha geniş bir ölçekte ve hızlı bir şekilde uygulayabileceğini ve böylece mekanize bir savaş biçimi yaratılabileceğini keşfetmişti. 1919 Versay Antlaşması'nın, bütün güçlerinden yoksun bırakılmış ve savunmaya odaklanmış Alman Ordusu'na getirdiği sınırlamalar, onu bu yeniliği benimsemeye mecbur bıraktı. 1920'ler boyunca Alman Ordusu'nun devam eden doktrinel gelişimleri, sayısal yetersizliğin telafi edilmesi amacıyla hız, hareket kabiliyeti ve tüm sınıfların koordineli biçimde kullanılması gibi yetkinliklere odaklandı. Bu kapsamda Alman Ordusu eski süvari tümenlerini yarı motorlu hale getirerek bunları stratejik ihtiyat kuvvetine dönüştürdü ve ülke dışında ilk gizli tank araştırmasını gerçekleştirdi.

İki dünya savaşı arasındaki barış döneminde Alman Ordusu'nun Blitzkrieg'e uzanan yolculuğundaki en önemli ilerlemeler Nazi döneminde (1933-39) kaydedildi. Nazilerin, savaşı bölgesel toprak kazanımları sağlamak için kullanma arzusu kitlesel bir yeniden silahlanma programının başlatılmasına yol açtı. Bu program, PzKpfw I ve II hafif tanklarının üretiminin yanı sıra, daha ağır olan PzKpfw III ve IV muharebe tanklarının tasarımını da içeriyordu. Buna mukabil, 1935'te Alman Ordusu ilk üç zırhlı tümenini kurdu. XVI. Motorlu Kolordu altında bir araya getirilen bu kuvvet, stratejik taarruz operasyonları için tasarlanan dünyanın ilk mekanize kolordusu oldu. Daha sonra Alman Ordusu, Çekoslovakya'yı ele geçirmesinin de yardımıyla 1936-39 yılları arasında zırhlı kuvvetlerini büyük ölçüde genişletti. Ağustos 1939'a gelindiğinde Alman Ordusu altı zırhlı, dört hafif mekanize piyade, bir süvari ve dört motorlu piyade tümeni şeklinde teşkilatlandırılmış toplam 3.197 tanka sahipti.

© Getty Images

7 PEK ÇOK ALMAN SUBAYI BLITZKRIEG'İ ANLAMAMIŞTI

1939-1940 yıllarında alınan yıkıcı Blitzkrieg zaferleri, büyük oranda, yüksek tempolu ve hareketli savaş uygulamalarının bir avuç ileri görüşlü öncüsü sayesinde mümkün olmuştu. Kısmen yeni ve denenmemiş bir savaş biçimi olması sebebiyle, nispeten daha deneyimli olan kıdemli ordu ve ordu grubu komutanları arasında Blitzkrieg'e yönelik bazı şüpheler vardı. Bu subayların savaş tecrübeleri, esasen Birinci Dünya Savaşı sırasında Batı Cephesi'nde gerçekleşen yorucu ve yavaş tempolu yıpratma muharebeleri tarafından şekillendirilmişti. Subaylar, Blitzkrieg yoluyla kesin zaferler alınacağı beklentisine kuşkuyla yaklaşmakla kalmıyor, taktiksel risk almaktan da kaçınıyorlardı. Hem Polonya hem de Batı Seferi boyunca, von Rundstedt ve von Kleist gibi üst düzey komutanlar, zırhlı birliklerin hızlı ilerleyişinin yarattığı savunmasız kanatlardan derin endişe duydular. Nitekim, Bzura'daki Polonya karşı taarruzu ve Arras'taki İngiliz-Fransız ortak karşı taarruzu, nispeten muhafazakâr olan üst düzey komutanlar arasında endişe dalgaları yaratarak, geçici durdurma emirlerinin verilmesine yol açmıştı.

Dahası, Almanların Batı Seferi esasen Müttefiklerin sınır savunma hatlarını delme operasyonu olarak tasarlanmıştı ve nihai bir operasyonel başarı elde etmeleri halinde tam olarak ne yapmaları gerektiği konusunda pek de net değillerdi. Bu nedenle, Fransa'nın sadece altı hafta sonra hızla çökmesi ve teslim olması, özellikle de bu ülkenin Birinci Dünya Savaşı sırasında dört yıl boyunca inatla direnmiş olduğu göz önüne alındığında, Almanya'daki pek çok kişiyi şaşırtmıştı. Hatta Batı Cephesi'nde Blitzkrieg sayesinde kazanılan zaferin sürati ve büyüklüğü Hitler için bile sürpriz olmuştu.

ALTTA Wehrmacht'ın 44. Piyade Tümeni'ne mensup ve alev makinesiyle donatılmış bir Alman tankı

8 TANKLAR VE STUKALAR ZANNEDİLDİĞİ KADAR ÖNEMLİ DEĞİLDİ

Alman zırhlı birliklerinin tankları ve Stuka modeli pike bombardıman uçakları Blitzkrieg'in başarısı için temel unsurlardı. Dahası, bunlar Blitzkrieg'e karşı savaşanlar için bu harekât tarzının en görünür sembolleriydi. Fakat gerçekte çok daha büyük bir çarkın sadece iki dişlisiydiler ve rolleri biraz abartıldı. Zırhlı tümenlerin muharebe gücü temelde sadece kitle halindeki tanklardan kaynaklanmıyordu. Daha ziyade; tankları, motorlu piyadeleri, istihkâmcıları ve motorlu topçuları bir araya getiren, hızlı taarruz doktriniyle hareket eden ve kendi içinde iyi dengelenmiş çok sınıflı kuvvetler olmaları bu tümenleri güçlü kılıyordu. Zırhlı tümenlerin vurucu güç üstünlüğü, iyi donanımlı ve farklı sınıflardan gelen birlikleri içinde barındıran piyade tümenleri ve konvansiyonel topçu birlikleri tarafından da destekleniyordu. Ayrıca Luftwaffe (Alman Hava Kuvvetleri) sadece Stuka'ların taktiksel ve nokta atışlı pike taarruzlarıyla değil, avcı uçaklarının yalama taarruzları da dâhil olmak üzere geniş bir yelpazede yakın hava desteği sağlıyor ve önemli hava keşif görevleri de üstleniyordu. Buna ilaveten, seçkin planör ve hava indirme birlikleri de dâhil olmak üzere, Alman Özel Kuvvetleri, düşmanın etkili bir şekilde karşılık vermesine fırsat tanınmadan Müttefik savunma hatlarının derinliklerine nüfuz edilmesine yardımcı olmuş ve bu anlamda önemli bir rol oynamıştı.

BEETHOVEN'IN KARANLIK YÜZÜ

Dünyanın en ünlü müzik eserlerinden bazılarında imzası olan klasik müzik dehası Beethoven'ın kişisel yaşamı çalkantılarla doluydu

Yazan: Callum McKelvie

Ludwig van Beethoven, Bach ve Mozart gibi isimlerle birlikte tarihin en önemli klasik müzik bestecilerinden biri olarak kabul edilmekte. Beethoven yaşamı boyunca aralarında senfoniler ve sonatların yanı sıra çok sayıda yaylı çalgılar dörtlüsü (kuartet) de yer alan toplam 722 eser üretti. Ne var ki pek çok sanat dehası gibi Beethoven'ın kişisel yaşamı da epey çalkantılıydı ve geçinilmesi zor, aksi biri olarak ün yapmıştı. Kendisi de müzisyen olan ve oğlunun bir müzik dehası olmasını neredeyse saplantı haline getiren alkolik ve baskıcı babası, özellikle gençliğinde Beethoven'ın ruhunda derin izler bırakmıştı. Ünlü besteci, hayatının son yıllarında şiddetlenen sağlık sorunları ve depresyonla boğuşurken, genç yaşta ölen kardeşinin eşine karşı yeğeninin velayeti için amansız bir mücadele vermişti. Kim bilir belki o da aynı kararlılıkla kendi yaratacağı müzik dehasını arıyordu. Bu olaylar, bilhassa da *Für Elise* gibi gizemli başyapıtları hatırlandığında, ünlü bestecinin hayatının genellikle gözden kaçan bir yönünü ortaya koyuyor; yani, Beethoven'ın yaşamının sıkıntılı ve stresli yönünü; başka bir deyişle, onun bilinmeyen karanlık yüzünü...

Kesin doğum tarihi tartışmalı olmakla birlikte, Beethoven muhtemelen 16 Aralık 1770'te Almanya'nın Bonn kentinde doğdu. Ailenin hayatta kalan üç evladının en büyüğüydü. Adı alkoliğe çıkmış olan müzisyen babası Johann van Beethoven, oğlunu bir müzik dehası haline getirmeyi kafasına koymuştu ve bu uğurda onu çok katı bir disiplinle eğitti. Genç Beethoven daha fazla piyano çalması için sürekli uykusundan ediliyor ve yanlış bir notaya bastığında şiddetli bir dayağa maruz kalıyordu. Müzik dışında kayda değer bir akademik beceriye sahip olmayan Beethoven, tamamen müzikal yeteneklerine odaklanabilmek için on yaşında okuldan ayrıldı. Üç yıl sonra, babası giderek daha da fazla alkolizmin pençesine düştükçe, ailesine destek olmak için saray orkestrasında orgcu olarak işe başladı.

Bu süreçte kardeşleriyle olan ilişkileri de bir hayli çalkantılıydı. Özellikle ortanca kardeşi Kaspar Anton Karl van Beethoven ile kırılgan ve zorlu bir ilişkisi vardı. Hem bir besteci hem de *Beethoven: Anguish and Triumph* adlı kitabın yazarı Jan Swafford bu konuda şöyle diyor: "Karl da müzikle uğraşıyordu ve bazı besteler yapmıştı. Fakat düşük kıdemli bir devlet memuru olarak çalıştığı tam zamanlı bir işi vardı. O ve Ludwig sürekli kavga halindeydiler. Hatta bir defasında sokak ortasında yumruk yumruğa dövüşmüşlerdi. ▶

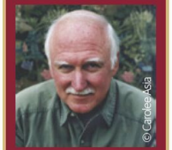

KÜÇÜK BİR ÖNERİ

Aşağıdaki kare kodu taratıp bu makaleyi Beethoven'ın muhteşem müziği eşliğinde okumanızı öneririz.

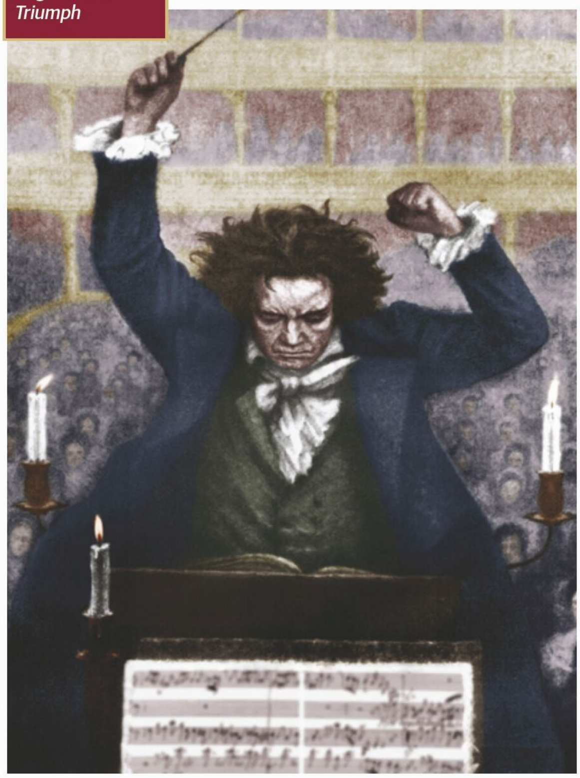
BURAYI TARA

UZMAN HAKKINDA

© Carolee Asia

JAN SWAFFORD
Jan Swafford, pek çok klasik müzik bestecisinin biyografisini kaleme almış bir yazar ve bestecidir. Yayımlanmış önemli kitapları arasında şunlar yer alıyor: *Mozart: The Reign of Love; Beethoven: Anguish and Triumph*

Karl, ağabeyinin yayım işlerini yönetiyordu ve onun istemediği bir yayımcıya bazı eserlerini göndermişti. İşte bu olayın ardından kardeşler sokak ortasında kavgaya tutuştu." Ludwig'in diğer kardeşi Nikolaus Johann van Beethoven ise eczacıydı ve 1809'da Avusturya'nın işgal edilmesinin ardından Napolyon'un ordusuna tıbbi malzemeler satarak ün yapmıştı. Ne var ki Ludwig'in, Nikolaus'la ilişkisi de problemliydi. Bilhassa Nikolaus'un, babalarının ölümünün ardından Johann olarak tanınmayı tercih etmesi, iki kardeşin ilişkileri açısından pek de iyi sonuçlar doğurmadı. Üstüne bir de Therese Obermeyer adındaki bir hizmetçiyle evlenme niyetini açıklamasıyla, iki kardeş öfkelerine yenik düştü ve benzer şekilde şiddetli bir kavgaya tutuştu.

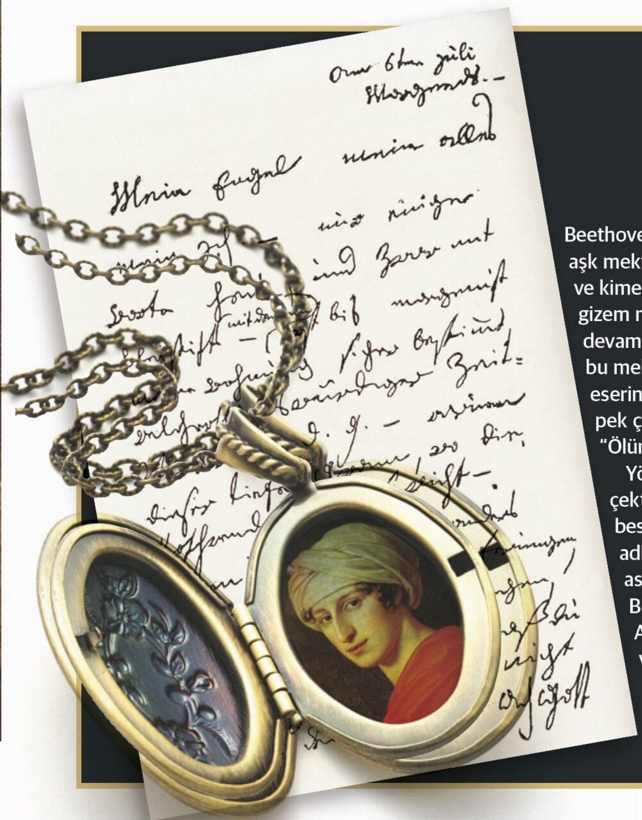
Beethoven'ın besteci olarak ünü 18. yüzyılın sonlarında, yani 1795'te Viyana'da ilk konserini vermesiyle başladı. Fakat bu konserde hangi piyano konçertosunu çaldığı ne yazık ki bilinmiyor. Bundan sadece beş yıl sonra, *1. Senfoni, Do Majör* adlı eserini görücüye çıkardı. İşte tam bu dönemde, hem Beethoven'a hem de onun kariyerine dair sahip olduğumuz modern algıyı şekillendiren bir gelişme yaşandı: 25 ila 28 yaşları arasında duyma yetisini kaybetmeye başlamıştı... Beethoven'ın neden sağır olduğu günümüzde hâlâ gizemini koruyor. Kimileri tifüs yüzünden olabileceğini öne sürerken, Swafford, Beethoven'ın bir tenorla yaşadığı büyük bir tartışmayı bizzat kendisinin dillendirdiğini ifade ediyor ve konuyla ilgili çok bilinen bir hikâyeyi şöyle anlatıyor: "Tenor evden ayrılmış fakat daha sonra geri dönerek kapıyı yumruklamaya başlamış. Öfkeyle yerinden fırlayan Beethoven ise sendeleyerek yüzükoyun yere düşmüş. Kendisinin aktardığına göre, ayağa kalktığında duyma yetisini kaybetmeye başlamış." Öne sürülen diğer nedenler arasındaysa, kurşun zehirlenmesinin yanı sıra, kendini uyanık tutmak için başını soğuk suya sokma ya da başından aşağı yine soğuk su döktürme gibi sıra dışı alışkanlıkları yer alıyor.

Öte Yandan, ABD'nin Ohio eyaletindeki Kent Devlet Üniversitesi'nden tarihçi Theodore Albrecht'in araştırması, ünlü bestecinin aslında ne ölçüde sağır olduğunu tartışmaya açtı. 2020'de *BBC*'ye verdiği bir röportajda Beethoven'ın duyma yetisini tamamen kaybetmediğini iddia etmiş ve şöyle demişti: "Beethoven'ın gerçekte duyabildiğine dair pek çok rivayet var ama çoğumuz bunlardan hiç haberdar değiliz." Geçtiğimiz yıllarda Albert, duyma yetisini günden güne yitirmiş olan Beethoven'ın, çevresindekilerle iletişim kurmak için kullandığı "konuşma defterlerini" İngilizceye tercüme etti ve iddiasını güçlendiren kanıtları da ağırlıklı olarak söz konusu defterlerden edindi. Gelgelelim, konuşma defterlerinin varlığı

> "GENÇ BEETHOVEN DAHA FAZLA PİYANO ÇALMASI İÇİN SÜREKLİ UYKUSUNDAN EDİLİYOR VE YANLIŞ BİR NOTAYA BASTIĞINDA ŞİDDETLİ BİR DAYAĞA MARUZ KALIYORDU"

EN ÜST Bir ressamın gözünden, beste çalışmaları yapan Ludwig van Beethoven

ÜST Beethoven duyma yetisini kaybetmeye başladığında dahi orkestra şefi olarak kendi müziğini icra etmeye devam etti

ÖLÜMSÜZ SEVGİLİ KİMDİ?

Beethoven'ın aşk mektubunun gizemli muhatabının kimliği uzun yıllardır tarihçilerin kafasını kurcalıyor

Beethoven'ın ölümünden sonra bulunan ünlü aşk mektubu, içeriğindeki sınır tanımayan tutku ve kime yazıldığının bilinmemesinin yarattığı gizem nedeniyle tarihçilerin ilgi odağı olmaya devam ediyor. Yüz yıldan uzun bir süredir bu mektup çok sayıda aşk romanına, müzik eserine ve filme konu oldu. Bunlardan pek çoğu şu sorunun cevabını arıyordu: "Ölümsüz Sevgili" kimdi?

Yönetmen Bernard Rose'un 1994 yılında çektiği ve oyuncu Gary Oldman'ın ünlü besteciyi canlandırdığı *Ölümsüz Sevgili* adlı filmde, mektubun yazıldığı kadının aslında Ludwig'in baldızı Johanna van Beethoven olduğu sonucuna varılmış. Ancak, Beethoven'ın yeğeni olan Karl'ın velayeti konusunda ikili arasındaki hukuki mücadele ve Beethoven'ın Johanna hakkındaki olumsuz görüşleri nedeniyle bu pek olası görünmüyor.

Uzun bir süre boyunca en muhtemel "Ölümsüz Sevgili" adayının, Beethoven'ın tam 13 aşk mektubu yazdığı Josephine Brunsvik olduğu düşünülmüştü. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle keşfedilen bu mektuplarda ünlü bestecinin Brunsvik ile bir ilişki arzusunda olduğu ancak reddedildiği ortaya çıktı.

Adaylardan bir diğeriyse, Beethoven'ın sanat koleksiyoncusu ve hayırsever arkadaşı Antonie Brentano idi. Sağlık sorunlarıyla mücadele eden Brentano sık sık hastalanıyordu ve Beethoven zaman zaman onun yatak odasının hemen dışındaki antrede piyano çalıyordu. Ne var ki Antonie, Franz Betrano adında, kendisinden 15 yaş büyük bir tüccarla evliydi ve şüphesiz bu durum, Beethoven ile aralarında herhangi bir ilişkinin yaşanmasına engel olmuştu. Lakin mektupta adı geçen "Ölümsüz Sevgili"nin de evli olduğunu ve Beethoven'ın aşkına karşılık vermiş olabileceği iddialarını göz önüne aldığımızda, Antonie en muhtemel aday gibi görünüyor.

haliyle Beethoven'ın işitme duyusunun en azından bunları kullanmasını gerektirecek ölçüde bozulduğuna işaret ediyor şüphesiz. Her ne kadar Albert'in çalışması Beethoven'ın duyma yetisini hiçbir zaman tamamen kaybetmediğini iddia etse de defterleri 1818'de kullanmaya başlamasından, bu aşamada tam sağırlığa yakın bir durumla karşı karşıya olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

45 yaşına geldiğinde Beethoven'ın işitme sorunu en üst seviyeye ulaşmıştı. Bunun yetenekli besteci üzerindeki etkisi, dış dünyadan tamamen koparak yalnızlığa ve münzevi bir hayata sürüklenmesi oldu. Ziyaret etmelerine izin verdiği birkaç sıkı dostuysa onunla sadece yazı yoluyla iletişim kurmak zorunda kalıyordu. Beethoven o dönemdeki hislerini şu sözlerle ifade ediyor: "İki yıldır sosyalleşmekten tamamen kaçınıyorum, çünkü insanlara 'ben sağırım' demek benim için çok zor, hatta mümkün değil. Şayet başka bir meslekten olsaydım izahı daha kolay olabilirdi. Fakat benim mesleğimde bu, dehşet verici bir durum."

SOL Beethoven'ın babası Johann van Beethoven

Yazar Swafford'un aktardığına göre, "Beethoven hiçbir şey duyamadığı zamanlarda dahi çalmaya devam etti. Doğaçlama yapıyor ve aslında eserlerini duyamamasına rağmen piyanoda besteler üretmeye devam ediyordu." Ancak Beethoven'ın geç dönem eserlerindeki üslup beklenenden çok farklı oldu. Yaşadığı trajedinin etkisiyle müzik tarzı karanlığa gömüleceğine, aksine, kişisel yaşamındaki değişiklikler beklenmedik bir etki yarattı ve ortaya nahoş bir tondan ziyade varoluşsal bir üslup çıktı. Swafford şöyle diyor: "Üslubu oldukça içsel ve manevi bir hal aldı. Hatta sıklıkla, benzeri görülmemiş şekilde spiritüel bir biçime bürünüyordu. Bu, özellikle *Heiliger Dankgesang (Şükran Şarkısı)* isimli eserinde ve sonraki yaylı çalgılar dörtlülerinin bazılarında rastlanan ve daha önce müzikte pek duyulmamış tarzda bir spiritüalizmdi." Söz konusu eserlerin çoğu Beethoven hastalığın pençesindeyken ve derin bir depresyon halindeyken bestelenmişti. Swafford'un aktardığına göre, "En harika ve ilham verici eserlerinden biri olan *Opus 131, Do Diyez Minör Yaylı Çalgılar Dörtlüsü'*nü bestelediği dönemde vücudu su toplamış haldeydi; ileri derecede karaciğer hastalığından muzdaripti ve çok fazla alkol alıyordu. Bağırsaklarını bir arada tutabilmesi için bir tür korse takması gerekiyordu. Açıkçası fiziksel açıdan berbat bir haldeydi ama buna rağmen şaşırtıcı derecede görkemli olan bu eseri yaratmıştı."

Beethoven'ın bozulan sağlığı ve giderek ağırlaşan depresyonu müzik yeteneğini etkilemediği gibi, duygu dünyasında ve tutkularında da bir değişiklik olmamıştı. Yaşamının bu son perdesindeki kuşkusuz en önemli olaylardan biri, kaleme aldığı ve günümüzde hâlâ popülerliğini koruyan ünlü aşk mektubuydu. ▶

1812'de yazılan ve bir çekmecede gizlenen mektup, ünlü bestecinin ölümünden sonra bir arkadaşı tarafından bulundu. Beethoven'ın, "Ölümsüz Sevgili" diyerek seslendiği ve bu hitaptan ötürü aynı isimle anılan mektubun alıcısının kim olduğu günümüzde halen gizemini hakkında dahi konuşamadıklarını ve muhtemelen kendini tamamen içkiye verdiğini söylemişlerdi."

Öte yandan, Beethoven'ın çok sevdiği ve gönülden bağlandığı başka biri daha vardı: Kardeşi Kaspar Karl'ın, Karl van Beethoven adındaki oğlu...

"YETENEĞİNİ İNSANLIĞA BORÇLU OLDUĞUNA İNANIYORDU VE BU DÜŞÜNCEYLE ÖLESİYE ÇALIŞTI"

koruyor. Swafford'a göre, "Onun âşık olması, büyük bir tutkuyla bağlandığı kadının bir kasırga sırasında penceresini açması gibiydi. Beethoven tamamen kontrolden çıkıyor ve çılgına dönüyordu." Söz konusu mektupta onun bu aşırı heyecanlı haline tercüman olan bazı satırlar mevcut. Örneğin, "Yatakta dahi seni düşünürken buluyorum kendimi, benim ölümsüz sevgilim, zaman zaman neşeyle, zaman zaman kederle, kaderin duamızı duyup duymayacağını öğrenmek için bekliyorum... Seninle yaşayacağım ya da seni bir daha asla görmeyeceğim hayatla yüzleşmek için... Ah tanrım, neden bir insanın çok sevdiği kişiden ayrı kalması gerekiyor?" Ancak büyük ihtimalle "Ölümsüz Sevgili" evli olduğu için ve muhtemelen Beethoven'ın dizginlenemez tutkusuyla da baş edemediğinden, uzun süreli bir ilişki yaşanmadığı ve bu gizemli kadının ilişkiyi sonlandırmış olduğu anlaşılıyor. Bu ayrılığın Beethoven'ın kalbini fazlasıyla kırdığını tahmin etmek zor değil. Swafford konu hakkında şöyle diyor: "Bazı arkadaşları, bu ayrılığın ardından Beethoven'la, içinde bulunduğu durum ve neler hissettiği

Kardeşinin 15 Nisan 1815 günü 41 yaşında ölmesinin ardından Ludwig, yeğeni Karl van Beethoven'ı tahtının varisi olarak görmeye başladı. Müzikolog Peter Clive'a göre, Kaspar Karl hasta ve ölüm döşeğinde olduğundan, başlangıçta Ludwig ve çocuğun annesi Johanna'nın müşterek vasi olması kararlaştırılmıştı. Ancak Ludwig, ölümünden bir gün önce kardeşi Kaspar Karl'ı kendisinin tek vasi olması yönünde ikna etti. Beethoven, Johanna'yı yetersiz ve ahlaki yönden zayıf gördüğü için yeğeninin velayetini tek başına almak istiyordu. Swafford'un aktardıklarına bakılırsa, "Johanna'nın muhtemelen başka erkeklerle ilişkisi vardı. Beethoven onu, kocası ölüm döşeğindeyken eve bir âşığını almakla suçlamıştı." Johanna'nın bu davranışları Beethoven'ı öylesine iğrendiriyordu ki ona sık sık, Mozart'ın *Sihirli Flüt* operasındaki kötü kraliçeye atıfla, "Gecelerin Kraliçesi" diyordu. Özellikle Kaspar Karl'ın sorunlu karakteri göz önüne alındığında, Johanna ile kocası arasındaki ilişkinin son derece sıkıntılı olduğuna şüphe yok. Swafford şöyle diyor: "Bir keresinde tartışırlarken kocası, Johanna'nın masanın üzerinde duran eline bir bıçak saplamıştı. Johanna
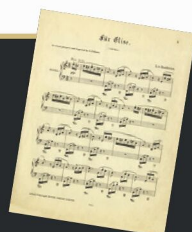
SOL Ludwig van Beethoven dünyanın gördüğü en büyük klasik müzik bestecilerinden biri olarak kabul ediliyor

SAĞ Ludwig'in karşılıklı sorunlar yaşadığı yeğeni Karl van Beethoven'ın bir portresi

DİNLEME ÖNERİLERİ

Beethoven'ın en ünlü başyapıtlarından beşi
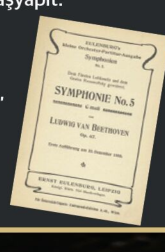
Für Elise

Beethoven'ın en tanınmış besteleri arasında gösterilen solo piyano parçası *Für Elise (Elise İçin)* ilk kez 1867'de, Beethoven'ın ölümünden yaklaşık 40 yıl sonra yayımlandı. "Ölümsüz Sevgili" gibi, Elise'nin de kim olduğu bilinmezliğini koruyor. Ayrıca, sonradan tespit edildiği üzere bizzat Beethoven bazı revizyonlar yapmış olsa da şu an aşina olduğumuz halinin, parçanın düzenlenmemiş ilk versiyonlarından biri olduğu düşünülüyor.

5. Senfoni

Klasik müzik tarihinin en iyi eserlerinden biri olarak kabul edilen ve açılışındaki ilk dört notayla hemen tanınan (emin olun, duyar duymaz siz de tanıyacaksınız) *5. Senfoni*, kuşkusuz gerçek bir başyapıt. Beethoven, eserin başındaki bu dört nota hakkında, "kader kapıyı işte böyle çalar," demişti.

bu yara iziyle caka satmaktan çok hoşlanıyordu."

Takip eden yıllarda uzun süren bir hukuk mücadelesi yaşandı ve bu süreçte küçük Karl dokuz yaşından itibaren annesinin gözetiminden alınarak amcasıyla birlikte yaşamaya başladı. Swafford, "Zaman zaman kaçıp annesinin yanına dönüyordu," diyor ve ekliyor: "Fakat bu durum her defasında büyük bir travmaya yol açıyordu."

Amca ile yeğen arasındaki ilişkinin başlangıçta sorunlu olduğu su götürmez olsa da Karl'ın ergenlik ve gençlik yıllarında yaşadığı kâbusla kıyaslanamazdı. Beethoven'a göre Karl potansiyel bir müzik dehasıydı ve eğitimi için Carl Czerny adlı bir müzik öğretmenini işe almıştı. Aynı zamanda bir piyanist ve besteci olan Czerny, Beethoven'a yeğeninin herhangi bir müzik yeteneğine sahip olmadığını söylediyse de o Karl'ı zorlamayı sürdürdü ve derslerin devam etmesinde ısrarcı oldu. Sonrasında Karl, 1824 yılından itibaren Viyana Üniversitesi'nde filoloji eğitimi almaya başladı. Yeğeninin evden ayrılmasıyla daha da saplantılı bir kişiliğe bürünen Beethoven, bazı arkadaşlarından genç adamı gizlice gözetlemelerini istedi. Zaman zaman Karl'ın arkadaşlarına sözlü saldırılarda da bulunuyordu. Bir süre sonra yeğeni ona askerî bir kariyer yapma arzusunu bildirdiğindeyse öfkeden deliye döndü.

Temmuz 1826'da artık 20 yaşına gelmiş olan Karl'ın hayatına sürekli müdahale edilmesi genç adam için dayanılmaz bir hal almıştı. Bir gün saatini satıp bu parayla bir silah satın aldı. Akabinde iki şakağına da ateş etti; atışlardan birini ıskalasa da diğeri küçük bir sıyrığa yol açmıştı. Yaralı haldeyken amcasına değil, annesinin evine götürülmeyi istedi. Olayı öğrendikten sonra yeğenini ziyarete giden Beethoven'ın arkasından Karl'ın söylediği tek şey, "keşke onu bir daha görmesem," oldu.

Beethoven'ın, yeğenine karşı neden bu kadar saplantılı olduğunu hiçbir zaman tam olarak bilemeyeceğiz. Swafford bu konuda şöyle diyor: "Onu saplantılı hale getiren sebeplerin karmaşık olduğunu düşünüyorum. Bence Karl'ın annesinin gerçekten kötü olduğuna ve çocuğu kurtarması gerektiğine samimi olarak inanıyordu. Ayrıca bana göre, evde onu sevecek birinin varlığına ihtiyaç duymaktaydı. Nihayetinde Karl, yıllar boyunca onun yaşamının odak noktası oldu. Beethoven'a yaşamak ve beste yapmak için bir sebep verdi; Karl'ın geçimini sağlayacak parayı kazanmak için hayatta kalıp yeni eserler üretmeliydi." Karl, intihar girişiminin ardından hâkim tarafından sorgulanırken, zorba amcasının kendisine çok fazla eziyet ettiğini ve takıntılı bir halde her konuda daha iyi bir adam olmasını isterken aslında psikolojik durumunu daha da kötüleştirdiğini dile getirmişti. 2 Ocak 1827 günü Karl orduya katıldı. Duygusal olmaktan çok uzak, buruk bir vedalaşmanın ardından iki adam bir daha birbirini göremeyecekti.

EN ÜST Bu tasvirde Beethoven, beste yaparken bir yandan da ölümü düşünüyor

ÜST Ölüm döşeğindeki Ludwig van Beethoven, 1827

Karl'ın gidişinin ardından Beethoven'ın sağlığı giderek kötüleşti. Özellikle son 10 yılda çok fazla içmiş, günleri şarapsız geçmez olmuştu. Hassas bağırsak sendromuna işaret eden karın ağrıları ve isal nöbetleri onu çok zorluyordu. Ayrıca, karaciğer sirozundan da muzdaripti. 1 Aralık 1826 günü üstü açık bir arabayla Viyana'ya dönerken geceyi yol üstündeki hayli soğuk bir handa geçirmiş, nihayet eve vardığında ağır bir soğuk algınlığına yakalanmıştı. 5 Aralık'ta yapılan doktor muayenesinde sarılık ve zatürre teşhisi konuldu; karaciğeri de iflas etmişti. Sonraki aylarda, karnına açılan bir keseden fazla sıvının boşaltılmasıyla hayata tutundu. Fakat neticede 24 Mart 1827 günü derin bir komaya girdi. İki gün sonra şiddetli bir fırtına sırasında bir an için uyanan Beethoven, hemen ardından hayata gözlerini yumdu. Dâhi besteci artık aramızdan ayrılmıştı...

Beethoven, müziğe muazzam katkılar yapmış, son derece karmaşık bir insandı. Swafford'a göre, "Beethoven özünde zalim biri değildi. İyi bir insan olmak istemiş ve bunun için çaba göstermişti. Fakat son derece benmerkezciydi ve insanlara yalnızca kendi penceresinden bakıp değerlendiren bir yapıya sahipti. Diğer insanların isteklerine, duygularına ve ihtiyaçlarına kayıtsız kalırdı." Beethoven'ın "karanlık yüzüne" odaklanırken buna çok fazla anlam yükleyip, onun hakkındaki görüşlerimizi bu doğrultuda şekillendirmek bizlere çok ilginç gelebilir ancak şunu unutmamak gerekir ki hepimiz gibi Beethoven'ın da hem iyi hem de kötü yanları vardı ve onun da yaşamında inişler ve çıkışlar oldu. Swafford, onun hakkında son olarak şunları söylüyor: "Beethoven, elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan biriydi. Kendisini insanlığın bir hizmetkârı olarak görüyordu. Yeteneğini insanlığa borçlu olduğuna inanıyordu ve bu düşünceyle ölesiye çalıştı."

9. Senfoni

Duyma yetisini günden güne kaybeden Beethoven'ın tamamlayabildiği son eser olan *9. Senfoni*, bazı bölümlerinin Friedrich Schiller'in *Neşeye Övgü* adlı şiirine uyarlanmış olmasından ötürü de ünlüdür. Beethoven son günlerinde *10. Senfoni* üzerinde çalışıyordu ancak tamamlayamamıştı. Bu nedenle, tamamlanmış bu son eseri pek çok kişi için onun başyapıtlarından biri.

14. Piyano Sonatı

Alman müzik eleştirmeni Ludwig Rellstab, bu parçanın açılış bölümü için, "İsviçre'deki Dört Kanton Gölü'nün yüzeyinde süzülen ay ışığını anımsatıyor" demişti. Bu güçlü tasvir zihinlerde öylesine kalıcı bir etki yarattı ki Beethoven'ın 14. Piyano Sonatı, "Ay Işığı Sonatı" olarak anılır oldu.

Fidelio

Beethoven'ın yazdığı tek opera olan *Fidelio*'nun prömiyeri Napolyon'un Viyana'yı işgalinden sadece altı gün sonra, 20 Kasım 1805'te gerçekleşti. *Fidelio*, bir kadının, siyasi tutuklu olan kocasını kurtarmak için kılık değiştirmesini konu alıyor. Bu anlamda, zamanlamasının da özellikle manidar olduğu söylenebilir.

ANTİK MISIR TANRILARI

Antik Mısırlılar, muhtemelen şimdiye dek inşa edilmiş en görkemli tapınaklarla ve yüzlerce tanrıya inandıkları karmaşık dinleriyle tanınıyorlar

Yazan: Joann Fletcher

Mısır'ın güneyindeki Qurta bölgesinde MÖ 17.000 gibi erken bir tarihte kayaların üzerine yapılmış olan ve yabani sığırlarla birlikte tuhaf melez yaratıkların da yer aldığı oymalar, o dönemde, doğanın bilinmeyen güçlerine yönelik erken bir inanç sisteminin mevcut olduğuna işaret ediyor. Öte yandan, bir ineği temsil ettiği düşünülen, yaklaşık 7.000 yıllık en eski Mısır taş heykeliyse, bu hayvanın Mısırlıların yaşamında önemli ve kutsal bir role sahip olduğunu açıkça gösteriyor. Aynı durum, çok sayıda tanrıya esin kaynağı olan ve tapınılan Güneş, onun egemen olduğu çöl iklimi ve yıllık düzenli su taşkınlarıyla bölgeye hayat veren kutsal Nil Nehri için de geçerli.

Antik Mısır'da, doğal yaşamın bu sıradan detayları zaman içerisinde bireysel tanrılara evrildi. Ayrıca Mısır'ın her bölgesinin kendine ait, karakterleri hikâyeler ve mitler vasıtasıyla gelişmiş yerel tanrıları vardı. Söz konusu mitler arasında Antik Mısır halkı için en önemlilerinden biri "Yaratılış Efsanesi" idi. Bu efsaneye göre, kaosun hüküm sürdüğü en eski zamanlara ait ilksel su olan Nun çekildi ve böylece, üzerinde yaşamın ilk kez ortaya çıktığı bir toprak yığını kendisini gösterdi.

Bununla birlikte, Nil Vadisi boyunca çok sayıda farklı tanrı söz konusu olduğundan, her bölgenin halkı yaşamın kendi yerel tanrıları tarafından yaratıldığına inanıyordu. Mısır'ın en eski başkenti Memfis'te baş tanrı Ptah sulardan çıkıp sadece adlarını söyleyerek tüm canlı türlerini yaratırken, Sais kentinde, yaratılışın tanrıça Neith'in eseri olduğu inancı hâkimdi. Hermopolis'tekilere göre yaşam, dördü yılan başlı kadın, diğer dördüyse kurbağa başlı erkek biçimindeki sekiz tanrının (Ogdoad) güçlerini birleştirmesiyle ortaya çıkmıştı. En güneyde yer alan Asvan kentindeki inanışa göreyse, koç başlı tanrı Khnum tüm yaşamı bir çömlekçi çarkında kilden yaratmıştı.

Fakat şüphesiz dönemin en önemli yaratılış miti, en güçlü tanrının Güneş tanrısı Ra olduğuna inanılan Heliopolis bölgesinde ortaya çıktı. Kelime anlamı "Güneş" olan Ra, tüm kâinatın ve tanrıların yaratıcısı olarak tapınılan Güneş'in ta kendisiydi. Ondan; nem, çiğ ve yağmur tanrıçası Tefnut ve hava tanrısı Şu doğmuştu. İkiz kardeş ve de karı koca olan Tefnut ile Şu'dan ise gökyüzü tanrıçası Nut ve yeryüzü tanrısı Geb doğdu. Nut ve Geb, yine hem ikiz kardeş hem de karı koca olan İsis ve Osiris ile Seth ve Neftis'in ebeveynleriydi.

Mısır'ın ilk hükümdarları olarak kabul edilen Osiris ve İsis, insanlığa kültürü ve yasaları bahşedip, tarımı öğretmiş ve onları oğulları Horus izlemişti. Ardından, Mısır'ın ilk insan hükümdarlarından önce gelen ve her biri tanrıların çocuğu olarak görülen yarı tanrılar, yani "Horus'un Takipçileri" hükümdarlığı sürdürdü. Devamındaki yaklaşık 3.000 yıllık firavun devri boyunca (MÖ 3100 - 395 civarı) yeni tanrıların ortaya çıkması ve bazılarının birleşmesiyle Mısır'ın tanrılar panteonu genişlemeye devam etti. Bunun sonucunda, Mısır'da karmaşık ve değişken bir inanç yapısı ortaya çıktı.

JOANN FLETCHER

Yazar Hakkında

York Üniversitesi'nde profesör olan Joann Fletcher, aynı zamanda Harrogate, Wigan ve Barnsley müzelerinde çalışan bir Mısırbilimcidir. *The Story of Egypt* adlı bir kitabı ve BBC'de yayınlanan, *Immortal Egypt with Joann Fletcher* isimli bir TV programı bulunuyor.

TANRILARLA TANIŞIN

Yaygın olarak bilinen yaklaşık 1.500 tanrı olsa da bunların çoğu farklı tanrıların birleşmesiyle ortaya çıkmıştı ve ortak özellikleri bulunuyordu. En önemli tanrılardan bazılarını sizler için derledik

RA
Güneş tanrısı

Mısır'ın en önemli Güneş tanrısı olan Ra, Güneş doğarken Khepri, batarken Atum ve güneş diski formunda Aton veya Aten ismini alıyordu. Asıl yaratıcı olan Ra'dan, Şu ve Tefnut ikiz tanrıları ortaya çıkmıştı.

GEB
Yeryüzü tanrısı

Ra'nın torunu ve Şu ile Tefnut'un oğlu olan yeşil tenli Geb, yeryüzünü temsil ediyordu. Genellikle, hem kız kardeşi hem de karısı olan Nut'un altına uzanmış şekilde tasvir edilmekteydi.

NUT
Gökyüzü tanrıçası

Ra'nın torunu Nut gökyüzü tanrıçasıydı. Hava tanrısı olan babası Şu, Nut'un gökleri oluşturan ve yıldızlarla bezenmiş olan bedenini kardeşi Geb'in üzerinde tutuyordu.

İSİS
Annelik ve büyü tanrıçası

Geb ve Nut'un kızı olan İsis mükemmel anneyi temsil ediyordu. Nitekim Mısır'ın en önemli tanrıçası haline geldi. "Bir milyon tanrıdan daha akıllı ve 1.000 askerden daha güçlü" idi.

OSİRİS
Yeniden doğuş ve bereket tanrısı

İsis'in kardeşi ve kocası olan Osiris, erkek kardeşi Seth tarafından öldürüldü. Sonrasında İsis'in büyüsü sayesinde yeniden hayata dönerek hem yeraltı dünyasının efendisi hem de yeniden doğuşun ve bereketin tanrısı oldu.

HORUS
Krallığın tanrısı

Babası Osiris yeraltı dünyasının efendisi olunca, Horus onun yerini alarak yeryüzünün kralı oldu. Sonrasında tahta geçen tüm ölümlü firavunlar Horus'la özdeşleştirildi ve onun yeryüzünde vücut bulmuş hali olarak görüldü.

SETH
Fırtına ve kaos tanrısı

Farklı mitolojik yaratıkların birleşimi şeklinde tasvir edilen Seth kavgacı bir tanrıydı ve erkek kardeşi Osiris'i öldürmüştü. İsis'in yardımıyla Seth'i yenen, diğer bir deyişle babasının intikamını alan tanrı ise Horus oldu.

NEFTİS
Koruyucu tanrıça

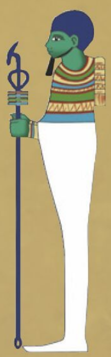
Geb ve Nut'un dördüncü çocuğu olan Neftis'e, hem erkek kardeşi hem de eşi olan Seth eşlik ediyordu. Fakat çoğunlukla, kralın ve ölülerin ikiz koruyucularından biri olarak kız kardeşi İsis'le birlikte hareket ediyordu.

Antik Mısır'ın hayvan kültleri

Mısırlılar doğal dünyaya, özellikle de ruhlarını kutsal addedip taptıkları hayvanlara büyük saygı duyuyorlardı. Mısır'ın bilinen en eski sanat eserlerinde insanlar hayvanlarla birlikte betimlenmiş ve MÖ 4.000 gibi erken bir tarihten itibaren insan mezarlarına çeşitli hayvanlar konulmaya başlanmıştı. Zaman geçtikçe, insanlar ve hayvanlar arasındaki bu ilişki, Mısır'ın sürekli evrilmekte olan dininin esas unsurlarından biri haline geldi. Öyle ki tanrılar tamamen bir hayvan suretinde veya hayvan başlı bir insan biçiminde (antropomorfik) tasvir edilebiliyordu. Antropomorfik tasvir, din adamlarınca maskelerle taklit ediliyordu. Öte yandan çoğu tanrının, hayattayken tapınılan, öldüğünde ise mumyalanan kutsal bir hayvanı vardı.

Bu hayvanlardan en önemlisi Memfis kentindeki Apis Öküzü'ydü. Hayattayken rahipler tarafından itinayla bakılıp beslenen ve yaratıcı tanrı Ptah'ın ruhuna sahip olduğuna inanılan Apis Öküzü, öldükten sonra mumyalanıp gömülüyor ve yeraltı tanrısı Osiris'le özdeşleştiriliyordu. Kutsal öküz öldüğünde vücudundaki bazı işaretlere bakılarak yerine geçecek buzağı seçilir ve böylece bu döngü devam ettirilirdi. Mısır'ın başka bölgelerinde de benzer şekilde tapınılan kutsal öküz ve inekler bulunuyordu. Ayrıca, tüm suların tanrısı Sobek'in, kralların kudretini temsil eden timsahları ve yaratıcı tanrı Khnum'um koçları da kutsal addedilen hayvanlar arasındaydı. Keza, bilgeliğin tanrısı Thoth'u temsil eden ibis kuşları ve babunlarla birlikte, kedi suretindeki tanrıça Bastet'in kutsal kedileri de vardı. Bu hayvanların milyonlarcası, hem Mısır'ın onlara karşı hissettiği sadakatin ve bağlılığın bir sembolü hem de kutsalın fiziki yansıması olarak mumyalanıyordu.

PTAH
Yaradılış ve zanaatçılık tanrısı

Ptah yaratıcı tanrıydı ve zanaatkârların hamisiydi. Memfis kentinde bulunan ve "Ptah'ın Ruhunun Evi (hut-ka-ptah)" olarak bilinen tapınak, Yunanca "Aigyptos" ve dolayısıyla İngilizce "Egypt" (Mısır) kelimelerinin kökenini oluşturuyor.

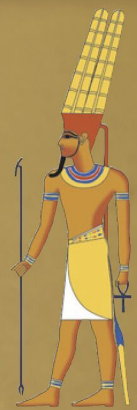
THOTH
Bilgelik ve Ay tanrısı

Bilgelik tanrısı ve kâtiplerin hamisi olan ibiş başlı Thoth, yazıyı icat etmiş ve insanlara bilgiyi bahşetmişti. Eğri gagası hilâli temsil ediyordu ve ana tapınağı Hermopolis'te bulunuyordu.

NEITH
Yaratılış tanrıçası

İlk yaratıcı tanrıça olduğuna inanılan savaş yanlısı Neith'in sembolü çapraz oklar ve kalkandan oluşuyordu. "Savaş Yayının Hanımı" ve "Okların Hükümdarı" şeklinde de nitelendiriliyordu. Bu kültün merkezi ise Nil Deltası'ndaki Sais kentiydi.

AMON
Teb şehrinin tanrısı

Başlangıçta Teb şehrinin yerel tanrısı olan ve adı "gizli olan" anlamına gelen Amon, sonradan Güneş tanrısı Ra ile birleşerek, tanrıların kralı ve Mısır'ın baş tanrısı Amon-Ra'ya dönüştü.

HATHOR
Aşkın, güzelliğin ve anneliğin tanrıçası

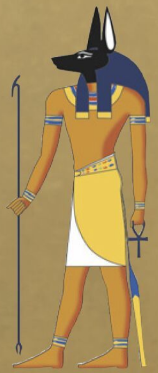
Genellikle bir inek veya inek kulaklı bir kadın biçiminde tasvir edilen Hathor, hazzı ve zevki simgeliyordu. Anaç bir tanrıça olarak hem yaşayanların hem de ölülerin koruyucusuydu.

SEKHMET
Savaş ve yıkım tanrıçası

Başı dişi bir aslana benzeyen tanrıça Sekhmet yıkıcı güçleri kontrol ediyordu ve muharebeler sırasında kralın koruyucusuydu. Onun daha küçük ve daha sevecen hali olan kedi tanrıça Bastet ise hanelerin koruyucusuydu.

> "Tanrılar tamamen bir hayvan suretinde veya hayvan başlı bir insan biçiminde tasvir edilebiliyordu"

ANUBİS
Mumyalama ve ölüm tanrısı

Çakal başlı Anubis, mezarlıkların koruyucusu ve mumyalama tanrısıydı. Ruhlar ölüm sonrasındaki yaşama başlamadan önce yargılanırken onlara yardımcı oluyordu. Mumyalama sürecini yöneten rahipler onun maskesini takardı.

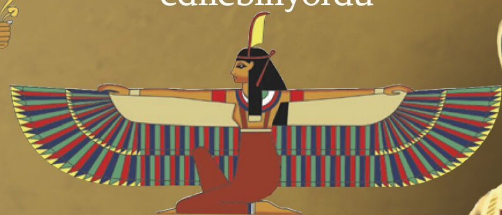
TAWERET
Hanelerin ve doğumun tanrıçası

Bıçak taşıyan bir su aygırı şeklinde betimlenen Taweret, haneleri himaye ediyordu. Hamile kadınların ve bebeklerin koruyucusu olduğundan, doğum esnasında ona dua etmenin kötü ruhları korkutup, uzakta tutacağına inanılıyordu.

BES
Hanelerin ve doğumun tanrısı

Bes, Taweret'le beraber kadınları ve çocukları koruyan, cüce görünümlü bir hane tanrısıydı. O da korunmak için yanında her zaman bıçak taşıyordu. Ayrıca, hazzı simgeleyen bir müzik aleti de vardı.

MA'AT
Doğruluk ve adalet tanrıçası

Evreni dengede tutan tanrıça Ma'at bir devekuşu tüyüyle sembolize ediliyordu. Bu tüy ve ölen bir kişinin kalbi bir terazinin kefelerine konurdu ve eğer kalp tüyden daha ağır değilse ebedi yaşamın kapıları açılırdı.

TAPINAKLAR
TANRILARIN EVLERİ

Tanrıların ruhlarının, sürekli adaklar sundukları kült heykellerin içerisinde yaşadığına inanan Antik Mısırlılar, onlara ve dolayısıyla tanrılarına ev sahipliği yapan tapınaklar inşa ettiler

MÖ 3.500 gibi oldukça erken bir tarihte Mısırlılar, tanrılarını onurlandırmak için tapınaklar inşa ediyordu. Başlangıçta ahşap ve sazdan yapılan bu tapınaklar, çok geçmeden Nil Vadisi boyunca neredeyse her yerleşimin merkezini oluşturan kalıcı taş yapılar haline geldiler.

Zaman içerisinde çok daha kapsamlı ve özenli tapınaklar inşa eden Mısırlılar, yaşadıkları çevreyle uyumlu olması amacıyla, yapıları tasarlarken hem ana yönleri hem de Güneş'in ve yıldızların hareketlerini hesaba katmaya başladılar.

Tapınak komplekslerinin kutsal alanları kerpiçten yapılmış devasa bir dış duvarla çevriliydi ve bu duvarın iç kısmında yer alan bir dizi taş mabet ve avlular esas tapınağı oluşturuyordu. Tapınaklara, önceleri her iki yanında sedir ağaçlarından uzun bayrak direkleri bulunan ve yine sedir ağacından devasa kapılarla korunan sütunlu geçitlerden giriliyordu. Tapınak duvarlarındaysa tanrıların ve kralların parlak renklerle resmedilmiş tasvirleri yer alıyordu. Ayrıca, tıpkı zemin ve tavanlar gibi, duvarlar da değerli metaller ve taşlarla süslenirdi.

Daha sonraları, tanrılara duyulan sonsuz hürmeti daha iyi yansıtabilmeleri için tapınakların düzeni değiştirildi ve tanrıların kült heykellerini barındıran en içteki kutsal alana kadar olan kısımlar giderek daha küçük ve karanlık bir hal aldı. Bu heykellerin, tanrıların ruhlarını taşıdığına inanılıyordu. Kutsal mevcudiyeti devam ettirmek ve tanrıları memnun etmek için her gün önlerinde ritüeller gerçekleştirilirdi ve karşılığında da tanrıların Mısır'ı koruyacağı beklentisi hâkimdi. Zamanla, tanrıların ikamet ettiği bu tapınaklar, ülkenin menfaati için ritüeller aracılığıyla belli bir amaç uğrunda kullanılan kutsal gücün kaynağı haline geldi.

Bu kutsal mekânların ilahi saflığını korumak için sadece kraliyet mensupları ve seçilmiş din adamlarına iç kısımlara girme izni veriliyordu. Halkın çoğunluğu için ziyaret, ana idari binaların bulunduğu, tapınağın dış kısmıyla sınırlıydı. Mısır'ın tapınak kompleksleri yalnızca birer dini merkez değildi; aynı zamanda dış kısımlarında kütüphane, üniversite, belediye binası, sağlık merkezi ve mahkeme binası gibi, toplumsal yaşamın gerekliliklerinin insanları bir araya getirdiği mekânlar da bulunuyordu. Kompleksin tam kalbindeyse bizzat tanrıların ruhları yer alıyordu.

Dikilitaşlar
Üçüncü sütunlu geçidin ardında, yükseklikleri 32 metreye varan bir dizi dikilitaş bulunuyordu. I. Thutmose, Hatşepsut ve III. Thutmose adlı firavunlar tarafından dikilmiş olan ve yukarıya doğru sivrilen bu granit blokların uç kısımları, güneşin ilk ışınlarını yakalamak için bir zamanlar altınla kaplıydı.

İç kısımdaki kutsal alan
Tapınağın en kutsal bölümü, Amon'un altın kült heykelinin yer aldığı, en içteki mabetti. Başrahip, günlük ritüelleri bu heykelin önünde gerçekleştirir ve heykelin etrafındaki odalarda muhafaza edilen adakları sunardı.

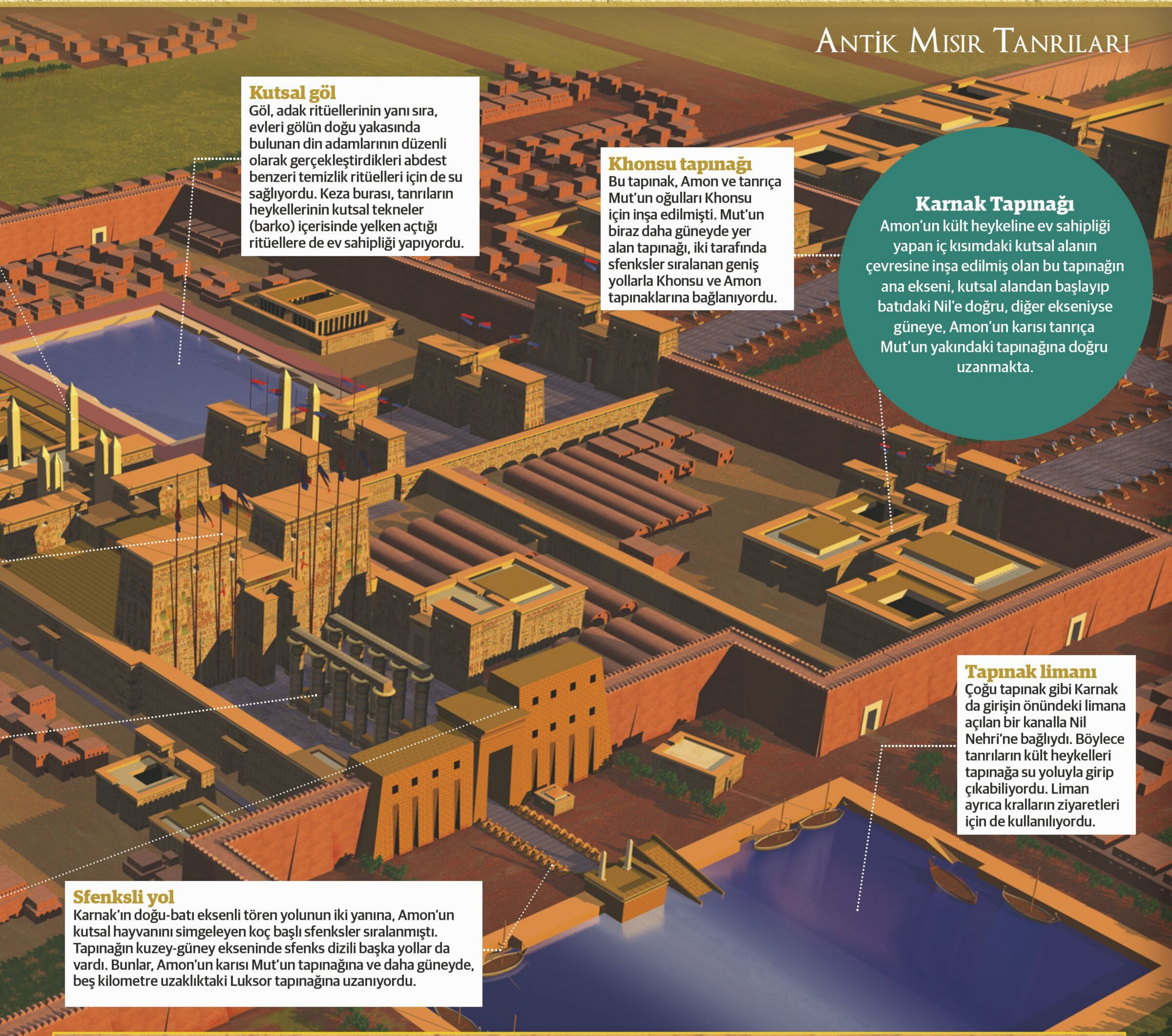
Hipostil
İkinci sütunlu geçidin ardında "Hipostil" salonu yer alıyordu ve toplamda 134 sütun salonun çatısını destekliyordu. Orta kısımda yer alan on iki sütun 21 metre, diğerleriyse 15 metre yüksekliğindeydi. Bu salon, yaşamın ortaya çıkmasını sağlayan, en eski zamanlara ait ilksel su Nun'u simgelediğinden, sütunlar papirüs bitkisinin sazlarına benzeyecek şekilde yontulmuştu.

Birinci avlu
Bir zamanlar tapınağın ilk avlusu, doğu-batı yönünde inşa edilmiş olan ve Kral Taharqa'nın (MÖ 690-664) köşkünü oluşturan papirüs şeklindeki 10 devasa taş sütuna ev sahipliği yapıyordu. Avluda ayrıca irili ufaklı birkaç küçük mabet ve farklı dönemlere ait kral heykelleri yer alıyordu.

Sütunlu geçit
Toplam sayısı 10 olan anıtsal taş geçitlerin ilki, eski zamanlarda, sedir ağacından yapılmış, bronz kaplı devasa kapılara sahipti. Ayrıca yine ilk zamanlarında, geçidin ön cephesindeki sekiz büyük oyukta 60 metre uzunluğundaki bayrak direkleri dikili durumdaydı ve tepelerinde tanrıların sancakları dalgalanıyordu.

Tapınağın dışında ibadet

Mısır tapınaklarına yalnızca kraliyet mensupları ve din adamları girebildiğinden, bazen tapınakların dış duvarlarında "dinleyen kulak" sembolüne sahip mabetler yer alıyordu. Tanrılar bu sayede insanların dualarını işitebiliyordu. Sözgelimi, Karnak Tapınağı'ndaki tanrı Amon "yoksulların yakarışlarına" kulak veriyor, tanrıça Hathor ise "ona güvenen tüm genç kızların dileklerini" dinliyordu. İnsanlar ayrıca evlerinde, hem atalarının minik büstlerini hem de en sevdikleri tanrıların ve geçmiş hükümdarların heykelciklerini koydukları küçük mabetlerinde de ibadet ediyordu. Bu hükümdarlardan olan, tanrılaştırılmış kraliçe Ahmose-Nefertari ve oğlu I. Amenhotep, zanaatkârların ve kalifiye işçilerin yaşadığı Deyrü-l Medine'de Amon'dan daha popülerdi. Ev halkı için, bilinmeyen güçleri ve kötü ruhları uzak tutmanın yegâne yolu büyüden geçiyordu. Özellikle de doğum sırasında, annelerin ve çocukların hayatı büyüler, tılsımlar ve fildişi asalarla korunur; Bes gibi hanenin koruyucu tanrılarını taklit etmek için maskeler takılırdı.

ŞENLİK TAKVİMİ

Wepet Renpet Şenliği (Yılbaşı Günü)
1. ayın 1. günü (19 Temmuz)
Mısır'da yeni yıl, çöl arazisine su getiren ve ekinlerin büyümesini sağlayan yıllık Nil taşkınıyla birlikte başlardı. Taşan sular yaratılış anını yeniden canlandırdığı için bu olay bir tür ulusal şenliğe dönüşüyordu ve ilahilerde söylendiği gibi, "Tüm ülke sevinçten göklere uçuyordu." Kutlamalarda insanlar suya çiçekler ve adaklar atar, hatta bazen kendileri de suya girerdi.

Opet Şenliği
2. ayın 15-26. günleri (Eylül)
Opet şenliği, Amon'un kült heykelinin müzisyenler, dansçılar, askerler ve halk eşliğinde Karnak'tan çıkarılmasıyla başlıyor ve 11 gün boyunca devam ediyordu. Tören alayı, ziyafetler ve kutlamalar eşliğinde güneydeki Luksor tapınağına kadar beş kilometre boyunca ilerlerdi. Heykel, firavunun günahlarının bağışlanması ve iktidarını sürdürebilmesi için, Luksor'da düzenlenen gizli bir törende firavunla bir araya getirilirdi.

Khoiak Şenliği
4. ayın 18-30. günleri (Kasım)
Khoiak Şenliği'nde Osiris'in yaşamı, ölümü ve dirilişi kutlanıyordu. Bu şenlik, ekinlerin hasat edildiği ve yeniden büyüdüğü tarımsal döngüyü temel aldığından, törenlerde Osiris şeklindeki kaplara tohum ekme ritüelleri de gerçekleştiriliyordu. Şenlik kutlamaları, Nil'in taşkın sularının geri çekilip, kıyı kesimlerde yeni ekinlerin yetişeceği bereketli topraklar bıraktığı sırada yapılıyordu.

Bastet Şenliği
8. ayın 4-5. günleri
Kedi tanrıça Bastet ile aslan tanrıça Sekhmet ve inek benzeri bir görünüşe sahip olan tanrıça Hathor arasında yakın bağlar vardı. Bu tanrılar için gerçekleştirilen tapınma törenleri tıpkı Bastet'in yıllık doğurganlık şenliklerindeki gibi bolca içki, müzik ve dans içeriyordu. Bastet şenliği sırasında, gemilere doluşan kadın ve erkekler Bastet kültünün merkezi olan Bubastis şehrine akın eder ve söylenenlere bakılırsa, kutlamalarda "tüm yıl boyunca içilenden daha fazla şarap tüketilirdi."

Vadi Şenliği
Yeni Ay, 10. ay
Her yıl düzenlenen Vadi Şenliği'nde tanrı Amon'un kült heykeli Karnak'tan çıkarılır ve Nil Nehri üzerinden Teb şehrinin batı kıyısına taşınarak, burada defnedilmiş kralların mezarlarına ve tapınaklarına götürülürdü. Heykele eşlik eden halk bir taraftan da ölmüş akrabalarına adaklar sunmak ve ruhlarıyla buluşmak için onların mezarlarını da ziyaret ederdi.

Birleşme Şenliği
Yeni Ay, 11. ay
Bu şenlik, Edfu kentinin tanrısı Horus ile Dendera'nın tanrıçası Hathor'un evliliklerini kutlamak için düzenleniyordu. Yeni aydan 14 gün önce başlayan şenlik esnasında, Hathor'un kült heykeli 70 kilometre güneydeki Edfu tapınağına taşınır ve Horus'un heykelinin yanına yerleştirilirdi. Kutlamalara halkın yanı sıra kraliyet ailesi de katılırdı.

RAHİPLERİN GÜCÜ

"Tanrının hizmetkârları" olarak bilinen Antik Mısır rahipleri, cemaatlerle ilgilenmek yerine tanrıların heykellerinin önünde dini ritüeller gerçekleştirirlerdi

Tahta geçen her firavunun tanrıların çocuğu olduğu kabul edilirdi ve onların yeryüzündeki temsilcisi olarak aynı zamanda her tapınağın yüce başrahibiydi. Ne var ki Mısır'da çok sayıda tapınak olduğundan, firavunun görevlerinin tapınakların başrahiplerine devredilmesi gerekiyordu. Hal böyle olunca, sadakatlerinden emin olabilmek için firavunlar başrahipleri kendi akrabaları arasından seçerlerdi.

Oldukça geniş arazilerin yanında, hatırı sayılır bir gelire ve hazineye sahip olan Karnak veya Memfis gibi büyük tapınaklardaki rahiplerin gücü hiç de azımsanmayacak düzeydeydi. Üstelik rahipler tanrıların kült heykellerini de "kontrol" ediyordu. Aynı zamanda birer kâhin olduklarına inanılan bu heykellerin rahipler tarafından yorumlanan telkin ve kehanetleri hukuki davaları karara bağlıyor, hatta tahta kimin geçeceği konusunda dahi etkili olabiliyordu. Kralın iktidarının zayıf olduğu dönemlerde buna paralel olarak başrahiplerin gücü ciddi oranda artış gösteriyordu. Öyle ki bazıları orduda bir general rolü üstlenerek monarşiyle mücadeleye girişiyor ve bunun da bir iç savaşı tetiklemesi kaçınılmaz oluyordu.

Buna karşın rahipler çoğunlukla sadece asli görevlerini yerine getiriyorlardı; yani, genel inanışa göre ruhları kült heykellerin içerisinde yaşayan tanrılarla, krallar arasındaki güçlü ilişkinin korunmasına yardım ediyorlardı.

Heykeller, tapınakların en iç kısmındaki kutsal alanda yer almaktaydı ve başrahipler, kadın ve erkek din görevlilerinden oluşan bir grubun yardımıyla günlük ritüelleri burada gerçekleştiriyordu. Bu grupta, "Tanrının Karısı" addedilen yüce rahibe, adak tedariklerini denetleyen başrahip yardımcısı, kayıt tutan ve ritüel metinlerini kaleme alan tapınak kâtipleri gibi görevliler yer alıyordu. Ayrıca söz konusu metinleri sesli okuyan hatip rahipler, ritüeller için doğru zamanı hesaplayan gökbilimciler ve hem tanrıları eğlendiren hem de gösterilerde maskeler takıp kostümler giyerek onları taklit eden dansçılar, şarkıcılar ve müzisyenler de vardı.

Diğer tapınak görevlileri arasında bahçıvanlar; tanrılara sunulan günlük adakları temin eden alkol üreticileri, fırıncılar ve kasaplar; hem tanrılara hem de din görevlilerine hizmet eden dokumacılar, kuyumcular, berberler ve peruk imalatçıları yer alıyordu. Bunlara ek olarak, inşaat işlerini ve onarımları gerçekleştirerek tüm kompleksin sağlam ve iyi durumda olmasını sağlayan çok sayıda zanaatkâr, marangoz ve inşaatçı da tapınaklarda görevlendiriliyordu. Aslına bakılırsa, ihtiyaç duyulan personel sayısı o kadar fazlaydı ki Mısır'ın üç ana tapınağı olan Karnak, Memphis ve Heliopolis'in idaresi için 100.000'i aşkın kişi istihdam edilmişti.

Rahip Teti, ailesiyle birlikte: Bu ünlü heykelcikte Rahip Teti ortada yer alıyor... Soldaki daha küçük figür yine Teti adını taşıyan babasına, sağdaki küçük figürse annesi Meket'e ait

Büyü ve tıp

Antik Mısır'da din ve büyü tamamen iç içe geçmişti ve her ikisini de çevrelediğine inanılan gizli güçler hastalıkların esas sebebi olarak görülüyor ve genellikle büyü içeren tedaviler uygulanıyordu

Antik Mısır'daki çoğu topluluğun içerisinde hekimler ve "bilge kadınlar" olsa da insanlar, ilahi ilhamla gördükleri rüyaların etkisiyle iyileşmeyi umarak, kutsal tapınakların tıbbi merkezlerinde (sanatoryum) uyumayı tercih ediyorlardı. Hatta bu rüyalar, bazıları aynı zamanda hekim de olan rahipler tarafından yorumlanıyordu. Hastalıkları kontrol eden tanrıça Sekhmet'in rahipleri de bunlar arasındaydı. Sekhmet'in güçlerini yatıştırma yetisine sahip olduklarına inanıldığından, bu rahipler hastalıklar konusunda en yetkin hekimler olarak görülüyordu. Bununla birlikte, şifacıların koruyucusu akrep tanrıça Selket'in rahipleri böcek sokmalarını veya ısırıkları tedavi ederken, çocukluk hastalıkları ana tanrıça İsis'ten yardım dilenerek iyileştiriliyordu. Bu arada, İsis'in ünlü büyüleri çeşitli reçetelerde yer almaktaydı. Örneğin birinde, İsis'in Ra'nın baş ağrısı için uyguladığı tedaviden bahsediliyordu.
Öte yandan, sadece tanrıların değil, tanrılaştırılmış ölümlülerin bile bu tür doğaüstü güçlere sahip olduğuna inanılıyordu. Tanrı Ptah'ın oğlu olduğu iddia edilen ve sonradan Yunan tıp tanrısı Asklepios'la özdeşleştirilen çok yönlü tanınmış bilge İmhotep ve ölümünden bin yıl sonra mucizevi tedavilerle anılan mimar, rahip ve devlet görevlisi Amenhotep bunlardan sadece ikisiydi.

Çoğu durumda tedaviler, nazarlık benzeri tılsımlar takmayı, büyülü sözler söylemeyi ve tanrı heykellerinin üzerine dökülen sudan tutun da ekşi süte ve hatta timsah pisliğine kadar her türlü malzemeden yapılmış ilaçları kullanmayı içermekteydi. Üstelik bu tedavilerin hepsi, tapınak kütüphanelerinde arşivlenmiş olan ve cerrahi, diş hekimliği, göz hastalıkları, jinekoloji ve veterinerlik gibi uzmanlık alanlarını kapsayan tıbbi metinlerin içerisinde sıralanmıştı.

BAŞRAHİBİN BİR GÜNÜ

Bir başrahibin günü, her şeyi düzene sokacak olan tanrıları memnun etmek için belirli zamanlarda yerine getirilen bir dizi görevden oluşuyordu

Şafaktan önce
Ritüel abdesti
Rahipler, saflığı korumak için ritüel öncesinde tapınağın kutsal gölünde yıkanır, saçlarını tamamen tıraş eder, doğal sodyum karbonat ve tuzdan oluşan bir karışımla gargara yaparlardı. Ardından keten cüppelerini ve kamıştan yapılmış sandaletlerini giyerek ritüele geçerlerdi.

Gün doğumu
Sabah töreni
Şafak vakti başrahip mabede girer ve tanrının heykel içerisindeki ruhunu uyandırırdı. Ardından heykel temizlenir, kutsal yağ sürülür, giydirilir ve ona en leziz yiyecekler sunulurdu. Bir yandan da etrafını arındırmak için tütsüler yakılırdı.

Öğlene doğru
Sunuların geri alınması ve ritüel abdesti
Tanrı sunulan yiyeceklerle doyduğunda, bunlar geri dönerek rahiplerin kahvaltısı olurdu. Ardından başrahip tanrının huzuruna tekrar çıkmadan önce, ritüellerin saflığını korumak için bir kez daha yıkanırdı.

Öğle
Gün ortası töreni
Öğle vakti başrahip mabede tekrar girerdi. Bu ritüel esnasında, tapınağın mabetlerini ve kutsal mekânlarını arındırmak için bir yandan mür reçinesi yakılır, diğer yandan da su serpilirdi.

Farklı saatler
Farklı ritüeller
Başrahip ve diğer rahipler farklı zamanlarda çok sayıda ritüel gerçekleştiriyordu ve bunların zamanları gökbilimci "Saat Rahipleri" tarafından belirlenmekteydi. Hatta "klepsydra" adı verilen su saatleriyle titiz ve hassas ölçümler yapılırdı.

Akşam
Ritüel abdesti
Ritüellerin saflığını korumak için rahiplerin tanrının huzuruna tekrar çıkmadan önce bir kez daha yıkanmaları gerekiyordu.

Gün batımı
Akşam töreni
Sabah töreninin tersine, başrahip bu defa tanrının ruhunu istirahate hazırlamak için yine mabede girer ve huzurlu bir ortam yaratmak amacıyla baharatlı kyphi tütsüsü yakardı.

Gece
Ritüel abdesti
Rahipler, ikisi gündüz, ikisi de akşam ve gece saatlerinde olmak üzere günde dört defa yıkanmak zorunda olduklarından, dördüncü banyolarını da yaparak ritüellerin saflığını korumaya devam ediyorlardı. Ayrıca, gökbilimci "Saat Rahipleri" tapınağın çatısındaki "gözlemevinden" gökyüzünü izliyordu.

> "Kralın iktidarının zayıf olduğu dönemlerde başrahiplerin gücü çok artıyor ve bu da bir iç savaşa yol açabiliyordu"

Rahibeler

Rahibeler hem tanrıçalara hem de tanrılara hizmet ediyor, erkek meslektaşlarıyla benzer roller üstlenip, aynı ücreti alıyorlardı. En yaygın görevleriyse şarkı söylemekti; bazıları ritüellerde tanrıçaların kılığına da giriyordu. Başrahiplerin eşleriyse "Müzik Korosunun Lideri" unvanına sahipti. Her ne kadar başrahipler ve kutsal metinleri sesli okuyan hatip rahipler çoğunlukla erkek olsa da bu iki görevi zaman zaman kadınlar da üstleniyordu. Fakat en önemli rahibe, Karnak tapınağında tanrı Amon'un insan eşi olarak hizmet eden ve sadece kraliyete mensup kadınlar arasından seçilen "Tanrının Karısı" idi. Tanrının Karısı, kral veya onun vekili başrahiple birlikte kutsal geçit törenlerine liderlik ediyor ve tanrıları memnun edecek adaklar sunmak için o da tapınağın en iç kısmındaki kutsal alana girebiliyordu. Ayrıca, yaptığı büyülerle Mısır'ın savunmasında da aktif rol alarak, özel ritüeller esnasında sembolik hedeflere oklar atıyor ve büyülü sözler eşliğinde düşmanların tasvirlerini yakıyordu. Bu rol büyük bir zenginlik ve itibar sağladığından, krallar bizzat kendi statülerini pekiştirmek için kız kardeşlerini veya kızlarını Tanrının Eşi olarak atıyorlardı. Kraliyet asasını taşıyan bu kadınlar nihayetinde kralın dengi olarak görüldüklerinden, hem tapınak içerisinde hem de devlet meseleleri söz konusu olduğunda onun adına hareket edebiliyorlardı.

Anahi, MÖ 1100 yıllarında Amon için ilahiler söylerdi ve aynı zamanda Osiris ile Khnum'un müzisyenlerinin lideriydi. Burada, tanrıların eğlenmesi için kutsal sistrum çıngırağını çalarken tasvir edilmiş

Alternatif Tarih

CIA HİÇ KURULMAMIŞ OLSAYDI NE DEĞİŞİRDİ?

Dünyanın en güçlü istihbarat teşkilatının tarihteki etkileri neler oldu? Peki ya bu teşkilat hiç kurulmamış olsaydı geçmiş nasıl şekillenirdi?

Yazan: Callum McKelvie

RÖPORTAJ

JOHN PRADOS

The Ghosts Of Langley: Into The Heart Of The CIA adlı kitabın yazarı John Prados aynı zamanda bir tarihçi ve ulusal güvenlik analistidir. Uzmanlık alanları ise Vietnam Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) tarihidir.

CIA nasıl ortaya çıktı?
1947 yılında Amerika Birleşik Devletleri, Ulusal Güvenlik Yasası adı verilen kapsamlı bir kanunu kabul etti. Bu yasayla yalnız Merkezi İstihbarat Teşkilatı CIA değil, Ulusal Güvenlik Konseyi ve Savunma Bakanlığı'nın yanı sıra (bu ikisi tüm silahlı kuvvetleri yönetecekti), bağımsız bir Hava Kuvvetleri ve Donanma'nın özel bir birimi olarak Deniz Piyade Kolordusu da kuruldu. CIA'in kuruluşuna zemin hazırlayan pek çok olay söz konusu olmuştu. Bunlar arasında öne çıkanlardan biri Pearl Harbour baskınıydı. Amerikalılar, Japonya'nın yaptığı sürpriz saldırının ardından kapsamlı bir soruşturma gerçekleştirmiş ve böyle bir acizliğin tekrarlanmasını önlemenin yollarını araştırmıştı. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD, savaş dönemlerinde casusluk faaliyetleri yürüten bir teşkilat olan Stratejik Hizmetler Bürosu'ndan (OSS) fazlasıyla istifade etmişti ve CIA'in bu teşkilatın yerine geçmesi amaçlandı.

CIA'in kuruluşunda rol oynayan önemli isimler kimlerdi?
Başkan Harry S. Truman CIA'in kuruluşundan yıllar sonra, 1960'ların başında teşkilatı kınadığı bir gazete yazısı kaleme aldıysa da bu teşkilatın ortaya çıkmasında başrol oynayan isimlerden biriydi. Truman, Ulusal İstihbarat Otoritesi adını verdiği bir denetim mekanizması kurarak, günümüzdeki CIA'e giden yolu açmıştı. Bunun da ötesinde, o dönemde Truman ve bazı sadık arkadaşları gizli saklı işlere girişip, casusçuluk oynamışlardı. Öte yandan, aralarında OSS başkanlığı yapmış William "Wild Bill" Donovan ve OSS'in eski istihbarat şefi Allen W. Dulles gibi önde gelen isimlerin yer aldığı bir dizi eski OSS üyesi, sadece savaş değil, barış zamanında da faaliyet yürütecek bir istihbarat teşkilatının kurulması yönünde propaganda yapmıştı. Her ikisi de kendi hukuk bürolarını kullanarak, benzer görüşe sahip eski OSS mensuplarını kampanyalarına destek vermeleri için işe aldılar. CIA'in kurulmasında rol oynayan diğer bir isim de İkinci Dünya Savaşı'nın önde gelen hava kumandanlarından General Hoyt Vandenberg'di. General, CIA'in selefi olan Merkezi İstihbarat Grubu'nda güç kazanmasıyla dikkat çekmiş, üstlendiği kritik görevler ve teşkilatı büyütme çabaları CIA için bir temel oluşturmuştu. Allen W. Dulles ise 1950'ler boyunca önce Truman'a danışmanlık yapan bir verimlilik uzmanı, ardından CIA çalışanı ve son olarak da başarılı bir casus ve CIA başkanı olarak tekrar sahneye çıkacaktı. Günümüzde hâlâ CIA'e ev sahipliği yapan genel merkez binası ve yan tesisler de onun döneminde inşa edilmişti.

Yaptığınız araştırmalar sırasında rastladığınız dikkat çekici bir CIA görevinden bahsedebilir misiniz?

SAĞ CIA'in 1961'de Küba'da Domuzlar Körfezi'ne yaptığı çıkarma fiyaskoyla sonuçlandı

ÇOK GİZLİ
CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY
UNITED STATES OF AMERICA
REDDEDİLDİ

GERÇEKLEŞENLER

1942-1945

STRATEJİK HİZMETLER BÜROSU

William 'Wild Bill' Donovan'ın başkanlık ettiği Stratejik Hizmetler Bürosu (OSS), İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD'nin istihbarat servisiydi. Amacı, düşmanların operasyonları hakkında bilgi toplamak ve sabotajlar düzenlemekti. Savaş esnasında faaliyet yürüten sayısız diğer organizasyonun aksine, doğrudan orduya bağlı olmayan, sivillerin yönetimi altındaki bir teşkilattı. Büro, Beyaz Saray'a bağlıydı ve Donovan doğrudan Başkan'a bilgi veriyordu. Pasifik Cephesi'ndeki operasyonları General Douglas MacArthur kontrol ettiğinden, OSS'in burada görev yapmasına izin verilmiyordu. OSS 20 Eylül 1945'te feshedildi ve yükümlülüklerinin büyük çoğunluğu CIA'e devredildi.

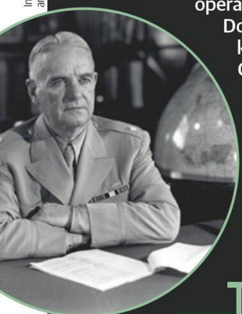

Image source: wiki/ National Archives and Records Administration

1951-1961

ALLEN DULLES

Dulles, İkinci Dünya Savaşı sırasında Donovan tarafından teşkilata alındıktan sonra, İsviçre'nin Bern şehrindeki OSS biriminin şefi olarak görev yaptı. Savaşın ardından, Amerikan istihbarat sistemini inceleyen ve 1951 yılında CIA'in kurulmasına öncülük eden komitenin başkanlığına getirildi. Teşkilatın ilk iki yılında başkan yardımcısı olarak görev yaptı ve 1953'te başkanlığa terfi etti. O dönemde CIA, Dulles'in liderliğinde pek çok ülkede darbelerin gerçekleşmesine yardımcı oldu. Bunların arasında, 1953'te İran'da Muhammed Musaddık'ın, 1954'te ise Guatemala'da Jacobo Arbenz'in devrilmesi yer alıyor. Ayrıca, 1956'da Nikita Kruşçev'in Stalin'i eleştirdiği ve gizli bir oturumda yapıldığı için "Gizli Söylev" adı verilen konuşmaya ait metnin bir kopyasının ele geçirilmesi de dikkat çeken eylemlerinden biriydi. Kennedy tarafından bu göreve yeniden getirilip Domuzlar Körfezi skandalına adı karışınca gözden düştü.

1961

LANGLEY

Dulles, CIA başkanı olarak, teşkilat için kalıcı bir karargâh inşa etmek amacıyla kolları sıvadı. Nispeten gözlerden ırak, güvenli ve o dönemdeki CIA çalışanlarına yakın bir yer olması nedeniyle Virginia eyaletinin Langley bölgesi seçildi. Bölge, yerleşkenin gelecekte sorunsuzca genişleyebilmesi için de mükemmel bir yerdi.

CIA, İngiltere'nin Gizli İstihbarat Servisi olan SIS (MI6 olarak da bilinir) ile uzun yıllar boyunca koordineli şekilde çeşitli görevler yürüttü. Bu görevler, Arnavutluk ve İran'da olduğu gibi, zaman zaman doğrudan CIA-SIS ortaklığıyla gerçekleştirilmişti. Diğer zamanlarda ise daha ziyade örtülü bir iş birliği söz konusuydu. Bunlardan biri 1950'lerin sonunda, Başkan Eisenhower'ın yönetimi sırasında Uzak Doğu'da gerçekleşti. CIA burada, Endonezyalı askeri liderlerin Başkan Sukarno'ya karşı başlattığı bir isyana müdahil olup, darbecileri destekledi. CIA yetkilileri, Singapur'daki MI6 temsilcilerini ABD'nin faaliyetleri için ofis ve alternatif bir üs sağlamaya ikna etmeye çalıştı ve ABD savaş gemileri operasyon sırasında Singapur'da konuşlandı. Ne var ki Sukarno'ya karşı isyan eden Endonezyalı albaylar pek bir başarı elde edemediler ve Endonezya adalarından birini bombalamak üzere görevlendirilen Amerikalı bir pilot yakalanınca CIA'in operasyonu suya düştü. Eisenhower'ın istihbarat operasyonlarını denetleyen danışmanlar kurulu Endonezya fiyaskosunu ciddi şekilde eleştirmişti.

CIA'in 20. ve 21. yüzyıla etkisi ne oldu?
CIA 20. yüzyılın ikinci yarısında, Amerikan hükümetinin diğer tüm kurumlarına oranla dünyanın daha fazla bölgesinde, çok daha geniş bir faaliyet yelpazesine sahipti. İçinde bulunduğumuz yüzyılda ise CIA'in faaliyetleri ABD'nin imajının zedelenmesinde kritik bir rol oynarken, düşman olduğu iddia edilen El-Kaide'ye karşı teşkilatın ne kadar etkili olduğu tartışmalıdır. Öte yandan, El-Kaide'ye

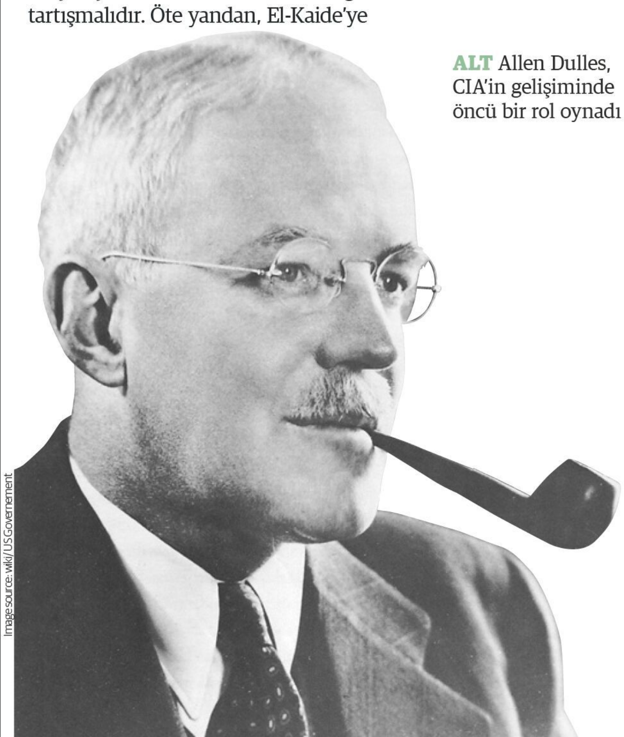

Image source: wiki/ US Government

© Alamy

ÜST CIA'in Virginia, Langley'deki ana merkezi

ALT Allen Dulles, CIA'in gelişiminde öncü bir rol oynadı

yönelik yürütülen faaliyetlerin yalnızca "terörizme" karşı verilen bir savaş olmaktan çıkıp, ABD'nin düşman olarak gördüğü herhangi bir unsura saldırmasına yol açan bir boyuta ulaşmış olması, istihbarat operasyonları üzerinde denetim sağlamaya yönelik eski yöntemlerin artık gerektiği gibi işlemediğini ve ipin ucunun kaçtığını gösteriyor.

Kuruluşunun ardından CIA'in rolü nasıl değişti?
1947'de kurulduğunda CIA, sadece küçük çaplı casusluk faaliyetleri yürütme yetkisine sahip, analiz odaklı bir kurumdan ibaretti. Gizli operasyonlar, psikolojik savaş ve dezenformasyon çalışmaları teşkilattan bağımsız olarak Politika Koordinasyon Bürosu (OPC) tarafından gerçekleştiriliyordu. Zamanla bu mevcut yapının verimsiz olduğuna kanaat getirildi ve OPC 1952'de CIA'in bünyesine katıldı. Böylece teşkilat, halen yürüttüğü geniş faaliyet yelpazesine kavuşmuş oldu. Üstelik o dönemde CIA'e uygulanan dış denetim oldukça sınırlı düzeydeydi. Başkan Eisenhower bu amaçla Beyaz Saray'da sadece bir izleme birimi kurmuştu. Günümüzde de etkin olan istihbarat denetim komiteleriyse, 1970'lerdeki kongre soruşturmalarının ve özellikle de CIA'in yasadışı faaliyetlerine yönelik olarak açılmış bir başkanlık komisyonu tahkikatının ardından ortaya çıktı. Lakin yapılan denetimlere ait kayıtlar epey düzensiz. İktidardaki partiye, ilgili dönemdeki siyasi çıkarlara ve ortaya çıkan suistimallerin boyutuna bağlı olarak değişkenlik gösteren bir kayıt tutma faaliyeti süregelmiş. Bunun sonucunda da suistimallerin sorumluları çoğunlukla paçayı kurtarmış. Örneğin, CIA'in mahkûmlara işkence uyguladığı "gizli hapishaneler" programının hesabı henüz sorulmamışken, eski bir CIA yetkilisi ve bu programın savunucularından biri olan Michael Morell'in, Başkan Joe Biden'ın yeni yönetiminde CIA başkanı olabileceği dahi konuşulmuştu. Fakat nihayetinde bu görev, Dışişleri Bakan Yardımcılığı yapmış bir diplomat olan Williams J. Burns'e verildi.

Tarihte, CIA'in tasfiye edilmesiyle veya eski halinden eser kalmayacak şekilde yeniden yapılandırılmasıyla sonuçlanabilecek olaylar söz konusu olmuş muydu?
1952 ila 1954 yıllarında Polonya'da MI6'nın

> “CIA var olmasaydı, ABD’nin yabancı devletlere müdahale etme eğilimi daha az olabilirdi”

CIA’e devrettiği gizli bir operasyonun Sovyetlerin yanıltma amaçlı kurduğu bir tertip olduğu meydana çıkınca, CIA’de reformlar yapılması için teşkilat içerisinde bir baskı söz konusu oldu. Fakat hemen ardından yayınlanan ve ABD’nin Sovyetler Birliği tarafından yok edilme ihtimaline vurgu yapan ünlü “Doolittle Raporu” CIA’de kapsamlı değişiklikler yapılması yönündeki taleplerin bıçak gibi kesilmesine yol açtı. CIA, Endonezya operasyonunda yaptığı bir dizi hatayı 1961’de Küba’daki Domuzlar Körfezi’nde de tekrarlayınca, teşkilatın gizli eylem mekanizmasını tasfiye etme, bazı yeni örgütler tesis etme veya teşkilatın faaliyetlerini yalnızca istihbarat analiziyle sınırlandırma gibi ciddi öneriler geldi. Tüm bu öneriler göz ardı edildi zira Başkan John F. Kennedy CIA’in gizli operasyonlarının kısıtlanmasını değil, sürmesini istiyordu. Böylece hem Fidel Castro’ya karşı yürütülen örtülü savaş hem de CIA’in Güneydoğu Asya’da uyguladığı gizli ve iddialı eylem planı devam etti. Soğuk Savaş’ın ardından Amerika’da savunma harcamalarından tasarruf etme yönünde çabalar vardı ve CIA’de yapılabilecek reformlar da bu kapsamda yeniden gündeme geldi. Fakat bunun yerine teşkilat, yeni rollerin ve görevlerin arayışına girdi. CIA’in eski Yugoslavya’daki iç savaşlara müdahil olması ve Orta Doğu’daki barış süreçlerini yakından izlemesi, bir bakıma teşkilatın hâlâ değerli ve gerekli olduğunu göstermeyi amaçlıyordu.

CIA hiç kurulmamış olsaydı bunun öncelikli sonuçları neler olurdu?
CIA’in gizli operasyonlarını savunanlar, teşkilatın bu tür operasyonları yürütme kabiliyetinin, hiçbir şey yapmama veya savaşa girme seçeneklerinin dışında bir alternatif daha sağladığını ve dolayısıyla bu faaliyetlerin yararlı olduğunu ileri sürüyorlar. Salt bu mantıkla hareket edersek, CIA’in var olmadığı bir dünyada büyük savaşların gerçekleşme ihtimalinin artacağı söylenebilir. Gelgelelim büyük savaşlar hiçbir zaman ülke liderlerini cezbetmemişti ve istihbarat teşkilatlarının sadece analitik çalışmaları bile, yabancı düşmanların niyetlerini ve gerekçelerini açığa çıkararak tarih boyunca çoğunlukla bu tehlikeyi ortadan kaldırdı. Öte yandan, bu soruyu cevaplarken şu açıdan da bakabiliriz: Esasen CIA gizli operasyonlar yürütme yeteneğini dost olmayan süper güçlere karşı mücadele etmek amacıyla geliştirmişti, lakin bu imkânını daha ziyade Üçüncü Dünya ülkelerine müdahale etmek için kullandı. Bu durumda, eğer CIA var olmasaydı, ABD’nin yabancı devletlere müdahale etme eğiliminin ciddi şekilde azalacağını söylemek mümkün.

Küresel çapta daha sonraki etkileri neler olabilirdi?
CIA’in 1950’lerde Avrupa’daki operasyonları Soğuk Savaşı şiddetlendirmişti. On yıllar sonra “Gladio” tipi karanlık ağların ifşa olması, ABD için dış politika anlamında bir utanç kaynağı oldu. Kongo’ya bir CIA müdahalesi olmasaydı, Afrika’nın dekolonizasyon süreci çok daha acısız olabilirdi. Keza Mozambik ve Angola’nın 1970’lerdeki bağımsızlık mücadeleleri de öyle... Küba’ya karşı yürütülen örtülü savaş Güney ve Orta Amerika’ya yayılmış, 80’lere kadar sürmüş ve trajik sonuçlar doğurmuştu. CIA’in Vietnam Savaşı’ndaki faaliyetlerinin muazzam etkisini de unutmamak gerek. Eğer CIA hiç kurulmamış olsaydı muhtemelen tarih kitaplarında bunların yanı sıra diğer pek çok konuda da farklı şeyler yazılırdı.

ALT Vietnam Savaşı Amerika’nın 20. yüzyıldaki en belirleyici savaşlarından biriydi ve haliyle CIA burada bir dizi operasyon gerçekleştirmişti

OLASILIKLAR

1961

DOMUZLAR KÖRFEZİ ÇIKARMASI

17 Nisan 1961’de 1.500 Kübalı sürgün, 1959’da iktidara gelmiş olan Kübalı devrimci lider Fidel Castro’yu devirmek amacıyla talihsiz bir girişimde bulundu. Başkan Eisenhower döneminde CIA bu sürgünleri bir işgal harekâtı için eğitmek üzere planlama yapmıştı. Zira Castro’nun Küba’da iktidarı ele geçirmesi Amerikan dış politikasına ağır bir darbe vurmuştu ve Sovyetler Birliği’yle işbirliği yapma niyetinin ne gibi sonuçlar doğuracağı henüz bilinmiyordu. Harekât öncesinde Guatemala’da eğitim kampları kuruldu ve bu kampları gizli tutma çabalarına rağmen, Castro Ekim 1960 gibi erken bir tarihte bunlardan haberdar oldu. Daha da beteri, CIA’in işgal girişimindeki rolünün büyük ölçüde biliniyor olmasıydı. Sonuçta harekât bir felaketle sonuçlandı; sürgünlerin büyük çoğunluğu ya öldürülmüş ya da yakalanmıştı. Bu olay sonradan Castro’nun daha da Amerikan karşıtı bir dış politika izlemesine neden olacaktı. Eğer CIA faaliyette olmasaydı muhtemelen Domuzlar Körfezi Çıkarması gerçekleşmeyecekti ve bu durumda ABD-Küba ilişkileri kısmen farklı olabilirdi.

1960-1968

KONGO’YA MÜDAHALE

1960 ila 1968 yılları arasında CIA, bağımsızlığını yeni kazanmış rejimin komünizmin kontrolüne girmesini önlemek amacıyla Kongo’da bir dizi operasyon yürüttü. 30 Haziran 1960’ta Belçika’dan bağımsızlığın kazanılmasının ardından, mücadelenin lideri Patrice Lumumba, Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nin ilk başbakanı seçilmişti. Sadece birkaç gün sonra Kongolu askerî birlikler, tamamı beyazlardan oluşan subay kadrosuna karşı ayaklandılar. Lumumba ise halkının yaşam koşullarını iyileştirmek için ülkesinin kaynakları üzerinde tam kontrole sahip olmak istediğini açıkça belirten konuşmalar yapıyordu. Bunun üzerine Belçika, ülkede yaşayan yurttaşlarını koruma gerekçesiyle asker gönderdi ve olaylar kızışınca Lumumba Sovyetler Birliği’nden yardım istedi. Bu isteği karşılıksız bırakmayan Sovyetler, Lumumba’ya teknik danışmanlık sağladı. ABD bu durumdan fazlasıyla endişe duymaktaydı çünkü ürettiği ilk iki atom bombasında kullandığı uranyum da dâhil olmak üzere Kongo’dan temin ettiği çok sayıda farklı hammadde vardı. Ülkede tamamen bir kargaşa hâkimken Lumumba, askeri cuntayı destekleyen cumhurbaşkanı Joseph Kasavubu tarafından yakalandı ve bir süre ev hapsinde tutulduktan sonra kurşuna dizildi. CIA, suikast planları hazırlamış olmasına rağmen bunları hayata geçirmedi, fakat Lumumba’nın rakiplerini açıkça destekledi. Eğer CIA var olmasaydı bu talihsiz ülkenin kaderinin çok farklı olacağına şüphe yok.

MAO'NUN FELAKETLE SONUÇLANAN PLANI

Yazan: Chris Fenton

MAO ZEDONG
Çin 1893-1976

Kısa Özgeçmiş

Mao, Çin'in Hunan eyaletinde nispeten varlıklı bir köylü ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Başlangıçta öğretmenlik eğitimi aldıysa da sonradan Çin Komünist Partisi'nin önde gelen liderlerinden biri oldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında Çin'in özgürlüğü için savaştı. Parti'nin genel başkanlığına kadar yükseldi ve 1976'da 83 yaşında ölene dek Çin'i etkin bir şekilde yönetti.

Çin'in dünyanın en güçlü ülkesi olması için başlatılan, fakat tarihin en ağır insani felaketlerinden birine dönüşen girişim

1940 yılında Çin çok kötü bir haldeydi. Ülke yabancı işgalcilerin akınına uğramış, hükümet güçten düşmüş ve işçiler, ikinci sınıf savaş beylerinin masalarından dökülen kırıntılar için birbirine girmiş durumdaydı. Bir zamanların görkemli Çin İmparatorluğu nasıl bu hale gelmişti? Komünistler bu sorunun yanıtını gayet iyi biliyorlardı; Çin'in soylu imparatorlarının kibri ve gösteriş merakı yüzünden bu haldelerdi. Nihayetinde komünizm tüm bunlara bir son vermiş, yabancı şeytanları ülkeden kovmuş ve onların sağcı kuklalarını bir kenara itip 1949 yılında, halkın devleti olan Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurmuştu. Bu devrimin arkasındaki itici güç, Çin Komünist Partisi'nin genel başkanı ve halkın içinden biri olan Mao Zedong'du. 1893 yılında Çin'in Hunan eyaletinde nispeten varlıklı bir köylü ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Mao, buna rağmen devrim tutkusunu iliklerine kadar hissederek büyümüştü. 20. yüzyılın başında Çin'in gücünün ve mirasının yok edilişine tanıklık etmesinin ardından, topyekûn mücadeleyle ülkesine eski gücünü kazandırmak için ant içmişti. Bunun için önce adanmış bir milliyetçiye, sonrasında da bir komüniste dönüştü. Mao, Komünist Parti'nin sonradan "Uzun Yürüyüş" olarak adlandırılacak bir hamleyle dağlara çekilişi esnasında ve en büyük rakibi Chiang Kai-Shek liderliğindeki faşistlerin yok edilmesinin ardından komünist ideallerin kazandığı zafer sırasında şunun farkına varmıştı: Doğru şekilde motive edildiğinde Çin halkı her şeyi başarabilirdi. Şimdiyse Çin, onun liderliğinde eski görkemli günlerine dönecekti.

Mao'nun planı, ülkeyi bir süper güce dönüştürmek için Çin kırsalında radikal bir sanayileşme hareketi başlatmak ve kırsal bölgelerde tahıl, pirinç ve çelik üretecek büyük çaplı, kolektif komünler kurmaktı. Nüfus kitlesel ölçekte organize edilecekti; küçük düşünmenin zamanı değildi. Çin'in asıl gücü nüfusuydu ve tüm ülke Çin'i yeniden büyük bir güç haline getirmek için el ele verip işe koyulmalıydı. Bu reformlar birleşerek, "Büyük Atılım" olarak bilinen hareketi oluşturacaktı. Hızlı bir sıçrayıştansa kademeli bir sanayileşme sürecini savunan ekonomistlere aldırış etmeyen Mao, feodalite sonrası Çin toplumunun böylesine büyük bir değişime bu kadar hızlı adapte olamayacağını söyleyenlere de kulak asmadı. Onun bu vizyonuna ve planlarına karşı çıkmayı düşünen herkes Mao'nun ve dolayısıyla da Çin halkının düşmanıydı. Böylece, Mayıs 1958'de Komünist Parti Mao'nun önerilerini kabul etti. Çin, ülkeyi işçiler için bir cennete dönüştürecek olan Büyük Atılım'a hazırdı ve düğmeye basıldı. Ne var ki bunu, tarihin en kötü insani felaketlerinden biri izleyecekti.

Çin halkının seferber edilmesi ve ideolojik açıdan bilinçlendirilip, şartlandırılması kritik öneme sahipti. Mao'nun planları doğrultusunda özel mülkiyet ve tüm bireysel faaliyetler yasaklandı. Tahıl üretiminden elde edilecek gelirle yurtdışından yeni makinelerin ve teçhizatın getirilmesi ve bu sayede çelik üretiminin ciddi miktarda arttırılması, hatta Çin'in dünyanın en büyük çelik üreticisi olması hedefleniyordu. Bu amaçla Çinli köylüler devasa bir tarım ordusu oluşturmak üzere komünlerde çalıştırılmaya başlandı. İşçiler yatakhanelerde uyuyor, muazzam büyüklükteki komün yemekhanelerinde yemeklerini yiyor ve Mao'nun propaganda yayını Halkın Gazetesi'nin gururla beyan ettiği üzere, "48 saat olarak belirlenmiş bir iş gününün yalnızca altı saatinde dinleniyorlardı." Bu yeni kolektif ütopyada Çin'in geleneksel aile rollerine bile yer yoktu; çocuklar toplu kreşlere gönderiliyor, kadınlarsa tarlalarda çalıştırılıyordu.

Parti yetkilileri köylüleri uzun saatler boyunca insanüstü koşullarda çalışmaya ve tarlalarda uyumaya zorluyor, bu yetmezmiş gibi ilave işler için çok uzak mesafeleri yürümeye mecbur bırakıyorlardı. Kolektif komünlere yer açmak için evlerinin yıkılışını izleyen köylülerden bazıları gözyaşlarına hâkim olamıyordu. Bir köylü, "evimi yıkmaları, atalarımın mezarlarını kazmalarından daha beter," diyerek üzüntüsünü dile getirmişti. Mao ise gelişmelerden son derece memnundu ve durumu şöyle değerlendiriyordu: "Bizden öncekilerin bahsettiği ütopya hayalini gerçekleştirmekle kalmayacak, onun da ötesine geçeceğiz." Pekin'e ulaşan ilk sonuçlar Mao'nun hayal ettiğinden bile daha başarılıydı. Hasat o kadar iyiydi ki işçiler komün yemekhanelerinde günde beş öğün yemek yemeye başlamıştı. Komünlerden birinde çalışmış bir işçi düşüncelerini şöyle ifade etmişti: "Gerçek komünizm işte buydu... Her gün beyaz undan yapılmış yiyecekler yiyorduk ve bizim için sürekli domuz kesiyorlardı. Bir süre için doğru söylüyorlarmış gibi geldi. Gerçekten de cennet gibi bir ülkede yaşayacağımıza inanmaya başlamıştık."

Mao, tahıl üretiminin ihracat sermayesi yaratacak kadar büyümesini beklemeye gerek olmadığına karar verdi ve daha fazla çelik üretimine hemen başlanmasını emretti. Fakat üretim araçları mevcut olmadığından, küçük ölçekli ve "amatör" bir çelik endüstrisi yarattı. Bu plana göre, Çinli kent sakinleri ve kırsal kesimdeki işçiler evlerinin arka bahçesinde ilkel fırınlarla çelik üretecekti. Pekin'i ziyaret eden yabancılar, Mao'nun yoldaşlarının arka bahçelerindeki çelik fırınlarının ateşiyle aydınlanan şehir manzarasını gördüklerinde çok etkilendiler. Komünde çalışmış bir işçi o günleri

şöyle hatırlıyordu: "Çelik üretimi için ne kadar çok metal toplarsanız o kadar devrimciydiniz."

Bir süre sonra Mao, tahılın yerine, piyasa değeri daha yüksek olan pamuk gibi ihracat ürünlerinin ekilmesi ve çelik üretimine öncelik tanınması yönünde talimat verdi. Zira 1958 yılının hasadına ilişkin veriler, ihtiyaç duyulandan daha fazla ürün yetiştirildiğini ve ülkede yeterince gıda stoku olduğunu göstermekteydi. Dolayısıyla Mao, Çin'in atılımını sürdürmesi gerektiğini düşünüyordu. Ağustos ayında, çelik üretim hedefini altı milyon tondan dokuz milyon tona yükseltti. Eyalet liderleri, hem pamuk toplamak hem de çelik üretimi için mümkün olduğunca fazla metal bulmak üzere seferber edilmiş işçilerden oluşan dev "işçi orduları" kurdular. Ayrıca sineklere, sıçanlara ve tahılları yiyen serçelere de savaş açıldı. Kış mevsimi bastırdıkça ve bir yandan da işçiler 48 saatlik iş günlerinin yorgunluğunu iyiden iyiye hissetmeye başladıkça, komünlerdeki hoparlörlerden Parti propagandası yapılıyordu: "Bizim işçilerimiz güçlüdür; halkın komünü iyidir!" Artık işçiler arka bahçelerindeki çelik fırınları için hammadde bulmak amacıyla komünlerinde telaş içinde oradan oraya koşuşturuyordu ve tahıllar tarlalarda çürümeye bırakılmıştı.

Parti ideolojisi acımasızdı ve serçelerin kökünü kurutmak bir saplantı haline gelmişti. Fakat serçelerin yok edilmesiyle birlikte, ekinlere zarar vermekte olan böcekleri yiyecek hiçbir hayvan kalmamıştı. Buna benzer başka çarpık politikalar da söz konusuydu. Mao'nun çelik üretme çılgınlığı yüzünden tarlalardaki mahsulleri toplayacak işçi kalmamıştı. Bir yandan gıda stokları giderek azalırken, mahsuller tarlalarda çürümeye devam ediyordu.

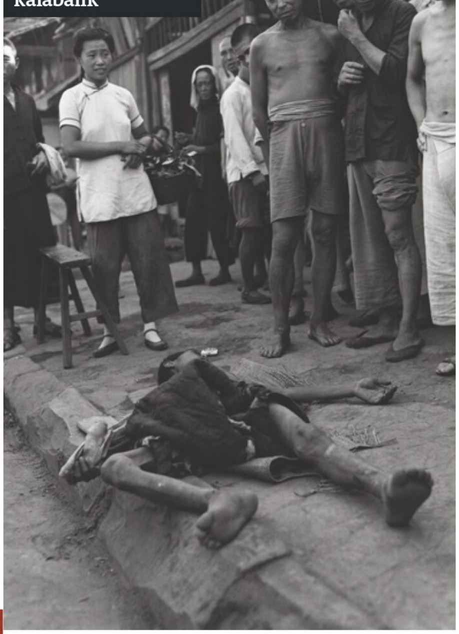
> "Mao'nun idealleri ülkeyi mutlak yoksullukla baş başa bırakmış ve milyonlarca kişinin ölümüne neden olmuştu"

İdeolojik baskı o denli güçlüydü ki kimse Çin'in son hızla bir felakete doğru sürüklendiğini fark edemedi. Aslında 1958 hasadında nispeten başarılı sonuçlar elde edilmiş, fakat kimse sonuçların dillere destan bir başarı olmadığını Mao'ya söyleyen kişi olmak istememişti. Sonraki hasat dönemiyse epey kötü geçmiş, ancak buna rağmen işçiler arttırılan öğünlerle karınlarını tıka basa doyurmaya teşvik edilmişti. Sonuç olarak pek çok komünde yiyecek stokları çabucak tükendi. Komün sistemi büyük miktarlardaki gıdanın başka komünlere naklini öngörmediğinden ve buna dair bir planlama yapılmamış olduğundan, kıtlık çeken bölgelere yiyecek ulaştırılamadı. Guangdong bölgesindeki bir komünde altı aylık pirinç stoku sadece 20 günde tüketilince, yaşlı ve zayıf olanlar açlıktan ölmeye başladı.

Açlıktan kırılan Çinli işçiler kötü beslenme ve komün sisteminin yarattığı sefalet nedeniyle zayıf düşmeye başlayınca, Maoculuğun yarattığı şiddetli histeri halka yöneldi. Kırsal bölgelerde Parti yetkilileri tarafından düzenlenen özel "eleştiri toplantıları" sırasında, çalışma standartlarını karşılayamayan "devrim düşmanları" halkın önünde teşhir ediliyor ve Komünist Parti üyeleri, onları aşağılayıp dövmeleri için diğer köylüleri zorluyorlardı. Lakin bir taraftan resmi istatistiklerde hasat verilerinin iyi gösterilmesi, Mao'nun, büyük ütopyasını gerçekleştirmek için çelik üretilmesinde ısrar etmesine yol açmıştı.

Kırsal kesimde yaşayan binlerce köylü, çektikleri açlığa rağmen, dayak ve tehdit yoluyla, tarlalarda ekip biçmeyi bir kenara bırakarak, sadece fırınlarında çelik üretmeye zorlandı. Bir komünist müfettiş cezalarla ilgili şunları yazmıştı: "Çalışamayacak kadar güçsüz olan komün üyeleri yiyecekten mahrum bırakılıyor ve bu da onların ölümünü hızlandırıyor." Kırsal bölgelerde böylesine korkunç bir zulüm yaşanırken, şehir sakinleri için de durum farklı değildi, hatta daha da ileri boyutlardaydı. Durmaksızın yapılan Parti propagandasına "eleştiri" için seçilme korkusu da eklenince, şehir sakinleri itaat etmek ve bitmek bilmez saatler boyunca çalışmak zorunda kalıyorlardı. Fabrikalarda yorgunluk nedeniyle yaşanan iş kazaları artık sıradan hale gelmişti. Endüstriyel teknikler konusunda eğitim vermek üzere ülkeye gelen Sovyet danışmanlar, Mao'nun subayları tarafından kötü muamele ve tacize maruz kalınca ülkeyi terk etmiş ve tüm uzmanlık bilgilerini de beraberlerinde götürmüşlerdi. Fabrikalardan birindeki bir ustabaşı, kendisine

Açlıktan ölmüş bir Çinlinin cansız bedenini izleyen kalabalık

Küçük Kırmızı Kitap

Mao'nun küçük kırmızı kitabı veya resmi adıyla *Başkan Mao'dan Seçme Sözler*, onun vizyonunun en derin yönlerini ayrıntılı şekilde aktarıyor. Kitap ilk kez 1960 yılında, sadık bir Maocu subay olan Lin Biao tarafından Büyük Atılım sırasında derlendi. Kapitalizmin zararları ve burjuvaziye karşı "sürekli devrim"in gerekliliği hakkında 400'ü aşkın alıntıdan oluşan orijinal metin fazlasıyla uzun olmakla birlikte, onun kısaltılmış versiyonu olan küçük kırmızı kitap, Büyük Atılım'ın başarısız olmasının ardından gelen Kültür Devrimi sırasında Maocular tarafından yoğun şekilde kullanıldı. Ülke içindeki anlaşmazlıkların çözümünde şiddete başvurulmamasını ve bunun yerine, Komünist Parti'nin kendine has biçimde yorumladığı araçlarından biri olan demokrasiyi öğütleyen kitap, aynı zamanda başarılı bir komünist devletin anahtarının birlik, beraberlik ve "sürekli devrim" olduğunu vurguluyordu. Nispeten çelişkili olan bu satırlar, Kültür Devrimi sırasında fanatik Maocularla sözde devlet düşmanları arasında şiddete yol açtı. Mao, kitabın Marksizm konusundaki kişisel görüşlerini yansıttığını ısrarla ileri sürse de eleştirmenler kitabın asıl amacının Büyük Atılım'ın fiyaskoyla sonuçlanmasının ardından kaybettiği itibarını Mao'ya geri kazandırmak olduğunu iddia ediyordu. Her ne kadar Mao kitapta kâr amacı güden girişimleri onaylamadığını açıkça belirtiyor olsa da İncil'den sonra en fazla baskı yapan eser olarak çok satanlar listesine girdiğinde milyonlarca dolar telif ücreti talep etmekten çekinmedi.

her gün sorulan üretim sayıları konusunda şu yorumu yapmıştı: "Her gün telefon edip üretim miktarını soruyorlar... Doğru olup olmadığı kimin umurunda? Herkes işini baştan savma yapıyor zaten!" Bir fabrikanın yakınındaki kamu arazisinden tek bir patates çalan bir adamın kulakları kesilmiş, elleri ve ayakları demir tellerle bağlanmış ve kızgın demirle vücudu dağlanmıştı. Görünen o ki ütopik işçi cenneti proleter cehennemine dönüşmüştü.

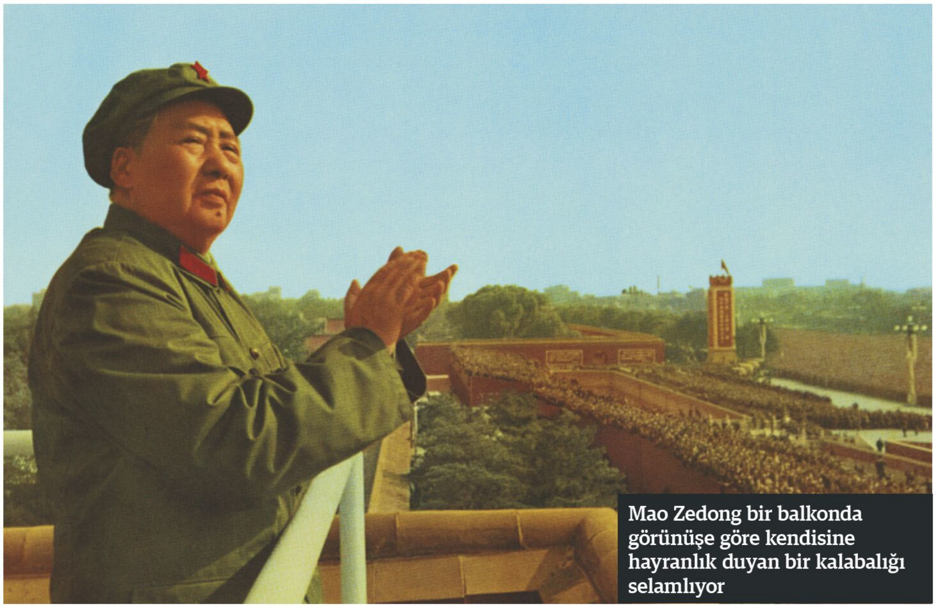
1958 yılı son bulup 1959'un ilk aylarına gelindiğinde acı sonuçlar bir bir ortaya çıkmaya başladı. Görkemli Büyük Atılım uçurumun eşiğine gelmişti. Parti'nin çürümüş yapısı, ne pahasına olursa olsun devam edilmesine yol açıyordu. 1958'in sonunda Mao'nun zihninde Büyük Atılım'ın başarısına dair en ufak bir şüphe dahi yoktu. Ancak bunun nedeni sistemin sabit fikirli ve fanatik bir söylem üretmiş olmasıydı ve 1959'a gelindiğinde Mao'nun duyduğu tek şey buydu.

Maocu vizyonun önemli bir unsuru da Parti'nin sıkı kontrolü altında komünlerin kendi kendilerini organize etmelerini sağlamak ve her bir komün için, eyalet liderlerinin karşılamakla yükümlü oldukları tahıl ve üretim kotalarını merkezi olarak belirlemekti. Kuşkusuz Parti iktidarına hasatların muhteşem, işçilerin de hallerinden son derece memnun olduğunu gösteren parlak raporlar dışında bir beyanda bulunmak için çok yürekli ya da intihara meyilli biri olmak gerekirdi. Örneğin Siçuan eyaletinde tahıl üretim miktarı çoğunlukla Parti'nin duymak istediği seviyenin altında seyrediyor ve yerel liderler mevcut sayısal verileri manipüle ederek yukarı doğru revize etmek zorunda kalıyordu. Halkın Gazetesi için çekilen fotoğraflarda metrelerce yükseklikteki buğday çuvallarının üzerinde yatan çocuklar görülse de aslında bunların hepsi bir yanılsamaydı ve gerçekte insanlar açlıktan ölüyordu. Fakat Parti'nin bu yalana kanması ve dolayısıyla Mao'nun daha da büyük hedeflerde ısrarcı olması, eyaletlerde tamamen aldatmacaya dayalı bir düzen yarattı. Doğru olsun ya da olmasın eğer bir bölgede tahıl üretimi yüksekse, komşu bölge hemen kendi üretim verilerini iki katına çıkarıyordu. Aslına bakılırsa Mao'nun bizzat görüp onayladığı, "kendi çeliğini kendin yap" fırını bile büyük oranda uydurma bir faaliyetti, zira insanların arka bahçelerine kurdukları fırınlarda ürettikleri çelik düşük kaliteli ve kullanılamaz durumdaydı. Mao'ya prototip fırında üretildiği söylenen yüksek kaliteli çelik muhtemelen Pekin dışındaki Sovyet modeli fabrikaların birinden getirilmişti.

Tüm bu tablo aslında Mao'nun hayal dünyasıydı ve fazlasıyla ölümcüldü. 1959 yılının sonuna gelindiğinde felaket tüm şiddetiyle kendini göstermişti. Buna karşın Parti, Çin ekonomisinin İngiltere'yi geride bırakması için hedeflenen süreyi 15 yıldan, önce beş yıla, ardından da iki yıla düşürdü. Henan eyaletindeki ilk test komünlerinden birinin adı

Changchi şehrindeki Kuhsien çelik üretim tesisine yedi gün içinde 220 adet küçük yerel tip fırının eklenmesiyle günlük çelik üretimi 90 tondan 2.150 tona çıkarıldı

Mao Zedong bir balkonda görünüşe göre kendisine hayranlık duyan bir kalabalığı selamlıyor

"İngiltere'yi geçelim" şeklindeydi. Gelgelelim, çiftçiler çelik üretiminde çalıştırıldıkları ve kontrolsüz sulama nedeniyle tarlaları su bastığı için bölgelerdeki halk açlıktan ölüyordu. Kalan mahsulleri de çekirgeler yemişti. Korku ve endişe içindeki eyalet liderleri, Parti yetkililerinin bölgeye yaptığı ziyaretleri sorunsuz atlatabilmek için ellerinden geleni yapıyor, bu gezileri son derece dikkatli şekilde organize ediyorlardı.

Aslında 1959 yılının ilk aylarında durumun farkına varan bir üst düzey yetkili vardı. Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun üst rütbeli bir askeri ve kendini köylülerin refahına adamış bir isim olan Mareşal Peng Dehuai komünleri ziyaret etmiş ve gördükleri karşısında şoka uğramıştı. Yaptığı incelemelerin ardından, Büyük Atılım'ın düpedüz bir felaket olduğuna ikna olmuştu. Açlıktan kırılmalarına rağmen can havliyle çelik üretmeye çalışan, bir deri bir kemik kalmış köylülerle konuştu ve onlara, "Mahsul yetiştirmezseniz sonraki yıl ne yiyeceğinizi hiç düşünmediniz mi? Sonuçta çelik yiyemezsiniz değil mi?" diye sordu. Aldığı yanıt pek de şaşırtıcı değildi: "Haklısınız, fakat bu emre kim karşı gelebilir ki?" Bizzat tanıklık ettiği trajediye rağmen, Peng bile gerçekleri dile getirmeye çekinmişti. Uzunca düşünüp taşındıktan sonra, Mao'ya bu konudan söz etmemeye karar verdi. Lakin 1959 yazında komünlerden gelen son uydurma sayıları gördükten sonra kendini daha fazla tutamadı. Mao'ya, tahıl üretimindeki gerçekleri yansıtmayan sayısal verileri kastederek, Büyük Atılım'ın "fazlaca abartılmış" olduğunu ifade eden bir mektup yazdı. Mektubu okuduğunda öfkeye kapılan Mao, bir Parti toplantısında Peng'i "burjuva bir sağcı" olarak nitelendirip, omurgasız olmakla suçladı. Peng derhal görevinden alınarak Mao'nun yakın çevresinden uzaklaştırıldı ve köylülerle birlikte yaşaması için Pekin'in harap bir bölgesine sürgün edildi. Yaşananlar karşısında Parti'nin tutumu Mao'nun gözdesi olan Şangay lideri Ke Qingshi tarafından açıkça dile getirildi: "Başkan'a tam anlamıyla itaat etmeliyiz. Düşünce, perspektif, öngörü

> "Büyük Atılım artık tahıl, çelik, komünizm ve hatta Çin'le ilgili değildi; Mao ve onun bastırılamaz hırsının yanı sıra, bu zorlu hedefini gerçekleştirmesini engelleyen acı gerçeklerle alakalıydı"

ve yöntem bakımından, yani her açıdan onun çok gerisindeyiz." Görünen o ki Büyük Atılım'ın daha da fazla yıkıma yol açmasını engelleyebilecek tek bir kişi vardı o da bizzat Mao'nun kendisiydi.

1960 yılının başında istatistikler iyice can sıkıcı hale gelmişti. Kişi başına düşen ortalama tahıl miktarı 1958'de 311 kilogramken, 1960'ta 191 kilograma gerilemişti. Mao'nun idealleri eyaletleri mutlak yoksullukla baş başa bırakmış; tamamıyla yozlaşmış, dalkavuk bir sistemle birleşerek milyonlarca kişinin ölümüne neden olmuştu. İnsanlar ağaç kabuklarını yiyor, sokaklarda sahipsizce yatan cesetlerin etlerini kemiriyorlardı. Tüm bunlar, sözde bir yıl içerisinde 596 milyon ton tahıl üretmiş bir ülkede yaşanıyordu. 1959 yılının sonlarında Büyük Atılım'ın başarısızlığı iyice gün yüzüne çıkmaya başladığında, Mao bu neticenin kendisi dışındaki herkesin hatası olduğuna kanaat getirmişti. Eyalet yetkililerini önce reformlarını yeterince iyi uygulayamadıkları için, daha sonra ise fazla sıkı davrandıkları için suçladı. Yaşanan fiyasko nedeniyle Parti yetkililerinin kendisinden uzaklaşmaya başladığını hissettiğindeyse bu defa da Partidekileri suçladı. Hiddetli nutuklarının süresi her geçen gün daha da uzuyor, devrimin hem Parti içinden hem de dışından saldırı altında olduğunu iddia ediyordu. Yeni bir anti-faşist kampanya başlattı ve kendisine duymak istediği yalanları söylemeyen herkes tasfiye edildi. En sonunda komünizm sistemini bile suçlamaya başlamıştı. Büyük Atılım'ı hâlâ şiddetle savunan Mao, köylülerin açlıktan ve yorgunluktan öldüğü haberlerinin ardından Partide yaptığı ateşli bir konuşmada şunları söyledi: "Eğer beni desteklemezseniz bu işi kendi başıma yapacağım... Parti üyeliğinden ayrılmak, hatta Karl Marks'ın karşısında yer almak pahasına bile olsa yapacağım." Büyük Atılım artık tahıl, çelik, komünizm ve hatta Çin'le ilgili değildi; Mao ve onun bastırılamaz hırsının yanı sıra, bu zorlu hedefini gerçekleştirmesini engelleyen acı gerçeklerle alakalıydı.

1960 yılının ilerleyen aylarında kitlesel ölümler sonucunda nüfus giderek zayıflayınca, Mao nihayet ülkesindeki büyük felaketin ve kargaşanın farkına varmaya başladı. ABD'nin ardından Japonya da insani yardımda bulunmayı teklif etmiş ve Mao kelimenin tam anlamıyla yerin dibine geçmişti. Tüm teklifleri reddederek, depresif ve bilinçsiz bir ruh haline büründü. Artık Parti üyeleri görüş ayrılıklarını ve itirazlarını daha yüksek sesle dile getiriyor, Mao ise alışılagelmiş yıldırma taktiklerini uygulamaya devam ediyordu. Muhalifleri ortadan kaldırmakla tehdit etti ve hatta "kırsala gidip hükümeti devirmek için köylülere liderlik etmekten" bahsetmeye başladı. Gerçeklikle bağı iyice kopan Mao'nun rayından çıkmış öfke krizleri de giderek şiddetleniyordu. Kıtlık, ülkenin altyapısını büyük ölçüde felce uğratmıştı. Halen çalışan tek resmi organ Komünist Parti ve onun dalkavuklarıydı. Mao'nun destekçilerinin yeni bir iç savaşta onun yanında yer almaya gönüllü olacakları varsayılsa bile, artık halk fiziksel olarak böyle bir savaşı kaldırabilecek durumda değildi.

Nihayet 1960 yılının sonlarına doğru Mao, Büyük Atılım hareketinde yumuşamaya gidilmesini ve kısmen geri adımlar atılmasını onayladı. Ekonomik planlamadan sorumlu Chen Yun'un çelik üretimini azaltmasına ve açlık çeken halk için tahıl yetiştirmeye odaklanmasına izin verdi. Mantıkdışı kota hedefleri daha makul seviyelere çekildi ve pek çok sanayileşme projesi iptal edildi. Fakat tüm bunlar için çok geç kalınmıştı... Çoğunluğu açlıktan ama azımsanmayacak bir kısmı da Parti yetkilileri tarafından uygulanan acımasız cezalar nedeniyle olmak üzere 30 milyondan fazla Çin vatandaşı hayatını kaybetmişti. Komünist Parti'nin bazı resmi verilerine göreyse ölü sayısı 40 milyonu buluyordu. Doktoru, uykuları kaçan Mao için çok daha fazla uyku ilacı sipariş etmek zorunda kalmıştı.

1960 yılının sonuna gelindiğinde, Çin bir kez daha çok kötü bir haldeydi. Bu defa sorun, ülkeyi açlığın ve sefaletin derinliklerine doğru sürükleyen Maoculuktu. Mao'nun ideolojisi ve propagandası insanları kendi rızalarıyla açlıktan ölmeye ikna etmiş, komünist sistemin onların bu kaderini hızlandıracak şekilde uygulanmasını sağlamış, hatta Mao'nun bizzat kendisini bile aldatmıştı.

Mao'nun Aralık 1960'daki doğum gününde Parti'nin ileri gelenleri müthiş bir ziyafet çektiler. Menüde kuş yuvası çorbası, yavru güvercin, köpekbalığı yüzgeci ve en iyi şaraplar vardı. Yemekte muazzam miktarda alkol tüketildi ve bir üst düzey yetkili sarhoş olup yere yığıldı. Aynı günlerde Çinli bir köylü, kıtlık nedeniyle yaşanmış olan felaketi şu sözlerle tarif etmişti: "İnsanlar hissizleşmişti. Ne ölüm korkusu vardı ne de gözlerinde bir yaşam ifadesi... Öylece yaşayıp gidiyorlardı işte..."

Mao'nun hayali

1948

Mayıs 1958
Büyük Atılım başlar. Milyonlarca Çinli işçi Maocu komünizmin verdiği ilham ve motivasyonla feodal zincirlerini kırarak mutlu ve üretken devlet işçileri olmak için çabalar.

1958 hasadı
1958 hasadı o kadar bereketlidir ve komün sistemi öylesine iyi işlemektedir ki Mao, işçilerin komün yemekhanelerinde günde beş öğün yemek yemesinde ısrar ederek işçi cenneti idealini gerçekleştirir.

Nisan 1959
İngiltere'yi geçme hedefinin süresi 15 yıldan 2 yıla düşürülür. İşçiler o denli büyük miktarlarda tahıl, pamuk ve çelik üretmektedir ki ihracat geliriyle devasa sanayi şehirleri inşa edilir.

Haziran 1959
Mao, Lushan şehrindeki Parti konferansında zafer konuşması yapar. Amerika'daki kapitalistlerin yanı sıra, Çin'i bir dünya gücü haline getirmeyi başaramayacağını söyleyen, Sovyetler Birliği'ndeki "sınıf hainlerini" de alt etmiştir.

1960
Çin o kadar güçlü bir ülke olur ki Batılı emperyalistler ikili ilişkilerde Mao'nun koyduğu kurallara göre hareket etmek zorunda kalır. Amerika, Japonya'daki üslerini kapatmaya zorlanır. Sovyetler Birliği artık Pekin'e tabidir.

Çin'in gerçekleri

1948

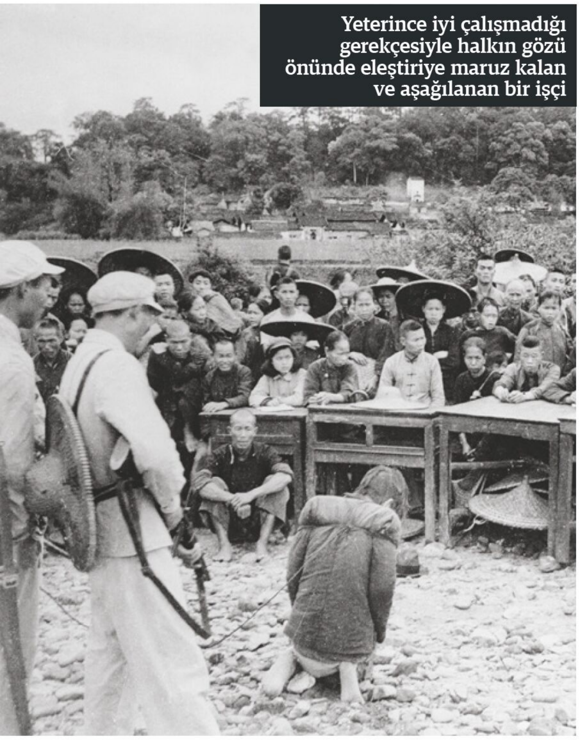
Mayıs 1958
Büyük Atılım başlar. Milyonlarca Çinli işçi özel mülklerinden vazgeçmeye zorlanarak yerlerinden edilir. Atalarından kalan evleri terk ederek 48 saatlik mesai ile ağır şartlarda çalışmaya başlarlar.

1958 hasadı
1958 hasadı aslında nispeten başarılıdır fakat Parti yetkilileri Mao'yu memnun etmek için başarıyı fazlasıyla abartırlar. Gerçekte ülkede işçiler için yeterli yiyecek yoktur ve gıda rezervleri komün yemekhanelerinde tüketilmektedir.

Nisan 1959
15 eyalet kıtlığın pençesindedir ve 25 milyon kişi acil gıda yardımına muhtaç durumdadır. Parti böyle bir neticeyi öngöremediği için hükümetten yardım gelmesi söz konusu değildir. İşçiler baskı altında tutulmaya devam eder.

Haziran 1959
Mao, Lushan Konferansı'nda mevcut durumdan ötürü kendini savunmak zorunda kalır. Ülkenin bir kaos içinde olduğu artık Parti içinde de açıkça dile getirilmektedir. Amerika ve Japonya'dan gelen yiyecek yardımı teklifleri Çin için büyük bir utanç kaynağı olur.

1960
Ülkenin bir felakete sürüklenmesi ve 30 milyonu aşkın insanın hayatını kaybetmesiyle Mao'nun Parti içindeki konumu zayıflar. Büyük Atılım'ın başarısızlığındaki sorumluluğu kısmen kabul etmek zorunda kalır ve Parti yönetiminin mevcut planlamadan geri adım atmasına müsaade eder.

Yeterince iyi çalışmadığı gerekçesiyle halkın gözü önünde eleştiriye maruz kalan ve aşağılanan bir işçi

Üretim 1958-1961

Tahıl

Yıllar	milyon ton
1958	215
1959	170
1960	143,3

Çelik (milyon ton)

Yıllar	milyon ton
1958	8,8
1959	13,87
1960	18,66

Pirinç (milyon ton)

Yıllar	milyon ton
1958	80,8
1959	69,3
1960	59,7

Nüfus 1958-1961

	1958	1959	1960
Doğum oranı	%29,20	%24,80	%20,90
Ölüm oranı	%12,00	%14,60	%25,40
Günlük kalori	2169,6	1820,2	1534,8

Toplam sayılar

38.000.000
açlıktan ölenlerin tahmini sayısı

10.729.000
ceza/gözaltı nedeniyle ölenlerin tahmini sayısı

Öne çıkan olaylar

Henan
Parti milisleri ülkenin dört bir yanına dağıldı ve şiddet yoluyla halkı çalışmaya zorladı. Dao bölgesindeki bir araştırmacıya göre, Büyük Atılım sırasında ölenlerin yüzde 10'u ya canlı canlı gömülmüş ya da Parti üyeleri tarafından sopayla dövülerek veya başka yöntemlerle öldürülmüştü.

Anhui
Kıtlıktan en çok etkilenen bölgelerden biri olan Anhui'deki işçiler, birlikte çalıştıkları arkadaşlarının ölmesi üzerine yamyamlığa başladılar. Hatta bazıları yiyecek karşılığında eşlerini ve çocuklarını sattı.

Yunnan
Mao'nun sıkı bir destekçisi olan Yunnan eyalet lideri, çelik ve pirinç üretimini arttırmak için işçilerine iki hafta boyunca "gece gündüz" çalışmalarını emretti. Binlerce işçi yorgunluktan hayatını kaybetti.

Hatalar

Komünal beslenme düzeni

Maocu komünizm halkına komünlerde birlikte yan yana yaşamayı ve komün yemekhanelerinde beraber yemek yemeyi emrediyordu. Büyük Atılım başladığında, işçiler yemekhanelerde istedikleri kadar yemek yemeleri için teşvik edildi. Hasatlar böyle bir yiyecek talebini karşılayamadığından ve Komünist Parti'nin kurduğu mevcut sistemin ülkenin her yerine gıda sevkiyatı yapacak gücü olmadığından ülkede ciddi bir kıtlık baş gösterdi.

Çelik fırınları

Mao'nun "arka bahçe çelik endüstrisi" başından itibaren tam bir fiyaskoydu. Gördüğü prototip fırın, muhtemelen kendisine söylendiği gibi yüksek kalitede çelik üretemiyordu. Fırınlarda düşük kaliteli metallerin kullanılması ortaya düşük kaliteli ürünlerin çıkmasına yol açıyordu ve bu da işçilerin zamanlarını boşa harcadığı anlamına geliyordu. Milyonlarca işçinin açlıktan kıvranırken yiyecek yerine çelik üretmeye çalışmasının ardından, Mao nihayet çelik üretimini bu işe uygun sanayi tesislerine ve kalifiye işçilere bırakmaya ikna oldu.

Sulama

Yanlış planlanmış sulama projeleri nedeniyle Çin genelinde binlerce köylü açlıktan öldü. Mao, geniş topraklara ve öngörülemez bir iklime sahip olan bu ülke için sulamanın ne kadar önemli olduğunun farkındaydı, ancak Çin'in bu tür büyük projeleri hayata geçirmesine yardımcı olmak için gönderilen Sovyet mühendisleri sınır dışı etmişti. Yeterli eğitim almamış Çinli ziraat mühendislerine, uzman desteği olmaksızın tarlalara sulama sistemleri kurmaları emredildi. Sonuç olarak, kurulan bu sistemler bazı bölgelerde kuraklığa, bazılarındaysa su baskınlarına yol açtı.

GERÇEK ROBINSON CRUSOE

Yazar Daniel Defoe'nun Robinson Crusoe karakterine ilham veren Alexander Selkirk'ün ıssız bir adada yaklaşık beş yıl boyunca verdiği hayatta kalma mücadelesi

Yazan: Jessica Leggett

Saçı sakalı birbirine karışmış, yalınayak ve üzerine keçi postu giymiş bir adam, ıssız bir adanın sahilinde elindeki meşaleyi sallayarak, oradan geçmekte olan bir İngiliz gemisinin dikkatini çekmek için umutsuz bir çaba içerisindedir... Bu sahne İngiliz yazar Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* adlı romanından fırlamış gibi dursa da aslında Güney Amerika açıklarındaki bir adada yıllar boyunca tek başına hayatta kalmayı başaran İskoç denizci Alexander Selkirk'ün gerçek hikâyesinden bir kesit. Defoe ile aynı dönemde yaşamış olan ve İngiltere'ye döndükten sonra ünlü biri haline gelen Selkirk'ün, yazarın en ünlü karakterine ilham vermiş olabileceğini öne süren pek çok kişi var. Peki, ıssız bir adada maceralarla dolu bir ölüm kalım mücadelesi vermiş bu adam kimdi?

Denize doğru

Alexander Selkirk, 1676'da İskoçya'nın Fife şehrindeki Aşağı Largo kasabasında dünyaya geldi. Babası bir ayakkabı tamircisi ve tabaklama ustasıydı; en büyük beklentisiyse oğlunun da kendisini örnek alarak aynı işi yapmasıydı. Fakat gençlik yıllarına bakılırsa Selkirk'ün, sıklıkla başına dert açan ateşli ve dengesiz bir doğası vardı. Henüz genç bir delikanlıyken, kilisedeki uygunsuz davranışları nedeniyle yerel kilise mahkemesinde yargılanmıştı. 1701'de ise bu defa kardeşlerinden birine saldırdığı için yine mahkemeyle başı derde girdi.

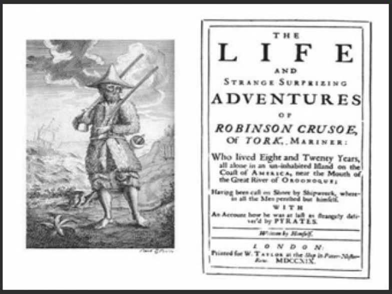
Adaletten kaçmaya karar veren Selkirk denize açıldı ve "izinli korsanlık" (Privateer) kariyeri de böylece başlamış oldu. Bu korsanlar, yalnızca bağlı oldukları devletin düşmanlarını hedef aldıkları müddetçe hükûmet tarafından faaliyetlerine izin verilen, bir nevi lisanslı korsanlardı. Sert geçen İspanya Veraset Savaşı sırasında Birleşik Krallık adına mücadele eden Selkirk, Akdeniz ve Karayipler'deki İspanyol ve Fransız gemilerine saldırıp yağmaladı.

> "Usta bir seyrüseferci olan Selkirk hızla yükselerek, 21 yaşındaki Kaptan Thomas Stradling'in kumanda ettiği Cinque Ports'un seyir subayı oldu"

1703 yılında, Avustralya'nın bazı bölgelerini keşfetmesiyle tanınan ama aynı zamanda izinli korsanlıktan da bir servet edinmiş olan İngiliz denizci ve kâşif William Dampier'in mürettebatına katıldı. Dampier, o yılın Eylül ayında Güney Amerika'ya yapılacak bir keşif gezisi için İngiltere'den ayrılan St. George ve Cinque Ports adlı iki gemiden sorumluydu. Usta bir seyrüseferci olan Selkirk hızla yükselerek, 21 yaşındaki Kaptan Thomas Stradling'in kumanda ettiği Cinque Ports'un seyir subayı oldu. Cinque Ports, Güney Amerika kıyıları boyunca İspanyol gemilerine yaptığı bir dizi baskının ardından, Şubat 1704'te bir Fransız gemisiyle çatışmaya girdi ve bu mücadele esnasında hasar aldı. Çok geçmeden İspanyollar gemiyi pusuya düşürdü. Bu sırada İngilizler ihtiyaç duydukları erzak ve malzemeleri sağlamak için bir ticaret gemisini ele geçirmeyi başarmıştı.

THE
LIFE
AND
STRANGE SURPRIZING
ADVENTURES
OF
ROBINSON CRUSOE,
Of YORK, MARINER:
Who lived Eight and Twenty Years, all alone in an un-inhabited Island on the Coast of AMERICA, near the Mouth of the Great River of OROONOQUE;
Having been cast on Shore by Shipwreck, wherein all the Men perished but himself.
WITH
An Account how he was at last as strangely deliver'd by PYRATES.
Written by Himself.
LONDON:
Printed for W. TAYLOR at the Ship in Pater-Noster-Row. MDCCXIX.

CÜRETKÂR DEFOE

18. yüzyılda yaşamış olan yazar, krala karşı yürüttüğü mücadeleyle ün kazandı

1719 yılında *Robinson Crusoe* adlı romanını yazıp yayımladığında Daniel Defoe 50'li yaşlarının sonundaydı. Bu romanın getirdiği büyük başarı Defoe'yu bir devam kitabının yanı sıra, en ünlüleri *Moll Flanders* ile *Roxana* olan başka romanlar da yazmaya teşvik etti. Fakat aslında Defoe, yaşadığı dönemde daha ziyade kışkırtıcı siyasi metinler kaleme alan bir yazar olmasıyla tanınıyordu.

Anglikan kilisesine bağlı olmayan bir Protestan olarak yetiştirilen Defoe, kendini koyu bir Katolik olan Kral II. James'in iktidarını protesto etmeye adamıştı. Öyle ki 1685'te krala karşı gerçekleştirilen Monmouth Ayaklanması'na dahi katıldı ancak Krallık güçlerinin zaferiyle sonuçlanan ve isyanı bitiren Sedgemoor Muharebesi'nin ardından epey yüklü bir para cezasıyla yakayı sıyırmayı başardı. Yazılarının ne kadar popüler olduğu bu süreçte gözlerden kaçmamıştı. Kral II. James 1688'de tahttan indirildiğinde, Defoe kendisini yeni Protestan kral III. William'ın (Oranjlı William olarak hatırlanır) danışmanı olarak buldu.

Defoe'nun talihi Kral III. William'ın 1702'deki ölümünden sonra değişti. Mayıs 1703'te, kiliseyi hicivli bir dille eleştirdiği *The Shortest Way With The Dissenters (Muhaliflerle İzlenecek En Kısa Yol)* başlıklı kitapçık, kışkırtıcı iftiralar içerdiği gerekçesiyle tutuklanmasına yol açtı. Defoe, borçları nedeniyle o dönemde zaten hapse düşme tehlikesiyle karşı karşıyaydı ve salıverildikten sonra da ekonomik durumu düzelmedi. William'ın halefi Kraliçe Anne için propaganda metinleri yazmaktan başka çaresi kalmamıştı.

Beladan uzak kalamayan Defoe, çok geçmeden eski alışkanlıklarına döndü ve bir kez daha hapse atılmasına neden olan bir dizi siyasi metin kaleme aldı. Ömrünün sonuna kadar da yazmayı sürdürdü. Tüm edebî başarılarına rağmen, 1731'de 70 yaşında hayata gözlerini yumduğunda hâlâ borç içinde yüzüyordu.

"Lisanslı" veya diğer bir deyişle "izinli" korsanlık (Privateering) 17. ve 18. yüzyıllarda çok yaygındı

Selkirk bir bakıma şanslıydı çünkü Más a Tierra adasında çok sayıda keçi vardı

Kaptan Stradling'in pek de iyi idare edemediği bir dizi zorlu muharebenin ardından Cinque Ports'un hâli içler acısıydı. Pek çok noktadan su alan geminin her tarafını tahtakuruları sarmıştı. Mürettebatın durumu da pek iyi değildi; yiyecek sıkıntısı çekiyorlardı ve korkunç iskorbüt hastalığı hızla yayılıyordu.

Cinque Ports şimdilik paçayı kurtarmıştı ama zor bela ayakta kalabildiği gün gibi ortadaydı. Yakınlarda, Şili kıyılarının yaklaşık 650 kilometre açığında, Juan Fernández Takımadaları'nın bir parçası olan Más a Tierra Adası vardı. Stradling, Eylül 1704'te adaya doğru yelken açmaya karar verdi; böylece gemisi şiddetle ihtiyaç duyduğu onarımdan geçip tekrar yola koyulabilecekti. Bu esnada William Dampier'in komutasındaki St. George ise yoluna devam etmekteydi.

Adaya vardıklarında Selkirk, Cinque Ports'un durumu hakkında endişelenmeye başlamıştı ve geminin denize açılmaya elverişli olmadığını düşünüyordu. Perişan hâldeki geminin batmaya mahkûm olduğunu ve yolculuğa devam etmenin güvenli olmadığını öne sürerek Stradling'i ikna etmeye çalıştı.

Ne var ki kaptan onu dinlemeyi reddetmişti. Bunun üzerine, tıpkı Fife'deki gençlik yıllarında sıklıkla olduğu gibi tepesi atan Selkirk isyankâr bir tavır takındı ve denizde ölmektense adada kalmayı tercih edeceğini söyleyerek kaptandan kendisini adada bırakmasını istedi. Stradling bu teklifi memnuniyetle kabul etti ve Selkirk, mürettebatın geri kalanının da aynı tepkiyi gösterip kendisine katılacağını ve bu sayede kaptanın yola gelip, sözünü dinlemeye mecbur kalacağını umarak eşyalarını topladı.

Adada hayat

Protestosu hiç de beklediği gibi sonuçlanmayan ve arkadaşları tarafından yalnız bırakılan Selkirk, kıyıda bir başına kaldığında kararının ne kadar yanlış olduğunu anladı. Cinque Ports kıyıdan uzaklaşırken suya atladı ve onu tekrar gemiye almaları için yalvardı. Bu isteğini reddeden Stradling ondan kurtulduğuna memnun olduğunu söylerken, bir yandan da durumdan büyük bir keyif aldığı anlaşılıyordu. Selkirk, anlık bir öfkeyle aldığı aptalca bir karar sonucunda yurdundan 12.000 kilometre uzaklıkta, ıssız bir adada yapayalnız kalmıştı. Gemi ufukta kaybolurken, birkaç hafta veya en azından birkaç ay içerisinde başka bir İngiliz gemisinin oradan geçeceğine kendini inandırsa da aslında çok yanılıyordu. Tam dört yıl ve dört ay boyunca adada kendi başına yaşam mücadelesi vermek zorunda kalacaktı.

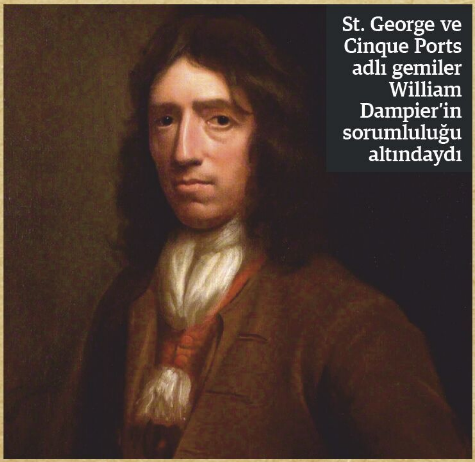
Kişisel eşyalarının yanı sıra Selkirk'in yanında bir tüfek, tütün, rom, yön bulmaya yarayan bazı aletler, İncil'in bir kopyası, çok az miktarda erzak ve yemek pişirebileceği bir çömlek vardı. Kısa sürede yiyeceği tükendi ama bu pek de önemli bir sorun değildi zira yemyeşil adada bolca bitki, meyve ve hayvan vardı. Yabani meyveleri toplamanın yanı sıra lagünlerde balık tutabilir ve yaban keçilerini avlayabilirdi. Sonunda Selkirk bu yeni avcı-toplayıcı yaşam tarzında öylesine ustalaşacaktı ki anlatılanlara bakılırsa, onu kurtaranlar tarafından bulunduğunda, kaçan bir keçiyi çıplak elleriyle yakalayacak kadar yetenekli bir avcıya dönüşmüştü. Ayrıca keçileri sağmayı öğrenmiş, hatta uyurken ona saldıran sıçanları öldürmeleri için birkaç yabani kediyi evcilleştirmişti.

Zamanla kıyafetleri lime lime olduğundan, keçi postu giymeye ve yalınayak dolaşmaya başladı. Kurgusal roman kahramanı Robinson Crusoe gibi topraktan kendi çömleklerini yapacak kadar maharetli olmasa da bıçağının kırılması üzerine, bir fıçıyı çevreleyen demir

> "Selkirk, bir fıçıyı çevreleyen demir çemberden kendine bir bıçak yapmıştı"

İspanyol gemileri sık sık yağmacı korsanların kurbanı oluyordu

St. George ve Cinque Ports adlı gemiler William Dampier'in sorumluluğu altındaydı

DİĞER CRUSOE'LAR

Selkirk, Daniel Defoe'ya ilham vermiş olduğuna inanılan birkaç talihsiz denizciden biriydi

GONZALO GUERRERO

İspanyol denizci Guerrero'nun maceralarının çevresinde pek çok efsane dönüyor olsa da bildiğimiz kadarıyla 1511'de karavel tipindeki gemisi battıktan sonra Meksika'nın güneydoğusunda Mayalara esir düştü. Gelgelelim, iyi bir savaşçı olduğunu kanıtlayınca özgürlüğünü kazandı ve hatta soylu bir yerli kadınla evlendi. İspanyol konkistadorlar 1519'da ülkeye geldiklerinde Guerrero bu istilacılara karşı savaşmayı seçti.

MARGUERITE DE LA ROCQUE

Fransız aristokrat La Rocque, gemi mürettebatının ilişkilerini onaylamaması üzerine sevgilisiyle birlikte ıssız bir adaya bırakıldı. Şeytanlar Adası olarak adlandırılan bu yerde La Rocque hamile kalarak doğum yaptı fakat önce bebeğini, bir süre sonra da sevgilisini kaybetti. İki yıl boyunca hayatta kalan, hatta bir ayıyı bile öldüren La Rocque, 1544'te bir balıkçı tarafından kurtarıldı.

HENRY PITMAN

Defoe gibi, bu cerrah da Kral II. James'e karşı gerçekleştirilen Monmouth Ayaklanması'na katılmış fakat sadece para cezasıyla kurtulan Defoe'nun aksine sürgüne mahkûm edilmişti. Pitman ve diğer birkaç kişi kaçmayı başardıysa da tekneleri 1687'de Haiti yakınlarındaki Tortuga adasında kaza yaptı. Kaplumbağa yumurtası ve balık yiyerek hayatta kalan Pitman, adada çömlek yapmayı bile denemişti. Nihayetinde korsanlar tarafından bulunup İngiltere'ye götürüldü.

WILL

Orta Amerika'da yaşayan yerli bir halk olan Miskitolara mensup Will, Selkirk'ten 20 yıl önce Más a Tierra adasında mahsur kalmıştı. İşin ilginç tarafı Will, Alexander Selkirk'ü de kurtaran William Dampier tarafından 1684'te bulundu ve Dampier yazdığı kitapta onun hikâyesine de yer verdi. Will'in, Robinson Crusoe romanındaki Cuma karakterine ilham vermiş olduğu düşünülüyor.

FERNAO LOPES

16. yüzyılda yaşamış olan bu Portekizli asker, Hindistan'ın Goa eyaletinde görev yaptığı sırada İslam'ı kabul ederek Müslüman direnişçilerin yanında yer alması üzerine acımasız işkencelere maruz kaldı. Ceza olarak burnu, kulakları ve sağ kolu kesilen Lopes, Lizbon'a giden bir gemiye kaçak olarak bindi ve ardından St. Helena adasında gemiden inerek, adanın bilinen ilk kalıcı sakinlerinden biri oldu. Lopes tam 30 yıl boyunca burada gönüllü sürgün hayatı yaşadıktan sonra 1545 yılında öldü. St. Helena, 1815 yılında sürgüne mahkûm edilerek buraya gönderilen Napolyon'un son günlerini geçirdiği ve öldüğü ada olmasıyla tanınıyor.

ROBERT KNOX

İngiliz kaptan, 1659'da bir deniz kazasının ardından babası ve 16 mürettebatıyla birlikte Seylan kıyılarında (bugünkü Sri Lanka) mahsur kaldı ve Kandy Krallığı'nın askerleri tarafından yakalanarak 20 yıl boyunca esir hayatı yaşadı. Babası sıtmadan ölürken, Knox birkaç yıl boyunca bir mısır çiftçisi olarak hayatını geçirdi ve her ne kadar burada adil ve hoşgörülü bir muameleye maruz kalsa da daha sonra bir Hollanda kolonisine kaçıp, 1680'de Londra'ya dönmeyi başardı. Knox'un başından geçenlerden ilham alan Defoe, muhtemelen onunla şahsen de tanışmıştı.

SELKIRK'ÜN İZLERİ

Yakın tarihli arkeolojik bulgular Selkirk'ün adada nasıl hayatta kaldığını gözler önüne seriyor

Şili hükûmeti, edebiyat tarihinin en ünlü kazazedesinin popülaritesinden istifade etmek için 1966'da Más a Tierra adasının adını "Robinson Crusoe Adası" olarak değiştirdi. Aynı tarihte, takımadalardaki başka bir adaya ise İskoçyalı denizciye hürmeten "Alexander Selkirk Adası" ismi verildi. Peki, bizim gerçek Robinson Crusoe'muza ev sahipliği yapan ada bunlardan hangisiydi?

Selkirk'ün, Woodes Rogers tarafından kaleme alınan kurtarılma hikâyesinde Más a Tierra adasından bahsedildiğini kesin olarak biliyoruz. Bununla birlikte, arkeologların Selkirk'ün kamp yerine dair 2008'de keşfettiği bulgular da Rogers'ın hikâyesini doğruluyor. Söz konusu bulgular arasında, keşif gezisine liderlik eden Dr. David Caldwell'in bulduğu ve Selkirk'ün Cinque Ports'ta kullandığı düşünülen bir çift yön pergeline ait parçalar bilhassa dikkat çekiyor. Caldwell, The Telegraph gazetesine keşifle ilgili görüşlerini şöyle aktarmıştı: "Selkirk'ün kampı kurduğu yerin burası olduğundan eminim. Kampın yerini bulma şansımızın olduğunu hiç düşünmemiştim ama pergellerin keşfi bu bakımdan çok önemli bir kanıt oldu." Caldwell ayrıca Selkirk'ün bir tatlı su kaynağının yakınında barınaklar inşa ettiğini ve gemilerin geçişini izlediği özel bir gözetleme noktası belirlediğini gösteren kanıtlar da buldu.

çemberden kendine bir bıçak yapmayı başardı.

Bu ıssız adada yapayalnız olan Selkirk, konuşma yetisini kaybetmekten korkuyordu. Bu yüzden İncil'i yüksek sesle okuyor ve kendi kendine ilahiler söylüyordu. Hatta hayvanlarla bile konuşuyordu.

Günler ve aylar tamamen tekdüze bir halde geçip giderken, Selkirk bir ağacın üzerine çentikler atarak geçen zamanı takip etmekteydi. Bu süre zarfında adanın yakınından birkaç geminin geçtiğini görmüş ancak bayraklarını tam olarak seçemediği gemilerin İspanyollara ait olması ihtimaline karşı dikkatlerini çekmekten kaçınmıştı.

Bir keresinde körfeze demirleyen İspanyollar, sahilde Selkirk'ü görünce onu kovalayıp tüfeklerini ateşlediler ancak Selkirk bir ağaca tırmanıp gizlenince izini kaybettiler. Nihayetinde onu aramaktan yorulup pes eden İspanyollar adadan ayrıldılar ve Selkirk'ü kaderine terk ettiler.

Şanslı bir kurtuluş

İngiltere hükûmetinden aldığı yetkiyle lisanslı korsanlık faaliyetleri yürüten Woodes Rogers'ın kaptanlığındaki Duke adlı geminin 1709'da adanın çok yakınından geçmesiyle Selkirk'ün kurtuluş vakti de nihayet gelmiş oldu. Gemi mürettebatı, ıssız olduğunu düşündükleri adada bir işaret ateşinin yandığını fark edince bir hayli şaşırmıştı.

Adada kim veya kimler vardı? Acaba oradakiler İspanyol muydu? Durumun araştırılması gerektiğine karar veren Rogers, keşif yapmaları için birkaç adamını adaya gönderdi.

Adamlar kıyıya çıktıklarında yabanî görünümlü birisinin onları beklediğini görüp afalladılar. Selkirk başına gelenleri bölük pörçük anlatmaya başladı fakat adamlar onun bu oldukça gülünç hikâyesine inanıp inanmamak konusunda kararsız kalmışlardı. Onu gemiye götürdüler ve neyse ki burada talih Selkirk'ün yüzüne güldü; geminin kılavuz kaptanı, William Dampier'in ta kendisiydi ve onun hikâyesini doğruladı.

Anlaşılan o ki Selkirk, Cinque Ports'u terk ederek hiç de mantıksız bir karar vermemişti. Dampier'in aldığı haberlere göre, Selkirk ayrıldıktan kısa bir süre sonra gemi batmış ve mürettebatın çoğu boğularak ölmüştü. Aralarında Kaptan Stradling'in de bulunduğu birkaç kişi Cinque Ports'tan sandallarla kaçmayı başarmışsa da İspanyolların eline düşüp hapse atılmışlardı. St. George'la yoluna devam etmiş olan Dampier ise gemisinin çatışmalarda fazlaca hasar alıp kullanılamaz hale gelmesinin ardından İngiltere'ye dönmüş ve bir süre sonra kılavuz kaptan olarak Duke'la tekrar denizlere açılmıştı. Dört yıldan uzun bir süredir adada tek başına olan Selkirk, yaşadığı bu büyük tesadüf karşısında şaşkına dönmüştü.

Duke tekrar denize açılmadan önce Selkirk

Robinson Crusoe'nun buradaki gibi erken tarihli tasvirleri Selkirk'ünkilere çok benziyor

Selkirk'ü kurtaran denizciler başlangıçta onun hikâyesine inanmamışlardı

mürettebatın adadan yiyecek ve içme suyu temin etmesine yardımcı oldu. Ne de olsa adanın yerlisi sayılırdı ve hem yiyecek hem de su kaynaklarının yerlerini gayet iyi biliyordu. Selkirk seyrüsefer konusunda tecrübeliydi ve onun bu becerisinin gemide faydalı olacağını düşünen Rogers ona ikinci kaptan olmasını teklif etti. Selkirk bu tekliften memnuniyet duymuştu ve minnettar olduğunu ifade ederek hemen kabul etti. Yıllarca adada bir başına yaşadığından gemiye alışmakta zorlanıyordu. Ayrıca, uzun süre bozulmadan dayanması için fazlaca tuzlanmış yiyecekleri sindirmekte de sorunlar yaşıyordu.

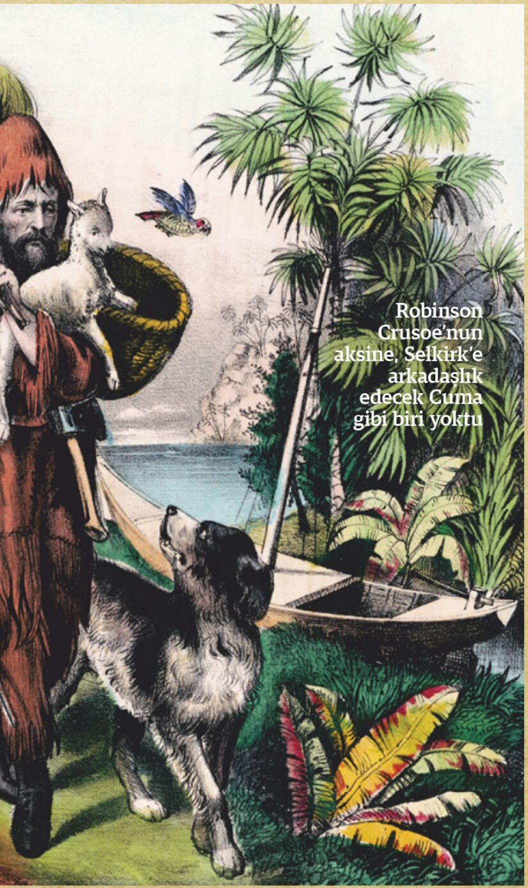
Lakin bu yolculuk, Selkirk'ün önceki maceralarından çok daha bereketli olacaktı. Korsanlar, hazinelerini yağmalayabilecekleri çok sayıda gemi ve kasaba buldular. Üst üste yaptıkları baskınların ardından kısa sürede küçük bir servet elde etmeyi başardılar. Selkirk, ele geçirdikleri gemilerden birinin mürettebatına komuta etme şansını dahi yakalamıştı. 1711'de İngiltere'ye döndüğünde yanında yaklaşık 800 sterlini (günümüzdeki karşılığı 125.000 sterlin) olan Selkirk artık nispeten zengin bir adamdı.

Selkirk bu ıssız adada akıl sağlığını koruyabilmek için İncil okuyordu

Ev gibisi yok

Londra'da limana inmesinden kısa bir süre sonra Selkirk'ün hikâyesi başkentin gündemine oturdu. Yazar Richard Steele, *The Englishman* adlı aylık dergide yayımlanmak üzere Serkirk'le yaşadıkları hakkında ayrıntılı bir röportaj yaptı. Kaptan Woodes Rogers da 1712'de yayımlanan *A Cruising Voyage Round The World (Dünyanın Etrafında Bir Deniz Seyahati)* adlı kitabında Selkirk'ün macerasına ve adada geçirdiği günlere yer verdi.

Robinson Crusoe'nun aksine, Selkirk'e arkadaşlık edecek Cuma gibi biri yoktu

Ne var ki çok geçmeden Selkirk yine başını belaya soktu ve 1713'te bir tersane işçisine saldırmakla suçlandı. Bu olaydan sonra, sekiz yılı aşkın bir süredir görmediği ailesini ziyaret etmek için nihayet Aşağı Largo kasabasının yolunu tuttu. Oğullarının uzun zaman önce öldüğünü düşünen ailesi hâlâ hayatta olduğunu görünce hayrete düşmüştü. Sevdikleri onunla tekrar buluştukları için büyük bir mutluluk yaşasa da Selkirk, tıpkı gemideki hayata uyum sağlamakta zorlandığı gibi, yeniden topluma karışmakta da güçlük çekti. Aslına bakılırsa, Más a Tierra adasında tek başına geçirdiği zamandan nefret etmiş, hatta kendini öldürmeyi dahi düşünmüştü. Gelgelelim adadayken yalnızlığa çok alışmıştı. Söylenenlere göre, evine döndükten sonra zaman zaman yalnız kalmak istiyor ve yakınlardaki bir tepenin zirvesinde bulunan mağaraya gidiyordu.

Hayatında bir değişiklik yapması gerektiğine karar veren Selkirk 1717'de Londra'ya döndü. Yine uslu durmamış ve Aşağı Largo'da tanıştığı Sophia Bruce adlı genç bir sütçü kızı evlenmek için kaçırarak yanında götürmüştü. Sophia ile evlenip evlenmediği tartışmalı bir konu, zira güneye gittikten kısa bir süre sonra Frances adında bir hancı kadınla evlenmek için onu terk etti. Bu skandal çalkalanırken, Selkirk resmî olarak Kraliyet Donanması'na katıldı. Fakat bir yandan sağ kalma hikâyesini her yerde anlatarak bolca para da kazandı.

1721'de, korsanlıkla mücadele faaliyetleri kapsamında Donanma'yla birlikte bir kez daha İngiltere'den ayrıldı. Yolculuk sırasında sarıhummaya yakalandı ve aynı yıl Afrika açıklarında hastalığa yenik düştü. Geride biri Sophia'ya diğeriyse Frances'e olmak üzere iki vasiyetname bıraktı ve kadınlar Selkirk'ün mal varlığı için çetin bir miras kavgasına tutuştu.

Robinson Crusoe'nun kökenleri

Daniel Defoe, *Robinson Crusoe* romanını Selkirk'ün ölümünden iki yıl önce yayımladı. Pek çok kişi Selkirk ve Crusoe arasındaki benzerliği fark etse de esasen hikâyeler büyük farklılıklar gösteriyor. Örneğin, Selkirk'ün ada macerası beş yıldan az sürerken, Crusoe adada tam 28 yıl geçiriyor. Ayrıca, Selkirk'ün kendi isteğiyle Más a Tierra adasında bırakılmasına karşın, Crusoe feci bir gemi kazasından sağ çıkan tek kişi. Refakatçiler konusunda da farklılıklar mevcut, zira Selkirk adada tamamen yalnızken, Crusoe, Cuma ismini verdiği bir yerliyle arkadaş oluyor. Öte yandan, Crusoe Pasifik Okyanusu'nda değil, Karayipler'deki bir adada mahsur kalıyor.

Selkirk ve Defoe'nun tanışıp tanışmadıkları tartışmalı olsa da Defoe gibi Londra'nın edebiyat camiasına mensup birinin Selkirk'ün hikâyesini duymamış olması pek mümkün görünmüyor. Nitekim Defoe'nun, *The Englishman* dergisindeki röportajdan ve Kaptan Woodes Rogers'ın kitabında anlattıklarından faydalandığını biliyoruz ancak şu bir gerçek ki bu yazılanlar onun esas kaynağı olmaktan son derece uzaktı.

Daha ziyade Selkirk'ün hikâyesi, 18. yüzyılda bir hayli popüler olan ve Defoe'nun dramatik bir etki yaratmak için faydalandığı pek çok benzer hayatta kalma öyküsünden biriydi. Robinson Crusoe'nun yamyamların, depremlerin ve tsunamilerin yer aldığı, bolca kurgu içeren dehşet verici bir hikâye olmasının nedeni de aslında bu. Muhtemelen romanın bu kadar rağbet görmesi ve henüz yayımlandığı yıl çok sayıda baskı yapmasının ardındaki temel sebep, gerçek hikâyelere oranla çok daha heyecan verici olması. Romanın kahramanı Robinson Crusoe'nun, kitap yayımlandığı günden itibaren Selkirk dâhil ıssız bir adada yaşam mücadelesi vermiş pek çok denizcinin öyküsünü gölgede bıraktığı bir gerçek.

EFSANENİN PEŞİNDE

BILLY THE KID

01
DOĞRU MU YANLIŞ MI?
Billy 21 yıllık ömründe yaşadığı her sene için bir kişiyi öldürdü

Klasik bir Vahşi Batı hikâyesi olan Billy The Kid, ortaya çıkışından bu yana geçen 150 yılda gerçeklerden uzak bir efsane haline geldi. Peki, ünlü şerif Pat Garrett ile Billy The Kid arasındaki kovalamacanın gerçek hikâyesi neydi?

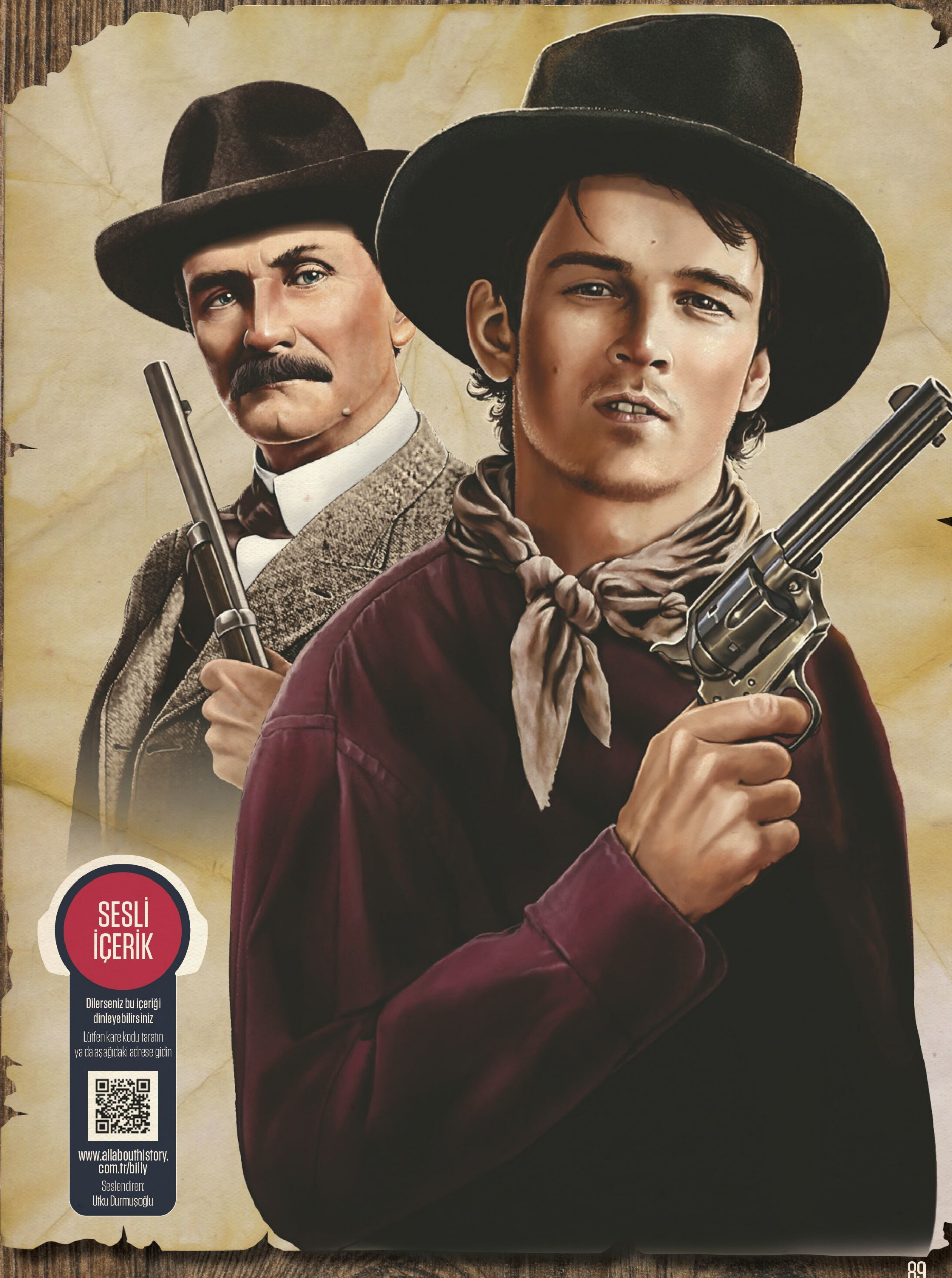
Yazan: Ben Biggs

19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde kartograflar yerkürenin büyük bir bölümünü haritalandırmıştı ve dünya, neredeyse bugün bildiğimiz haliyle apaçık ortadaydı. Doğudaki Viktorya Dönemi İngiltere'si, bir yüzyıl öncesinde Yeni Dünya sömürgelerindeki çıkarlarından mahrum kalmış olmasına rağmen zirvesini yaşarken, henüz tecrübesiz bir devlet olan ABD'de ise bağımsızlığın ardından gelen yıllarda iç savaş ve kanunsuzluk hüküm sürmüştü. İngiltere'nin boyunduruğundan kurtulmasının ardından yeni Amerikan hükümeti, bir milyon kilometre kareyi aşkın devasa bir çayırlık alan olan Louisiana bölgesinin tamamını Fransa İmparatoru Napolyon Bonapart'tan yalnızca 15 milyon dolar gibi cüzi bir ücret karşılığında satın alarak büyük toprak kazanımları elde etmişti. Bunu sınır anlaşmazlıkları ve iç çatışmalar izlediyse de hiçbir şey ABD'nin batıya, Altın Eyalet olarak bilinen Kaliforniya'nın sahil kesimine doğru ilerleyişini durduramadı.

Bu yeni ulusun sınırları, bırakın Beyaz Saray'daki kanun yapıcıların etkin biçimde kontrol etmesini, herhangi bir nüfusun dolduramayacağı kadar hızlı bir şekilde batıya doğru genişlemişti. Ülkenin orta kısmında kuzeyden güneye uzanan Büyük Ovalar bölgesinin batısında kalan yer Vahşi Batı olarak anılıyordu. Burası gerçek bir sınır bölgesiydi ve halkı da tıpkı amansız iklimi gibi vahşi ve sertti; hiç şüphesiz ürkek ya da kırılganlara göre bir yer değildi. Bu kaotik ortamda iki önemli isim ortaya çıktı: Haydut Billy The Kid ve Şerif Patrick Floyd Garrett... Bu ikilinin ayrı ayrı hayat hikâyeleri dahi nesiller boyu Vahşi Batı'da yankılanmış olsa da onları karakterize eden asıl şey, Pat'in Kid'in peşine düştüğü ve nihayetinde azılı suçlunun ölümüyle sonuçlanan meşhur kovalamaca hikâyesiydi.

Hollywood'un geleneksel olarak bu döneme dair son derece romantik bir bakış açısı sunduğunu biliyoruz. Dolayısıyla şerif, kanun kaçağı, barmen, yerleşimci, Meksikalı, kovboy ve benzerlerine ilişkin klişeleri biraz şüpheyle de olsa kısmen benimserken, beyaz perdenin siyah ve beyaz kadar keskin bir zıtlık taşıyan ahlak anlayışının gerçeklerden gülünç derecede uzak olduğunu da akılda tutmakta fayda var. Zira Vahşi Batı'da bir kanun adamını bir kanun kaçağından ayıran tek şey çoğunlukla sadece küçük bir çelik yıldızdı. Bu sebeple, filmi başa sarıp 1880'lerin sonuna, Pat Garrett'ın şerif olarak yeni atandığı, New Mexico eyaletindeki Lincoln ilçesine (County) gidiyoruz.

Garrett, yaklaşık 1,90 metre boyunda heybetli bir silahşordu ve keskin nişancılığıyla tanınıyordu. Etkileyici görünümü ve bu namı onu, Hazine Bakanlığı'nda çalışan ve Lincoln'da dolaşımda olan 30.000 dolar değerindeki sahte paranın kaynağını bulmak üzere kısa süreliğine bölgeye gelen dedektif Azariah Wild için mükemmel bir aday haline getirdi. Garrett,

SESLİ İÇERİK

Dilerseniz bu içeriği dinleyebilirsiniz

Lütfen kare kodu taratın ya da aşağıdaki adrese gidin

www.allabouthistory.com.tr/billy

Seslendiren: Utku Durmuşoğlu

Billy The Kid'i öldürmesi bir kanun adamı ve silahşor olarak Garrett'ın ününü arttırdı

bu olayı çözmesinde yardım etmesi için Barney Mason adında birini yanında işe aldı. Parayı dolaşıma soktuğundan şüphelenilen iki kişi vardı. İlki, çiftlik sahibi Dan Dedrick'ti. Diğeriyse, Mason'ın ele geçirdiği bir mektupta kimliğini ve ikilinin niyetini açıkça ifşa eden W.H. West adında bir adamdı. Mektupta yazılanlara bakılırsa, vakit kaybetmeden bir aracı vasıtasıyla Meksika'da sığır alarak parayı aklamayı planlıyorlardı ve çevirdikleri dolap ortaya çıkarsa, aracı olan kişi farkına bile varmadan tüm suçu onun üzerine yıkacaklardı. Garrett ve Mason aradıkları fırsatı bulmuştu ve şüphelileri tuzağa düşürmek için çalışmaya başladılar. Mason, söz konusu aracı rolüne bürünecekti. Garrett, yardımcısı Mason'a White Oaks'daki çiftliğe gitmesini ve ikilinin hain planlarına ortak olmasını söyledi.

New Mexico'nun sert kışında, Mason atını Dedrick'in çiftliğine doğru sürdü. Burada, yetkililerden kaçan üç silahşorla karşılaştı: Bunlardan ikisi, Las Vegas'taki bir firar esnasında gardiyanlardan birini öldüren Dave Rudabaugh ve henüz yakalanmamış bir başka katil olan Billy Wilson'dı. Üçüncüsüyse Billy The Kid'in ta kendisiydi; daha önce bir kez hapisten kaçmış, hayatını sığır hırsızlığı ve kumarla kazanan, etrafı kendisi gibi haydutlarla çevrili ve çığ gibi büyüyen ünü neredeyse bir efsaneye dönüşmüş olan kanun tanımaz katil... Söz konusu dönemde öyle bir ortam vardı ki bir önceki gün ateş başında karşılıklı hikâyeler anlatan bir kanun adamıyla bir kanun kaçağı, ertesi gün bir bakmışsınız birbirlerine kurşun sıkıyorlar. Sözgelimi Billy The Kid, kendi bar salonunu işleten Garrett'la bir zamanlar birlikte içki içmiş ve kumar oynamıştı. Öte yandan, bu üç haydut Mason'ı tanıyordu ve aslına bakılırsa onunla dostane ilişkileri vardı. Hal böyle olunca, biraz gevezelik ettikten sonra iki taraf arasında oldukça riskli bir akıl oyunu başladı. Mason'ın kendisinin yerini tespit edip şerife bildirmek için geldiğinden şüphelenen Billy The Kid, onun ziyaretinin esas amacını ortaya çıkarmaya çalışıyordu. Buna karşılık Mason, birkaç at almak için orada olduğunu söyleyerek onu başından savmaya çalıştı. Fakat Billy bu numarayı yutmadı. İşin içinde bir bit yeniği olduğunu anlayınca, ertesi gün Mason'ı öldürmek niyetiyle Dedrick ve onun haydut dostlarıyla buluştu. Ne var ki Dedrick bu hamlenin yasadışı planlarını bozacağından korkuyordu ve bunun üzerine Billy, Mason'ı öldürmeyi çok istiyor olsa da parmağını tetikten çekmek zorunda kaldı.

02
DOĞRU MU YANLIŞ MI?
Garrett'la girdiği son silahlı çatışmadan sağ çıktı

Yaşananların ardından yerel bir arama ekibi kurulmuş ve ekip Billy'nin peşine düşmüştü. White Oaks kasabası haydudun bölgede olduğu haberiyle çalkalanıyordu. Ortalık o kadar kızışmıştı ki Mason'ın, kendisine verilen emirleri şüphe çekmeden yerine getirmesi mümkün değildi. Bu yüzden birkaç gün ortalıkta görünmedi ve ardından rapor vermek üzere Roswell kentine, Garrett'ın yanına döndü. Çok geçmeden Garrett, Roswell Hapishanesi'nin müdürü Joseph Lea'dan Billy The Kid ve arkadaşlarının bölgedeki suç faaliyetlerini detaylarıyla anlatan bir mektup aldı. Hemen ardından Garrett, federal polis şefi (U.S. Marshal) olarak görevlendirildi ve gerçek ismi Henry McCarty, lakabıysa William H. Bonney olan, namıdiğer Billy The Kid hakkında cinayet suçlamasıyla tutuklama emri çıkarıldı. Av başlamıştı ve artık Billy'nin günleri sayılıydı. 27 Kasım 1880, tarihin en ünlü Vahşi Batı hikâyelerinden birinin sahnelenmeye başladığı gündü.

Yeni polis şefi, hâlihazırda sahip olduğu ünüyle alelade bir suçlunun yüreğine Tanrı korkusu salacak kadar heybetliydi, fakat dikkatli olması gerektiğinde bunu anlayacak kadar da zekiydi. Billy, rakip çeteler arasında gerçekleşen ünlü Lincoln County Savaşı'nda yer almış ve intikam cinayetlerinde çatışma tecrübesi kazanarak azılı bir haydut haline gelmişti. Silahlarını bırakıp sessiz sedasız teslim olmaktansa şan şöhret içinde ölmeyi tercih ederdi şüphesiz. Garrett, Roswell sakinleri arasından bir düzine kadar adam topladı ve onları, Billy'nin Los Portales'te saklandığı yere götüreceğine inandığı kanun kaçaklarının izini bulmak üzere Sumner Kalesi adlı kasabaya doğru yola çıktılar. Başlangıçta bir kale olarak inşa edilse de

Billy, Jesse Evans Çetesi olarak bilinen sığır hırsızlarıyla bir süre at sürmüştü

sonradan yerleşim yerine dönüşen Sumner Kalesi, Billy The Kid'i tanıyan haydutların sıkça görüldüğü bir yerdi. Çöl çalılarıyla dolu ve yabani otlarla kaplanmış kilometrelerce uzanan patikada at üstünde yaptıkları zorlu ve olaylı yolculuk sırasında Garrett ve adamları Billy The Kid'in suç ortaklarından Tom Foliard'ın peşine düşmüş, Foliard üzerine yağan kurşunlardan zar zor kaçıp gözden kaybolmayı başarmıştı. Ne var ki uzun uğraşlar sonucunda nihayet buldukları Los Portales'teki "gizlenme yerinde" (yakınında tatlı su kaynağı olan bir uçurumun yamacında çukur bir alan) birkaç sığırdan başka bir şey olmadığı anlaşılınca Garrett ve adamları burada kendilerine bir ziyafet çekip susuzluklarını giderdiler. Ardından Sumner Kalesi'ne döndüler ve burada Garrett, ekibi dağıtıp adamlara yol verdi. Umduğu karşılaşma gerçekleşmediyse de Garrett kolay kolay pes edecek biri değildi.

Takip devam ettikçe olaylar birbirini izledi. Sonraki birkaç gün içerisinde Garrett ve Mason ilk olarak, Puerto de Luna'ya doğru yol alan ve Meksikalılardan oluşan bir ekiple karşılaştı. Küstah ve agresif tavırları olan adamlara Şerif Romero liderlik ediyordu. Bu esnada Garrett, Mariano Leiva adındaki tanınmış bir suçluyu vurarak yaraladı ve bunun üzerine onu haksız yere tutuklamaya kalkan Romero ve ekibini zor da olsa ikna ederek paçayı kurtardı. Ardından, Billy The Kid ve arkadaşları tarafından sığırları çalınan Panhandle'lı bazı çiftlik sahiplerinin tuttuğu bir dedektifin liderliğinde Billy'nin izini süren bir başka ekip daha olduğunu haber aldı. Çelik gibi sinirler,

Billy'nin ilk cinayetini 18. doğum gününden birkaç ay önce işlediği düşünülüyor

03
DOĞRU MU YANLIŞ MI?
Billy The Kid solaktı

SAYILARLA VAHŞİ BATI

Kuşkusuz zor zamanlardı, fakat ilginçtir ki işlenen suçlar günümüzde ABD'nin batısında olduğu kadar korkunç değildi

3 cinayet
Arizona'nın Tombstone şehrindeki en yüksek yıllık kurban sayısı 1881 yılında, Wyatt Earp'ün O.K. Corral'daki ünlü silahlı çatışmasıyla aynı yıl gerçekleşti

5-10 milyon $
Günümüzdeki değeriyle en büyük meblağa sahip posta arabası sevkiyatları (genellikle külçe altın)

6
1859-1900 yılları arasında 15 eyalette gerçekleşen banka soygunlarının sayısı. O zamanlar çok fazla banka yoktu ve arabalar da olmadığından, parayı alıp paçayı kurtarmak daha zordu

45
Kansas'ın beş kasabasında 1870-1885 yılları arasında işlenen cinayetlerin sayısı. Günümüzde bölgedeki oranlara bakıldığında bu sayı daha düşük

13 Mayıs 1881
Lincoln bölge mahkemesinin Billy The Kid için belirlediği idam tarihi

28
Black Bart adlı haydudun Kaliforniya'da yaptığı ve her yıl binlerce dolar kazandığı posta arabası soygunlarının sayısı

SİLAHLAR

Vahşi Batı'da hem askerler hem de siviller çatışmalarda ve düellolarda çeşitli silahlar kullandılar. Billy ve Garrett bunlar arasından en iyilerini seçtiklerinden fazlasıyla eminlerdi

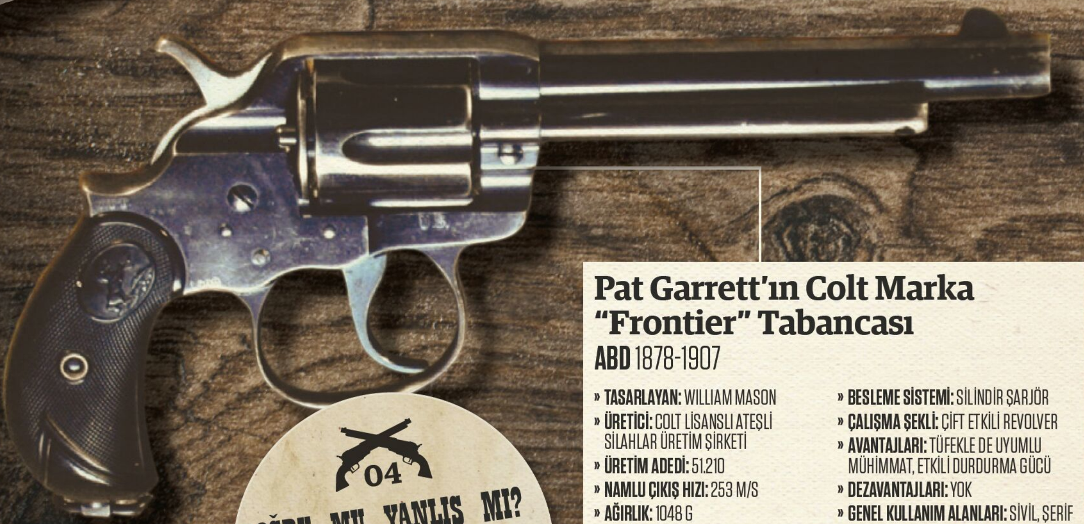

Pat Garrett'ın Sharps Tüfeği

ABD 1850-81

- **TASARLAYAN:** CHRISTIAN SHARPS
- **ÜRETİCİ:** SHARPS TÜFEK ÜRETİM ŞİRKETİ
- **ÜRETİM ADEDİ:** 120.000+
- **ETKİLİ MENZİL:** 460 M
- **AĞIRLIK:** 4,3 KG
- **KALİBRE:** .52
- **BESLEME SİSTEMİ:** TEK ATIMLIK
- **ÇALIŞMA ŞEKLİ:** ALÇALAN BLOKLU KAPAK TAKIMI, KUYRUKTAN DOLMA
- **AVANTAJLARI:** ÇOK YÖNLÜ KULLANIM
- **DEZAVANTAJLARI:** MÜHİMMAT İSRAFINA MÜSAİT, PAHALI
- **GENEL KULLANIM ALANLARI:** ASKERÎ, AVCILIK, SPOR

Pat Garrett'ın Colt Marka "Frontier" Tabancası

ABD 1878-1907

- **TASARLAYAN:** WILLIAM MASON
- **ÜRETİCİ:** COLT LİSANSLI ATEŞLİ SİLAHLAR ÜRETİM ŞİRKETİ
- **ÜRETİM ADEDİ:** 51.210
- **NAMLU ÇIKIŞ HIZI:** 253 M/S
- **AĞIRLIK:** 1048 G
- **KALİBRE:** .44-40 WINCHESTER
- **BESLEME SİSTEMİ:** SİLİNDİR ŞARJÖR
- **ÇALIŞMA ŞEKLİ:** ÇİFT ETKİLİ REVOLVER
- **AVANTAJLARI:** TÜFEKLE DE UYUMLU MÜHİMMAT, ETKİLİ DURDURMA GÜCÜ
- **DEZAVANTAJLARI:** YOK
- **GENEL KULLANIM ALANLARI:** SİVİL, ŞERİF

04

DOĞRU MU YANLIŞ MI?

Billy, Lincoln ilçesinin tamamında ünlü bir isimdi

soğukkanlılık, keskin bir zekâ ve biraz da şans sayesinde Garrett için işler yolunda gidiyordu.

Garrett, Panhandle'lı dedektif Frank Stewart'la New Mexico eyaletindeki eski bir İspanyol koloni kenti olan Las Vegas'ta buluştu. Burası, yaklaşık 1.000 kilometre batıda kurulacak aynı adlı ışıklı kumar şehrinden çok daha mütevazı bir yerdi. Birlikte hareket etmeye karar veren ikili 14 Aralık günü Stewart'ın ekibiyle buluşmak üzere yola çıktılar ve onlara haberi verdiler. Ekipten bazılarının, Billy The Kid ve çetesiyle karşılaşma konusunda çekinceleri vardı. Stewart onları suçlamadı ve "Nasıl istiyorsanız öyle yapın çocuklar. Fakat konuşarak kaybedecek zamanımız yok. Benimle gelecek olanlar derhal hazırlansın. En ufak bir tereddüdü olan kimseyi yanımda istemiyorum!" dedi. Nihayetinde Stewart, Mason ve Garrett, ortak davalarına altı adam daha kattı.

Daha öncesinde Garrett, Jose Roibal adındaki güvendiği bir adamı casusluk yapması ve Billy'nin yerini tespit etmesi için Sumner Kalesi'ne göndermişti. Aralıksız at süren Roibal verilen görevi ustaca yerine getirdi ve Garrett'la buluşmak üzere geri dönüp, aradıkları haydudun kesinlikle kasabada olduğunu, Garrett ve Mason'ı tetikte beklediğini ve onları pusuya düşürmeye hazırlandığını haber verdi. Billy The Kid'in bilmediği şeyse, Garrett ve Mason'ın yalnız olmadığıydı.

Bunun üzerine ekip kasabanın doğu tarafında yer alan ve haydutların çiftlikten kasabaya doğru giderken yanından geçtiğini bildikleri eski bir hastane binasının yolunu tuttu ve burada pusuya yattı. Billy ve arkadaşları beklediklerinden daha erken geldi. Hafif bir kar tabakası zemini kapladığından, akşam vakti olmasına karşın ortalık hâlâ aydınlıktı. Buna rağmen, Garrett ve beraberindekiler binanın çevresinde gizlenerek avantajlı bir şekilde konum alabildiler. Haydutlardan Foliard ve Pickett en önde at sürüyordu ve ekibin altıpatlarlarının gazabını ilk hissedenler de onlar oldu. Foliard öldü ancak kimin tabancasından çıkan kurşunların hedefi olduğu bilinmiyor. Bizzat Garrett'ın ıskaladığı Pickett ise hızla geri döndü ve Billy, Bowdre, Wilson ve Rudabaugh'la birlikte çiftliğe doğru geri çekildi. Billy bir defasında hayatta korktuğu tek kişinin posta arabası soyguncusu Rudabaugh olduğunu itiraf etmişti; fazlasıyla kötü ve acımasız bir adamdı.

Garrett'ın adamları toparlanıp haydutların peşine düşmek için hazırlık yaptılar. İzini sürmeleri gereken yalnızca beş adam kalmıştı artık. Garrett, başka bir güvenilir yerel kaynaktan haydutların Stinking Springs yakınlarındaki terk edilmiş bir çiftlik evinde saklandıklarını öğrenmişti. Burası, yeraltından gelen çamurlu suyun fokurdayarak pis kokulu bir gölet oluşturduğu, kurak ve ıssız bir araziydi. Gün ağarmadan birkaç saat önce at üstünde yaptıkları kısa bir yolculuğun ardından bu bilginin doğru olduğu anlaşıldı, zira haydutların atları binanın dışındaki kirişlere bağlıydı. Billy The Kid kapana kısılmıştı. Dahası, Garrett ve adamları fark edilmeden yaklaşmayı başarmıştı ve onları gafil avlayabilirlerdi. Ekip gruplar halinde çevreye dağıldı ve karanlıkta uygun ânı beklemeye başladılar.

Gün ağardığında çete üyelerinden biri evin tek çıkışı olan ön kapıda belirdi. Ekip yarı aydınlıkta adamı net olarak göremiyordu, fakat

Billy The Kid'in 1873 Winchester Model Tüfeği ABD 1873-1919

- **TASARLAYAN:** BENJAMIN TYLER HENRY VE NELSON KING
- **ÜRETİCİ:** WINCHESTER OTOMATİK ATIŞLI SİLAH ŞİRKETİ
- **ÜRETİM ADEDİ:** 720.000
- **NAMLU ÇIKIŞ HIZI:** 335 M/S
- **AĞIRLIK:** 4,3 KG
- **KALİBRE:** .44-40 WINCHESTER
- **BESLEME SİSTEMİ:** 15 MERMİ ALAN YUVARLAK ŞARJÖR
- **ÇALIŞMA ŞEKLİ:** LEVYELİ MEKANİZMA
- **AVANTAJLARI:** TABANCAYLA DA UYUMLU MÜHİMMAT, KOLAY TAŞIMA, İSABET
- **DEZAVANTAJLARI:** MERMİ BESLEME SORUNLARI
- **GENEL KULLANIM ALANLARI:** AVLANMA, SİVİL

05
DOĞRU MU YANLIŞ MI?
William H. Bonney, Billy The Kid'in gerçek ismi değildi

Billy The Kid'in Colt 1873 Model Tek Etkili Tabancası ABD 1873-1941

- **TASARLAYAN:** WILLIAM MASON VE CHARLES BRINKERHOFF RICHARDS
- **ÜRETİCİ:** COLT LİSANSLI ATEŞLİ SİLAHLAR ÜRETİM ŞİRKETİ
- **ÜRETİM ADEDİ:** 357.859
- **NAMLU ÇIKIŞ HIZI:** 253 M/S
- **AĞIRLIK:** 1.048 G (NAMLUYLA BİRLİKTE)
- **KALİBRE:** .45 COLT
- **BESLEME SİSTEMİ:** 6 ATIMLIK SİLİNDİR ŞARJÖR
- **ÇALIŞMA ŞEKLİ:** TEK ETKİLİ REVOLVER
- **AVANTAJLARI:** DENGELİ, KULLANIMI KOLAY, ETKİLİ DURDURMA GÜCÜ
- **DEZAVANTAJLARI:** SERİ ATEŞ ETMEK ZOR
- GENEL KULLANIM ALANLARI: ASKERÎ, SİVİL

Billy The Kid'in boylarındaydı ve aynı vücut yapısına sahipti; en önemlisiyse onun meşhur Stetson tarzı şapkasından takmıştı. Teslim olma çağrısı yapması durumunda Billy'nin buna uymayacağını ve asla pes etmeyeceğini bilen Garrett'ın işaretiyle ekip adamı kurşun yağmuruna tuttu. Ölümcül şekilde yaraladıkları adam Charley Bowdre'ydi ve sendeleyerek eve döndü. Ardından Billy şu sözlerle onu tekrar dışarı itti: "Seni gebertmiş olsalar bile hâlâ intikamını alabilirsin Charley. Ölmeden önce bu lanet olası adamlardan birkaçını hakla." Fakat Bowdre çok kan kaybetmişti ve çatışmaya mecali yoktu. Ekibe doğru bir hamle yaptı ancak daha elini silahına bile götüremeden yere yığıldı.

Garrett kendini açık etmişti fakat bir haydut daha öldürülmüş, Billy'nin çetesinde yalnızca dört kişi kalmıştı. Ayrıca evin tek çıkışının etrafı da sarılmıştı. Durumu iyice kendi lehine çevirmek isteyen Garrett üç attan birini vurup, çıkışı kısmen kapatacak şekilde yere serdi. Ardından diğer ikisinin yularlarına ateş ederek kopardı ve atlar dörtnala oradan uzaklaştı. Artık müzakere etmek için doğru zamanın geldiğine kanaat getiren Garrett seslendi: "İçeride işler nasıl gidiyor Kid?"

Billy alaycı bir üslupla cevap verdi: "Gayet iyi. Tek eksiğimiz kahvaltıyı pişirmek için biraz odun."

"Dışarı çık da biraz topla. Bu kadar utangaç olma."

"Maalesef bu dediğini yapamam Pat. İşim başımdan aşkın. Etrafta koşuşturacak vakit yok."

Bu sırada Garrett'ın aklına bir fikir geldi. Gün doğmadan önce at üstünde yol giden ve dondurucu soğukta uzun süredir bekleyen adamları gibi içerideki haydutlar da açlıktan ölüyordu. Bu yüzden yakınlardaki bir çiftlikten biraz erzak getirtti. Birkaç saat sonra ateş yakılmıştı. Ateşte kızaran etin yaydığı leziz koku haydutların azmini iyiden iyiye kırdı. Sonunda Rudabaugh, pencereden kirli bir mendil sallayarak teslim olduklarını ilan etti. Açlıktan gözleri dönmüş dörtlü özgürlüklerine mâl olan yemeği midelerine indirmek üzere heyecanla evden dışarı çıktı.

Garrett sonunda avını ele geçirmişti fakat aslında henüz her şey bitmemişti. Bir yılan balığı kadar kıvrak olan Billy'nin asılmaya hiç niyeti yoktu. Billy The Kid, Andrew "Buckshot" Roberts'ı öldürmek suçundan Mesilla kentinde yargılanmadan önce, dört haydut Las Vegas'ta onları linç etmek isteyen bir kalabalığın elinden güç bela kurtuldu. Billy, Mart 1881'de bu suçtan beraat ettiyse de sonradan Şerif William Brady'yi öldürmekten suçlu bulundu ve karardan beş hafta sonra, yani 13 Mayıs'ta asılarak idam edilmesine hükmedildi. Lincoln ilçesinde bir hapishane olmadığı için, bu amaçla kullanılan, depodan bozma iki katlı bir binada Şerif Yardımcısı Bell ve Yardımcı Polis Şefi Olinger'ın gözetiminde tutuluyordu. Çok geçmeden, bu ikilinin gevşekliğinden ve dikkatsizliğinden faydalanıp bir silah çaldı ve onları öldürdükten sonra dillere destan bir firar gerçekleştirdi.

Garrett, Billy'nin hapsedilmesi için yaptığı hazırlıkların yetersiz olduğunu anlayınca büyük bir pişmanlık duydu ve öfkeye kapıldı. Hiç vakit kaybetmeden, Billy'nin kaçtığı yer olduğu düşünülen Sumner Kalesi'ne döndü. Ancak Billy bir kez daha izini kaybettirmişti. Sonraki iki buçuk ay boyunca Garrett, bunaltıcı New Mexico yazında aramadık yer bırakmayacaktı; ta ki avıyla son kez karşılaşıncaya dek...

Temmuz başlarında Garrett, dedektif Frank

Pat Garrett (solda), Lincoln ilçesi şerifleri James Brent ve John W. Poe ile birlikte

06
DOĞRU MU YANLIŞ MI?
Billy akıcı şekilde İspanyolca konuşuyordu

SORU & CEVAP

Robert Stahl

Tarihçi Robert Stahl, Arizona Üniversitesi'nde fahri profesördür. Aynı zamanda, Billy The Kid hakkındaki bilgileri derlemek ve onunla ilgili gerçekleri korumak amacıyla kurulmuş kâr amacı gütmeyen bir organizasyon olan Billy The Kid Outlaw Gang'in (BTKOG - Billy The Kid Haydut Çetesi) bir üyesidir.

Billy The Kid'in anlatılageldiği şekilde ölmediğini iddia eden bazı teoriler var. Sizce bu hikâyeler neden günümüze dek varlığını sürdürdü?

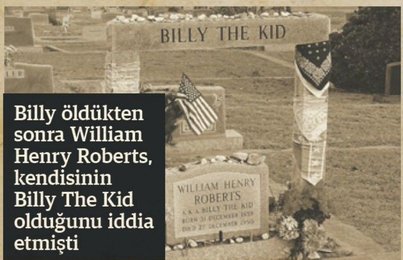
Sebeplerden birinin, Billy'nin sağ kaldığını iddia eden hikâyelere inanan insanların büyük çoğunluğunun onun ölümüyle ilgili anlatıları ciddi tarihçilerden okumamış olmaları ve dolayısıyla, onun aslında öldürülmediğine dair eğlenceli hikâyeleri ciddiye almaları olduğunu söyleyebiliriz. İkinci sebepse muhtemelen şu: Pek çok kişi Billy ve Garrett'ın aynı anda Pete Maxwell'in yatak odasında olmalarının sadece bir tesadüf olduğunu kabul edemiyor ve Billy'nin karanlıkta kendisini böylesine kolayca öldürtmeyecek kadar zeki ve hızlı bir silahşor olduğuna inanıyor. Son olarak, profesyonel tarihçilerin de yer aldığı bazı belgesellerin Billy'nin öldürülmediğine dair söylentileri sanki bunlara itibar edilebilirmiş gibi gündeme getirmesi de etkili oluyor açıkçası.

Garrett'ın karanlık odada yanlış adamı vurmuş olma ihtimali var mı?

Köyde yaşayan elliyi aşkın kişi, öldürüldüğü sabah Billy'nin cansız bedenini en az bir kez görmüştü, zira naaşı köylü kadınlar tarafından yıkanıp giydirilmiş ve bir süre bar salonunda sergilenmişti. Ayrıca sonradan Pete'in yatak odasına geri götürülmüş ve vurularak düştüğü yere veya en azından yakınına konulmuştu. Orada bulunanlardan hiçbiri ölü bedenin Billy'ye ait olmadığını iddia etmedi. Hatta bu insanlar yaşamları boyunca onun ölüsünü gördüklerinde ısrar ettiler ki bazıları olayın ardından 50 yıldan fazla yaşadı. Dahası, Billy'yi şahsen tanıyan ve görür görmez onu tespit edebilecek altı adam incelemelerde bulunan adli tabibe ifade verdi ve hepsi de cesedin Billy'ye ait olduğuna yemin etti. Dolayısıyla, Garrett'ın o karanlık odada yanlış adamı öldürmediğine dair çok sayıda güvenilir görgü tanığı ifadesi mevcut.

Meksika Yüksek Mahkemesi'nin "Billy The Kid" olarak tanınan kişi için 15 Temmuz 1881 tarihli bir ölüm belgesi düzenlemesini sağlamaya çalışıyorsunuz. Bu belge neden zamanında düzenlenmedi? Mahkemenin bugün bu belgeyi düzenlememesinin sebebi nedir?

Meslektaşlarım Dr. Nancy N. Stahl ve Marilyn Stahl Fischer'la birlikte Billy için bir ölüm belgesi düzenlenmesini sağlamaya çalışıyoruz, çünkü bu belge geçmişte oluşturulmamıştı. Belgede, Billy'nin geleneksel olarak kabul edilen ölüm tarihi olan 14 Temmuz'un değil, gerçek ölüm tarihinin, yani 15 Temmuz'un yer alması gerektiği konusunda da son derece ısrarcıyız. Aslına bakılırsa, Vahşi Batı'nın kırsal kesimlerinde alışılageldiği üzere, adli tabibin tanık ifadelerine de dayanarak hazırladığı raporda ölüm saati ya da tarihi belirtilmemişti. Dahası, 1800'lü yıllarda New Mexico eyaletinde birinin şiddet kullanılarak öldürülmesinin ardından bir ölüm belgesi düzenlendiğine de henüz rastlamadım. Fakat dediğim gibi biz bir belge düzenlenmesi için çaba harcıyoruz. Öncelikle New Mexico Adli Tıp Kurumu'nun bu konuda harekete geçmesi için aylar boyunca uğraştık. Önce yasal yükümlülüklerini yerine getirmeyi, ardından da bize dönüş yapmayı reddettiler. Bir sonuç alamayınca Yüksek Mahkeme'ye başvurmak dışında seçeneğimiz kalmadı. Gerçi Yüksek Mahkeme bir ölüm belgesi düzenleyemez ama ilgili resmi kuruma görevini yerine getirmesi ve belgeyi düzenlemesi yönünde talimat verebilir. Bizim lehimize hareket etmeleri için onlara somut ve güvenilir yazılı deliller sunduysak da Yüksek Mahkeme, Adli Tıp Kurumu'na harekete geçmesi için talimat vermedi. Sanıyorum, hem Adli Tıp Kurumu hem de Yüksek Mahkeme bu talebimizi üç akademisyenin tarihsel kayıtları doğruluğa kavuşturmak için verdiği iyi niyetli bir çaba olarak değil, reklam amaçlı bir şov olarak görüyor.

Billy öldükten sonra William Henry Roberts, kendisinin Billy The Kid olduğunu iddia etmişti

BTKOG, Billy hakkındaki gerçekleri koruma ve yayma amacını taşıyan bir organizasyon. Efsaneyi çevreleyen söylentiler arasında ortadan kaldırmak istediğiniz çok fazla asılsız bilgi var mı?

28 Nisan'da Lincoln Bölge Hapishanesi'nden firarıyla ilgili kabul gören hikâyelerdeki bazı önemli olayların ayıklanması gerektiğine inanıyorum. Sözgelimi, ihtiyacını gidermek için dışarı çıktığında tuvalette bir silah bulması veya başından beri Bob Olinger'ı öldürmeyi amaçlamış olması bunlardan bazıları. Acilen son bulması gereken bir diğer mesele de Garrett'ın "gerçek" Billy The Kid'i öldürmediği şeklindeki yaygın kanı. Bilakis, 1881'den sonraki 30 yıl boyunca hiçbir New Mexico gazetesinde Billy'nin hâlâ hayatta olduğunu iddia eden bir haber, hatta böyle bir söylenti olduğuna dair bir ima dahi yayımlanmadı. Nitekim 1908'de öldüğünde Garrett, New Mexico'da ve ülke genelinde Billy The Kid'i öldüren adam olarak tanınıyordu. Eğer bu konuda herhangi bir şüphe olsaydı, herkes tarafından Billy'nin katili olarak görülmezdi şüphesiz.

BILLY THE KID NASIL ÖLDÜ?

Pat Garrett'ın Billy The Kid'i mezara yolladığı gece yaşananlar

23.55 14 Temmuz 1881
Pete Maxwell'in arazisindeki harap evlerden birinde kalan Billy acıkır, bir bıçak alır ve kendine biraz et kesmek üzere Maxwell'in evine doğru yürür.

00.00 15 Temmuz 1881
Öncesinde eve girmiş olan Garrett doğruca Maxwell'in yatak odasına gider ve Billy'nin nerede olduğuna dair bilgi almak için onu sorguya çekmeye başlar. Garrett, yatağın yanındaki bir sandalyede oturmaktadır.

00.05
Billy yanlarından geçerken Garrett'ın arkadaşları dışarıdadır, ancak onun görünüşü hakkında hiçbir fikirleri yoktur. Ayrıca bu kişi oradaki Meksikalıların yanında bir süre durup akıcı şekilde İspanyolca konuştuğu için onu teşhis edemezler.

00.10
Billy eve girer… Yalınayaktır ve her zaman taktığı Stetson tarzı şapkası başında değildir. Karanlık olduğu için Garrett onu tanıyamaz. Maxwell gelen adamın Billy olduğunu fısıldayınca Garrett kaskatı kesilir.

Beş saniye sonra…
Billy, Maxwell'in odasına doğru yaklaşırken sandalyede oturan biri daha olduğunu fark eder. Garrett silahını çekerken Billy de İspanyolca "Kim o?" diye seslenerek altıpatlarına davranır.

Ardından…
Garrett tetiği çeker ve bir el daha ateş etmek için kendini yere atar. Kurşunları hedefini bulmuştur. Billy yere yığılır ve son nefesini bile veremeden anında ölür.

Stewart'ın yerine vekâleten ona katılan John W. Poe ve Thomas K. McKinney'le birlikte Sumner Kalesi'nin birkaç kilometre kuzeyinde, kulaktan dolma bilgilere ve içgüdülerine göre hareket ederek Billy'yi arıyordu. Elde ettikleri ipuçlarına bakılırsa Billy, varlıklı bir toprak sahibi olan Pete Maxwell'in çiftliğinde kalıyordu. Söylentilere göre Pete, kız kardeşi ve Billy arasındaki ilişkiden rahatsızlık duymuş ve dostuna ihanet etmişti. Yola koyulan ekip Maxwell'in evine vardığında, Garrett'ın beraberindeki adamlar harap haldeki bir dizi binanın yanında, geniş kenarlı bir şapka takmış zayıf bir adamın birkaç Meksikalıyla İspanyolca konuştuğunu duydular. Aslında aradıkları adamı bulmuşlardı fakat onu tanıyamamışlardı. Görünüşe göre Billy de onları tanımamıştı. Tünediği duvardan aşağı inip rahat adımlarla oradan ayrıldı.

Açık konuşmak gerekirse, sonrasında yaşananlar biraz hayal kırıklığı yaratan türden. Stinking Springs'te girdiği sıcak çatışmanın ve hapishaneden heyecan verici şekilde firar etmesinin ardından, Vahşi Batı'nın belki de bu en ünlü haydudunun ölüm anının pek de dramatik bir sahne olduğu söylenemez: 15 Temmuz günü Billy The Kid, gece yarısından hemen sonra akşam yemeği için biraz sığır eti almak üzere Pete Maxwell'in evine doğru yürümekteydi. Bu sırada Garrett, Billy'nin nerede olduğunu öğrenmek için evin karanlık yatak odasında Pete'i sorgulamaktaydı. Derken, aradığı adam bir anda kapıdan içeri girdi. Pete fısıldayarak Garrett'a kapıdan girenin aradığı kişi olduğunu söyledi. Garrett bu defa işini şansa bırakmamaya kararlıydı ve iki el ateş edip Billy'yi kalbinden vurarak öldürdü.

07 DOĞRU MU YANLIŞ MI? Kid ve Garrett arkadaştı

Açılan soruşturma sonrasında olayın görev sırasında meydana gelmiş meşru bir öldürme eylemi olduğu kabul edilmiş olsa da Garrett federal polis şefliği görevinden alındı. Kısa süre sonra kaleme aldığı anılarında ise o karanlık odada yaşananlara yalnızca kısa bir paragraf ayırdı. Şurası bir gerçek ki bu trajik finalde kartlar açık oynanmamış, bildiğimiz anlamda bir hesaplaşma söz konusu olmamıştı. İki adam, ölümle sonuçlanan o ana dek birbirlerinin oradaki varlığından dahi haberdar değildi. Son sözlerine bakılırsa, Billy kendisini toprağa gönderenin kim olduğunu bile anlayamamıştı. Asi ve genç silahşor Billy The Kid'in kötü şöhreti ve onun peşini bırakmayan baş düşmanı Garrett hakkında anlatılanlar zamanla bir efsaneye dönüştü. Söylentilere göre, aslında Garrett'ın uzun süre sonuçsuz kalan kovalamacası, Billy The Kid'i karanlıkta sırtından vurarak öldürmesiyle sonuçlanmıştı. Öyle ya da böyle nihayetinde utanç verici bir sonla noktalanan Billy ve Garrett'ın hikâyesi, o günlerden günümüze dek sayısız yazar ve Hollywood yapımcısı tarafından kitaplara ve filmlere konu edildi.

YANITLAR

01 YANLIŞ
Billy'nin, beşi silahlı çatışmalar sırasında olmak üzere toplamda dokuz kişiyi öldürdüğü düşünülüyor.

02 YANLIŞ
Garrett'ın kendisi de dâhil birçok tanık Billy'nin o gün öldüğüne dair ifade verdi.

03 YANLIŞ
Billy'ye ait olduğu doğrulanan tek fotoğraf ters çevrilmişti. Bu yüzden tüfeği yanlış tarafta duruyordu.

04 YANLIŞ
Billy, Nisan 1881'de Lincoln Hapishanesi'nden firar edene dek sıradan bir kanun kaçağıydı ve 1926'da *The Saga of Billy The Kid* adlı kitap yayımlanana kadar efsane gerçek anlamda ortaya çıkmamıştı.

05 DOĞRU
Billy The Kid'in gerçek adı Henry McCarty'ydi. Bonney ise bir diğer lakabıydı.

06 DOĞRU
Bölge üzerindeki Meksika hâkimiyetini takip eden yıllarda İspanyolca da İngilizce kadar yaygındı.

07 YANLIŞ
Garrett göreve gelmeden önce birbirlerini tanıyor ve karşılıklı kötü niyet beslemiyor olmalarına rağmen arkadaş değillerdi.

ALL ABOUT HISTORY

YAYINCI
Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.

İcra Kurulu Başkanı
Cem M. Başar

Yayın Direktörü (Sorumlu)
Gökhun Sungurtekin

Yayına Hazırlayan
Gamze Doğan

Katkıda Bulunanlar
Erhan Kanyılmaz, Cem Şancı, Arzu Uzunali, Cenk Tarhan, Samet Küçük, Utku Durmuşoğlu, Semih Erkan

Kurumsal İletişim Müdürü
Funda Demirci Ayan

YÖNETİM
Satış ve Dağıtım Direktörü **Egemen Erkorol**
Finans Direktörü **Didem Kurucu**
Üretim Planlama Direktörü (Tüzel Kişi Temsilcisi) **Yakup Kurtulmuş**
Dijital İçerik Direktörü **Eren Demir**

REKLAM
Reklam ve Etkinlik Grup Başkanı **Ali Erman İleri**
Grup Başkan Yardımcısı **Seda Erdoğan Dal, Işıl Baysal Turan**
Satış Koordinatörü **Burcu Acavut, Burcu Kevser Karaçam, İpek Tunalı**
Satış Müdürü **Mürvet Yılmaz**
Reklam Teknik Müdürü **Ayfer Kaygun Buka**
☎ 0 212 336 53 61-62

REZERVASYON
Rezervasyon ☎ 0 212 336 53 00 - 57 - 59
Rezervasyon Faks 0 212 336 53 92 - 93
Hedef Sayfalar Reklam Koordinatörü **Aysel Şener**
☎ 0 212 336 53 75
Reklam Bölgeler Satış Müdürü **Hülya Erdoğan**
☎ 0 212 336 53 72
Ankara Reklam Satış Koordinatörü **Sezinur Balıkçıoğlu**
Ankara Reklam Satış Müdürü **Beliz Balıbey**
☎ 0 312 577 31 56

ANKARA TEMSİLCİSİ
Erdal İpekeşen ☎ 0 312 577 31 56

ULUSLARARASI REKLAM SATIŞ TEMSİLCİLERİMİZ
Burda Uluslararası
Italya: **Mariolina Siclari**
☎ +39 02 91 32 34 66, mariolina.siclari@burda.com
Burda Community Network
Almanya/Merkez: **Vanessa Noetzel**
☎ +49 89 9250 3532, vanessa.noetzel@burda.com
Michael Neuwirth
☎ +49 89 9250 3629, michael.neuwirth@burda.com
Avusturya/İsviçre: **Goran Vukota**
☎ +41 44 81 02 146, goran.vukota@burda.com
Fransa/Luksemburg: **Marion Badolle-Feick**
☎ +33 1 72 71 25 24, marion.badolle-feick@burda.com
İngiltere/İrlanda: **Jeannine Soeldner**
☎ +44 20 3440 5832, jeannine.soeldner@burda.com
ABD+Kanada+Meksika: **Salvatore Zammuto**
☎ +1 212 884 48 24, salvatore.zammuto@burda.com

YÖNETİM YERİ
Kuştepe Mah. Mecidiyeköy Yolu Cad. No: 12
Trump Towers Kule 2 Kat: 21 34387 Şişli - İstanbul
☎ 0 212 410 32 00 **F**
Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Org. San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye - İstanbul
☎ 444 44 03 **Faks** 0 216 365 99 07-08 www.bilnet.net.tr
Dağıtım: Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.
DB Okur Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300 okurhizmetleri@doganburda.com
DB Abone Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300
E-posta abone@doganburda.com **Web** www.doganburda.com
Çalışma saatleri
Her gün saat 9.00-22.00 arasında hizmet verilmektedir.
Yayın türü: Ulusal, iki ayda bir

FIPP üyesidir.

HOLLYWOOD'A KARŞI TARİH

Gerçekler ve beyaz perdedeki kurgular

OPERASYON: ARGO

6

Yönetmen: Ben Affleck **Başroldekiler:** Ben Affleck, Bryan Cranston, John Goodman **Ülke:** ABD **Yıl:** 2012

KARAR: İyi anlatılmış bir hikâye olsa da çok önemli bazı ayrıntılara yer vermiyor. (Puanı 10 üzerinden 6)

İran'da yaşanan rehine krizini konu alan bu film gerçek hikâyeyi yansıtıyor mu?

FİLMDEKİ YANLIŞLAR

01 Filmde İngiliz büyükelçiliğinin ABD'li sığınmacıları geri çevirdiği görülüyor. Fakat bu doğru değil. Bilakis İngilizler çok sayıda ABD'li rehineye yardım etmiş, hatta kısa süreliğine ABD'li sığınmacıları barındırmıştı. Yeni Zelanda da sığınmacılara yardım etmek için büyük riskler almıştı ancak film bu gerçeği de göz ardı ediyor.

02 Filmde altı sığınmacının söz konusu sahte film için şehirde mekân baktıklarını gösteren bir sahne mevcut. Bu kısım tamamen kurgu. Gerçekte Kanada büyükelçisi, devrim sonrası sokaklardaki tehlikeler nedeniyle, mekân aranmasına ciddi şekilde karşı çıkmıştı. Dolayısıyla bu gerçekleşmiş olamaz.

03 Uçak kalkarken gerçekleşen heyecanlı kovalamaca sahneleri de kurgu ürünü. Gerçekte ülkeden "kaçış" çok daha az gerilimli olmuştu. Kasıtlı olarak saat 05.30'daki bir uçuşu seçtiklerinden çok az koruma görevlisi vardı ve gümrük memurları Amerikalılar ellerini kollarını sallayarak geçerken göz ucuyla bile bakmamışlardı.

04 Filmde Tony Mendez çabasından ötürü haklı olarak övgüyü toplasa da gerçekte kurtarma planının ardındaki isim, tüm planı hayata geçiren kişi olan Kanada büyükelçisi Ken Taylor'dı. Filmde Taylor'ın elçiliği kapatma tehdidinde bulunduğu dahi gösteriliyor, fakat bu da kesinlikle gerçek dışı.

FİLMDEKİ DOĞRULAR

Sahte film hikâyesine dair çok sayıda ayrıntı tamamen doğru. Tony Mendez gerçekten de sahte bir film fikrini ortaya atmış, CIA sahte bir film yapım şirketi kurmuş, Variety adlı gazete *Argo* filminin tam sayfa reklamını yayımlamış ve sahte Hollywood filmi için gerçek bir film senaryosu seçilmişti.

DÜNYA ELEKTRONİK HARP TARİHİNDE
İLKLERDEN BİRİ...

ÇANAKKALE MUHAREBELERİ ESNASINDA **"GONCASUYU TELSİZ TELGRAF İSTASYONU"** tarafından elektronik harp taarruzu gerçekleştirildiğini biliyor muydunuz?

""Düşmanın radyo dalgalarını bizim radyodan sürekli ve hızlı dalgalar göndererek harap ediyoruz. Düşmanın bizim telsiz telgraf cihazını ortadan kaldırmak istemediği ne malum? Fakat kulak asmıyoruz. Ben ona karşı görevimi yapacağım. İhtiyatlı olup her şeye karşı kendimi koruyacağım."

Telsiz Telgraf İhtiyat Zabiti Tevfik Rıza Bey / **5 Mart 1915**